ООН ЖЕНЩИНЫ

ООН Миростроительство
Фонд миростроительства

IOM • OIM

UNFPA

STAT.KG

Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу

Билим
Мамиле
Тажрыйба

Улуттук иликтөөнүн жыйынтыктары

2016

Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу

(улуттук иликтөөнүн жыйынтыктары)

Бишкек - 2016

Ушул басылмага байланыштуу суроолор боюнча төмөнкү дарекке кайрылыңыздар:
Бишкек ш., Чүй проспекти 160,
телефон: 996 (312) 611202
факс: 996 (312) 611204
e-mail: unfpa-office@lists.undp.kg
интернет:http://kyrgyzstan.unfpa.org
© UNFPA 2016

БУУнун Кыргыз Республикасындагы Калкты жайгаштыруу фонду (ЮНФПА)

ЮНФПА – ар бир адам маанилүү

ЫРААЗЫЧЫЛЫК БИЛДИРҮҮ

«Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу» деген аталыштагы изилдөөчүлүк басылма гендердик маселелердин беш чөйрөсүндө ар тараптуу изилдөөлөрдү жүргүзүүгө мүмкүндүк берет: аялдардын саясатка катышуусу; аялдардын экономикалык укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү; кыздарды ала качуу жана жашы жете электерге нике кыюу аркылуу аялдарга каршы зордук-зомбулук; аялдарды диний радикалдаштыруу; аялдардын эмгек миграциясына катышуусу.

Республикада биринчи жолу улуттук деңгээлде жогоруда аталган ар бир багытты кылдат изилдөөгө өбөлгө түзүүчү кеңири анык маалымат жыйналды. Аялдардын жана эркектердин билими жөнүндө маалымат чогултулду, алардын коюлган суроолорго мамилеси, ошондой эле аялдардын жана эркектердин ар кандай турмуштук кырдаалдарда колдонуучу тажрыйбалары аныкталды.

Изилдөөлөрдүн жыйынтыктары алдыдагы мезгилде гендердик теңчилик чөйрөсүндөгү саясатты иштеп чыгууда негиз катары пайдаланууга жарамдуу.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети БУУнун Калкты жайгаштыруу Фондунун (ЮНФПА) Аткаруучу Өкүлү М. Өмүрзаковго, ЮНФПАнын Программалык адиске Н. Сүйүналиевага, БУУ Аялдар уюмунун, Эл аралык Миграция уюмунун (МОМ) кызматкерлерине, эл аралык кеңешчи М. Маккормакка изилдөөлөрдүн бардык этаптарында ар тараптуу методологиялык, кеңештик жана техникалык жардам бергендиктери үчүн терең ыраазычылык билдирет.

Ошондой эле, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети Төраганын кеңешчиси К. Койчумановага маалыматты жогорку сапатта жыйноону жана кайра иштеп чыгууну камсыз кылгандыгы, кесипкөйлүгү жана ушул басылманы даярдоодогу талкуулоолорго катышкандыгы үчүн ыраазычылык.билдирет. Изилдөөнү натыйжалуу башкарып, адистик кеңешин бергендиги жана отчетту даярдоодо жардам көрсөткөндүгү үчүн долбоордун менеджери Э. Исенкуловага өзгөчө ыраазычылык билдирилет.

Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин буйрутмасы менен түзүлгөн Ведомстволор аралык жумушчу топтун мүчөлөрүнө, коомдук уюмдардын өкүлдөрүнө жана Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин адистерине изилдөөлөргө кошкон салымдары жана гендердик маселелерди алдыга жылдыруудагы тайманбас эмгектери үчүн өзгөчө ыраазычылык билдирилет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети улуттук кеңешчилер Л. Илибезовага жана Г. Абдуллаевага, ошондой эле талдоочулар Ч. Турдубаевага, Г. Сулаймановага, Н. Багдасаровага, З. Көчөрбаевага, Е. Карповичке, Л. Торгашевага, Т. Таиповага басылманы жогорку кесипкөйлүк деңгээлде даярдоого кошкон салымдары үчүн ыраазычылык билдирет.

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети сапаттуу маалымат базасын түзүүгө жана маалыматты статистикалык иштетүүгө кошкон олуттуу салымы үчүн маалыматты иштетүү боюнча адис Л. Прасловага, ошондой эле маалыматтарды убагында жана сапаттуу киргизүүнү камсыз кылган адистерге ыраазычылык билдирет.

Кыргыз Республикасынын тургундарына алардын изилдөөчүлөргө бөлгөн убактысы, чынчыл жооптору жана ак ниет каалоолору үчүн өзгөчө ыраазычылык билдирилет.

Шарттуу белгилер

«-» - көрүнүш жок

«…» - маалымат жок

«0,0» - көрсөткүч мааниси өлчөө бирдигинен аз

Таблицаларда келтирилген пайыздык маалыматтар салмактанып алынган маалыматтардын негизинде келтирилген, “аялдардын саны”, “эркектердин саны” графаларында тандоонун негизинде салмактанып алынбаган абслюттук маалыматтар келтирилген.

Кыскартуулардын тизмеси

АИЖ	Адамдын иммундук жетишсиздигинин вирусу
ЖКОЖ	Жогорку кесиптик окуу жайы
ҮЧ	Үй чарбасы
ЕАЭБ	Евразия экономикалык биримдиги
ЖКАБИ	Жыныстык жол аркылуу берилүүчү инфекция
ЖДЧ	Жамааттык дыйкан чарба
КР	Кыргыз Республикасы
ИИМ	Ички иштер министрлиги
МЭУ	Миграция боюнча эл аралык уюм
БАЭ	Бириккен Араб Эмираттары
БДЧ	Бириккен дыйкан чарба
БУУ	Бириккен Улуттар уюму
РФ	Россия Федерациясы
КМШ	Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
ФМК	Федералдык миграциялык кызмат
БУУКФ (ЮНФПА)	БУУнун Калк боюнча фонду

МАЗМУНУ

1. Киришүү 7

2 Улуттук контекст 8

2.1 КАЛКТЫН ДЕМОГРАФИЯЛЫК ТҮЗҮМҮ 9
2.2 ЖАКЫРЧЫЛЫК ЖАНА ТЕҢСИЗДИК 9
2.3 АЯЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ 10
2.4 АЯЛДАРДЫН МАМЛЕКЕТТИК БИЙЛИК ЖАНА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНДАГЫ САНЫ 11
2.5 НИКЕЛЕШҮҮ 12
2.6 МИГРАЦИЯ 14

3 Изилдөө методологиясы 15

3.1 ИЗИЛДӨӨНҮН МАКСАТЫ ЖАНА КАМТЫШЫ 15
3.2 СУРАМЖЫЛОО БАРАКЧАСЫ 16
3.3 ТАНДОО ИШИН ТҮЗҮҮ ЖАНА СУРАМЖЫЛОО ЫКМАСЫ 16
3.4 ЛИСТИНГ ӨТКӨРҮҮ 19
3.5 АЛДЫН АЛА ИЗИЛДӨӨ (ПРЕТЕСТ) 19
3.6 СУПЕРВАЙЗЕРЛЕРДИ ЖАНА ИНТЕРВЬЮ БЕРҮҮЧҮЛӨРДҮ ОКУТУУ 19
3.7 ТАЛАА ЖУМУШТАРЫ 20
3.8 МААЛЫМАТТАРДЫ ТЕСКӨӨ 20
3.9 МААЛЫМАТТАРДЫ ИШТЕП ЧЫГУУ 20
3.10 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН БАКУБАТТУУУЛУГУНУН ДЕҢГЭЭЛИН АНЫКТОО 21

4 Үй чарбаларынын мүнөздөмөсү жана курамы 23

4.1 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН МҮЧӨЛӨРҮН 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ КЫЛЫП, ЖАШЫ ЖАНА ЖЫНЫСЫ БОЮНЧА БӨЛҮШТҮРҮҮ 23
4.2 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН 15 ЖАШ ЖАНА АНДАН УЛУУ МҮЧҮЛӨРҮНҮН МҮНӨЗДӨМӨСҮ 24
4.3 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН ЖЕТИШТҮҮЛҮГҮНҮН ДЕҢГЭЭЛИНИН ДЕҢГЭЭЛИ 25
4.4 АЯЛДАРДЫН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ 27
4.5 ЭРКЕКТЕРДИН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ ЖАНА АЯЛДАРДЫН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮНӨН ОЛУТТУУ АЙЫРМАЧЫЛЫКТАРЫ 30

5. Активдерди ээлөө, иш менен камсыз болуу жана киреше 35

5.1 АКТИВДЕРДИ ЭЭЛӨӨ ЖАНА БАШКАРУУ 35
5.2 АЯЛДАРДЫН ЖАНА ЭРКЕКТЕРДИН ИШ МЕНЕН КАМСЫЗ БОЛУШУ 39

6. Экономикалык аспекттер 49

6.1 КИРЕШЕЛЕР ЖАНА ЧЫГАШАЛАР БОЮНЧА ЧЕЧИМДЕРДИ КАБЫЛ АЛУУ ЖАНА ГЕНДЕРДИК РОЛДОРДУ БӨЛҮШТҮРҮҮ 51
6.2. Микрокредиттер 62
6.3 ИШКЕРДҮҮЛҮК 72

7. Диний тажрыйбалар жана диний ишенимдер 93

8 Нике тажрыйбалары 101

8.1 НикелешүүнҮн жалпы маселелериЖ 103
8.2 эрте НИКЕЛЕШҮҮ 110
8.3 Кыздарды ҮЙЛӨНҮҮ үчүн ала качуу 123

9 Аялдардын саясий катышуусу 151

10 Миграция 167

Тиркеме А. Изилдөөгө катышкан кызматкерлердин тизмеси ... 185

Тиркеме В. Тандоо каталарын саноо ... 188

Тиркеме С. Маалыматтардын сапатын текшерүү таблицасы ... 197

Таблицалардын тизмеси

- **4.1-Таблица. Үй чарбалардын 15 жана андан жогору жаштагылардын санын жашы, жынысы жана жайгашуу түрү боюнча бөлүштүрүү** ... 24
- **4.2–Таблица. Үй чарбалардын 15 жана андан жогору жаштагы мүчөлөрүнө мүнөздөмө** ... 24
- **4.3-Таблица. Үй чарбаларынын жетиштүү жашоо деңгээлине субъективдүү баа берүү** ... 25
- **4.4–Таблица. Үй чарбаларынын кирешесинин түзүмү** *(пайыз менен)* ... 26
- **4.5-Таблица. Үй чарбаларынын киреше булагынын саны** ... 26
- **4.6–Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын никелешүү статусу** 27
- **4.7-Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын никелешүү жашы** .. 29
- **4.8-Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы мүчөлөрүнүн никелешүү ыкмасы** ... 29
- **4.9-Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы эркектердин никелешүү статусу** ... 31
- 4.10 -Таблица. 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрүнүн ички миграциясы ... 33
- 8.1–Таблица. Аялдар жана эркектер эмнени нике деп эсептешет ... 105
- 8.2-Таблица. Сурамжылоого катышуучулардын депутаттардын диний ырым-жырым аркылуу нике кыйуу/ чиркөөдө баш кошууну ЖААК та никени расмий каттоого чейин өткөрүүгө тыюу салуу жөнүндө демилгесине карата болгон мамилеси ... 106
- 8.3-Таблица. Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлерге болгон аялдардын мамилеси ... 108
- 8.4-Таблица. Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлерге болгон эркектердин мамилеси ... 109
- 8.5-Таблица. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси менен жалпы эреже боюнча бекитилген минималдуу турмушка чыгуу курагын аялдар жана эркектердин билүүсү ... 111
- 8.6–Таблица. Акыркы беш жылдын ичинде жашы жете элек кыздардын турмушка чыгуу динамикасы ... 112
- 8.7-Таблица. Жашы жетпегендердин баш кошуусунун көбөйүш себептери ... 114
- 8.8 –Таблица. Респонденттердин жашы жетпеген кыздардын никеге тургандыгы жөнүндө маалыматынын бардыгы жана алардын ата-энесине карата болгон мамилелери ... 115
- 8.9 –Таблица. Сурамжылоонун катышуучуларынын жашы жете элек кыздын күйөөгө чыгуучу убагы келди деп ким чечкендиги жөнүндө пикири ... 117
- 8.10-Таблица Респонденттердин айтылган пикирлер менен макулдугу ... 119
- 8.11-Таблица. Жашы жете элек куракта күйөөгө чыгууну актоо мүмкүн болгон учурлар ... 120
- 8.12-Таблица. Респонденттердин аялдардын жана эркектердин минималдуу нике курагын өзгөртүүгө карата болгон пикирлери ... 121
- 8.13-Таблица. Аялдар менен эркектердин кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата мамлекет чара көрүшү керекпи же жокпу жөнүндө пикири ... 122
- 8.14-Таблица. Кызды макулдугуз ала качууга карата аялдар жана эркектердин пикири ... 124

- 8.15 –Таблица. Аялдар менен эркектердин кыздарды ала качуу учурларынын акыркы беш жылдын ичиндеги динамикасы жөнүндө пикирлери 127
- 8.16-Таблица. Аялдардын акыркы эки- үч жылдын ичиндеги кыздарды ала качуу учурлары жөнүндө маалыматынын бардыгы 129
- 8.17- Таблица. Эркектердин акыркы эки- үч жылдын ичиндеги кыздарды ала качуу учурлары жөнүндө маалыматынын бардыгы 131
- 8.18–Таблица. Респонденттердин кызды анын макулдугу жок ала качып кеткен уланга карата болгон мамилеси 132
- 8.19- Таблица. Кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу үчүн жоопкерчилик жөнүндө кабардар болуу 136
- 8.20-Таблица. Кыздын отуруп калышы жана ала качкан адамга турмушка чыгышы жөнүндө пикирлер 138
- 8.21-Таблица. Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы тууралуу пикирлер 140
- 8.22-Таблица. Кыздын калышы жана эгерде ала качкан адам аны жыныстыкбайланышка мажбурласа, ага турмушка чыгышы керекпи деген пикирлер 143
- 8.23-Таблица. Кызды ала качкан адамдын аял-туугандары эмне үчүн кызды ала качууга катышкандыгы жөнүндө пикирлер 145
- 8.24-Таблица. Аялдар жана эркектер, эгерде алардын кызын/карындашын/сиңдисин үйлөнүү үчүн алардын макулдугусуз ала качып кетсе эмне кылышат 147
- 8.25-Таблица. Үйлөнүү үчүн кыздарды ала качууну кандай чаралар токтото алат 148
- 9.1-Таблица. Аял-саясатчылар үчүн маанилүү үч сапат 152
- 9.2-Таблица. Саясатта аялдардын санын көбөйтүү үчүн атайын социалдык чаралар жөнүндө кабардар болуу 154
- 9.3-Таблица. Саясаттагы аялдар тууралуу ой-пикир менен макул болгон аялдар менен эркектердин үлүшү 156
- 9.4-Таблица. Эгерде чечим кабыл алуучу адамдардын арасында аялдардын саны көп болсо, өлкөдө жашоо-турмуш кандай өзгөрөт деген ой-пикир 157
- 9.5-Таблица. Аялдардын катышуусуна тоскоол болгон себептер тууралуу пикир 159
- 9.6-Таблица. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин V жана VI чакырылышындагы айым депуттарынын аткарган ишинин сапатын баалоо 161
- 9.7-Таблица. Аялдардын жергиликтүү кеңештердеги ишинин сапатын баалоо 162
- 9.8–Таблица. 2010-жылдан бери калктын саясий активдүүлүгү 163
- 9.9- Таблица. Митингтерди өткөрүп жатканда өз пикирин ачык жана өжөрдүк менен билдирип жаткан аялдар ким деген суроого жооп берген респонденттердин пикири 164
- 9.10-Таблица. ОБОН тобунун пайда болуу себептери 166
- 10.1- Таблица. Ар кайсы жыныстардын өкүлдөрү үчүн миграциянын тийгизген таасири тууралуу айтылгандар менен макул болгон аялдардын үлүшү 171
- 10.2-Таблица. Ар кайсы жыныстардын өкүлдөрү үчүн миграциянын тийгизген таасири тууралуу айтылгандар менен макул болгон эркектердин үлүшү 173
- 10.3-Таблица. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБга кирүүсү менен байланыштуу эмгек миграциясына кирүүнү пландаштыруу 176
- 10.4-Таблица. Кабыл алган өлкөдөгү мигранттардын (аялдардын жана эркектердин) динчилдигинин жогорулашы 177
- 10.5-Таблица. Россия Федерациясына кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалыматтар базасынын бардыгы тууралуу кабардар болуусу 178

- 10.6-Таблица. ЕАЭБ мамлекеттерине кирүү, болуу жана жумушка орношуу тууралуу маалымат алуу үчүн аялдар жана эркектер кайсы кызматтарга кайрылышат 180
- 10.7-Таблица. Тышкы эмгек миграциясында жүргөн аялдар менен эркектерге ар кандай мекемелер менен кызматтар кандай коркунуч туудурары жөнүндө пикирлер 181
- 10.8–Таблица. Миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болчу көйгөйлөр 183

Иллюстрациялардын тизмеси

2.1-Сүрөт. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде аялдардын саны 12

2.2. –Сүрөт. Эрте үйлөнүү жана көп аял алуу 13

8.1-Сүрөт. Эмне үчүн кыздын калганы жана ала качкан адамга турмушка чыкканы тууралуу аялдар менен эркектердин пикири *(пайыз менен)* 140

9.1-Сүрөт. Аялдардын митингтерге катышуу себептери 165

10.1-Сүрөт. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБге кирүүсүнө байланыштуу жумушчу мигранттар тарабынан тандалган өлкөлөр *(чыгууга пландаштырган өлкөлөр боюнча барууну каалаган эркек менен аялдардын пайызы)* 175

10.2-Сүрөт. Эмгек мигранттарынын динчилдик деңгээлинин өзгөрүлүш себептери *(пайыздар)* 178

10.3-Сүрөт. Миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болгон көйгөйлөр *(миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болгон маселелерди айткан аялдар менен эркектердин пайызы)* 182

1. Киришүү

Гендердик теңчилик демократиянын маанилүү курамдык бөлүгү болуп саналат, ошондуктан анын жетишкендиги бардык өлкөлөрдө артыкчылыктуу саясий жана социалдык милдеттердин бири болуп саналат. Кыргыз Республикасынын гендердик теңчиликке жетүү милдеттери Бириккен Улуттар Уюмунун адам укуктары боюнча универсалдуу конвенциясында бекитилип, декларацияларда жана эл аралык милдеттенмелерде тастыкталган, ошондой эле БУУнун Коопсуздук кеңешинин тынчтык жана коопсуздук маселелеринде өзгөчө белгиленген.

Кабыл алынган эл аралык жана улуттук милдеттенмелерди аткаруу менен Кыргыз Республикасы өнүгүүнүн бардык тармактарында, анын ичинде саясий жана экономикалык жана нике-үй бүлө чөйрөлөрүндө гендердик артыкчылыкка жетишүү каралган саясатты иштеп чыгат жана атайын программаларды кабыл алат.

2012-жылы Кыргыз Республикасы биринчи жолу узак мөөнөттүү документ – 2020-жылга чейин гендердик теңчиликке жетүү боюнча Улуттук стратегияны кабыл алган, анда экономикадагы аялдар, кыздар жана аялдар үчүн билим алуу, сот адилеттигинен пайдалануу жана саясий тең укуктуулук сыяктуу өнүгүү артыкчылыктары аныкталган. Тынчтыкты жана коопсуздукту камсыз кылууда аялдардын ролун жогорулатуу максатында Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан

2013-жылы, андан соң 2015-жылы БУУнун Коопсуздук Кеңешинин 1325 Резолюциясын ишке ашыруу боюнча аракеттердин Улуттук планы бекитилген.

Мамлекеттердин жана коомчулуктардын ар кандай институттарынын аракеттеринен улам, 2008-жылы Кыргыз Республикасында “Эркектер жана аялдар үчүн тең укуктардын жана бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзам кабыл алынган, анда гендердик дискриминацияга тыюу салуулар каралып, укуктук, уюштуруучулук жана башка механизмдер аркылуу мамлекеттик бийликтин бардык бутактарында адамдардын гендердик өкүлчүлүгүн камсыз кылуу аркылуу мамлекетти башкарууга катышуу үчүн ар кандай жыныстагы адамдарга бирдей мүмкүнчүлүк түзүү кепилденген.

Бирок, прогрессивдүү мыйзам базасына жана ар кандай программалардын болушуна карабастан, Кыргыз Республикасында көптөгөн багыттар боюнча бул документтерде коюлган максаттарга жетүү мүмкүн болгон эмес. Экономикалык чөйрө аялдардын экономикалык жигердүүлүгүнүн төмөндүгү, эмгек рыногунда кесиптик сегрегациянын болушу менен мүнөздөлөт, мындан улам эмгек акы төлөөдө айырмачылыктар сакталып калган – аялдардын эмгек акысы эркектердикине караганда 2014-жылы 75,5 пайызды[1] түзгөн. Мында аялдардын ишкердигинин өнүгүүсү ар кандай, анын ичинде экономикалык, саясий-укуктук жана социалдык-маданий тоскоолдуктарга дуушар болот. Аялдардын эмгек миграциясына жигердүү тартылышына байланыштуу, барган өлкөсүндө сыяктуу эле, ата мекенине кайтып келгенде да ар кандай көйгөйлөргө туш болушат.

Республикада нике-үй бүлө мамилелери жашы жетпегендердин никеге турушу жана никесин каттатпагандардын, ошондой эле мажбурлап никеге тургандардын, анын ичинде кыз ала качуу аркылуу никелердин санынын өсүшү менен мүнөздөлөт.

Гендердик паритетти камсыз кылуу үчүн көрүлгөн чараларга карабастан, саясий чөйрөдө БУУнун Экономикалык жана Социалдык кеңеши жана Пекин платформасы тарабынан сунушталган– өлкөнүн мыйзам чыгаруу органында кеминде 30 пайыз аял болууга тийиш деген максаттуу көрсөткүч жеткиликсиз бойдон калууда. Мындан тышкары, 2007-жылдан тартып өлкөнүн жогорку өкүлдүк органы - Жогорку Кеңеште аялдардын саны жыл сайын азайып бараткандыгы байкалган.

Диний экстремизм жана терроризм Кыргыз Республикасы дуушар болгон жаңы чакырыктардын бири болуп саналат, буга өлкөнүн эркектери гана эмес аялдары да тартылууда.

Гендердик теңчилик принцибине негизделген дүйнөнүн калыптанышы алардын өбөлгөлөрүн жана кесепеттерин так түшүнө билүүнү талап кылат. Республикада гендердик көйгөйлөрдү камтыган кеңири масштабдагы изилдөөлөр жүргүзүлгөн эмес, бирок аларды өткөрүү зарылчылыгы БУУнун профилдик Комитети тарабынан аялдарга карата дискриминацияны жоюу жөнүндө конвенцияны аткаруу боюнча Кыргыз Республикасынын төртүнчү мезгилдүү Докладына карата Корутунду сын-пикирлерде белгиленген. Коомдун гендерге мамилеси боюнча маселелерге тиешелүү комплекстүү

[1] Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин малыматтары боюнча. http://www.stat.kg/ru/statistics/gendernaya-statistika/ сайтын караңыз.

улуттук изилдөөлөрдү жүргүзүү милдети 2015-2017-жылдарда гендердик теңчиликке жетишүү боюнча аракеттердин улуттук планында[2] Кыргыз Республикасынын 2020-жылга чейин гендердик теңчиликке жетүү боюнча улуттук стратегиясын[3] аткаруунун алкагында кайра каралган.

Ушуга байланыштуу, "Гендер калктын түшүнүгүндө" долбоорун өткөрүү демилгеленген, ал БУУнун Тынчтык орнотуу фондунун каражаттарынан каржыланат жана БУУнун Кыргыз Республикасындагы Аялдар кеңсеси, Калк боюнча фонду жана Миграция боюнча эл аралык уюм менен биргеликте ишке ашырылат. Долбоорду ишке ашыруу боюнча өнөктөш Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлиги болуп саналат. Изилдөө методологияларын жана инструменттерин иштеп чыгуу алдыңкы жогорку кесиптик окуу жайларынын, изилдөө институттарынын, коомдук уюмдардын, министрликтердин жана административдик ведомстволордун, анын ичинде Кыргыз Республикасынын Президентинин аппаратынын, Улуттук илимдер академиясынын, Улуттук коргонуу кеңешинин, Маданият, маалымат жана туризм министрлигинин, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин өкүлдөрү тарабынан колдоого алынган. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети үй чарбаларын изилдөөнү камтыган, сандык компонентти аткаруучу болуп саналат.

Улуттук, общиналык жана коомдук деңгээлде маалыматтарды түзүү жана аялдар менен кыздар дуушар болушу мүмкүн болгон гендердик теңсиздик жана зордук көрсөтүү коркунучу тобокелдиктеринин негизги факторлору (алар эмне жөнүндө билишет, эмнеге ишенишет, жана эмнени колдонушат) тууралуу маалымат долбоордун жалпы максаты болуп саналат. Долбоордун конкреттүү максаттары төмөнкүлөрдөн турат:

(1) жынысы, зордоо жана эксплуатациялоо белгилери боюнча дискриминацияга алып келген, адамдар ортосундагы жана түзүмдүк деңгээлдеги актуалдуу маселелерди түшүнүү;
(2) общиналык деңгээлде тенденцияларды жана коомдун өзгөрүп туруучу гендердик стереотиптерди кабылдоосун жана мамилелерин түшүнүү;
(3) гендердик теңсиздик менен конфликттердин потенциалдуу триггерлеринин ортосундагы өз ара байланыштуу, анын ичинде тынчтык орнотууда аялдардын ролун түшүнүү.

Аялдардын саясатка катышуусу, алардын экономикалык укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, кыз уурдоо формасында аялдарга карата зордуктоо жана жашы жетпегендерди никеге мажбурлоо, миграция үчүн аялдарды диний радикалдаштыруу жана анын натыйжалары, ошондой эле аялдардын эмгек миграцияга катышуусу боюнча маселелерге сапаттык жана сандык изилдөө жүргүзүү аркылуу максаттарга жетүүгө болот. Бул темалар КАР методологиясынын жардамы менен (билим, мамиле, тажрыйба) иликтенген.

Изилдөө натыйжалары мамлекеттик институттардын гендердик теңчилик жана инклюзивдүү тынчтык орнотуу жагында саясаттарды жана программаларды иштеп чыгуулары үчүн, ошондой эле эл аралык агенттиктер, анын ичинде БУУнун өлкөлүк топторунун мүчөлөрү жана өнөктөштүк коомдук уюмдар үчүн сапаттуу тынчтыкты орнотуу жана аялдардын укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү максатында пайдалуу болушу мүмкүн.

2 Улуттук контекст

Кыргыз Республикасы Борбордук Азиянын түндүк-чыгыш жагында жайгашкан. Түндүк жагынан Казакстан, түштүк-батыш жагынан Өзбекстан, түштүк жагынан Тажикстан, ал эми чыгыш жана түндүк-чыгыш жагынан Кытай менен чектеш. Кыргызстандын чек арасынын жалпы узундугу 4,5 миң километр, аймагы - 199,9 миң кв.

Кыргызстан - бийик тоолуу өлкө, мында дээрлик 90 пайыз аянты деңиз деңээлинен 1500 м жогору турат.

Республиканын туруктуу калкынын саны 2016-жылдын 1-январына карата 6,0 млн. адамды түзгөн. Орточо алганда республика боюнча 1 кв. километрге 30 адам туура келет.

---

[2] Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2015-жылдын 20-ноябрындагы Р 786 токтому менен бекитилген.
[3]Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2012-жылдын 27-июнундагы N 443 токтому менен бекитилген.

Борбору - Бишкек ш., калкынын саны 900 миң адамды түзөт.

2.1 КАЛКТЫН ДЕМОГРАФИЯЛЫК ТҮЗҮМҮ

Кыргыз Республикасынын калкынын туруктуу саны 2016-жылдын 1-январына карата 6 млн. 20 миң адамды түзгөн, алардын ичинен 3 млн. 39 миң - аялдар жана 2 млн. 981 миң - адамдар. Туруктуу калктын үчтөн бир бөлүгү (34 пайыз) шаарчаларда, ал эми үчтөн эки бөлүгү (66 пайыз) айыл жергесинде жашашат.

Республикада калкты жынысы боюнча бөлүштүрүү бирдей эмес. Шаарчаларда эркектерге караганда, аялдардын үлүшү көбүрөөк жана 52,5 пайызды түзөт, ал эми төрөлүү саны көбүрөөк болгон айыл жергесинде тескерисинче, эркектердин үлүшүнүн бир аз - 50,6 пайызга көбөйгөндүгү белгиленген. Республиканын калкы жаштардын көбү менен айырмаланат: 16 жашка чейинки балдар жана өспүрүмдөр калктын жалпы санынын 33,3 пайызын түзөт, ал эми ишке жөндөмдүүлөр 60 пайызга жакынды, ишке жөндөмдүүлөрдөн улуулар -7,1 пайызды түзөт.

БУУ классификациясына ылайык 65 жаштан жогорку адамдар жашоочулардын 7 пайызынан ашыкты түзсө, калк улгайган болуп саналат.

Демографиялык картаюу процесси көбүнчө аялдарга мүнөздүү. Алсак, 2016-жылдын башталышына карата 65 жаштан жогорку аялдардын үлүшүн 5,3 пайыз түзгөн, ал эми эркектердин үлүшү 3,5 пайызда катталган.

Кыргыз Республикасында 100дөн ашык улуттук өкүлдөрү жашашат, алардын көбү кыргыздар (калктын жалпы санынын 72,8 пайызы) өзбектер (14,5 пайыз) жана орустар (6,2 пайыз), ал эми башка улуттук өкүлдөрүнө 6,5 пайыз туура [4].

2.2 ЖАКЫРЧЫЛЫК ЖАНА ТЕҢСИЗДИК

Чарба жүргүзүүнүн рынок шарттарына өтүү республиканын социалдык-экономикалык чөйрөсүндө олуттуу өзгөрүүлөргө алып келген. Масштабдуу саясий жана экономикалык реформалар улуттук экономикага гана эмес, ошондой эле калктын жашоо деңгээлине да таасирин тийгизбей койгон эмес. Эмгек рыногунан жана мамлекеттик экономикадан сүрүлүп чыгуу менен адамдар туруктуу иштеген жеринен жана туруктуу киреше булагынан ажыраган. Көптөгөн адамдар жакыр категориясында болуп калышкан. Андыктан мамлекеттин азыркы социалдык саясатынын негизги артыкчылыктарынын бири болуп калктын жашоо деңгээлин жакшыртууга жана жакырчылыкты жоюуга алган багыт саналат.

Жакырчылыктын негизги көрсөткүчү болуп киши башына орточо керектөө жакырчылык деңгээлинен төмөн болгон калктын үлүшү катары аныкталуучу жакыр калктын үлүшү (өлкөдөгү жакырчылык деңгээли) саналат.

Үй чарбаларынын бюджеттерине жүргүзүлгөн интеграцияланган изилдөөлөрдүн натыйжалары боюнча жакырчылык деңгээли 2014-жылдагы 30,6 пайыздан, 2015-жылдагы 32,1 пайызга чейин көбөйгөн. Жалпысынан өлкө боюнча эркектер менен аялдардын ортосундагы жакырчылык деңгээли орчундуу диспропорцияга ээ эмес жана калктын демографиялык түзүмүнө дал келет.

---

4 Кыргыз Республикасынын демографиялык жылдыгы 2010-2014 жж. Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети. (Кыргыз Республикасынын жыл сайын чыгуучу демографиялык басылмасы). Бишкек, 2015. http://www.stat.kg сайтында жеткиликтүү.

2015-жылы үй чарба башчысы аял болгон үй чарбаларында жакырчылык деңгээли (15,2 пайыз) эркек башкарган үй чарбаларына (27,1 пайыз) караганда төмөн, өтө жакырчылык деңгээли тиешелүүлүгүнө жараша 0,8 жана 0,9 пайыз.

2014-жылга караганда 2015-жылы айыл жергесинде жакырчылык деңгээли 1,0 пайыздык пунктка, ал эми шаар тургундарында – 2,4 пайыздык пунктка көбөйгөн. 2015-жылы өтө жакырчылыкта 1 млн 931 миң адам жашап турган, алардын ичинен 67,7 пайыз айыл калктуу конуштарынын тургандары болгон.

Өткөн жылга караганда 2015-жылы жакырчылык деңгээлинин өсүшү Ош жана Жалал-Абад областтарын кошпогондо, республиканын бардык региондорунда белгиленген. Өлкө региондору боюнча жакырчылыктын жайылтылышы бирдей эмес. Эгерде 2015-жылы Баткен, Жалал-Абад, Нарын областарында жана Ош шаарында жакырчылык деңгээли орточо республикалык деңгээлден ашса, ал эми калган региондордо ал, тескерисинче төмөн.

Кирешелердин бирдей эмес бөлүштүрүү тенденциясы боюнча Джини коэффициенти да тастыктап турат, ал калктын кирешелеринин бардык суммасын анын айрым топторунун ортосунда бөлүштүрүлүшүн көрсөтүп турат жана 0дөн 1ге чейинки интервалда өзгөрүлүп турат. Аталган коэффициенттин мааниси канчалык аз болсо, ошончолук калктын кирешелери бирдей бөлүштүрүлөт.

2015-жылы калктын кирешелерин бөлүштүрүүдөгү бирдей эместик 2014-жылы 0,429дан 2015-жылы 0,408ге чейин төмөндөгөнүн Джини коэффициентинин динамикасы көрсөтүп турат. Бирок, буга карабастан, 2011-жылы бул көрсөткүч 0,382 түзгөн.

2.3 АЯЛДАРДЫН ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ

Үй чарбаларынын жана жумуш күчүнүн бюджеттерин интеграцияланган тандап жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн маалыматтары боюнча, 2015-жылы 15 жаш[5] жана андан улуу курактагы экономикалык активдүү калктын саны 2544,3 миң адам, алардын ичинен 2352,1 миң иш менен камсыздалган жана 192,2 миң иши жоктор болгон. Экономикалык жактан активдүү калкта аялдардын үлүшү 41 пайызды же 1043,3 миң адамды түзгөн.

15 жаш жана андан улуу курактагы калктын экономикалык жактан активдүүлүгүнүн деңгээли (белгилүү бир жаш курак боюнча топтун экономикалык жактан активдүү калктын санынын аталган жаш курак боюнча топтогу калктын жалпы санына карата катышы) 62 пайызды түзгөн. Эмгек рыногунда эркектер кыйла жигердүү, бул жумушчу күчкө жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжалары менен тастыкталып турат. Алсак, эркектердин экономикалык жигердүүлүк деңгээли 75 пайызга, ал эми аялдардыкы - 50 пайызга барабар.

Бардык курактык топтордо эркектердин иш менен камсыз болуу деңгээли аялдардын иш менен камсыз болуу деңгээлинен жогору, бирок кыйла ажырым 25-34 жаш курак топторунда байкалат. Бул куракта аялдар көбүнчө баланын төрөлүшүнө байланыштуу жумушун калтырып кетет. Бирок, 40-49 жаш курак тобунда эркектер жана аялдардын иш менен камсыз болуу деңгээлинин теңделиши белгиленет. Бул курактагы аялдар, эрежедегидей эле, балдары чоңоюп, иштей башташат.

Экономикалык иштин түрлөрү боюнча аялдар жана эркектердин иш менен камсыздалышын бөлүштүрүү алардын ар кандай мүмкүнчүлүктөрү жана түптөлгөн салттар менен шартталган олуттуу айырмачылыктар бар. Иш менен камсыз болгон калктын арасында аялдардын үлүшү кызмат көрсөтүү секторунда, айрыкча саламаттыкты сактоо жана калктын социалдык тейлөө (84 пайыз), билим берүү (79 пайыз) сыяктуу иштин түрлөрүндө, ошондой эле мейманкана жана ресторандык чөйрөдө (59 пайыз) кыйла жогору.

[5]Экономикалык жактан жигердүү калк – кароого алынып жаткан мезгил ичинде улуттук эсептер системасында көрсөтүлгөн товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү үчүн жумушчу күчүн сунушталышын камсыз кылган калктын бир бөлүгү. Экономикалык жактан жигердүү калктын саны иш менен камсыз болгондорду жана иши жокторду камтыйт.

2015-жылы эркектердин орточо эмгек акысы аялдардын орточо эмгек акысынан 1,3 эсеге арткан, ал тиешелүүлүгүнө жараша 14743 жана 11125 сомду түзгөн.

Эркектердин орточо эмгек акысы аялдардын эмгек акысынан жогору. 2015-жылы аялдардын эмгек акысынын эркектердин эмгек акысына карата деңгээли болгону 75 пайызды түзгөн. Жалпысынан, аялдар менен эркектердин эмгек акысынын деңгээлдериндеги айырма гендердик бөлүштүрүүдөн алганда, иш менен камсыз болуунун тармактык түзүмү менен түшүндүрүлөт. Алсак, эмгек акы жогору болбогон билим берүү мекемесинде алектенген кызматкерлердин жалпы санында аялдар 78 пайызды, саламаттыкты сактоодо - 83 пайыздан көбүрөөк, кыймылсыз мүлк менен операциялар чөйрөсүндө - 93 пайыздан көбүрөгүн түзгөн.

2.4 АЯЛДАРДЫН МАМЛЕКЕТТИК БИЙЛИК ЖАНА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНДАГЫ САНЫ

Мамлекеттик кызматтарды ээлеген мамлекеттик кызматчылардын саны 2016-жылдын 1-январына карата 18,1 миң адамды түзгөн.

Мамлекеттик кызматчылардын жалпы санынын саясий жана атайы кызматтарды ээлеген аялдардын үлүшү 2015-жылдын баш жагына карата 26,4 пайызды, ал эми эркектер - 73,6 пайызды түзгөн. Административдик кызматтарды ээлеген мамлекеттик кызматчылардын катарында аялдар 40,7 пайыз, ал эми эркектер - 59,3 пайыз чегинде катталган.

Мамлекеттик кызматчылардын жалпы санында аялдардын салыштырма салмагы 2016-жылдын 1-январына карата 40 пайыздан көбүрөгүн түзгөн. Алардын басымдуу үлүшү Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин (73,7 пайыз), Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлигинин (73,4 пайыз) Саламаттыкты сактоо министрлигинде (70,0 пайыз), Мамлекеттик каттоо кызматынын (61,8 пайыз) системасында берилген, ал эми Эсептөө палатасында аялдардын үлүшү бир аз эле болуп, 26,1 пайызды, Башкы прокуратурада жана Мамлекеттик бажы кызматында - 18,3 пайызды түзгөн.

Мамлекеттик кызматчы-аялдардын региондор боюнча санын айта турган болсок, анда алардын жалпы санында басымдуу үлүш Ысык-Көл (49,9 пайыз), Чүй (48,8 пайыз) жана Нарын областтарына (47,2 пайыз) туура келет.

Саясий жана атайын мамлекеттик кызматтарды ээлеген мамлекеттик органдардын жетекчилеринин арасында аял-жетекчилер 2016-жылдын 1-январына карата 14,2 пайызды түзгөн.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында иштеген муниципалдык кызматкерлердин саны 8,5 миң адамды, алардын ичинен үчтөн бирине жакынын - аялдар түзгөн.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин I чакырылышында (1995-2000-жж.) аялдардын саны 4,7 пайызды түзгөн, ал эми алардын II чакырылыштагы Парламенттин курамында алардын үлүшү дээрлик 7,0 пайызга чейин өскөн. Муну менен бирге эле, Жогорку Кеңештин III чакырылышы (2005-2007-жж.) өлкөнүн парламентинде бир да аял болбогондугу белгиленген, ушундан кийин шайлоо мыйзамдарына гендердик квоталар киргизилген. Бүгүнкү күнү шайлоо мыйзамында талапкерлердин тизмесин түзүүдө саясий партиялар өлкөнүн парламентине бир жыныстагы талапкерлердин 70 пайыздан ашпаган өкүлчүлүгүн эске алууга милдеттүү экендиги каралган[6], мында тизмелерде саясий партиялар тарабынан көрсөтүлгөн аялдар жана эркектердин кезегинин айырмасы үч позициядан ашпоого тийиш. Бирок, буга карабастан, Кыргыз

[6] Кыргыз Республикасынын 2011-жылдын 2-июлундагы №68 "Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө" Конституциялык Мыйзамынын 60-беренеси

Республикасынын Жогорку Кеңешине аялдардын болушу 2007-жылдан тартып кыскара баштаган (2.1-сүрөт).

2.1-Сүрөт. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде аялдардын саны
(пайыз менен)

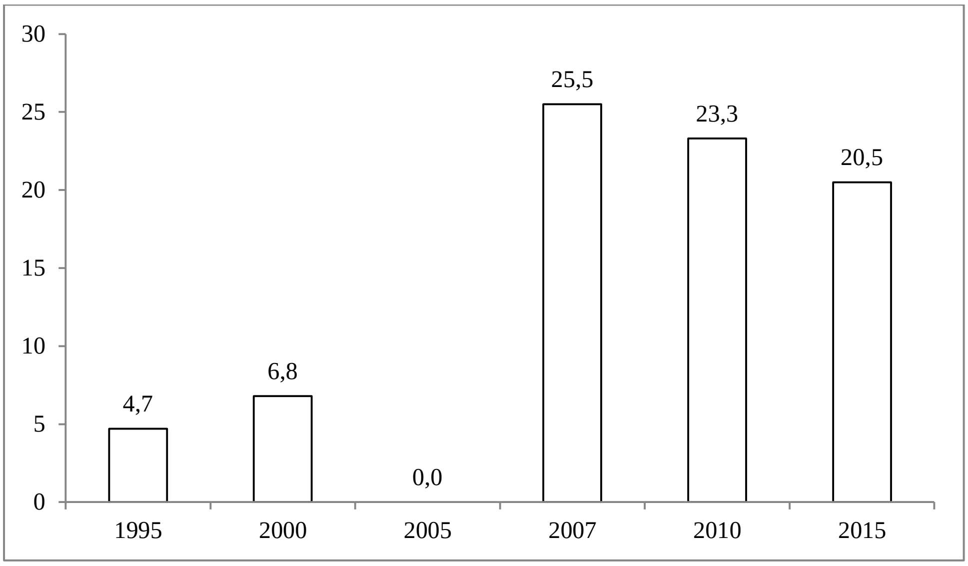

Ошентип, Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана Социалдык кеңеши тарабынан сунуш кылынган максаттуу көрсөткүч – өлкөнүн мыйзам чыгаруу органында аялдардын кеминде 30 пайыз өкүлчүлүгү жетишилбей келерин айтса болот.

2.5 НИКЕЛЕШҮҮ

Республикада үй-бүлөнү түзүүнүн алгылыктуу тенденциясы белгиленүүдө. Анын негизин калктын нике-үй-бүлөлүк жүрүм-турумдун туруктуу салттуу нормалары түзөт.

1999-жылдагы калкты каттоо маалыматтарына салыштырганда, никеде тургандардын саны кыскарган, бул акыркы жылдары өлкөдө никеге тура элек көп төрөлгөндөр белгиленгенде, 1980-жылы төрөлгөн жаштардын санынын кыйла көбөйүшү менен шартталган. Бул тыянак никеде эч качан турбаган адамдардын санынын: эркектердин - 1999-жылы 31,4 пайыздан 2009-жылы 36,3 пайызга чейин, аялдардын тиешелүүлүгүнө жараша 21,2 пайыздан 25,8 пайызга чейин көбөйгөндүгү тууралуу маалыматтар менен тастыкталат.

Кыргыз Республикасында каттоого турган никенин санынын өсүш тенденциясы белгиленет. 15 жыл ичинде (2000-2015-жж.) жарандык абал актыларын каттоо органдарында жыл сайын катталган никелердин саны 2,2 эсеге, ажырашуулардын саны – 1,6 эсеге көбөйгөн. 2000-жылы никелүүлүк деңгээли Экинчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийинки бүткүл жылдар ичинде өзүнүн минималдуу маанисине – 24 миң никелешүү же 1000 кишиге 5,0 адамга жеткендигин белгилей кетүү зарыл.

2015-жылы Кыргыз Республикасында никелешүү жана ажырашуу деңгээлинин төмөндөшү белгиленет.

2009-жылдын калкты каттоо жана турак-жай фондусунун маалыматтары боюнча, 15 жаш жана андан улуу курактагы калктын негизги бөлүгү – эркектердин 57 пайызы жана аялдардын 55 пайызы - никеде турат. Никеге турбоо таркатылган көрүнүш болуп саналбайт: болгону 50 жаштан улуу курактагы эркектердин 1,2 пайызы жана аялдардын 1,5 пайызы эч качан никеде турган эмес. 2009-жылы никеде эч качан турбаган адамдардын үлүшүнүн көбөйүшү белгиленген: эркектер - 31 пайыздан 36 пайызга чейин, аялдар - 21 пайыздан 26 пайызга чейин, бул 20 жаштан 30 жашка чейинки жаштардын санынын олуттуу көбөйүшүнө байланыштуу болгон.

Кыргыз Республикасында никелешүүнүн минималдуу жаш курак Үй-бүлөлүк кодексте[7] белгиленген – эркектер жана аялдар үчүн да 18 жаш. МИКО-2014[8] маалыматтары боюнча, 15-49 жашындагы аялдардын арасынан 0,4 пайызы 15 жашка чейин жана 20-49 жаш курактагы аялдардын 12,7 пайызы 18 жашка чейин турмушка чыгышкан. Дээрлик ар бир жетинчи 15-19 жашындагы аял (13,9 пайыз) учурда күйөөсү бар же расмий эмес никеде турат. Көп аял алуу учурлары да бар (15-49 жашындагы аялдардын 0,9 пайызы көп никеде/баш кошууда турат).

2.2. –Сүрөт. Эрте үйлөнүү жана көп аял алуу

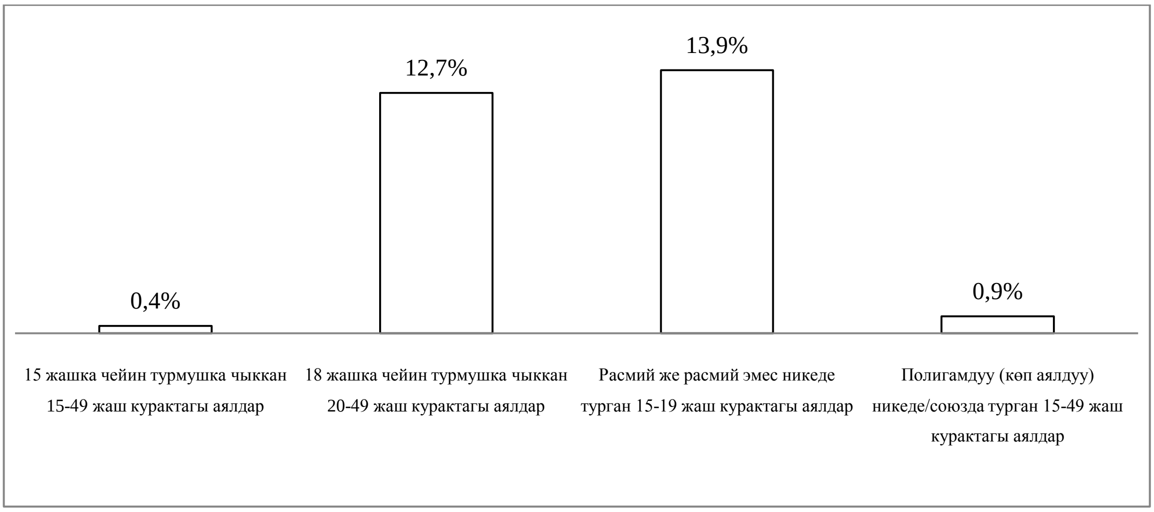

2009-жылдын калкты каттоо жана турак-жай фондусунун маалыматтары боюнча, 15-49 жаш курактагы эркектердин 4,2 пайызы жана аялдардын 4,8 пайызы катталбаган никеде турат. Баарынан мурда жубайлык мамилелерди 25-29 жаш курактагы эркектер (7 пайыз) жана 20-29 жаш курактагы аялдар (6,5 пайыз) юридикалык жактан күбөлөбөйт.

Кыз ала качуу жана эрте үйлөнүү Кыргыз Республикасындагы гендердик зордук-зомбулуктун эң эле таркатылган түрлөрүнөн болуп саналат. Эрте үйлөнүүлөрдүн санынын өсүшү тууралуу никеге турганга чейинки курактагы аялдар арасында төрөттөрүнүн көбөйүү динамикасы тастыктай алат.

2011-жылы Бишкекте саламаттыкты сактоо органдары тарабынан Үй-бүлөлүк медицина борбору - 19 кош бойлуулук жана төрөт боюнча каттоого турган 118 жаш кош бойлуу изилдөөгө алынган. Бейтаптардын жашы орточо 17,0 ± 0,6 жылды түзгөн, алардын ичинен 67 пайызы жашы жете электер болгон.

Жашы жете элек 79 кош бойлуу кыздардын ичинен 5,1 пайызы экинчи жолу кош бойлуу болуп жатышса, 4,2 пайызы анамнезде биринчисин боюнан алдыргандар болушкан. Жашы жетпеген кош бойлуу кыздардын 70,3 пайызы жарандык же диний никеде болушкандыгы, ал эми 26,3 пайызынын никеси расмий катталгандыгы жана 3,4 пайызы жалгыз бой эне болушкандыгы аныкталган[9].

Расмий маалыматтар боюнча 2006-жылдан тартып республикада 15-17 жаш кыздар арасында төрөттөрдүн көбөйгөндүгү байкалган: 2006-жылы бул курактагы 1000 аялга 4,4 бала, ал эми 2014-жылы 7,4 бала туура келген. Мындан тышкары 18-19 жаш кыздар арасында бала төрөө көбөйгөн: 2008-жылы бул курактагы 1000 аялга 62,7 бала, 2014-жылы 92,7 бала туура келген.

[7] 2003-жылдын 30-августундагы №201 Кыргыз Республикасынын Үй-бүлөлүк кодекси
[8] Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, БУУнун Балдар Фондусу (ЮНИСЕФ). Кыргыз Республикасы. 2014-жылдагы көп индикатордук кластердик изилдөө. Жыйынтыкталган отчет. Бишкек. http://www.mics2014.kg/index.php/ru/ сайтында жеткиликтүү.
[9] КР Саламаттыкты сактоо министрлигинин маалыматтары боюнча чыгарылышы. № 393 2013-жылдын 4-марты.

Никелешүү үчүн кыз уурдоо жана жашы жетпегендерди никеге тургузуу Кыргыз Республикасында гендердик зомбулук түрлөрүнүн бири болгон. 2013-жылы КР Кылмыш кодексине адам уурдоо үчүн 7 ден 10 жылга чейин эркинен ажыратуу жагында оңдоолор киргизилген. Бирок иш жүзүндө кыз уурдоо фактысы өлкөнүн бардык аймактарынан катталууда. Freedom House уюмунун «Кыргызстанда кыз уурдоого бөгөт коюуга көмөктөшүү» долбоорунун алкагында жүргүзүлгөн иликтөөлөрүнө ылайык, республикада жыл сайын 10 миңге жакын кыз уурдоо катталууда. КР ИИМнин маалыматтарына ылайык[10], никелешүүгө мажбурлоо учурлар көп катталууда – 2010-жылы 6 учур, 2015-жылы 23 учур же 3,8 эсеге көп катталган. Иликтөөлөр көрсөткөндөй, уурдалган кыздардын 30дан 50 пайызына чейинкилери уурдаган адам менен никелешүүга мажбур болушат.

Мындай фактылардын улам көбөйүп жаткандыгынан улам, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңеши өтүп жаткан июнь айында жашы жетпегендерди дин жолуна никелегендиги үчүн кылмыш жоопкерчилигин караган мыйзам долбоорун жактырган, ал биринчи окуусунда кабыл алынган.

2.6 МИГРАЦИЯ

Кыргыз Республикасы үчүн миграциянын терс сальдосу мүнөздүү – туруктуу жашоо үчүн (же узак убакытка) чет жерлерге көчүп кеткендердин саны келгендердин санынан артуууда. 2015-жылы республикага туруктуу жашоого 3,6 миң адам көчүп келсе, 7,8 адам көчүп кетишкен, калктын миграциялык агылып чыгуусу – 4,2 миң адамды түзгөн (2014-жылы 3,9 миң адам келсе, 11,7 миң адам чыгып кеткен, миграциялык агылып чыгуу – 7,8 адамды түзгөн). Ошентип, миграциялык баланс дээрлик 2 эсеге азайган. Миграциялык агылып чыгуунун интенсивдүүлүгү (миграциялык баланс 1000 калкка эсептелген) да 2014-жылы 1,3 адамга, 2015-жылы 0,7 адамга чейин төмөндөгөн.

Ошентип, 2015-жылы республикада өлкө калкынын туруктуу жашоо үчүн эмиграциясынын кыскаруусу байкалган. Калктын тышкы миграциясынын төмөндөөсүнө Россия Федерациясынын миграциялык мыйзамына киргизилген өзгөртүүлөр, ошондой эле Россиядагы экономикалык кырдаал себеп болгон.

КМШ өлкөлрүнүн ичинен көчүп кетүүлөрдүн саны боюнча Россиядан кийин Казакстан турат. Башка өлкөлөгө эмиграциянын көлөмү анчалык эмес.

2015-жылы эмиграннттардын көптөгөн этникалык топторунун бешөөнө орустар - 43,5 пайыз, кыргыздар - 27,5 пайыз, өзбектер - 8,0 пайыз, татарлар - 3,8 пайыз жана украиндер - 3,5 пайыз киришкен. 2014-жылга салыштырганда орустардын, украиндердин жана татарлардын үлүшү көбөйгөн, ал эми кыргыз менен өзбектердин ичинде көчүп кеткендер азайган.

Өлкөдөн чыгып кетүү интенсивдүүлүгү 2014-жылга салыштырганда үч эсе кыскарган (10 миң калкка 20 дан 13 адамга чейин). Ошону менен бирге эле, Бишкек шаарынан жана Чүй областынан көчүп кеткендер боюнча көрсөткүч орто республикалык деңгээлди 2 эседен ашыгыраакка арткан жана тиешелүүлүгүнө жараша 10 миң калкка 27-28 адамды түзгөн.

Изилдөөлөрдүн негизинде алынган маалыматтар боюнча [11]кабыл алуучу өлкөлөрдө көптөгөн мигранттардын жумушка орношууга уруксат берүүчү документтери жоктугу айтылат, натыйжасында, алардын эмгек укуктары бузулгандыгы тууралуу бир нече учурлар катталган,

[10] Статистикалык жыйнак “КР кылмыштуулук жана укук тартиби”, Бишкек, 2015-жыл.

[11] Кыргыз Республикасынын Россия Федерациясы жана Казакстан Республикасындагы дипломатиялык өкүлчүлүктөрү менен консулдук мекемелери тарабынан көрсөтүлгөн кызматтардын мониторинги. Кыргыз Республикасынын Россия жана Казакстандагы (Москва, Санкт-Петербург, Астана, Алматы шаарларынын мисалында) эмгек мигранттарынын укуктарына жүргүзүлгөн талдап-иликтөө, Бишкек, 2013 - КБ «Бир Дүйнө Кыргызстан» укук коргоо кыймылы АКсы (Бишкек ш.) жана «Эл аралык коргоого көмөк көрсөтүү борбору» КФ (Ош ш.). http://birduino.kg/ сайтынан окуй аласыздар.

көпчүлүк мигранттар ден соолукка кам көрүү кызматынан пайдалана алышпайт. Мигранттар көбүнчө Кыргыз Республикасынын алыскы айыл аймактарынан келишкен, алар дени сак жашоо, репродуктивдүү ден соолук, жыныстык жол аркылуу жугуучу инфекциялар тууралуу жетиштүү билимге ээ эмес. Бойго бүтүрбөөчү (контрацепциялык) каражаттар тууралуу маалыматтын жетишсизидиген улам, көпчүлүк мигранттар бойдон алдырууга (абортко) барышат. Кайра-кайра бойдон алдыруу, жетишсиз тамактануу, суук климат мигрант аялдардын репродуктивдүү ден-соолугунун начарлашына жана кошумча ооруларга алып келет. Кабыл алуучу өлкөлөрдөгү Кыргыз Республикасынын жарандарынын арасында жыл сайын АИЖ (ВИЧ), жыныстык жол аркылуу берилүүчү инфекциялар, кургак учук оорулары катталууда.

Мигрант аялдар гендердик зордук-зомбулук коркунучуна, анын ичинде радикалдуу уюмдардын зомбулугуна кабылышууда. Алар өздөрү билдиргендей, кабыл алуучу өлкөлөрдөгү “мигрант аялдардын моралдык тартибин оңдоого” багытталган зомбулук аракеттерин жүргүзүшөт. Ошол эле учурда мыйзамсыз аракеттерден жабыркаган мигрант аялдар, чындыгында, өз учурунда квалификациялуу юридикалык жардам алуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратылган жана жардам бере турган уюмдар тууралуу да маалыматы жок.

2.7 ДИНИЙ ЭКСТРЕМИЗМ

Азыркы учурда диний экстремизмге каршы күрөшүү көйгөйү актуалдуу болуп жатат, ал мамлекеттердин коопсуздугуна жана коомдун туруктуу өнүгүшүнө коркуноч туудурууда. Тилекке каршы, радикалдуу экстремизмди жактоочулардын саны көбөйүп жаткандыгы анык.

Бул көйгөй маселе Борбордук Азия өлкөлөрүндө да болбой калган жок. Ислам интеллигенциясынын жана дин өкүлдөрүнүн арасында диний сабаттык жетишпеген көйгөй маселеге Кыргыз Республикасы өз убагында туш болгону алардын аброюнун төмөндөшүнө алып келген. Экстремисттик күчтөр мындан пайдаланышып, өз идеяларын таркатуу менен алек болушкан. Натыйжада, дин идеологиялык инструментке айланган, ал колдонулуп жаткан кандай гана болбосун ыкмаларды жана каражаттарды актай алат. Мындай тузакка турмушта ордун таба элек, күчкө толбогон жаштар гана илинбестен, жашоонун кыйынчылыктарына кабылган жана өз проблемаларын кантип чечүүнү билбеген аял, эркектер да тартылган.

Азыркы кезде республиканын аймагында экстремисттик жана террористтик деп таанылган[12] 20 диний кыймыл жана уюмдардын ишине тыюу салынган. Кыргыз Республикасынын ИИМинин маалыматтарына ылайык, Бишкек шаарында эле эң активдүү деп эсептелген «Хизб-ут-Тахрир» диний-экстремисттик уюмунун 189 мүчөсү (152 эркек жана 37 аял) каттоого алынган. Укук коргоо органдарынын өкүлдөрүнүн айтымында, уюмдун мүчөлөрүн өлкөнүн коомдук-саясий жашоосу кызыктырат, үйлөрүндө болсо тыюу салынган адабияттарды, ал гана эмес курал-жарактарды да сакташат.

Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу түзүлгөн Дин иштери боюнча Мамлекеттик комиссиянын маалыматтарына ылайык, 2015-жылдын башында Кыргыз Республикасынын аймагында катталган диний бирикмелердин жана уюмдардын саны 2,6 миңди түзгөн, анын 85 пайызын Ислам динин кармануучу бирикмелер менен уюмдар түзөт.

3 Изилдөө методологиясы

3.1 ИЗИЛДӨӨНҮН МАКСАТЫ ЖАНА КАМТЫШЫ

2015-2016-жылдар ичинде жүргүзүлүп жаткан “Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу” темасын изилдөө ишинин максаты катары аял затынын укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн кеңири жайылтууда жана алардын талаш маселелерди чечүүгө катышуусуна тобокелдиктерди

[12] Ар башка сот инстанциялары тарабынан Кыргыз Республикасынын аймагында ишине тыюу салынган уюмдардын тизмеси: http://www.religion.gov.kg/ru/not_registration_union.html сайтынан окуй аласыздар.

жараткан саясый катышуу, экономика, ишкердик, диний ишеним жана тажрыйба, миграция, эрте никелешүү, коомчулук деңгээлинде ала качуу чөйрөлөрүндө олуттуу көлөмдөгү ишенимдүү далилдүү базаны топтоо саналат.

"Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу" атуу изилдөө улуттук, регионалдык деңгээлдерде жүргүзүлүп (7 дубан, ошондой эле Бишкек жана Ош шаарлары), жери боюнча (шаар/айыл) тандалма, репрезентативдүү болуп саналат.

Изилдөө ишинин максаттуу тобу катары үй чарбачылыгында жашаган 18 жана андан жогору жаштагы аялдар жана эркектер саналат. Бул изилдөө ишине улгайган курактагылар үчүн каралган интернаттарда жана ден соолугу начар болгондугунан улам мүмкүнчүлүгү чектелгендер, ошондой эле эркинен ажыратылгандар жашаган атайын адистештирилген мекемелердеги жарандар катышкан эмес.

Долбоорду натыйжалуу жүзөгө ашыруу үчүн мекемелер аралык жумушчу топ түзүлүп, анын курамына министрликтердин, коомдук жана эл аралык уюмдардын өкүлдөрү, илимий ишмерлер жана эксперттер коомчулугу кирген. Жумушчу топ семинарда катышып, анда тандоо модели, суроолор тизмеги жана изилдөө ишин жүргүзүү планы талкуугa алынып, жеткире иштелип чыгып, бекитилген.

3.2 СУРАМЖЫЛОО БАРАКЧАСЫ

Үй чарбаларын изилдөөдө ведомстволор аралык жумушчу топ тарабынан иштелип чыккан суроолор тизмеги пайдаланылган (Е тиркемеси). Сурамжылоо кыргыз же орус тилдеринде респонденттердин каалоосун эске алуу менен жүргүзүлгөн.

Анкета төмөнкүдөй сегиз бөлүктөн турат: "А" бөлүкчөсүндө 15 жана андан жогору жаштагы чарба мүчөлөрүнүн тууганчылыгын, үй-бүлөлүк абалын, билимин жана улутун аныктоого байланыштуу маселелер камтылат; "В" бөлүкчөсүндө 15 жана андан жогору жаштагы чарба мүчөлөрүнүн ишинин статусу аныкталат; "С" бөлүкчөсү активдердин абалы жана ээлик кылуу деңгээлин аныктоого багытталган (субъективдүү жашоо деңгээлин, турак-жайы, жеринин болушу); "Е" бөлүкчөсүндө кирешелер жана чыгашалар, ишке орношуу жана гендердик ролду бөлүштүрүү боюнча чечимдерди кабыл алуу, ошондой эле микрокредиттөө жана ишкердик ишине тиешелүү маселелер камтылат; «R» бөлүкчөсүндө респонденттердин диний ишенимин жана тажрыйбасын аныктоого багытталган маселелер каралган; "F" бөлүкчөсү эрте никелешүү жана ала качуу маселелерин кошо алганда, респонденттердин никелешүүсүнө арналган; «G» бөлүкчөсү аялдардын жана эркектердин саясатка катышуусун аныктоого каралган; "М" бөлүкчөсү миграция жана мигранттардын диний ишенимине анын таасирин иликтөөгө багытталган.

3.3 ТАНДОО ИШИН ТҮЗҮҮ ЖАНА СУРАМЖЫЛОО ЫКМАСЫ

Тандоо ишин түзүүдө негизги милдеттер болуп улуттук деңгээлде, айыл жана шаар жергесинде жашаган жана өлкөнүн тогуз региону боюнча 18 жана андан жогору жаштагы аялдардын жана эркектердин статистикалык ишенимдүү баа берүүсүн топтоо саналган. Тандоо ишин түзүүдө ар бир региондун тургундары (Баткен, Чүй, Жалал-Абад, Ысык-Көл, Нарын, Талас жана Ош областтары, Бишкек жана Ош шаарлары) эки бөлүккө – шаар жана айыл тургундарына бөлүштүрүлгөн. Тандоо ишин түзүүдө бул изилдөө иши үчүн стратификациясы менен көп баскычтуу кластердик тандалма пайдаланылган.

Эсептешүүнүн жыйынтыгы боюнча алынган Кыргыз Республикасында "Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу" изилдөө үчүн алынган тандоо көлөмү 6000 үй чарбачылыгын түзгөн. Тандоо көлөмүн аныктоо үчүн негизги көрсөткүч катары эрте никелешүү (18 жашка чейин) деңгээли

тандалып алынган. Талап кылынган тандоо көлөмүнө баа берүү үчүн бул көрсөткүч үчүн төмөнкү формула пайдаланылган:

$$n = \frac{4 \times r \times (1 - r) \times deff}{(RME \times r)^2 \times p \times \bar{n} \times \mathrm{RR}}$$

мында:

- *n* – талап кылынган тандоо көлөмү, ал негизги индикатор үчүн үй чарбачылыгынын саны түрүндө берилген;
- 4 – 95 пайыздык ишенимдин зарыл деңгээлине жетүү үчүн көрсөткүч;
- *r* – катыш түрүндө берилген көрсөткүчтүн болжолдонгон же эсептик мааниси;
- *RR* – жооп берилбеген суроолор көрсөткүчү;
- *deff* – көрсөткүчтүн дизайн-эффектиси;
- *RME* –95 пайыздык чындык деңгээлинде катага жол берүү чеги;
- *p* - r көрсөткүчү негизденген калктын жалпы санындагы үлүш;
- $\bar{n}$ - үй чарбаларынын орточо көлөмү (үй чарба мүчөлөрүнүн саны).

Эсептерди жүргүзүүдө төмөнкүлөргө жол берилген: *r* (18 жашка чейинкилер арасында эрте никеге тургандар) – 13 пайыз. *deff* мааниси (дизайн-эффект) – 1,5, *p* (калктын жалпы санынын 20-49 жаштагылар арасында аялдардын пайыздык үлүшү) – 21,9 пайыз жана үй чарбаларынын орточо көлөмү тандоо чегинин негизинде 4,5 катары бааланган, RME – 0,25. Жооп алууну болжолдоо 98 пайызды түзөт. Бул операциянын натыйжасында алынган, ар бир регион үчүн талап кылынган үй чарбаларынын саны 665 түзгөн, бул жалпы алганда тогуз регион үчүн 5985 үй чарбасын түзөт (7 дубан, Бишкек жана Ош шаарлары).

Изилдөө үчүн алынган бир кластердеги үй чарбалардын саны дизайн-эффект, бюджет жана талаа иштери убактысы көрсөткүчүнөн алып караганда 15 үй чарба чегинде аныкталган. Бардыгы болуп изилдөө ишин жүргүзүү үчүн 400 кластер тандалып алынган.

Ар бир региондо кластерлер (алгачкы тандоо бирдиктери) областтар ортосунда ошол региондогу шаар жана айыл калкынын саны боюнча пропорционалдуу бөлүштүрүлгөн. Алгачкы тандоо эки учурда кайрадан каралган. Биринчиден, тандоо Жалал-Абад областында алты кластерге көбөйтүлгөн жана Ош шаарында ушул эле санга кластерлердин саны азайтылган. Бир жагынан бул, Жалал-Абад областы ири жана Ош шаарына караганда бирдей эмес регион болуп саналгандыгына байланыштуу болгон. Экинчиден, Ош областында шаар жана айыл жерлери ортосунда бөлүштүрүү айыл жергесинин эсебинен шаар жергесин үч кластерге көбөйтүү аркылуу кайрадан каралган. 3.1.-таблицада тандоо стратында кластердин бөлүштүрүлүшү көрсөтүлгөн.

3.1.–Таблица. Кластерлерди облустар боюнча бөлүштүрүү

	Бардыгы	Кластерлердин саны	
		Шаар	Айыл
Бардыгы	400	166	234
Областтар			
Баткен	45	13	32
Жалал-Абад	50	16	34
Иссык-Куль	45	16	29
Нарын	45	10	35
Ош	45	8	37
Талас	43	9	34
Чуй	45	12	33
Бишкек шаары	44	44	-
Ош шаары	38	38	-

Кластерлерди тандоо үчүн негиз катары 2009-жылдагы каттоо маалыматтары алынган. Алгачкы тандоо бирдиктери (АТБ) катары 2009-жылы калкты жана турак-жай фондусун каттоо материалдарындагы ар бир эсеп участкасында катталган үй чарбаларынын санына жараша системалуу КПМ-тандоо ыкмасында (көлөмүнө пропорционалдуу мүмкүндүктү тандоо) ар бир стратада тандалып алынган эсептик каттоо участкалары тандалган.

Тандоо эки баскычта жүзөгө ашырылган. Биринчи тандоо баскычында ар бир жети региондо жана эки шаарда айыл жана шаар стратасында талап кылынган санда эсептик участкалар тандалып алынган. Экинчи баскычта тандалып алынган эсептик участкалардын чегинде (кластерлер) үй чарбаларына листинг жүргүзүлүп, системалуу ыкмада ар бир кластерден 15 үй чарбачылыгы тандалган.

Тандоо негизи (2009-жылы катталган калктын саны жана турак жай фондусу) жаңы маалымат болуп саналбагандыктан, үй чарбаларын тандоо үчүн бардык тандалып алынган эсептик участкаларда үй чарбаларынын жаңы тизмеси түзүлгөн. Бул максатта тизме түзүү ишин жүргүзгөн командалар түзүлгөн, алар ар бир эсептик участкага барып, жайгашуу картасына ылайык бардык үй чарбалар тизмесин түзүшкөн.

Тандоонун репрезентативдүүлүгүн камсыз кылуу үчүн таразалоо жол-жобосу жүргүзүлгөн. Мүмкүнчүлүктөр ар бир тандоо баскычында каралып, изилдөө жыйынтыгын эсептөөдө колдонулган, бул пропорционалдуу бөлүштүрүүгө ылайык ар бир жооптун жыйынтык мааниге салым кошуусун камсыздаган. Мүмкүнчүлүктөрдү корректировкалоо суроолорго жооп берилбеши жана расмий демографиялык статистика маалыматтарын эске алуу менен жүргүзүлгөн. Башкы компонент катары тандоо үлүшүнүн чоңдугуна каршы турган чоңдук саналат, ал биринчи деңгээлдеги тандоо бирдигинин (кластер/эсептик участкалар) жана экинчи деңгээлдеги (үч чарбалары) бирдиктер тандалмасына туура келүү мүмкүнчүлүгүнөн турат.

Тандоо мүмкүнчүлүгү төмөнкү формула боюнча эсептелген:

$$\text{Prob1} = \text{Тандалган кластерлердин саны} \times \frac{\text{Кластердеги үй чарбаларынын саны}}{\text{Страттагы үй чарбаларынын саны}}$$

$$\text{Prob2} = \frac{\text{Кластердеги тандалып алынган үй чарбаларынын саны}}{\text{Кластердеги үй чарбаларынын саны (ар бир белги боюнча өзүнчө)}}$$

Жыйынтык салмак 1 / (Prob1 * Prob2) формуласы боюнча эсептелет.

Ишти аяктагандан кийин ар бир тандалып алынган страт үчүн жооптор коэффициенти эсептелип чыккан, алар тандоонун жыйынтыкталган салмагын корректировкалоодо эске алынган.

Тандоо каталарын эсептөө тууралуу маалымат С тиркемесинде келтирилген.

3.4 ЛИСТИНГ ӨТКӨРҮҮ

Листинг 2015-жылдын октябрь-ноябрь айларында жүргүзүлүп, анда 400 кластер камтылган. Листинг жүргүзүүдө 45 листер жана картограф үчүн 1,5 күндүк тренинг өткөрүлгөн. Тренингде кайра каттоо портфели менен иштөө, листердин анкетасын толтуруу, схемалык картаны, үй чарбаны каттоо өзгөчөлүгүн даярдоо маселелери кароого алынган. Листинг жүргүзүүдө кластердин бардык үй чарбалары изилдөө иши жүргүзүлө тургандыгы тууралуу маалымдалган, бул интервью алуучуларга үй чарбалары тууралуу маалымат алуу ишин кыйла жакшырткан. Листинг бригада түзүү ыкмасында жүргүзүлгөн (эки картограф жана эки каттоону жүргүзүүчү). Үй чарбалары тууралуу маалымат алууну камсыз кылуу максатында, ар бир листерге Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин Төрагасынын изилдөө иши жүргүзүлө тургандыгы тууралуу колдоо каты тиркелген.

3.5 АЛДЫН АЛА ИЗИЛДӨӨ (ПРЕТЕСТ)

Анкетаны апробациялоо, аялдардын жана эркектердин маселелерди кабылдоосун жана түшүнүүсүн аныктоо, анкетанын кыргыз тилине которуу сапатын жана интервьюнун узактыгын ченелишин текшерүү үчүн негизги иштерди жүзөгө ашырууга чейин 40 үй чарбасын алдын ала изилдөө иши (претест) жүргүзүлгөн. Претест борбордук райондордо жана Бишкек шаарына караштуу конуштарда өткөрүлгөн.

Пилоттук изилдөө ишинин жыйынтыгы боюнча орус жана кыргыз тилиндеги суроолор тизмеси жеткире иштелип чыгып, интервьюнун убактысынын негизинде иш көлөмү жана интервью берүүчлөрдүн жалпы саны эсептелген.

3.6 СУПЕРВАЙЗЕРЛЕРДИ ЖАНА ИНТЕРВЬЮ БЕРҮҮЧҮЛӨРДҮ ОКУТУУ

Иштерди жүргүзүүчү персонал (областтык координаторлор, супервайзерлер, интервью берүүчүлөр) үй чарбаларын изилдөө жагында иш тажрыйбасын эске алуу менен топтолгон. Алардын бардыгы үчүн негизги тренинг (2015-жылдын декабрь айы) жана ишти баштоо алдында рефреш-тренинг (2016-жылдын февраль айы) жүргүзүлгөн.

Тренингдин программасында төмөнкү маселелер камтылган: гендердик изилдөө ишин жүргүзүү өзгөчөлүгү; изилдөө ишин жүргүзүү методологиясы; суроолорго жооп берүү жана интервью берүүчүлөрдүн документтерин толтуруу тартиби; респондентти тандоо жол-жобосу; карта жана тандоо жагында иш алып баруу; гендердик изилдөө ишине тиешелүү маалыматты сактоо стандарты; интервью берүүчүнүн психологиялык аспекттери; респонденттерди өзгөчө темалар боюнча сурамжылоо өзгөчөлүктөрү; карточкаларды пайдалануу; интервью берүүчүнүн сапаттуу иш алып баруусун контролдоо жана талап кылуу жол-жобосу; интервью берүүчүнүн тышкы жүрүм-туруму жана ишенимдүү болушу. Тренинг интерактивдүү ыкмаларды пайдалануу менен жана ал чакан топ түрүндө, ролго бөлүштүрүү аркылуу жүргүзүлгөн.

Ар бир ишке тартылган интервью берүүчү тренинг программасынын бардык суроолору камтылган, маалымат топтоо боюнча атайын иштелип чыккан колдонмо менен камсыздалган.

3.7 ТАЛАА ЖУМУШТАРЫ

Ишти аткаруу үчүн 81 кызматкер тартылган: интервью берүүчүлөр – 54 адам, супервайзерлер - 18, мамлекеттик статистика органдарынын аймактык башкармалыктарынын жетекчилеринин атынан областтык координаторлор - 9 адам. Тандалып алынган персоналдын ичинен аялдар 78 пайызын, ал эми эркектер 22 пайызын түзгөн.

Бул иш 2016-жылдын 24-февралынан тартып 31-мартына чейин республиканын бардык региондорунда бир эле учурда жүргүзүлгөн.

Бардыгы болуп 5950 үй чарбасына иликтөө иши жүргүзүлгөн, анда 15 жана андан жогору жаштагы 16145 адам жашай тургандыгы, алардын ичинен 8469 аялдар жана 7676 эркектер экендиги катталган.

3.8 МААЛЫМАТТАРДЫ ТЕСКӨӨ

Маалыматты топтоодо жана иштеп чыгууда көп баскычтуу көзөмөлдөө системасы пайдаланылган. Ишти жүзөгө ашыруунун жүрүшүндө интервью берүүчүлөр күн сайын областтык супервайзер тарабынан көзөмөлгө алынып, ал ар бир анкетанын туура толтурулгандыгын, суроолорго жооптор толук берилгендигин, документ менен иш туура жүргүзүлгөндүгүн текшерген. Ката табылган учурда маалымат респонденттин үйүнөн кошумча алынган.

Иштин жүрүшүндө атайын окутуудан өткөн контролерлор сурамжылоонун сапатына тышкы мониторинг жүргүзүп, анын чегинде алар үй чарбаларына экинчи ирет барып, үй чарбаларынын жана респонденттердин туура тандалгандыгын, анкеталардын так жана туура толтурулгандыгын текшерүү, сурамжылоо узактыгын, респонденттердин интервью берүчүлөрдүн сапаттуу иши тууралуу пикирин жүзөгө ашырышкан. Бардыгы болуп ар бир региондо анкеталардын 5 пайызынан көбү текшерүүгө алынган. Башка региондордо ушул сыяктуу каталарга жол бербөө максатында супервайзерлерге аныкталган ката тууралуу маалымат телефонограмма аркылуу жөнөтүлүп турган. Анкеталарды көзөмөлдөөнүн кийинки баскычы код коюунун жүрүшүндө жана базага маалыматтарды киргизүүдө жүзөгө ашырылган.

3.9 МААЛЫМАТТАРДЫ ИШТЕП ЧЫГУУ

Маалыматтарды иштеп чыгуу борборлоштурулган түрдө жүргүзүлгөн. Маалыматтарды киргизүү менен бирге алгачкы таблицаларды алуу үчүн статистикалык милдеттерди белгилөө боюнча иштер жүргүзүлгөн. Бардыгы болуп анкеталардын бардык бөлүктөрү боюнча 100дөн жогору аналитикалык таблица иштелип чыккан.

Маалыматтарды киргизүү программасы адистештирилген CSPro топтомунда иштелип чыккан жана ал маалыматтарды арифметикалык жана логикалык жактан көзөмөлдөөгө, алардын толук берилишин жана кайталанып кетпешине аныктоого мүмкүндүк берген. Маалыматтарды киргизүүнү жүргүзгөн операторлор үчүн программа иштөө боюнча тренинг өткөрүлгөн. Маалыматтарды киргизүү, аларды иргөө жана таблицаларды түзүү 2016-жылдын 1-апрелинен тартып 25-майга чейин жүргүзүлгөн.

Маалыматтардын сапатын текшерүү таблицасы D тиркемесинде келтирилген.

3.10 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН БАКУБАТТУУУЛУГУНУН ДЕҢГЭЭЛИН АНЫКТОО

Жетиштүү жашоо деңгээли таблицаларда калктын ар бир жашоочусуна кеткен киреше квинтили[13] катары аныкталган. Үй чарбаларынын кирешелеринде төмөнкүдөй киреше булактары камтылган:

- жалданып иштөөдөн алган эмгек акы;
- фермер/айыл чарба ишкердигинен киреше (жер иштетүү, мал чарбачылыгы, айыл чарба продукциясын иштетүү);
- фермер чарбачылыгына байланышы жок ишкердиктен киреше (дүкөн ж.б.), кызмат көрсөтүүлөр (ташып жеткирүү, окутуу, бала багуу ж.б.);
- фермер чарбачылыгына байланышы жок ишкердикти жүргүзүү (колго жасалган продукция – килем, төшөк-жууркан, жыгачты оюп жасоо ж.б.);
- өздүк чакан чарбачылыктан алган киреше;
- пенсия /стипендия /жөлөк пул;
- жер тилкесин, турак-жайды, жабдууларды, мүлкүн ижарага берүүдөн, жеке кредиттөөдөн алынган киреше;
- үй чарбаларынын жана чет өлкөдө же республикада эмгек миграциясында жүргөн туугандардын акча которуулары (трансферлер);
- белектер жана башка кирешелер.

Киреше квинтилинин биринчи деңгээли жакыр жашаган үй чарбаларынын 20 пайыз минималдуу кирешеси менен, ал эми бешинчи деңгээл – кыйла бай жашаган үй чарбаларынын 20 пайыз чегинде кирешеси менен мүнөздөлөт.

[13] Изилдөөгө алынган үй чарбалары алардын деңгээли боюнча кароого алынып, беш бирдей бөлүккө: төмөндөн (эң жакыр) баштап жогору (бай) болуп бөлүнгөн (квинтиль).

4 Үй чарбаларынын мүнөздөмөсү жана курамы

Негизги жыйынтыктар

- Изилдөөгө алынган 5 950 үй чарбасында 15 жана андан жогору жаштагы 16 145 адам жашагандыгы, алардын ичинен 8 469 аялдар жана 7 676 эркектер экендиги аныкталган.
- Көпчүлүк үй чарбалардын башчысы катары эркектер экендиги, 28 пайыз гана аялдар экендиги катталган. Үй чарбаларынын орточо өлчөмү 3,7 адамды түзгөн.
- Изилдөө ишин жүргүзүү учурунда 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын 65 пайызы турмушка чыккандыгы, 18 пайыз – турмушка чыкпагандыгы, 10 пайыз – жесир аялдар жана 7 пайызы – ажырашкан аялдар экендиги белгиленген.
- Никелешүү боюнча, аялдар арасында ЗАГСта никени/нике кыюуну каттоо кеңири тарап, ал 53 пайызды түзгөн, ал эми ЖААКта (ЗАГС) никени каттоосуз жана нике кыюусуз жашагандар - бир пайызды түзгөн. Мында эркектер арасында никелешүү тууралуу жооптору аялдардын жоопторуна дал келген. Никени расмий каттоосуз никелешүү кыйла кеңири тараган (15 жана андан жогору жаштагы аялдардын 4-6 пайызы).
- Битринчи никеге тургандардын орточо жашы аялдар арасында 20,8 жашты түзгөн. 18 жашка чейин биринчи жолу турмушка чыккандар аялдардын 8 пайызын ээлеген. Эрте турмушка чыгуу тажрыйбасы айыл жергесинде шаарга караганда 2,5 эсе жогору.
- Кыргызстанда никелешүүнүн бештен бир бөлүгү ала качуу саналат (анын макулдугун алуу менен жана макулдугун алуусуз). Макулдугун алуусуз ала качуу аркылуу нике кыйгандар төмөнкүчө белгиленген: Бишкек шаарында 2 пайыздын чегинде болсо, Нарын областында ал 21 пайызды түзгөн. Көпчүлүк учурда башталгыч гана билимге ээ же билими жок, ошондой эле жакыр үй-бүлөдө чоңойгон кыздарды ала качышат.
- Изилдөө жүргүзүү учурунда алардын 65 пайызы үйлөнгөндөр, 29 пайыз – никеге турбагандар, 3 пайыз – ажырашкандар жана 2 пайыз – жесир эркектер экендиги катталган. Үйлөнбөгөн 15 жаштан 49 жашка чейинки эркектердин үлүшү аялдар үлүшүнө салыштырмалуу 1,6 эсеге көп, бул алардын кечирээк үйлөнгөндүгү менен байланыштуу.
- Ички миграция агымы боюнча алганда аялдардын жана ошондой эле үлүштөгү эркектердин жарымы областтын чегинен тышкары, башка шаарларга да барышкан. Негизинен, аялдар конокко (37 пайыз), ал эми эркектер – иштегенге барышкан (47 пайыз). Кыйла мобилдүү катары бай үй чарбаларынан аялдар жана орто, бай үй чарбаларынан эркектер катталган.

Бул бөлүмдө изилдөөгө алынган үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы калктын саны жана курамы, ошондой эле алардын никеси боюнча негизги мүнөздөмөлөр, билим деңгээли, иш менен камсыз болуу макамы жана үй чарбаларынын жашоо деңгээли тууралуу маалымат келтирилген. Мындан тышкары, бул главада 15 жана андан жогору жаштагылардын ички жана тышкы миграцияда катышуусу, миграция максаты жана кабыл алган өлкөлөр тууралуу маселелер каралган.

4.1 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН МҮЧӨЛӨРҮН 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ КЫЛЫП, ЖАШЫ ЖАНА ЖЫНЫСЫ БОЮНЧА БӨЛҮШТҮРҮҮ

Сурамжылоого алынган 5 950 үй чарбаларында 15 жана андан жогору жаштагы 16 145 адам жашагандыгы катталган, алардын ичинен 8 469 - аялдар, ал эми эркектер – 7 676 түзгөн. 4.1-таблицада калктын санынын жашы, жынысы жана жайгашуу түрү боюнча бөлүштүрүлүшү жөнүндө маалымат сунушталган.

4.1-Таблица. Үй чарбалардын 15 жана андан жогору жаштагылардын санын жашы, жынысы жана жайгашуу түрү боюнча бөлүштүрүү

Үй чарбаларынын калкын курактык топтору, жынысы жана жергесинин түрү боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Шаар			Айыл			Калктын баары		
	аялдар	эркектер	аялдар-да, эркек-терда	аялдар	эркектер	аялдар-да, эркек-терда	аялдар	эркектер	аялдар-да, эркектер-да
Бардыгы	54,0	46,0	100,0	49,7	50,3	100,0	51,2	48,8	100,0
Курагы, жаш									
15-17	4,1	5,9	5,0	7,7	8,1	7,9	6,3	7,4	6,9
18-20	8,2	8,2	8,2	8,8	8,5	8,7	8,6	8,4	8,5
21-30	27,5	29,2	28,3	25,8	28,3	27,1	26,5	28,6	27,5
31-40	19,1	20,6	19,8	19,2	19,9	19,5	19,1	20,1	19,6
41-50	16,9	16,1	16,5	14,8	15,2	15,0	15,6	15,5	15,5
51-60	12,5	12,1	12,3	13,3	11,9	12,6	13,0	12,0	12,5
61-70	7,1	5,8	6,5	6,1	5,1	5,6	6,5	5,4	5,9
70+	4,5	2,2	3,5	4,3	2,9	3,6	4,4	2,7	3,6
Бардыгы	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Үй чарбаларынын калкынын жашынын түзүмүнө өлкөдөгү өткөн жылдардагы демографиялык тенденциянын, атап айтканда бала төрөө деңгээлинин жогору болушу таасирин тийгизген. Алсак, үй чарба мүчөлөрүнүн 43 пайызга жакынын 15 жаштан 30 жашка чейинкилер түзгөн. Айыл жерлеринде алардын үлүшү шаар жерине караганда бир аз жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 43,7 пайыз жана 41,5 пайыз). Бул топто аялдардын саны шаарда, ошондой эле айыл жеринде да эркектердин санынан төмөн, мында 18 жаштан 20 жашка чейинки айыл жаштары эске алынбайт, анткени бул топто жаш уландар кыздарга караганда аз экендиги катталган, бул айыл тургундарынын эркектери аялдарга караганда көбүрөк миграцияга туш болгондугуна байланыштуу болушу мүмкүн. Кийинки топтордо аялдардын саны эркектерге караганда жогору, бул өлкөдө демографиялык тенденцияга дал келет.

4.2 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН 15 ЖАШ ЖАНА АНДАН УЛУУ МҮЧҮЛӨРҮНҮН МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Үй чарбалары курамынын айрым аспекттери үй чарба мүчөлөрүнүн ресурстарын бөлүштүрүүгө таасирин тийгизиши мүмкүн. Алсак, аялдар үй чарбаларын баштаган учурда көпчүлүк жагдайларда финансылык ресурстар чектелүү болот.

4.2-таблицада келтирилгендей Кыргыз Республикасында үй чарбаларынын көпчүлүгүнүн башында эркектер турат (72 пайыз), ал эми аялдар 29 пайызды гана түзгөн. Шаар жергесинде аялдар башында турган үй чарбаларынын саны айыл жергесине караганда жогору (тиешелүүлүгүнө жараша 37 жана 22 пайыз).

4.2–Таблица. Үй чарбалардын 15 жана андан жогору жаштагы мүчөлөрүнө мүнөздөмө

Үй чарбаларынын башчыларын жынысы, үй чарбасынын көлөмүн жана айыл жергеси боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Жергесинин түрү		Бардыгы
	Шаар	Айыл	
Үй чарбасынын башчысы			
Аял	36,5	21,8	28,5
Эркек	63,5	78,2	71,5
Бардыгы	100	100	100
Үй чарбаларынын туруктуу мүчөлөрүнүн саны			
1	17,0	5,3	10,6
2	25,8	18,7	21,9
3	20,3	18,2	19,2
4	19,6	18,0	18,7
5 андан көп	17,3	39,7	29,6
Бардыгы	100	100	100
Үй чарбаларынын орточо өлчөмү, адам	3,1	4,2	3,7

Изилдөөгө алынган үй чарбаларынын орточо көлөмү 3,7 адамды түзгөн, шаар жергесинде – 3,1 адам, ал эми айыл жергесинде бир адамга көбүрөк – 4,2 адамды түзгөн. Үй чарбаларынын төрттөн бир бөлүгү эки-беш адамдан турат. Айыл жергесинде ушул сыяктуу көлөмдөгү үй чарбалары 82 пайызды, шаарда – 76 пайызды түзгөн. Айылга салыштырганда шаар жергесинде бир-төрт адамдан турган үй чарбаларынын, ал эми айылдарда – беш жана андан көп адамдан турган үй чарбаларынын үлүшү жогору. Бул шаар жана айыл жашоочуларынын тиричилигинин кыйла айырмаланышы менен байланыштуу болгон. Шаар жеринде бала төрөө деңгээли кыйла төмөн, ата-энеси менен же башка туугандары менен бир үй чарбасында жашоо тажрыйбасы азыраак, ошондой эле жалгыз жашаган үй чарбалары кыйла көбүрөк.

4.3 ҮЙ ЧАРБАЛАРЫНЫН ЖЕТИШТҮҮЛҮГҮНҮН ДЕҢГЭЭЛИНИН ДЕҢГЭЭЛИ

Үй чарбаларынын жетиштүү деңгээлде жашоосун аныктоо үчүн материалдык жактан жетиштүүлүгүнө субъективдүү баа берүүлөр жана респонденттердин кирешелери боюнча маалымат пайдаланылган. Жетиштүү жашоосуна баа берүү боюнча алганда, сурамжылоого алынган үй чарбаларынын 49 пайызы өзүн орточо киреше алгандар категориясына, ал эми 33 пайыз – орточо деңгээлден төмөн киреше алгандарга өзүн чегеришкен. Жашоо региону боюнча жетиштүү деңгээлде жашоосу боюнча бөлүштүрүү бирдей эмес. Алсак, Баткен, Нарын областтарын жана Ош шаарын эске албаганда, бардык региондордогу үй чарбаларынын көпчүлүгү орточо киреше алгандар категориясына чегерген.

4.3-Таблица. Үй чарбаларынын жетиштүү жашоо деңгээлине субъективдүү баа берүү

Үй чарбаларын жетиштүү жашоо деңгээлине субъективдүү баа берүү боюнча пайыздык бөлүштүрүү							
	Киреше тамак-ашка жетишет	Киреше тамак-ашка жана кийимге жетишет	Киреше тамак-ашка жана кийимге жетишет, бирок тиричилик техникасын сатып алуу үчүнжетишсиз	Киреше тамак-аш, кийим, жана тиричилик техникасын сатып алуу үчүн жетиштүү	Киреше кыймылсыз мүлктү сатып алуу үчүн жетиштүү	ЖБК/ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	2,4	33,3	49,0	14,3	0,7	0,2	100,0
Отурукташкан жеринин түрү							
Шаар	2,3	31,9	48,3	16,4	0,7	0,4	100,0
Айыл	2,5	34,5	49,5	12,7	0,7	0,1	100,0
Областтар							
Баткен	4,6	45,0	39,3	10,8	0,4	0,0	100,0
Жалал-Абад	1,1	21,7	61,4	14,8	0,9	0,1	100,0
Ысык-Көл	2,5	22,3	59,9	14,5	0,7	0,1	100,0
Нарын	2,6	48,2	41,5	7,5	0,2	0,0	100,0
Ош	2,7	50,1	39,1	7,6	0,4	0,1	100,0
Талас	2,6	41,3	50,4	4,6	0,9	0,1	100,0
Чүй	2,6	27,0	49,4	19,2	1,1	0,7	100,0
Бишкек шаары	1,6	32,2	46,3	19,3	0,5	0,1	100,0
Ош шаары	7,2	38,5	36,9	15,0	1,3	1,0	100,0

4.4-таблицада келтирилген маалыматка ылайык, шаар жергесинде сыяктуу эле айыл жеринде жашаган, сурамжылоого алынган үй чарбаларынын көпчүлүгү негизги киреше алуу булагы катары жалданып иштөөдөн алган эмгек акыны белгилешкен. Андан ары пенсия/стипендия/жөлөкпул (16 пайыз) жашоо үчүн каражат алуу булагы катары белгиленип, ал шаар тургандары үчүн сыяктуу эле, айыл тургандары үчүн да маанилүү экендиги катталган. Киршелер булагынын үчүнчү орунунда шаар жеринде фермер ишине, кызмат көрсөтүү (10 пайыз) байланыштуу болбогон ишкердиктен түшкөн киреше ал эми айыл жеринде, албетте, фермер ишинен, айыл чарба продукциясынан түшкөн киреше саналат (20 пайыз).

Чет өлкөдө же республика ичинде эмгек миграциясында катталган үй чарба мүчөлөрүнүн жана туугандарынын акча которууларынын салыштырма салмагынын көпчүлүк бөлүгү (трансферлер) өлкөнүн түштүк региондоруна, ал эми өздүк чарбадан алынган киреше боюнча – Ош областына туура келет (13 пайыз).

4.4–Таблица. Үй чарбаларынын кирешесинин түзүмү
(пайыз менен)

	Жалданып иштөөдөн эмгек акы	Фермердик/ айыл чарба ишкердигинен түшкөн киреше (жер иштетүү, мал багуу, айыл чарба продукциясын иштетүү)	Фермер ишине байланыштуу болбогон (дүкөн ж.б.) ишкердиктен, кызмат көрсөтүүдөн (ташуу, окутуу, бала багуу ж.б.) киреше алуу	Фермер ишине байланыштуу болбогон иш менен камсыз болуу (колго жасалган буюмдар – килем, төшөк, жыгачты оюп жасоо, ж.б.)	Өз чарбачылыгынан алынган киреше	Пенсия / стипендия /жөлөкпул	Жерди, турак үйдү, жадууну, өз мүлкүн, жеке кредиттөөнү ижарага берүүдөн түшкөн киреше	Чет өлкөдө же республикада эмгек миграциясында жүргөн үйбүлө мүчөлөрүнүн, туугандардын акча которуулары	Белектер жана башка кирешелер	Бардыгы
Бардыгы	46,5	11,2	8,9	3,2	3,7	16,2	0,7	6,8	2,9	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	60,1	2,6	10,4	4,1	1,7	11,4	0,8	4,7	4,3	100
Айыл	33,3	19,5	7,6	2,4	5,6	20,9	0,5	8,8	1,4	100
Областтар										
Баткен	31,1	14,2	12,2	1,8	3,5	25,4	0,2	10,0	1,6	100
Жалал-Абад	26,0	24,0	13,2	1,8	4,5	16,9	1,2	8,8	3,5	100
Ысык-Көл	50,0	15,3	8,0	1,8	1,1	19,0	0,5	2,6	1,7	100
Нарын	42,6	12,5	7,1	1,4	1,2	28,7	1,1	0,9	4,7	100
Ош	25,9	8,3	9,6	1,4	12,5	22,7	0,5	17,9	1,1	100
Талас	30,6	27,2	17,4	0,6	1,5	17,8	0,7	3,1	1,2	100
Чүй	52,0	9,8	7,9	7,4	2,2	13,3	0,5	5,5	1,4	100
Бишкек шаары	75,9	0,0	3,7	3,7	0,9	10,3	0,4	0,7	4,4	100
Ош шаары	54,2	2,7	11,9	4,5	1,3	9,5	0,8	10,1	5,0	100

Изилдөө ишинин жыйынтыгы боюнча үй чарбаларынын 41 пайызы бир киреше алуу булагына ээ, ушундай эле, 41 пайыз – эки киреше булагына ээ (4.5-таблица). Жашаган жери боюнча алганда айырмачылыктар бар: шаар жергесинде көпчүлүк үй чарбалар бир киреше булагына ээ. Чүй областын, Бишкек жана Ош шаарларын эске албаганда, бардык региондордо үй чарбаларынын салыштырма салмагынын көпчүлүгү эки киреше булагына ээ.

4.5-Таблица. Үй чарбаларынын киреше булагынын саны

Ар кандай киреше булактарына ээ үй чарбаларынын пайыздык үлүшү						
	1 булак	**2 булак**	**3 булак**	**4 булак**	**5 булак андан көп**	**Бардыгы**
Бардыгы	41,4	41,1	13,9	1,8	1,8	100
Отурукташкан жеринин түрү						100
Шаар	64,5	29,0	4,3	0,5	1,8	100
Айыл	28,8	47,7	19,2	2,5	1,8	100
Областтар						100
Баткен	24,9	48,6	24,0	2,4	0,0	100
Жалал-Абад	29,9	46,4	18,5	2,8	2,4	100
Ысык-Көл	33,6	41,6	19,4	2,8	2,5	100
Нарын	29,8	54,3	11,7	0,9	3,4	100
Ош	20,2	51,4	24,0	3,7	0,6	100
Талас	28,4	50,9	19,9	0,8	0,0	100
Чүй	54,9	34,8	4,7	0,0	5,6	100
Бишкек шаары	77,7	22,2	0,0	0,0	0,1	100
Ош шаары	61,0	33,0	5,6	0,4	0,0	100

Республика боюнча бир адамга орточо айлык киреше 5463,3 сомду түзөт. Шаар тургунунун орточо айлык кирешеси (6971,9 сом) айыл жашоочусунун кирешесине (4249,4 сом) караганда кыйла жогору.

4.4 АЯЛДАРДЫН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ

Иликтөө ишинин жүрүшүндө топтолгон маалымат аялдардын никеге турушу, алгач никеге турушуна мүнөздөмө берүүгө мүмкүндүк берет, бул маселе өлкөдө биринчи жолу козголуп, иликтөөгө алынган. Мындан тышкары, аялдар миграциясы тууралуу маалымат да келтирилген. Бардык ушул көрсөткүчтөр аялдардын жашы, жашаган аймагы, айыл жери, улуту боюнча кароого алынат. Ошентип, биз кыйла көйгөйлүү маселелерди аныктоого аракет жасайбыз, бул андан ары маселелерди чечүү жолдорун табууга мүмкүндүк берет.

4.6-таблицада 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын санынын ичинен иликтөө иши жүргүзүлүп жаткан учурда 65 пайыз турмушка чыккандыгы[14], 18 пайыз – эч качан никеге турбагандыгы, 10 пайыз – жесир аялдар экендиги жана 7 пайыз – ажырашкан аялдар экендиги аныкталгандыгы келтирилген.

4.6–Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын никелешүү статусу

15 жана андан жогору жаштагы аялдардын айыл жери, областы жана жашы боюнча аялдардын никегу туруу статусунун пайыздык бөлүштүрүлүшү

	Аялдардын саны	Алардын ичинен:							
		Эч качан турмушка чыкпагандар	ЖААКта гана катоодон өткөндөр	Нике/үйлөнүү гана	ЖААК жана нике/үйлөнүү	Каттоодон өтүүсүз жана никелешүүсүз/үйлөнүүсүз бирге жашоо	Ажырашкандар	Жесир аялдар	Бардыгы
Бардыгы	8469	18,0	7,5	4,2	52,8	0,8	6,5	10,1	100
Отурукташкан жеринин түрү									
Шаар	3226	22,1	13,0	3,7	38,7	0,9	10,8	10,9	100
Айыл	5243	15,6	4,3	4,5	61,3	0,8	4,0	9,6	100
Областтар									
Баткен	1077	14,7	0,3	4,2	66,5	0,5	5,4	8,4	100
Жалал-Абад	1071	17,4	1,9	6,1	62,3	0,6	3,8	8,0	100
Ысык-Көл	853	14,9	5,4	4,2	55,8	1,6	5,8	12,3	100
Нарын	914	16,3	0,4	1,9	65,5	0,4	3,3	12,2	100
Ош	1086	15,3	1,6	5,0	65,7	0,6	3,9	7,9	100
Талас	961	16,3	1,0	2,2	66,3	0,1	2,8	11,3	100
Чүй	877	14,7	14,8	4,4	43,0	1,6	7,6	13,9	100
Бишкек шаары	826	27,7	22,1	2,7	22,7	0,7	13,5	10,5	100
Ош шаары	804	18,7	1,5	3,0	61,3	0,5	6,0	9,0	100
Курагы, жаш									
15-17	379	96,7	0,0	1,8	1,5	0,0	0,0	0,0	100
18-20	508	61,7	1,6	5,7	29,1	0,2	1,6	0,0	100
21-30	1833	19,9	5,8	6,0	62,1	1,0	4,7	0,4	100
31-40	1621	3,2	9,0	4,8	71,1	0,9	9,0	2,0	100
41-50	1531	2,1	10,1	3,8	63,5	1,3	12,1	7,1	100
51-60	1342	1,9	11,9	2,4	55,0	0,9	8,6	19,3	100
61-70	768	1,1	12,5	2,1	37,9	0,5	4,2	41,7	100
70+	487	1,0	4,7	2,0	15,4	0,0	2,7	74,3	100
алардын ичинен:									
15-49	5250	25,3	6,2	5,1	55,2	0,7	6,1	1,4	100

[14] Мында, ошондой эле "Эркектердин негизги мүнөздөмөлөрү жана алардын аялдардан негизги айырмачылыктары" бөлүгүндө, турмушка чыккан аялдардын/үйлөнгөн эркектердин катарына төмөнкүдөй нике каттоодон өткөн адамдардын санынын суммасы кирген: ЖААК (ЗАГС)та гана, нике/үйлөнүү гана, ЖААК жана нике/үйлөнүү, ошондой эле ЖААКта катоосуз жана нике кыюусуз/үйлөнүүсүн жашоо.

Кыргыз Республикасында жүргүзүлгөн бул иликтөө ишинин жыйынтыктары, ошондой эле башка иликтөө ишинин материалдары[15] көпчүлүк аялдар өз турмушунда никеге кеминде бир жолу тургандыгын, ал эми эч качан турмушка чыкпагандардын үлүшү төмөндөй баштагандыгын тастыктайт. Изилдөө иши жүргүзүлүп жаткан учурда никеде жашап жаткан аялдардын үлүшү 41-50 жашка чейин жогорулап, андан кийин улуураак курактагылар арасында төмөндөгөн. 50дөн жогору жаштагы аялдар арасында 1-2 пайыз гана эч качан турмушка чыккан эмес[16].

Аялдардын никелешүү статусу мурдагы иликтөө ишинин жыйынтыгында катталган чекте өзгөрүүсүз калгандыктан, никелешүү ыкмасы катары ушул иликтөө ишинин жыйынтыгында алынган жаңы маалыматтар кыйла кызыгууну жаратат. Алсак, аялдар арасында никени никелешүү/үйлөнүү тоюн өткөрүү менен ЖААКта никени катоодон өткөн үй-бүлөлөрдүн саны кыйла кеңири (53 пайыз), ал эми ЖААКта никени катоосуз жана никелешүү/үйлөнүү тоюн өткөрүүсүз жашаган үй-бүлөлөрдүн саны (0,8 пайыз) кыйла азыраак.

Никелешүү/үйлөнүү тоюн өткөрүү менен ЖААКта никени каттоо көбүнчө шаар жергесине караганда айыл жеринде, Баткен, Талас, Ош жана Нарын областтарында кеңири тараган. Мында, аялдардын негизги жашы 21ден 60ка чейинкини түзөт, б.а. бул каада-салт мурдагы муун арасында кеңири тарап, учурда үй чарбаларынын жаш мууну арасында да көп байкалган.

ЖААКта каттоодон өтүү менен гана негизинен, шаар (15 жана андан жогору жаштагы аялдарды сурамжылоодо 22 пайыз) жана Чүй областынын (15 пайыз) тургундары белгиленген.

Анын натыйжасында көчпүлүк аялдар ажырашкандан кийин эч бир жашоого каражатсыз калган, никени расмий каттоосуз никелешүү тенденциясы өзгөчө Жалал-Абад (15 жана андан жогору жаштагы аялдарды сурамжылоодо 6 пайыз), Ош (5 пайыз), Баткен, Ысык-Көл жана Чүй областтарында (4,2-4,4 пайыз) катталган, ал эми Нарын, Талас областтарында, Бишкек жана Ош шаарларында мындай жагдайлар 2-3 пайыз чегинде гана катталган.

Мындай каада-салтка өзгөчө 18-30 жашка чейинки (6 пайыз), билими жок же төмөн билимге ээ, өзгөчө экинчи квинтилдеги жакыр жашаган үй-чарбаларынан (4,7-5,2 пайыз) аялдар артыкчылык беришкен, ал эми жетиштүү жашаган үй-бүлөлөрдөн (2 пайыз), улуту өзбек (5 пайыз), кыргыз (5 пайыз), ошондой эле башка улутундагы аялдар (орус улутундагылардан тышкары) (5 пайыз) түзгөн. Бойго жете элек 15-17 жаштагы кыздарды нике кыюу (2 пайыз) же болбосо ЖААКта никени расмий каттоо менен гана никеге тургузуу (2 пайыз) менен гана күйөөгө беришет. Ушуну менен катар эле, статистикалык маалыматтарга ылайык, мындай жол-жобо ЗАГС кызматкерлери тарабынан кыйла аз жүргүзүлөт (жыл сайын 15-17 жаштагылар арасында 200гө жакын катоодон өтөт), анткени Кыргыз Республикасынын Үй-бүлөлүк кодексинде никелешүүнүн минималдуу жашы – аялдар жана эркектер үчүн да 18 жаш белгиленген.

Никени ЖААКта каттоосуз, ошондой эле никени/үйлөнүү салтын өткөрүүсүз жашоо Ысык-Көлдө жана Чүй областында жана орус улутундагылар арасында кеңири тараган (дал ушул жерде гана жетишерлик көп сандагы орус диаспорасы жашайт).

Алгачкы нике маанилүү социалдык жана демографиялык индикатор болуп саналат, анткени көпчүлүк коомдо ал биринчи бала төрөлгөндө жашоо жыргалчылыгы катары кабыл алынат.

4.7-таблицада 15 жана андан жогору жаштагы аялдар арасында алгачкы никелешүүнүн орточо курагы 20,8 жашты түзгөн. 15 жашта турмушка чыккан аялдардын саны бир пайыздан азды жана 8

---

[15] Кыргыз Республикасынын медицина-демографиялык изилдөөсү, 2012-ж. MEASURE DHS долбоорунун алкагында, Америка Кошмо Штаттарынын Эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттигинин (USAID) колдоосу менен Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан - Бишкек, 2014.
Кыргыз Республикасында көп индикаторлуу кластердик изилдөө, Балдар жана аялдар абалына мониторинг, 2014-ж.
Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети тарабынан БУУнун Балдар фондусу (ЮНИСЕФ), ошондой эле БУУ фондусунун калк тууралуу биргелешип каржылоосу (ЮНФПА) - Бишкек, 2015.
[16] Эл аралык тажрыйбада никеге турбоо деңгээлин иликтөө үчүн кабыл алынган көрсөткүч.

пайыз – 18 жашка чейинкилер түзгөн. Сурамжылоого алынган аялдардын санынын жарымы (48 пайыз) 18-20 жашта турмушка чыккан жана алардын үчтөн бир бөлүгүнөн көбүрөгү (37 пайыз) 21-25 жаштагылар жана 7 пайыз аялдар – 25 жаштан кийин турмушка чыгышкан.

4.7-Таблица. **Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы аялдардын никелешүү жашы**

15 жана андан жогору жаштагы аялдарды никелешүү боюнча жашы, жашаган жери жана областы боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Аялдар, жашы					
	15	16-17	18-20	21-25	25 жана андан улуу	Никелешүүнүн орточо курагы
Бардыгы	0,4	7,5	48,2	37,3	6,6	20,8
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	0,4	3,6	39,8	45,1	11,1	21,7
Айыл	0,4	9,7	52,8	33,0	4,1	20,2
Областтар						
Баткен	0,3	6,5	58,6	31,7	2,9	20,2
Жалал-Абад	0,4	6,5	53,5	36,4	3,2	20,4
Ысык-Көл	0,2	7,2	46,0	38,8	7,8	21,0
Нарын	0,5	12,1	49,5	32,2	5,7	20,3
Ош	0,1	9,3	55,6	32,3	2,6	20,0
Талас	1,0	10,4	50,3	33,4	4,9	20,3
Чүй	0,4	12,1	45,4	35,8	6,3	20,5
Бишкек шаары	0,8	1,6	29,3	49,6	18,7	22,8
Ош шаары	0,1	4,5	52,4	39,3	3,7	20,6

Эрте турмушка чыгуу учурлары шаарга караганда (тиешелүүлүгүнө жараша, 10 пайыз жана 4 пайыз) айыл жергесинде кеңири тараган (2,5 эсе). Аялдардын эрте турмушка чыгуу жагдайлары бардык региондордо белгиленген, бирок бул Нарын жана Чүй областтарында (13 пайызга жакын) көбүрөөк, ал эми Бишкек шаарында азыраак (2,4 пайыз) катталган.

Никелешүүнүн дагы бир формасы болгон кыз ала качуу өткөн мезгилдерде кыйла азыраак болгон[17]. 4.8-таблицада Кыргыз Республикасында 20 пайызынан көбү кыз ала качуу аркылуу никеге турушат (уруксат суроо жана уруксат суроосуз). Мында кыз ала качуу шаар жергесине караганда айыл жеринде 2 эсеге көбүрөөк болот.

4.8-Таблица. **Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы мүчөлөрүнүн никелешүү ыкмасы**

Никеге турган 15 жана андан жогору жаштагы респонденттерди никеге турушу, турмушка чыгышы, жашаган жери жана областы боюнча пайыздык бөлүштүрүлүшү

	Кызды никелешүү үчүн ала качкан	Анын ичинде		Кызды никелешүү үчүн эмес ала качкан	Башка	Бардыгы
		анын макулдугу боюнча ала качкан	анын макулдугусуз ала качкан			
Бардыгы	22,1	16,3	5,8	77,6	0,3	100
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	14,7	10,7	4,0	84,9	0,5	100
Айыл	25,9	19,2	6,7	73,9	0,2	100
Областтар						
Баткен	13,1	9,7	3,4	86,8	0,2	100
Жалал-Абад	28,4	25,8	2,6	71,6	0,0	100
Ысык-Көл	44,9	27,2	17,7	54,4	0,7	100
Нарын	30,6	10,0	20,6	69,4	0,0	100
Ош	20,2	14,8	5,4	79,7	0,2	100
Талас	59,8	50,1	9,7	40,2	0,0	100
Чүй	14,2	9,9	4,3	84,7	1,2	100
Бишкек шаары	8,3	5,9	2,4	91,6	0,1	100
Ош шаары	14,2	10,9	3,3	85,5	0,3	100

[17] «Кыргыздар жана алардын этногенетикалык жана тарыхый-маданий байланышы», С.М.Абрамзон, илимий-популярдуу басылма, Фрунзе (Бишкек), 1990-ж.

4.1-сүрөттө көрсөтүлгөндөй эле, никелешүү формасы болуп саналган кыз ала качуу өзгөчө Талас областында (никеге турган респонденттердин 60 пайызга жакыны), Ысык-Көл областында (45 пайыз), Жалал-Абад жана Нарын областтарында (28-31 пайыз) катталган. Мында кыздын макулдугун сурабай мажбурлап үйлөнүү өзгөчө Нарында (21 пайыз), Ысык-Көлдө (18 пайыз) жана Таласта (10 пайыз) кеңири тараган.

4.1–Сүрөт. Аймак боюнча 15 жана андан жогору жаштагы ала качуу аркылуу турмуш курган аялдардын үлүшү
(пайыз менен)

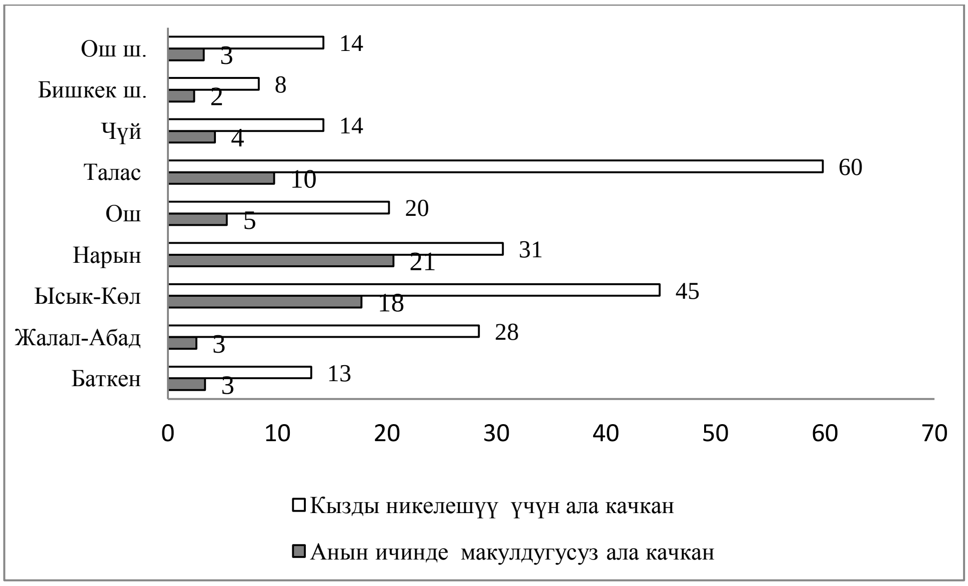

Макулдугусуз никеге туруу үчүн кызды ала качуу өлкөнүн бардык эле аймагында кездешет: Бишкек шаарында 2 пайыздан Ысык-Көлдө 18 пайыз, Нарында 21 пайызга чейин катталган. Көпчүлүк учурда баштапкы билимге гана ээ кыздарды (10 пайыз) же билими жок кыздарды (8 пайыз), ошондой эле жакыр жашаган үй-бүлөнүн кыздарын (7 пайыз) ала качышат.

Эгерде никелешүү ыкмасы боюнча ЖААКта никени каттоосуз жана нике кыюусуз/үйлөнүүсүз жашоо бир аз гана үлүштү түзсө (0,8 пайыз), кызды ала качуу аркылуу никеге тургандардын үлүшү 6 пайызга чейин жетет.

4.5 ЭРКЕКТЕРДИН НЕГИЗГИ МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮ ЖАНА АЯЛДАРДЫН МҮНӨЗДӨМӨЛӨРҮНӨН ОЛУТТУУ АЙЫРМАЧЫЛЫКТАРЫ

Иликтөө ишинин жүрүшүндө эркектердин негизги мүнөздөмөлөрү боюнча аялдар кароого алынган маселелер боюнча каралган, бул билим деңгээли, никелешүүсү, алгачкы турмушка чыгуу, никелешүү ыкмасы, иш менен камсыз болуусу жана эркектердин миграциясы саналат. Андан кийин биз аялдар жана эркектер ортосунда айырмачылыктар тууралуу маалымат беребиз.

4.9-таблицада иликтөө иши жүргүзүлүп жаткан учурда 15 жана андан жогору эркектердин 65 пайызы үйлөнгөндөр экендигин, 29 пайыз – үйлөнбөгөндүгүн, 3 пайыз – ажырашкандар экендигин жана 2 пайыз – жесир эркектер экендиги көрсөтүлгөн. 15-49 жаштагы үйлөнбөгөн эркектердин үлүшү аялдар үлүшүнө караганда 1,6 эсеге көп, бул кечирээк үйлөнгөндүгүнө байланыштуу болгон.

Эркектер да аялдар сыяктуу эле өз турмушунда кеминде бир жолу үйлөнүшөт, ал эми эч үйлөнбөгөн эркектердин үлүшү жашына жараша төмөндөйт жана 50 жаштан жогору эркектердин 1,5 пайызы гана такыр үйлөнгөн эмес.

Изилдөө ишинин жыйынтыгы боюнча биринчи жолу турмушка чыккан аялдардын орточо жашы – 20,8 жаш, эркектердики – 24,0 жаш, ал ал эми эрте үйлөнүү Кыргыз Республикасынын эркектерине мүнөздүү эмес.

4.9-Таблица. Үй чарбаларынын 15 жана андан жогору жаштагы эркектердин никелешүү статусу

15 жана андан жогору жаштагы эркектердин нике статусун жашаган жери, областы жана жашы боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Эркектердин саны	Алардын ичинен:							
		Эч качан никеде турушкан эмес	ЖААКта гана каттоо	Нике гана/чиркөөдө нике кыюу	ЖААК жана нике/ чиркөөдө нике кыюу	ЖААК жана никеси/ чиркөөдө нике кыюусу жок чогуу жашоо	Ажырашкандар	Аялы каза болгондор	Бардыгы
Бардыгы	7676	29,2	7,7	4,1	53,3	0,8	3,0	1,9	100
Отуруктапкан жеринин түрү									
Шаар	2663	31,2	14,9	3,9	43,7	0,9	3,3	2,1	100
Айыл	5013	28,2	4,1	4,2	58,1	0,8	2,9	1,8	100
Областтар									
Баткен	995	26,3	0,2	3,7	65,4	0,7	2,4	1,3	100
Жалал-Абад	930	28,6	1,6	4,6	61,1	0,7	1,9	1,4	100
Ысык-Көл	770	30,0	4,9	3,9	52,8	1,8	4,4	2,2	100
Нарын	888	30,2	0,3	1,9	62,8	0,4	2,9	1,5	100
Ош	992	27,0	1,7	5,1	62,5	0,5	1,8	1,4	100
Талас	925	30,0	0,8	2,2	62,9	0,1	2,6	1,4	100
Чүй	835	28,2	15,0	4,5	42,3	1,5	5,5	3,0	100
Бишкек шаары	627	34,0	26,9	3,2	29,1	0,6	3,7	2,4	100
Ош шаары	714	31,0	1,7	3,4	59,6	0,5	1,5	2,3	100
Жашы									
15-17	411	99,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	100
18-20	457	96,8	0,0	0,9	2,2	0,1	0,0	0,0	100
21-30	1718	43,1	4,2	5,1	45,0	0,7	1,8	0,0	100
31-40	1481	5,1	8,6	5,1	75,1	1,2	4,7	0,2	100
41-50	1480	1,8	10,7	5,8	74,1	1,0	5,7	1,0	100
51-60	1173	0,8	15,3	2,4	73,4	1,2	3,6	3,2	100
61-70	616	0,4	17,0	3,3	65,7	0,8	4,1	8,6	100
70+	340	0,3	12,7	6,1	47,2	0,0	0,5	33,2	100
алардын ичинен:									
15-49	5000	39,2	5,5	4,3	47,5	0,8	2,7	0,1	100

4.2-сүрөттө эркектердин негизги бөлүгү 21-25 жашка чейинки, ал эми аялдар арасында 18-20 жашка чейинкилер никеге турушат.

4.2-сүрөт. 15 жана андан жогору жаштагы аялдарды жана эркектерди жашы, биринчи жолу никеге турушу боюнча бөлүштүрүү

Аялдар

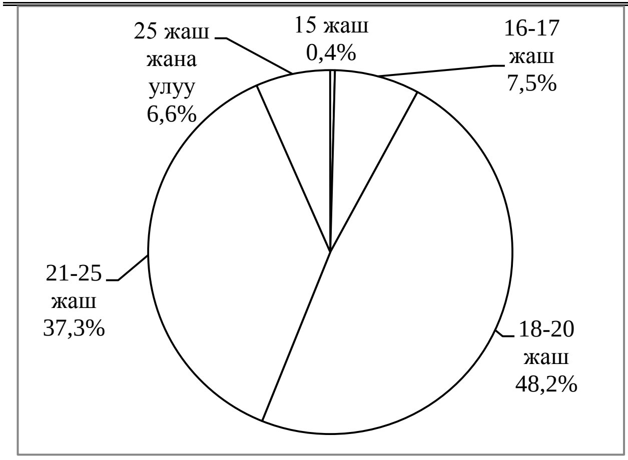

Эркектер

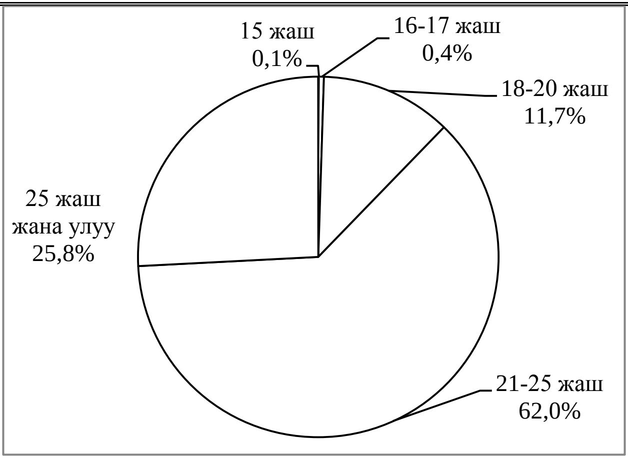

Белгилей кетүү керек, анын макулдугусуз ала качуу аркылуу никеге турганы тууралуу билдирген аялдарга караганда, аялдын макулдугусуз ала качуу аркылуу никеге тургандыгын билдирген эркектердин үлүшү 3 эсеге аз (6 пайызга каршы 2 пайыз).

Калктын санынын жана курамынын өзгөрүүсүнө олуттуу таасирди калктын миграциясы көрсөтөт. Изилдөөнүн убагында изилдөөгө туш болгон акыркы 12 айдын ичиндеги бир айдан ашык убакта үй чарба мүчөлөрүнүн жоктугу маселеси, ошондой эле респонденттер кайда кетип жаткан орду, акыркы жолу кеткен максаты жана мөөнөтү изилденди (өзүнчө тышкы жана ички миграция боюнча).

4.10. таблицада көрүнүп тургандай, ички миграциянын агымы боюнча миграцияга дуушар болгон 15 жаш жана андан жогору курактагы аялдардын жарымы менен болжол менен ошончо эркектер областтан тышкары башка шаарга чыгышкан (болжол менен, Бишкек шаарына), жана азыраагы - областтан тышкары башка айылга (аялдар 13 пайыз, эркектер – 12 пайыз). Областтын чегинен тышкары башка шаарга чыгуу боюнча Нарын областындагы аялдар менен эркектер басымдуулук кылат (80 пайыз ашыгы), анын үстүнө бул агымда респонденттердин билими жана жетиштүүлүгүнүн деңгээли таасир тийгизген эмес.

4.10. таблицасындагы маалыматтардан көрүнгөндөй, ички миграциянын агымында бай үй чарбаларындагы аялдар азыраак мобилдүү (10 пайыз) жана эркектер - орто жана бай үй чарбаларындагылар (7 пайыз жана 15 пайыз).

4.10-Таблица. Жетиштүүлүк деңгээли боюнча 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрүнүн ички миграциясы

Өзү жашаган жердин чегинен тышкары акыркы 12 айда республика боюнча жана жакшы жашоо деңгээли боюнча чыккан 15 жаш жана андан улуу куракта аялдардын жана эркектердин пайыздык бөлүштүрүүсү

	Аялдар					Эркектер				
	Областтын чегиндеги башка айылга	Областтын чегинен тышкары башка айылга	Областтын чегиндеги башка шаарга	Областтын чегинен тышкары башка шаарга	Бардыгы	Областтын чегиндеги башка айылга	Областтын чегинен тышкары башка айылга	Областтын чегиндеги башка шаарга	Областтын чегинен тышкары башка шаарга	Бардыгы
Эң жакыр	13,0	28,6	35,7	42,6	33,3	25,0	20,0	23,5	38,8	30,3
Экинчи	21,7	35,7	14,3	29,6	26,7	14,3	40,0	29,4	22,4	23,9
Орточо	26,1	21,4	21,4	5,6	14,3	10,7	13,3	5,9	4,1	7,3
Төртүнчү	30,4	7,1	21,4	11,1	16,2	39,3	6,7	23,5	20,4	23,9
Эң бай	8,7	7,1	7,1	11,1	9,5	10,7	20,0	17,6	14,3	14,7
Бардыгы	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Аялдардын ички миграциясынын негизги максаты - мейманга баруу (37 пайыз), эркектердики - жумуш (47 пайыз). Андан кийин тигилерде да, буларда да окуу болгон (25 жана 20 пайыз). Конокко баруу аялдардын арасында Бишкек шаарынан жана Ош шаарында басымдуулук кылган, эркектердин жумушка баруусу - Ысык-Көл жана Чүй областтарда басымдуулук кылган. Окууга негизинен 15-20 жаштагы кыздар жана уландар кетишкен. Акыркы кетүүнүн узактыгы (бардык максаттар боюнча) жетиштүү узак болгон, анда аялдардыкы - 2,5 айды түзсө, эркектердики - үч айдан ашык убакытты түзгөн.

Азыркы учурда республиканын калкынын эмиграцияны эмигранттардын социалдык-экономикалык абалы менен тыгыз байланышкан. Кыргыз Республикасынын Евразия экономикалык биримдигинин (ЕАЭБ) мүчө-мамлекеттерине кошулуусунун натыйжасында бажы постторунун жана башка преференциялардын жөнөкөйлөшүнүн натыйжасында, республиканын жарандары үчүн ЕАЭБ мүчө-мамлекеттеринин ичинде эркин жүрүүгө, анын ичинде жумушка орношууга да мүмкүнчүлүк түзүлдү.

4.11-таблицада көрүнгөндөй, тышкы миграциянын агымында ЕАЭБ мүчө-мамлекеттери Россия Федерациясы менен Казакстан Республикасы басымдуулук кылат. Россияга агымдар аялдардын арасында, ал эми эркектердин арасында - бардык областтарда, а Казакстан - чектеш Талас жана Чүй областтарынан басымдуулук кылат.

Аялдардын да, эркектердин да миграциясынын негизги максаты - бул жумуш (50 пайыз жана 82 пайыз), андан кийин конокко баруу (32 пайыз жана 12 пайыз). Аялдар эркектерге караганда алты эсе көбүрөк окууга барышкан (14 пайыз жана 3 пайыз). Аялдар жумушка 50 жаш куракка чейин чыгышса, эркектер - 60 жашка чейин, ал эми окууга 30 жашка чейинки жаштар кетишкен. Аялдардын ичинен да, эркектердин ичинен да эмигранттардын көпчүлүгү орто жана кесиптик билимге ээ (эмигранттардын жалпы санын 60-70 пайызы).

4.11 -Таблица. 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрүнүн ички миграциясы

Айрым өлкөлөргө бир айдан көп мөөнөткө республиканын чегинен тышкары чыккан 15 жаш жана андан улуу курактагы аялдардын жана эркектердин областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Аялдар								Эркектер							
	Росси я	Казакстан	Түркия	АКШ	БАЭ	Кытай	Башка	Бар-дыгы	Россия	Казак-стан	Түркия	БАЭ	Түштүк Корея	Кытай	Башка	Бар-дыгы
Бардыгы	79,1	9,1	2,0	1,9	1,7	1,6	4,6	100	89,0	5,7	1,5	0,3	0,8	0,4	2,3	100
Областтар																
Баткен	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	98,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	100
Жалал-Абад	94,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,5	0,0	100	95,9	0,0	2,4	0,0	0,0	1,6	0,0	100
Ысык-Көл	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Нарын	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	84,8	0,0	15,2	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Ош	81,7	9,9	0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	100	90,3	5,1	1,1	0,9	0,9	0,0	1,8	100
Талас	43,3	29,8	11,3	15,6	0,0	0,0	0,0	100	70,3	29,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Чүй	46,2	36,5	0,0	10,6	0,0	0,0	6,7	100	67,0	21,6	0,0	0,0	3,6	0,0	7,8	100
Бишкек шаары	33,3	0,0	33,3	0,0	33,3	0,0	0,0	100	68,5	31,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Ош шаары	62,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	37,5	100	55,3	0,0	22,4	0,0	0,0	0,0	22,4	100
Курагы, жаш																
15-17	87,9	0,0	0,0	12,1	0,0	0,0	0,0	100	80,5	19,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
18-20	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	83,4	7,1	9,5	0,0	0,0	0,0	0,0	100
21-30	76,9	4,6	4,8	0,0	4,8	4,5	4,5	100	91,6	4,2	0,8	0,7	0,7	0,0	2,0	100
31-40	81,5	16,6	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	100	90,3	2,4	0,0	0,0	2,3	0,0	5,0	100
41-50	97,7	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100	89,0	7,9	0,6	0,0	0,0	2,5	0,0	100
51-60	64,8	10,0	0,0	12,1	0,0	0,0	13,1	100	89,5	10,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
61-70	51,8	26,2	0,0	0,0	0,0	0,0	22,0	100	22,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	78,0	100
70+	75,8	24,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Билим деңгээли																
Билими жок	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Башталгыч мектеп (1-4- класстар)	60,5	39,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Негизги жалпы (5-9 -класстар)	90,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,3	100	72,0	16,8	0,0	4,1	4,1	0,0	2,9	100
Орто жалпы (10-11-класстар)	85,4	10,1	0,0	1,1	0,0	0,0	3,4	100	93,1	4,0	1,0	0,0	0,0	0,0	2,0	100
Кесиптик. башталгыч ./орто.	86,6	13,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	95,7	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Аяктабаган жогорку	58,1	0,0	21,5	0,0	0,0	20,3	0,0	100	63,1	22,5	14,4	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Жогорку	69,3	5,0	1,1	5,9	6,8	0,0	11,9	100	88,1	0,0	0,0	0,0	3,0	2,6	6,4	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли																100
Эң жакыр	76,4	13,7	0,0	0,0	0,0	0,0	9,9	100	86,5	4,6	2,1	1,4	0,0	1,6	3,9	100
Экинчи	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	89,7	10,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Орточо	70,1	18,0	0,0	7,3	0,0	0,0	4,6	100	91,1	5,3	1,7	0,0	0,0	0,0	1,9	100
Төртүнчү	81,3	0,0	10,0	0,0	8,7	0,0	0,0	100	94,0	3,8	0,0	0,0	2,2	0,0	0,0	100
Эң бай	74,1	9,3	0,0	2,1	0,0	9,4	5,1	100	83,4	3,2	4,0	0,0	3,1	0,0	6,3	100

4.12-таблица, аялдардын жана эркектердин чет өлкөгө миграциясы максаттарындагы айырмачылыкты көрсөтөт. Эгер Россия Федерациясына дээрлик эркектердин бардыгы (94 пайыз) жумушка орношуу максаты менен чыгышса, аялдардын чейрегинен көбү конокко баруу үчүн чыгышат (28 пайыз), алар же күйөөсүнүкүнө же ата-энелериникине барышат. Эркектердин үчтөн экиси (68 пайыз) Казакстан Республикасына акча табуу максаты менен барышат, андан айырмаланып, аялдардын 79 пайызы кошуна мамлекетке конокко барышат. Түрк Республикасына эркектердин дээрлик жарым саны иштөөгө же окууга барат (47 пайыз жана 43 пайыз), андан айырмаланып, аялдар негизинен (79 пайыз) ал жакка окууга барышат.

4.12–Таблица. Чет өлкөгө чыгуу максаты

Чет мамлекетке жумушка орношуу, окуу, конокко баруу максаты, о.э. башка максаттар менен барган аялдар менен эркектердин пайыздык үлүшү

	Аялдар						Эркектер					
	Акыркы сапарынын максаты						Акыркы сапарынын максаты					
	Иш-төөгө	Окууга	Мейман-га	Башка	ЖБК/ЖБ	Бар-дыгы	Иш-төөгө	Окууга	Мей-манга	Башка	ЖБК/ЖБ	Бар-дыгы
Россия Федерациясы	67,7	1,6	28,1	2,5	0,0	100	94,4	0,3	4,0	1,2	0,0	100
Казакстан Республикасы	20,8	0,0	79,2	0,0	0,0	100	68,1	0,0	31,9	0,0	0,0	100
Түркия Республикасы	20,6	79,4	0,0	0,0	0,0	100	46,8	42,7	0,0	10,5	0,0	100
Сирия Араб Республикасы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ирак Республикасы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
АКШ	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Европа өлкөлөрү	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Бириккен Араб Эмираттары	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100
Түштүк Корея	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Кытай Эл Республикасы	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	100	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100

Аялдардын БАЭ чыгуу максаты - иштөө (100 пайыз), ал эми эркектер бул мамлекетке иштөө, окуу же конокко баруу максатысыз эле барышат.

5. Активдерди ээлөө, иш менен камсыз болуу жана киреше

Негизги жыйынтыктар

- Үй чарбаларынын басымдуу көпчүлүгү (89 пайыз) өздөрүнүн үйүндө/батиринде жашашат, болгону 10 пайызы турак жайды ижарага алышат. Шаар жеринде турак-жайды ижарага алган үй чарбаларынын басымдуу бөлүгү айыл жергесине караганда (3 пайыз) алты эсеге жогору (19 пайыз).
- Үй чарбаларынын жеке турак жайларынын негизги бөлүгү (62 пайыз) эркектерге жоболоштурулган, болгону 29 пайызы - аялдарга. Ошол эле убакта, ар бир онунчу үй чарбасы (9 пайыз) үй чарбасынын мүчөсү болуп саналбаган адамга жоболоштурулган.
- Үй чарбасыны башка бардык активдери эркектерге жоболоштурулган: үй чарбасы жашагандан башка турак-жайлар/ үйлөр/батирлер - 66 пайыз, коммерциялык кыймылсыз мүлк - 61 пайыз, жер - 80 пайыз, жеңил транспорт - 90 пайыз, жүк ташуучу транспорт - 93 пайыз, айыл чарба транспорту - 93 пайыз. Аялдардын үй чарбасындагы активдерди башкаруу мүмкүнчүлүгү эркектердикине салыштырмалуу бир топ төмөн, жана кыймылсыз мүлктөн башка бардык активдер боюнча деңгээл менен дал келет. Турак-жай жана коммерциялык кыймылсыз мүлктү башкаруу мүмкүнчүлүгү аялдарда ээлөө деңгээлине караганда жогору, бул никеде турганда сатылып алынган кыймылсыз мүлктү башкаруу укугу эки жубайынын тең макулдугу болсо гана жүргүзүлөрү менен чектелгенине байланыштуу.
- 15 жана андан улуу курактагы эркектердин иш менен камсыз болуу деңгээли аялдардыкына караганда жогору: эркектерди арасында ишке орношкону - 56 пайыз, аялдардын арасында - болгону 29 пайыз. Шаардык эркектер менен аялдардын ишке орношуусу айылдыкына караганда жогору.
- Айыл жергесинде 15 жана андан улуу курактагы аялдар шаарга караганда (23 пайыз) көп учурда үй кожойкелери болушат (38 пайыз).
- 15 жана андан улуу курактагы жумушсуз эркектер жумушсуз аялдарга караганда эки эсеге көп (12 пайыз 6 пайызга каршы).
- 15 жана андан улуу курактагы эркектердин да (42 пайыз), аялдардын да (33 пайыз) басымдуу салмагы жеке адамдарда, жеке ишкерлерде же өзүнчө жарандарда жалданып иштешет.
- 15 жана андан улуу курактагы жалданып иштебеген эркектердин да (76 пайыз), аялдардын да (58 пайыз) юридикалык жактын билими жок өз алдынча иштер менен алек болушат (жалданма жумушчуларсыз).
- Акы төлөнбөгөн үй-бүлөлүк жумушчу болуп иштеген аялдардын үлүшү эркектердин үлүшүнө караганда 2 эсеге жогору (26 пайыз жана 11 пайыз). Айылдагы аялдар (32 пайыз) шаардык аялдарга караганда (8 пайыз) 4 эсе көп акы төлөнбөгөн үй эмгеги менен алек.

Үй чарбаларын изилдөөдө, үй чарбаларынын активдерин ээлөөгө аныктоого багытталган маселелер, аларды ким башкарат, респонденттердин иш менен алек болуу статусу кандай, о.э. үй чарбаларынын кирешелеринин курамы кандай деген суроолор камтылды.

5.1 АКТИВДЕРДИ ЭЭЛӨӨ ЖАНА БАШКАРУУ

Изилдөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй, үй чарбаларынын 89 пайызы өздөрүнүн үйүндө/батиринде жашашкан, болгону 10 пайызы - турак-жайды ижарага алышат. Бирок, шаар жеринде турак-жайды ижарага алган үй чарбаларынын басымдуу бөлүгү айыл жергесине караганда (3 пайыз) бир топ жогору (19 пайыз). Жашоодо үй чарбаларынын жынысына жараша айырмачылыктар байкалган жок.

Үй чарбаларынын жеке турак жайларынын негизги бөлүгү (62 пайыз) эркектерге, болгону 29 пайызы - аялдарга жоболоштурулган. Ошол эле убакта, ар бир онунчу үй чарбасы (9 пайыз) үй чарбасынын мүчөсү болуп саналбаган адамга жоболоштурулган.

Аялдардын теңдигин, жакшы жашоосун жана көз карандысыздыгын камсыз кылуу үчүн жерге, турак-жайга жана мүлккө болгон укук, ал эми аялдардын жерге болгон жеткиликтүүлүгү жана аны башкарууга болгон мүмкүнчүлүгү, турак-жайга укугу жана мүлктүк укуктар аялдардын жашоо шартын аныктаган факторлор болуп саналат. Буга байланыштуу, үй чарбалары кандай активдерге ээ, алар кимге жоболоштурулган, жана респондент аларды башкара алабы деген маселелерди аныктоо үчүн респонденттерге бир катар суроолорду беришти. Изилдөөнүн натыйжаларынан көрүнүп тургандай, бардык суралган активдер негизинен эркектердин атына жоболоштурулган (атасы, уулу, күйөөсү ж.б.) жана мүлктү башкаруу укугуна да негизинен эркектер ээ.

5.1.-таблицанын жана 5.1.-сүрөттүн маалыматтары көрсөтүп тургандай, респонденттердин үчтөн экиси (66 пайызы), өздөрүнүн үй чарбасы жашап жаткандан башка турак-жайлары/үйлөрү/батирлери эркектерге жоболоштурулган жана, коммерциялык кыймылсыз мүлктүн 60 пайыздан ашыгы эркектерге жоболоштурганын көрсөтүшкөн. Респонденттердин басымдуу көпчүлүгү, о.э. эркектерге төмөнкүлөр жоболоштурулганын билдиришкен: жер (80 пайыз), жүк ташуучу (90 пайыз), жүк ташуучу жана айыл чарба (93 пайыздан), транспорт. Аялдардын жана эркектердин үй чарба активдерин башкаруу мүмкүнчүлүгү кыймылсыз мүлктөн башка бардык активдер боюнча ээлөө деңгээли менен дал келет. Турак-жай жана коммерциялык кыймылсыз мүлктү башкаруу мүмкүнчүлүгү аялдарда ээлөө деңгээлине караганда жогору, бул никеде турганда сатылып алынган кыймылсыз мүлктү башкаруу укугу эки жубайынын тең макулдугу болсо гана жүргүзүлөрү менен чектелгенине байланыштуу.

5.1–сүрөт. Активдерге ээ болуу жана аларды башкаруу мүмкүндүгү
(пайыз менен)

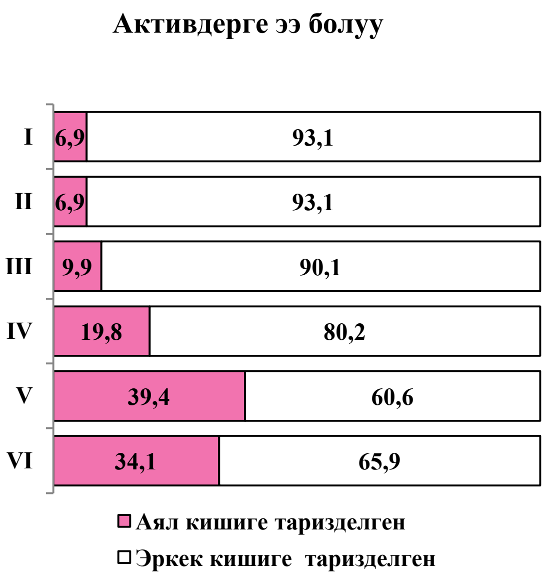

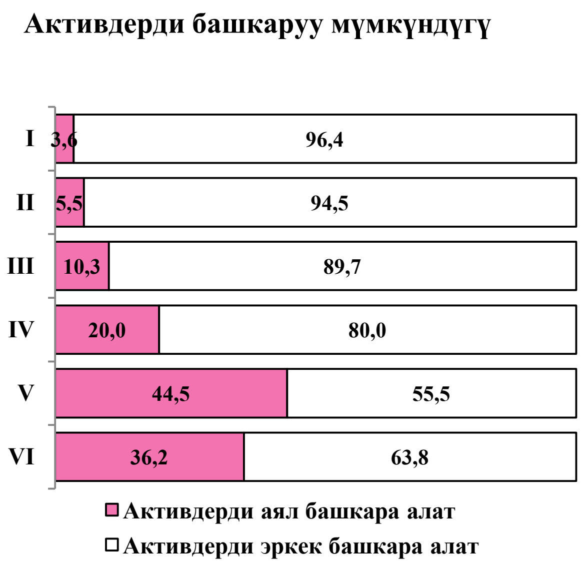

I	Айыл чарба транспорту
II	Жүк транспорту
III	Жеңил транспорт
IV	Жер
V	Коммерциялык кыймылсыз мүлк
VI	Аларда үй чарбачылыгы жашагандардан тышкары турак -жай имараттары/үйлөр/батирлер

5.1- Таблица. Активдердин ээлеринин социалдык-демографиялык мүнөздөмөлөрү

	Тескөө мүмкүндүгү																	
	Аларда ҮЧ жашагандардан тышкары турак -жай имараттары			Коммерциялык кыймылсыз мүлк			Жер			Жеңил транспорт			Жүк транспорту			Айыл чарба транспорту		
	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы
Бардыгы	36,2	63,8	100,0	44,5	55,5	100,0	20,0	80,0	100,0	10,3	89,7	100,0	5,5	94,5	100,0	3,6	96,4	100,0
Отурукташкан жеринин түрү																		
Шаар	36,9	63,1	100,0	53,8	46,2	100,0	25,9	74,1	100,0	14,2	85,8	100,0	16,0	84,0	100,0	0,0	100,0	100,0
Айыл	35,6	64,4	100,0	38,5	61,5	100,0	19,3	80,7	100,0	8,2	91,8	100,0	3,2	96,8	100,0	3,9	96,1	100,0
Областтар																		
Баткен	26,4	73,6	100,0	68,7	31,3	100,0	21,4	78,6	100,0	10,2	89,8	100,0	7,3	92,7	100,0	6,4	93,6	100,0
Жалал-Абад	37,2	62,8	100,0	37,1	62,9	100,0	20,5	79,5	100,0	13,3	86,7	100,0	8,5	91,5	100,0	0,0	100,0	100,0
Ысык-Көл	44,9	55,1	100,0	65,4	34,6	100,0	19,6	80,4	100,0	10,7	89,3	100,0	3,9	96,1	100,0	6,1	93,9	100,0
Нарын	28,5	71,5	100,0	57,6	42,4	100,0	16,4	83,6	100,0	6,3	93,7	100,0	7,9	92,1	100,0	17,1	82,9	100,0
Ош	21,9	78,1	100,0	40,2	59,8	100,0	17,1	82,9	100,0	5,6	94,4	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0
Талас	29,2	70,8	100,0	43,6	56,4	100,0	21,0	79,0	100,0	8,0	92,0	100,0	4,8	95,2	100,0	3,7	96,3	100,0
Чүй	46,3	53,7	100,0	36,8	63,2	100,0	24,7	75,3	100,0	9,3	90,7	100,0	4,7	95,3	100,0	0,0	100,0	100,0
Бишкек шаары	29,6	70,4	100,0	0,0	0,0	0,0	57,5	42,5	100,0	10,9	89,1	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Ош шаары	49,0	51,0	100,0	0,0	100,0	100,0	25,5	74,5	100,0	10,9	89,1	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Курагы, жаш																		
15-17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18-20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21-30	37,9	62,1	100,0	29,2	70,8	100,0	15,4	84,6	100,0	5,8	94,2	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0
31-40	41,0	59,0	100,0	31,0	69,0	100,0	7,9	92,1	100,0	8,9	91,1	100,0	6,8	93,2	100,0	1,8	98,2	100,0
41-50	29,4	70,6	100,0	69,7	30,3	100,0	13,3	86,7	100,0	8,3	91,7	100,0	5,0	95,0	100,0	0,0	100,0	100,0
51-60	43,0	57,0	100,0	41,7	58,3	100,0	19,0	81,0	100,0	9,9	90,1	100,0	4,0	96,0	100,0	1,5	98,5	100,0
61-70	27,1	72,9	100,0	46,8	53,2	100,0	32,7	67,3	100,0	15,7	84,3	100,0	0,0	100,0	100,0	21,9	78,1	100,0
70+	32,9	67,1	100,0	71,0	29,0	100,0	36,7	63,3	100,0	28,6	71,4	100,0	41,7	58,3	100,0	0,0	100,0	100,0
Билим деңгээли																		
Билими жок	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	73,9	26,1	100,0	53,0	47,0	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Башталгыч мектеп (1-4 -класстар)	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	55,4	44,6	100,0	37,2	62,8	100,0	45,0	55,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Негизги жалпы (5-9 -класстар)	12,2	87,8	100,0	39,4	60,6	100,0	26,4	73,6	100,0	22,1	77,9	100,0	6,7	93,3	100,0	0,0	100,0	100,0
Орто жалпы (10-11- класстар)	38,6	61,4	100,0	18,2	81,8	100,0	18,0	82,0	100,0	7,7	92,3	100,0	6,3	93,7	100,0	2,1	97,9	100,0
Кесиптик башталгыч /орто	43,4	56,6	100,0	67,8	32,2	100,0	17,3	82,7	100,0	9,4	90,6	100,0	1,2	98,8	100,0	9,2	90,8	100,0
Аяктабаган жогорку	7,0	93,0	100,0	0,0	100,0	100,0	21,5	78,5	100,0	20,7	79,3	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
Жогорку	33,1	66,9	100,0	51,7	48,3	100,0	16,7	83,3	100,0	10,3	89,7	100,0	3,1	96,9	100,0	0,0	100,0	100,0

	Тескөө мүмкүндүгү																	
	Аларда ҮЧ жашагандардан тышкары турак -жай имараттары			Коммерциялык кыймылсыз мүлк			Жер			Жеңил транспорт			Жүк транспорту			Айыл чарба транспорту		
	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы	Аял-дар	Эркек-тер	Барды-гы
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли																		
Эң жакыр	25,8	74,2	100,0	33,8	66,2	100,0	15,3	84,7	100,0	8,3	91,7	100,0	4,5	95,5	100,0	0,0	100,0	100,0
Экинчи	50,2	49,8	100,0	24,3	75,7	100,0	21,8	78,2	100,0	8,3	91,7	100,0	1,4	98,6	100,0	7,5	92,5	100,0
Орточо	37,5	62,5	100,0	35,0	65,0	100,0	23,1	76,9	100,0	9,9	90,1	100,0	8,4	91,6	100,0	6,4	93,6	100,0
Төртүнчү	32,7	67,3	100,0	56,6	43,4	100,0	19,9	80,1	100,0	9,6	90,4	100,0	2,4	97,6	100,0	0,0	100,0	100,0
Эң бай	37,5	62,5	100,0	59,0	41,0	100,0	21,3	78,7	100,0	14,8	85,2	100,0	11,1	88,9	100,0	0,0	100,0	100,0
Улуту																		
Кыргыздар	36,4	63,6	100,0	52,0	48,0	100,0	19,8	80,2	100,0	9,4	90,6	100,0	6,0	94,0	100,0	5,2	94,8	100,0
Өзбектер	18,8	81,2	100,0	17,1	82,9	100,0	19,6	80,4	100,0	14,0	86,0	100,0	1,5	98,5	100,0	0,0	100,0	100,0
Орустар	74,4	25,6	100,0	14,6	85,4	100,0	37,4	62,6	100,0	14,2	85,8	100,0	0,0	100,0	100,0	0,0	100,0	100,0
Башкалар	38,9	61,1	100,0	0,0	100,0	100,0	17,4	82,6	100,0	9,5	90,5	100,0	10,5	89,5	100,0	3,4	96,6	100,0

5.2 АЯЛДАРДЫН ЖАНА ЭРКЕКТЕРДИН ИШ МЕНЕН КАМСЫЗ БОЛУШУ

Иш менен камсыз болуу укуктардын жана мүмкүнчүлүктөрдүн кеңейүү булагы болушу мүмкүн. Бул өзгөчө аялдар үчүн маанилүү, бирок аялдардын ишмердүүлүгүн ченөө кыйын. Бул аялдар тарабынан аткарылган иштердин көпчүлүгү аялдардын өздөрү тарабынан иш менен алектенүү катары каралбаганы менен байланыштуу. Изилдөөдө иш менен алектенүүнү жетишсиз баалоодон качуу үчүн, респонденттерге алардын формалдык да, формалдык эмес да сектордогу иш менен камсыз болуу статусун жана иш менен алектенүүнүн толук камтуусун камсыз кылуусун тактоо үчүн бир катар суроолор берилди.

Аялдардын иш менен камсыз болуу статусу эркектердин иш менен камсыз болуу статусунан айырмаланып турат. Муну изилдөөнүн маалыматтары да тастыкташты. Ошентип, 15 жаш жана андан улуу курактагы респонденттердин арасынан 59 пайыз эркектер, жана болгону 29 пайыз аялдар ишке орношкон (5.2- таблица.) Жалпысынан, аялдар менен эркектердин иш менен камсыз болуу деңгээли жаштын өтүшү менен көбөйөт. Иш менен камсыз болуу статусу, билими жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин ортосундагы өз ара байланыш табылды: ишке орношкон респонденттердин катарында билиминин жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин бийик деңгээлиндеги респонденттердин үлүшү жогорураак. Шаардык эркектер менен аялдардын ишке орношуусу айылда жашаган эркектер менен аялдардыкына караганда жогору.

15 жаш жана андан улуу курактагы аялдардын арасында 33 пайызы үй кожойкелери болуп эсептелет, жана шаардагыларга караганда (23 пайыз) айыл жергесинде (39 пайыз) алардын саны көбүрөөк.

Жумушсуз эркектер жумушсуз аялдарга караганда эки эсеге көп (12 пайыз 6 пайызга каршы).

5.2.–Таблица. 15 жаш жана андан улуу куракта үй чарба мүчөлөрүнүн иш менен камсыз болуу статусу

15 жаш жана андан улуу курактагы аялдардын жана эркектердин иш менен камсыз болуу статусун жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Аялдар								Эркектер							
	Эмгек миграциясында иштейт	Ишке орношкон	Үй кожойкеси	Жумушсуз	Пенсионер	Студент окуйт	Бала кароо боюна эс алууда	Бардыгы	Эмгек миграциясында иштейт	Ишке орношкон	Үй кожоюну	Жумушсуз	Пенсионер	Студент окуйт	Бала кароо боюнча эс алууда	Бардыгы
Бардыгы	0,3	29,0	33,0	5,7	17,7	11,3	3,0	100	1,1	56,1	8,8	11,9	9,7	12,3	0,1	100
Отурукташкан жеринин түрү																
Шаар	0,2	39,9	23,4	4,1	16,3	12,7	3,3	100	1,2	63,2	3,3	7,9	9,3	15,1	0,1	100
Айыл	0,4	22,5	38,7	6,7	18,5	10,5	2,8	100	1,1	52,5	11,5	13,9	10,0	10,9	0,0	100
Областтар																
Баткен	0,9	19,6	41,2	4,8	16,9	12,1	4,5	100	5,3	46,1	17,7	8,2	10,5	12,2	0,0	100
Жалал-Абад	0,7	27,4	30,2	8,3	16,1	11,6	5,7	100	1,8	67,0	5,7	7,6	8,2	9,7	0,0	100
Ысык-Көл	0,0	26,9	32,9	3,8	20,9	13,1	2,4	100	0,0	63,6	2,4	10,0	11,8	12,3	0,0	100
Нарын	0,0	26,9	22,5	10,9	26,0	12,2	1,4	100	0,4	43,3	18,5	10,7	14,2	12,9	0,0	100
Ош	0,2	14,2	51,3	4,8	18,0	10,8	0,8	100	0,7	41,1	10,2	27,9	9,4	10,5	0,2	100
Талас	0,0	52,0	15,9	3,0	17,8	8,7	2,6	100	0,2	76,9	1,1	1,7	10,1	9,9	0,0	100
Чүй	0,5	26,3	33,9	8,2	19,5	7,1	4,5	100	1,0	48,6	17,8	10,7	10,8	11,0	0,1	100
Бишкек шаары	0,1	50,9	15,3	2,7	15,8	13,6	1,5	100	0,3	69,0	0,8	3,9	8,3	17,6	0,0	100
Ош шаары	0,0	22,5	42,6	5,1	12,8	14,1	2,8	100	0,3	57,2	4,5	9,3	8,9	19,6	0,1	100
Жашы																
15-17	0,8	2,5	5,9	4,6	0,0	86,2	0,1	100	1,0	4,7	2,5	5,7	1,9	84,2	0,0	100
18-20	0,0	9,2	30,6	12,7	0,0	46,2	1,3	100	1,4	28,9	7,7	16,1	0,9	45,0	0,0	100
21-30	0,4	30,3	46,7	7,4	0,8	6,8	7,6	100	1,8	64,7	10,3	14,3	0,9	8,0	0,1	100
31-40	0,4	44,0	46,5	4,6	0,9	0,2	3,5	100	1,1	74,1	10,1	13,1	1,5	0,1	0,0	100
41-50	0,5	48,9	39,0	5,1	5,1	0,1	1,3	100	1,1	75,1	9,6	10,8	3,3	0,1	0,0	100
51-60	0,1	28,6	19,3	4,9	46,9	0,1	0,1	100	0,5	62,1	11,2	12,7	13,4	0,0	0,1	100
61-70	0,0	3,7	1,4	0,3	94,6	0,0	0,0	100	0,1	14,2	2,5	4,0	79,1	0,1	0,0	100
70+	0,0	0,4	0,2	0,8	98,1	0,4	0,0	100	0,0	2,1	0,0	0,4	97,5	0,0	0,0	100
Билим деңгээли																
Билими жок	0,0	2,5	19,2	2,0	76,3	0,0	0,0	100	0,0	11,4	0,0	3,6	69,5	15,5	0,0	100
Башталгыч мектеп (1-4 -класстар)	0,0	7,0	14,1	2,5	70,9	5,5	0,0	100	0,0	25,2	2,8	13,7	41,2	17,1	0,0	100
Негизги жалпы (5-9 класстар)	0,3	7,4	31,1	8,0	24,4	27,0	1,8	100	0,6	31,9	9,8	15,0	12,3	30,3	0,1	100
Орто жалпы (10-11 класстар)	0,5	16,9	43,9	7,1	16,8	12,7	2,1	100	1,4	54,5	11,0	14,4	7,3	11,3	0,1	100
Кесиптик башталгыч/орто	0,1	40,9	27,1	4,8	19,2	5,2	2,6	100	0,8	62,6	7,6	10,5	12,7	5,7	0,0	100
Аяктабаган жогорку	0,2	15,9	21,7	6,4	1,0	51,4	3,3	100	2,8	28,7	5,5	4,1	1,1	57,9	0,0	100
Жогорку	0,3	58,4	19,6	2,9	11,9	0,7	6,4	100	0,7	76,7	5,0	7,1	9,8	0,6	0,1	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли																
Эң жакыр	0,3	14,0	48,1	8,9	13,9	11,4	3,4	100	1,4	45,1	14,2	19,8	7,1	12,2	0,1	100

15 жаш жана андан улуу курактагы аялдардын жана эркектердин иш менен камсыз болуу статусун жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Аялдар								**Эркектер**							
	Эмгек миграциясында иштейт	Ишке орношкон	Үй кожойкеси	Жумушсуз	Пенсионер	Студент окуйт	Бала кароо боюна эс алууда	Баардыгы	Эмгек миграциясында иштейт	Ишке орношкон	Үй кожоюну	Жумушсуз	Пенсионер	Студент окуйт	Бала кароо боюнча эс алууда	Баардыгы
Экинчи	0,5	22,6	37,7	7,2	18,0	10,7	3,4	100	0,9	54,2	10,0	13,1	8,9	12,9	0,0	100
Орточо	0,1	28,5	33,5	3,5	20,1	12,0	2,3	100	1,2	59,6	6,5	9,0	12,8	10,9	0,0	100
Төртүнчү	0,5	37,1	21,5	4,5	21,0	12,6	2,7	100	0,8	60,6	5,6	7,5	11,7	13,7	0,0	100
Эң бай	0,3	51,3	16,7	2,9	16,2	9,6	3,0	100	1,3	69,6	3,4	4,3	9,5	11,8	0,1	100
Улуту																
Кыргыздар	0,4	30,1	31,1	5,5	16,3	13,3	3,3	100	1,1	56,0	9,2	11,0	8,8	13,8	0,1	100
Өзбектер	0,2	17,4	51,7	7,1	14,6	6,6	2,4	100	1,9	56,8	5,1	18,9	8,2	9,0	0,0	100
Орустар	0,0	39,8	14,3	4,1	31,5	7,9	2,3	100	0,0	63,6	4,5	5,0	21,5	5,3	0,0	100
Башкалар	0,0	27,4	37,7	7,3	20,6	4,5	2,4	100	1,6	47,2	16,5	13,1	11,2	10,4	0,0	100

Суроо бергендер тарабынан жалданып иштеген жана жалданып иштебеген 15 жаш жана андан улуу курактагы респонденттерди бөлүштүрүүгө мүмкүндүк берген суроолор каралган. Изилдөөнүн натыйжаларынан көрүнгөндөй, иш менен камсыз болуу топтору боюнча бөлүштүрүү бирдей, б.а. жалданып иштеген жана жалданып иштебегендердин үлүшү 50 пайыздан.

15 жаш жана андан улуу курактагы иш менен камсыз болгондордун басымдуу бөлүгү жеке жактарда, жеке ишкерлерге же өзүнчө жарандарга жалданып иштегендерге туура келет, бул учурда бул сектордо иштеген эркектердин үлүшү (42 пайыз) аялдардын үлүшүнө караганда (33 пайыз) жогору. Аялдардын жана эркектердин чейрек бөлүгү (25 пайыз жана 24 пайызы) мамлекеттик же муниципалдык кызматкерлер, же аскер кызматкерлери болуп саналышат. Эркектер аялдарга караганда көбүрөөк ишканаларда, мекемелерде, ОКШ, ККХ, айыл корпоративинде, юридикалык жак статусу менен мекемелерде иштешет (26 жана 18 пайыздар) Тескерисинче, мугалим, окутуучу, окумуштуу болуп иштеген аялдардын саны мындай эркектерге караганда үч эсеге жогору (23 жана 8 пайыздар).

5.2.-Сүрөт. Жалданып иштеген 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрү (*пайыз менен)*

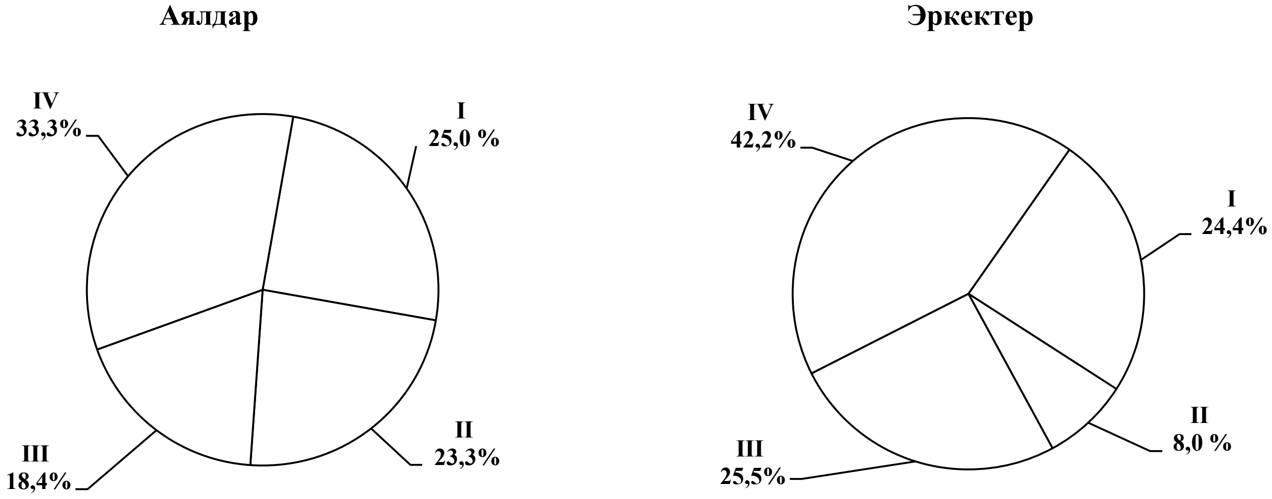

I	Мамлекеттик же муниципалдык кызматкер, аскер кызматкери
II	Кызматкерлер (окутуучу, мугалим, окумуштуу)
III	Ишканаларда, мекемелерде, ОКХ, ККХ, айыл кооперативинде, юридикалык жак статусу менен мекемеде
IV	Жеке адамдарда, жеке ишкерлерде же өзүнчө адамдарда жалданып иштөө боюнча

Эгер жашаган жери жана региондор боюнча жалданып иштөө боюнча маалыматтарды карасак, аймактык бөлүнүүлөрдү белгилөөгө болот. Мисалы, айылда жашаган аялдардын көбү, о.э. Жалал-Абад, Ысык-Көл жана Ош областында жашаган аялдар кызматкер болуп иштешет- мугалим, окутуучу, окумуштуу, о.э. Баткен, Нарын, Талас областтарында жана Ош шаарында жашаган аялдар көбүнчө мамлекеттик жана муниципалдык кызматтарда иштешет, же аскер кызматкерлери болуп саналышат.

5.3-Таблица. Жалданып иштеген 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрү

15 жаш жана андан улуу курактагы жалданып иштеген аялдардын жана эркектердин жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча пайыздык бөлүштүрүү

	Аялдар					Эркектер				
	Мамлекеттик же муниципалдык кызматкер, аскер кызматкери	Кызматкерлер (окутуучу, мугалим, окумуштуу)	Ишканаларда, мекемелерде, ОКХ, ККХ, айыл кооперативинде, юридикалык жак статусу менен мекемеде	Жеке адамдарда, жеке ишкерлерде же өзүнчө адамдарда жалданып иштөө боюнча	Бардыгы	Мамлекеттик же муниципалдык кызматкер, аскер кызматкери	Кызматкерлер (окутуучу, мугалим, окумуштуу)	Ишканаларда, мекемелерде, ОКХ, ККХ, айыл кооперативинде, юридикалык жак статусу менен мекемеде	Жеке адамдарда, жеке ишкерлерде же өзүнчө адамдарда жалданып иштөө боюнча	Бардыгы
Бардыгы	25,0	23,3	18,4	33,3	100	24,4	8,0	25,5	42,2	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	24,6	16,4	14,0	45,1	100	25,7	5,6	18,7	49,9	100
Айыл	25,6	33,2	24,6	16,6	100	22,8	10,7	33,4	33,0	100
Областтар										
Баткен	40,0	28,3	21,5	10,2	100	34,4	8,9	27,2	29,5	100
Жалал-Абад	24,0	53,4	14,1	8,5	100	34,5	27,4	23,2	15,0	100
Ысык-Көл	19,0	36,2	12,6	32,1	100	21,7	15,1	28,2	35,0	100
Нарын	60,7	29,1	2,5	7,7	100	68,5	15,4	6,7	9,4	100
Ош	18,7	40,4	25,4	15,5	100	17,6	9,8	18,6	54,0	100
Талас	54,1	20,5	3,7	21,7	100	52,7	7,2	5,4	34,7	100
Чүй	16,1	16,4	46,5	21,0	100	10,1	2,8	58,0	29,0	100
Бишкек шаары	22,2	10,3	10,6	56,9	100	25,8	2,8	13,2	58,2	100
Ош шаары	38,9	22,5	10,4	28,2	100	24,7	5,5	15,6	54,2	100
Жашы										
15-17	50,8	25,4	0,0	23,8	100	8,9	0,0	0,0	91,1	100
18-20	25,7	11,3	26,4	36,6	100	9,0	0,0	20,7	70,3	100
21-30	21,6	22,4	19,4	36,6	100	24,0	6,6	25,9	43,6	100
31-40	25,3	23,3	17,9	33,4	100	23,5	7,8	22,9	45,8	100
41-50	25,4	21,1	19,9	33,7	100	26,5	8,6	25,3	39,6	100
51-60	29,0	29,5	16,0	25,5	100	26,1	10,9	30,9	32,1	100
61-70	27,4	28,9	9,0	34,7	100	28,8	14,8	30,3	26,1	100
70+	25,0	25,0	0,0	49,9	100	33,8	19,8	0,0	46,4	100
Билим деңгээли										
Билими жок	0,0	0,0	0,0	100,0	100	0,0	0,0	50,0	50,0	100
Башталгыч мектеп (1-4 класстар)	6,0	57,1	0,0	37,0	100	27,9	26,5	0,0	45,6	100
Негизги жалпы (5-9 класстар)	7,4	10,4	26,4	55,8	100	2,8	2,3	20,8	74,0	100
Орто жалпы (10-11 класстар)	19,3	13,1	25,5	42,0	100	13,5	6,0	28,2	52,3	100
Кесиптик башталгыч/орто	23,4	13,7	20,7	42,3	100	21,7	4,5	27,3	46,5	100
Аяктабаган жогорку	28,1	10,0	20,3	41,6	100	21,1	9,3	23,6	46,0	100
Жогорку	28,8	35,0	13,8	22,4	100	40,0	12,9	23,0	24,1	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Эң жакыр	29,6	30,0	19,2	21,2	100	19,6	11,1	20,1	49,2	100
Экинчи	28,3	26,7	20,0	25,1	100	25,1	9,8	27,6	37,4	100
Орточо	31,8	23,3	17,7	27,1	100	27,2	7,3	26,4	39,1	100
Төртүнчү	23,8	24,4	16,3	35,5	100	24,3	5,6	24,1	46,0	100
Эң бай	19,6	19,4	19,5	41,5	100	24,2	7,8	27,6	40,3	100
Улуту										
Кыргыздар	28,7	24,7	18,3	28,3	100	29,3	9,2	26,2	35,3	100
Өзбектер	16,1	34,5	21,2	28,2	100	9,8	7,6	14,9	67,7	100
Орустар	13,1	13,5	18,3	55,0	100	11,4	3,4	27,1	58,1	100
Башкалар	19,5	21,5	15,3	43,7	100	16,2	3,6	31,0	49,2	100

Жалданбай иштегендердин басымдуу бөлүгү юридикалык жактын билими жок өз алдынча иш менен алек болушат (жалданма жумушчуларсыз). Бул учурда эркектердин арасында (76 пайыз) иш менен камсыз болуунун бул түрү аялдардыкына караганда (58 пайыз) бир топ жогору. Юридикалык жактын билими менен иш берүүчүлөрдүн саны аялдардын арасында да, эркектердин арасында да жогору эмес (3 пайыздан). Бул учурда, юридикалык жактын билими менен жумуш берүүчү аялдардын көбүрөөк үлүшү Ысык-Көл областында (12 пайыз) жана Бишкек шаарында (10 пайыз) жашайт, мындай эркектердин көбүрөөк үлүшү Ош шаарында (12 пайыз) жашайт.

Акы төлөнбөгөн үй-бүлөлүк жумушчу болуп иштеген аялдардын үлүшү эркектердин үлүшүнөн 2 эсеге жогору (26 пайыз жана 11 пайыз). Айылдагы аялдар (32 пайыз) шаардык аялдарга караганда (8 пайыз) 4 эсе көп акы төлөнбөгөн үй эмгеги менен алек. Иш менен камсыз болгон мындай статусу бар аялдардын көбүрөөк үлүшү Талас (68 пайыз), Ош (43 пайыз) жана Чүй (37 пайыз) областына таандык, ошол эле убакта башка областтарда бул көрсөткүч 7 пайыздан ашпайт.

5.4. –Таблица. Жалданып иштебеген 15 жаш жана андан улуу курактагы үй чарба мүчөлөрү

15 жана андан улуу жаштагы жалданбай иштеген аялдардын жана эркектердин жашаган жери, облусу, жаш курак топтору, билим деңгээли, жетиштүүлүгү жана улуту боюнча пайыздык бөлүштүрүлүшү

	Аялдар							Эркектер						
	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзгөн	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзбөгөн	Өз алдынча жумуш-туу, юридика-лык жакты түзгөн (анын ичинде: ЖИ, ЖЧК, КБ, БӨУ ээси, кызмат-чыларды жалда-бастан)	Өз алдынча жумуш-туу (юриди-калык жакты түзбөгөн (кызмат-чыларды жалда-бастан)	Өндүрүш коопера-тивдеринин мүчөлөрү	Акы төлөн-бөгөн үй-бүлө кызматчы-лары	Бар-дыгы	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзгөн	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзбөгөн	Өз алдынча жумуштуу, юридика-лык жакты түзгөн (анын ичинде: ЖИ, ЖЧК, КБ, БӨУ ээси, кызматчы-ларды жалда-бастан)	Өз алдынча жумуш-туу (юридикалык жакты түзбөгөн (кызмат-чыларды жалдабас-тан)	Өндүрүш кооперативдеринин мүчөлөрү	Акы төлөн-бөгөн үй-бүлө кыз-мат-чыла-ры	Бар-дыгы
Бардыгы	3,3	0,4	12,1	58,0	0,3	25,9	100	2,6	0,3	10,9	76,0	0,2	10,1	100
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	7,7	1,8	18,4	63,6	1,0	7,5	100	6,9	1,2	19,6	69,3	0,4	2,5	100
Айыл	1,9	0,0	10,2	56,3	0,1	31,5	100	1,6	0,1	8,9	77,5	0,1	11,8	100
Областтар														
Баткен	1,1	0,3	5,7	55,2	0,4	37,3	100	4,0	0,2	5,8	83,2	0,3	6,5	100
Жалал-Абад	3,8	0,4	5,2	84,1	0,0	6,5	100	2,8	0,2	4,1	84,8	0,1	8,0	100
Ысык-Көл	11,6	0,0	14,0	67,8	0,0	6,6	100	2,2	0,6	7,5	88,1	0,0	1,6	100
Нарын	1,1	0,0	85,3	12,6	0,0	1,0	100	1,0	0,0	85,5	13,4	0,0	0,0	100
Ош	2,9	0,0	2,1	52,1	0,0	42,9	100	1,3	0,0	2,3	76,9	0,0	19,5	100
Талас	1,2	0,0	8,8	22,4	0,0	67,7	100	1,4	0,2	6,1	67,5	0,1	24,7	100
Чүй	1,8	0,6	6,9	53,7	0,0	37,0	100	3,5	0,0	9,9	74,1	0,0	12,4	100
Бишкек шаары	9,8	2,4	5,2	79,5	3,1	0,0	100	1,4	2,9	15,9	78,5	0,0	1,4	100
Ош шаары	5,0	0,0	42,9	44,1	1,6	6,5	100	11,5	0,9	33,4	47,4	3,7	3,2	100
Курагы, жаш														
15-17	0,0	0,0	0,0	24,6	5,1	70,4	100	0,0	0,0	0,0	63,4	0,0	36,6	100
18-20	0,0	0,0	5,0	50,1	1,2	43,7	100	0,7	0,0	4,0	74,2	0,0	21,0	100
21-30	2,6	0,0	6,9	56,6	0,0	33,9	100	2,4	0,1	10,0	73,0	0,1	14,4	100
31-40	4,7	0,5	15,9	57,6	0,2	21,2	100	3,3	0,6	12,1	75,7	0,0	8,2	100
41-50	3,6	0,4	14,8	64,6	0,0	16,6	100	2,3	0,6	12,5	80,2	0,1	4,2	100
51-60	2,9	0,3	17,2	64,5	0,0	15,1	100	3,6	0,0	11,7	80,6	0,7	3,3	100
61-70	8,2	0,0	9,4	40,6	0,0	41,8	100	0,8	0,0	15,6	72,0	0,0	11,6	100
70+	0,0	37,5	0,0	62,5	0,0	0,0	100	0,0	0,0	20,1	60,2	0,0	19,6	100

15 жана андан улуу жаштагы жалданбай иштеген аялдардын жана эркектердин жашаган жери, облусу, жаш курак топтору, билим деңгээли, жетиштүүлүгү жана улуту боюнча пайыздык бөлүштүрүлүшү

	Аялдар							Эркектер						
	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзгөн	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзбөгөн	Өз алдынча жумуштуу, юридикалык жакты түзгөн (анын ичинде: ЖИ, ЖЧК, КБ, БӨУ ээси, кызматчыларды жалдабастан)	Өз алдынча жумуштуу (юридикалык жакты түзбөгөн (кызматчыларды жалдабастан)	Өндүрүш кооперативдеринин мүчөлөрү	Акы төлөнбөгөн үй-бүлө кызматчылары	Бардыгы	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзгөн	Жумуш берүүчү, юридикалык жакты түзбөгөн	Өз алдынча жумуштуу, юридикалык жакты түзгөн (анын ичинде: ЖИ, ЖЧК, КБ, БӨУ ээси, кызматчыларды жалдабастан)	Өз алдынча жумуштуу (юридикалык жакты түзбөгөн (кызматчыларды жалдабастан)	Өндүрүш кооперативдеринин мүчөлөрү	Акы төлөнбөгөн үй-бүлө кызматчылары	Бардыгы
Билим деңгээли														
Билими жок	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	30,9	69,1	0,0	0,0	100
Башталгыч мектеп (1-4 класстар)	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	100
Негизги жалпы (5-9 класстар)	0,0	0,0	5,2	65,0	3,1	26,7	100	2,2	0,0	7,2	76,9	0,0	13,7	100
Орто жалпы (10-11 класстар)	1,1	0,3	10,8	55,5	0,2	32,1	100	1,1	0,2	8,9	77,7	0,2	12,0	100
Кесиптик башталгыч/орто	1,9	0,7	13,7	64,0	0,0	19,7	100	3,2	0,8	13,2	76,8	0,2	5,8	100
Аяктабаган жогорку	1,0	0,0	10,6	79,7	0,0	8,6	100	8,8	0,0	18,3	62,7	0,0	10,2	100
Жогорку	14,4	0,8	18,2	50,1	0,0	16,6	100	8,4	0,5	18,5	67,6	0,1	4,9	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли														
Эң жакыр	0,3	0,0	11,4	47,8	0,2	40,3	100	0,7	0,2	10,3	74,5	0,1	14,3	100
Экинчи	2,1	0,2	9,9	61,1	0,0	26,7	100	1,4	0,4	8,5	78,8	0,1	10,8	100
Орточо	1,2	0,0	9,4	67,7	0,4	21,3	100	3,0	0,0	9,0	80,3	0,2	7,6	100
Төртүнчү	4,5	0,9	15,2	60,6	1,2	17,5	100	3,8	0,6	15,4	71,5	0,1	8,6	100
Эң бай	14,5	1,9	18,7	58,2	0,0	6,7	100	9,7	0,9	17,6	69,7	0,5	1,7	100
Улуту														
Кыргыздар	3,5	0,3	13,9	56,2	0,4	25,7	100	2,5	0,3	12,2	75,1	0,2	9,7	100
Өзбектер	1,1	0,3	5,9	64,1	0,0	28,6	100	2,6	0,1	8,4	78,1	0,0	10,8	100
Орустар	17,9	4,7	25,2	35,7	0,0	16,5	100	12,0	0,0	11,1	74,6	0,0	2,4	100
Башкалар	0,0	0,0	3,0	70,5	0,0	26,5	100	1,1	0,7	3,6	79,8	0,0	14,8	100

Келтирилген маалыматтар ээлөө тармагында гендердин тең салмактуулуктун жана активдер менен иш менен камсыз болуу мүмкүндүгүнүн жоктугун көрсөтүп турат. Үй чарбаларынын активдеринин негизги бөлүгү – турак-жайлар/үйлөр/батирлер, коммерциялык кыймылсыз мүлк, жер, жеңил, жүк ташуучу жана айыл чарба транспорту эркектерге жоболоштурулган. Буга ылайык, аялдардын үй чарбасындагы активдерди башкаруу мүмкүнчүлүгү эркектердикине караганда бир кыйла азыраак.

Иликтөө иш менен камсыз болуу жана жумушка орноштуруу тармагындагы статуста гендердик пропорциянын бардыгын тастыктайт. Эркектердин иш менен камсыз болуусу аялдардыкына караганда жогору. Иш менен камсыз болуу статусу, билими жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин ортосундагы өз ара байланыш табылды: ишке орношкон респонденттердин катарында билиминин жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин бийик деңгээлиндеги респонденттердин үлүшү жогорураак. Аялдар, өзгөчө айылда жашаган аялдар көп учурда акы төлөнбөгөн үй-бүлөлүк жумушчулар болуп саналышат. Айрым региондордо мындай аялдардын саны үчтөн экиден ашат. Мындай аялдар үчүн бюджеттик тармактардагы иштөө да мүнөздүү. Ошентип, аялдар эркектерге караганда, же эмгекти төлөө акысы абдан аз, же таптакыр жок тармактарда көбүрөк иштейт деп айтса болот.

Иликтөө эркектердин жана аялдардын жеке адамдарда жалданып, же өз алдынча алектенип же үй кызматчысы болуп иштерин көрсөттү. Бул иш менен камсыз болгондордун категориясында, эреже катары, кандайдыр бир социалдык кепилдиктери жок - убактылуу жумушка жарамсыздык учурундагы, кош бойлуулук, төрөт учурунда, о.э. жыл сайын эмгек өргүүлөрү учурунда акы төлөнгөн өргүүлөр. Көп учурларда эмгек китепчелеринде жазуу жүргүзүлбөйт, социалдык жана салык эсептөөлөрү жүргүзүлбөйт. Мунун баары аялдардын, эркектердин жана жалпы үй-бүлөлөрдүн социалдык корголушун азайтат.

6. Экономикалык аспекттер

Негизги жыйынтыктар

Чыгашалар жана кирешелер боюнча чечимдер кабыл алуу

- Суралгандардын көбү (70 пайыздан көбү), үй чарбасындагы кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу чечимди биргелешип кабыл алыш керек деп эсептешет. Аялдардын (21 пайыз) жана эркектердин (19 пайыз) бешинчи бөлүгү, кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу чечим үй чарбасынын башчысы тарабынан бир жактуу чечилиши керек деп эсептейт.
- Кирешелер кантип бөлүштүрүлүшү керек, жана алар чындык турмушта кандай бөлүштүрүлөөрү тууралуу пикирлердин ортосунда олуттуу айырмачылык байкалган жок. Бирок, биргелешип чечим кабыл алгандардын 40 пайызга жакыны иштин учурдагы абалына наразы. Шаарда жашаган аялдар (50 пайыз) жана эркектер (53 пайыз) айыл жергесинде жашаган аялдар (21 пайыз) жана эркектерге (17 пайыз) караганда үй чарбасындагы кирешелерди бөлүштүрүү боюнча учурдагы абалга көпчүлүк деңгээлде наразы.
- Кирешелер жана чыгашалар тууралуу чечимди үй чарбасынын башчысы бир жактуу кабыл алган учурларда, учурдагы иштин абалына эркектерге караганда (39 пайыз) көп учурда аялдар (47 пайыз) наразы болушат. Наразылардын катарында 18-20 жаштагы жаштардын үлүшү өзгөчө бийик. Аялдар 65 пайыз да, эркектер 50 пайыз.
- Суралгандардын чейрегине жакыны (24 пайыз аялдар жана 26 пайыз эркектер) өздөрү иштеп тапкан акчаларын кантип короторун өздөрү чечишет, жана үчтөн экисинин көбү (68 пайыз аялдар жана 69 пайыз эркектер) чечимди биргелешип кабыл алышат. Үй чарбасынын башка мүчөлөрү аялдар тарабынан иштелип табылган акчаны кантип коротору тууралуу 8 пайыз учурда чечим кабыл алышат, ал эми эркектер тапкан акчаны коротуу тууралуу чечимди азыраак - 5 пайыз учурда кабыл алышат.
- Эркектер жана аялдар өз жубайларынын айлык акылары тууралуу кабардар, бирок эркектердин арасында бул үлүш (78 пайыз) аялдардын арасындагыга (86 пайыз) караганда азыраак.
- Суралгандардын ичинен 80 пайызга жакын аялдар менен эркектер, үй-бүлөдө аял үй жана балдар менен алектениши керек, ал эми эркек акча табышы керек деп эсептешет.
- Аялдар да, эркектер да ишти тандоо учурунда айлык акынын маанилүүлүгүн бирдей баалашат. Бул учурда аялдар жолго убакыт азыраак кеткидей жана аны үй-бүлөдөгү милдеттери менен айкалыштырууга болгудай жумуштун түрлөрүн көбүрөк тандашат. Мындан айырмаланып, эркектер карьералык өсүшкө, иштин кызыкчылыгына жана келечегине багытталышкан. Профессионалдык кызыкчылык аялдардыкына караганда (7 пайыз) эркектер үчүн (15 пайыз) эки эсе маанилүүрөөк, ал эми престиждүү жумуштун баалуулугу аялдар үчүн 3 пайызга бааланат, ошол эле учурда бул фактор эркектерде 12 пайызды түзөт.
- Эркектер сыяктуу эле аялдар да өздөрүнүн мүлктүк жана эмгек укуктары тууралуу жетиштүү кабардар эмес. Аялдар менен эркектердин 70 пайызга жакыны, ЖААКка катталуусуз аялдарда биргелешкен мүлккө укугу жок деп эсептешет. Суралгандардын 28 пайызы гана, Кыргыз Республикасында бала үч жашка чыкканга чейин эркектерге да бала кароо боюнча өргүү бериле тургандыгын билишет.

Микрокредит

- Аялдардын арасында кредит алуудагы тажрыйбасынын үлүшү 22 пайызды, ал эми эркектердин арасында - 26 пайызды түздү. Айылдык аялдар шаардык аялдарга караганда (16 пайыз) кредит алууда абдан активдүү (25 пайыз). Эркектердин арасында да абал ушундай (30 жана 17 пайыз).
- Шаардык аялдар (35 пайыз) айылдыктарга караганда (16 пайыз) кредит алуу тууралуу чечим кабыл алууда өз алдынчалыкты көрсөтүшөт.
- Эркектер менен салыштырмалуу аялдарда акыркы кредит алуусунун орточо суммасы 93 миң сомду түзгөн, эркектерде - 110 000 сом.
- Кредит алуудагы максатына жетүү тууралуу аны факты жүзүндө колдонгондугун 92 пайыз аялдар жана 91 пайыз эркектер билдиришкен.

- Жалпысынан кредит алууга аялдарда да, эркектерде да бир эле көйгөй - бизнести кеңейтүү зарылдыгы же айыл чарба иштерин жүргүзүү (34 пайыз), үй куруу/ оңдоо иштерин жүргүзүү (23 пайыз), керектөө үчүн кандайдыр бир буюмдарды сатып алуу (12 пайыз), автомашинаны сатып алуу (7 пайыз), үй-бүлөлүк иш чараларды, маараке/үйлөнүү тоюн/ жерге узатуу каадасын өткөрүү (5 пайыз) мажбур кылат.
- Аялдардын айырмалоочу өзгөчөлүгү болуп, алар эркектерге караганда үйдү куруууга/оңдоого кредит алгандыгы болуп саналат (30 пайыз 39 пайызга каршы), жана керектөө үчүн буюмдарды алышат (16 пайыз 9 пайызга каршы).
- Мындан айырмаланып, эркектер аялдарга караганда жеңил автоунаа сатып алууга (8 пайыз 5 пайызга каршы), о.э. үйлөнүү той же өлүк көмүү каадасына окшогон үй-бүлөлүк каадаларды өткөрүүгө кредит алышат.
- Айыл жергесинде бизнести кеңейтүү үчүн/айыл чарба иштерин жүргүзүүгө кредит аялдар тарабынан 3 эсеге көп алынат (39 пайыз 13 пайызга каршы), ал эми эркектер тарабынан 1,6 эсе көп (42 пайыз 26 пайызга каршы). Мындан айырмаланып, шаардыктар үйдү оңдоого/куруууга көп кредит алышат (аялдар: шаар - 32 пайыз, айыл - 13 пайыз, эркектер: шаар - 28 пайыз, айыл- 18 пайыз), о.э. керектөө буюмдарын сатып алууга (аялдар: шаар - 24 пайыз, айыл - 13 пайыз, эркектер: шаар - 15 пайыз, айыл - 8 пайыз учурлар).

Ишкердик

- Жалпысынан суралган аялдардын ичинде ишкердик менен алектенгендердин үлүшү 4 пайызды түздү, бул эркектердин (8 пайыз) үлүшүнө караганда 2 эсеге аз.
- Ишкердик тармагы боюнча гендердик сегрегация аныкталды: эркектер жогорку киреше алып келген тармактарда көбүрөөк иштешет, ал эми аялдар кирешеси төмөн бизнестерге тартылышкан.
- Аялдардын басымдуу көпчүлүгү - 74 пайызы соода менен алек. Тигүү өндүрүшүндө аялдардын 7 пайызы алек, дагы 6 пайызы персоналдык кызматтарда иштешет. Башка тармактарда аялдар ишкердик менен өтө аз алектенишет.
- Соода менен алектенген эркектердин үлүшү 45 пайызды түзөт, бирок эркектер аялдарга караганда эки эсеге көп дүң соода менен алектенет 17 пайыз 8 пайызга каршы).
- Ишкердик тармагы эркектердин арасында аялдардыкына караганда ар түрдүү: транспорттук кызматтарды көрсөтүү (22 пайыз), айыл чарба өндүрүшү жана кайра иштетүү (13 пайыз), автоунааларды, турмуш тиричилик буюмдарын оңдоо боюнча кызматтар (6 пайыз), медициналык жана билим берүү кызматтарын көрсөтүү (4 пайыз).
- Аялдардын көпчүлүгү (98 пайыз) жана эркектер (89 пайыз) жергиликтүү базарды өздөштүрүп алышкан. Ошол эле убакта эркектер аялдарга караганда базарларда 3 эсеге көп областтык маанидеги продукцияны сатышат (33 пайыз жана 12 пайыз) жана улуттук маанидеги базарларга чыгышат (7 пайыз жана 3 пайыз). Эл аралык базарларды өздөштүрүүдө аялдардын жана эркектердин активдүүлүгү бир аз гана айырмаланат (5 пайыз жана 2 пайыз).
- Өз бизнесин жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди чечүү үчүн, иликтөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй, көпчүлүк учурларда аялдар да (57 апйыз), о.э. эркектер да (66 пайыз) проблема келип чыккан органдын жетекчилигине түздөн түз кайрылууга артыкчылык жасашат. Суралган аял-ишкерлердин үчтөн бир бөлүгү бардык проблемаларын өз алдынча чечишет, ошол эле убакта эркек-ишкерлердин арасында проблеманы өз алдынча чечүүнү суралгандардын 16 гана пайызы ишке ашыра алышат.
- Бизнес ачуу жашоонун сапатын, үй-бүлөдөгү мамилелерди бирдей жакшыртты, эркектердин да, аялдардын да өз баасын жогорулатты. Коомдо кеңири жайылтылган, аялдардын ишкердикке кириши алардын үй-бүлөлүк турмушун бузат деген уламыш иликтөөдө өз тастыктоосун таба алган жок. Аялдар тарабынан өз ишин ачышы эркектерге салыштырмалуу алардын балдарынын окуусу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө позитивдүү таасир этет (36 жана 31 пайыз).
- Аялдар эркектерге караганда 1,7 эсеге көбүрөөк бизнести башкарууга убактысы жок болгонуна жана үй-бүлөсү жана балдарын кароо зарылдыгы келип чыкканына байланыштуу бизнесин жабууга мажбур болушат (24 пайыз жана 14 пайыз).

Аялдардын экономикалык мүмкүнчүлүгүнүн кеңейиши Кыргыз Республикасындагы экономикалык тармакта аялдарга карата басмырлоону жоюу үчүн маанилүү шарттардын бири болуп

саналат. Проблемалуу аймактардын бардыгы аялдардын, өзгөчө айыл жергесиндеги аялдардын экономикалык теңсиздигин шарттайт. Алардын ичинде аялдардын киреше алып келүүчү иш менен алек болушун чектөө, экономикалык активдүүлүгүн азайтуу, ошондой эле аялдардын иш менен камсыз болуу деңгээлин төмөндөтүү, аялдардын эмгек рыногунан жана ресурстардан пайдалануу мүмкүнчүлүгүнүн бирдей эмес экендиги ж.б. бөлүнүп турат. Иликтөө жүргүзүү аялдардын экономикалык мүмкүнчүлүктөрүнүн айрым аспектилерин изилдөөгө мүмкүнчүлүк берди. Бул бөлүмдө кирешелер жана чыгашалар боюнча чечимдерди кабыл алуу тармагындагы кырдаалды мүнөздөгөн маалымат, гендердик ролдорду бөлүштүрүү жана ишке орноштуруу маселелери, о.э. ишкердикти жана чакан кредиттөөнүн гендердик аспектилери берилди. Алынган маалыматтарга терең талдоо жүргүзүү жергиликтүү экономиканын керектөөлөрүн эске алуу менен квалификациялуу аялдардын жумушчу күчүн түзүү үчүн саясий тандоону колдоого жана аялдардын айылдык жана шаардык жакырчылыктан чыгууга мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө мүмкүндүк берет.

6.1 КИРЕШЕЛЕР ЖАНА ЧЫГАШАЛАР БОЮНЧА ЧЕЧИМДЕРДИ КАБЫЛ АЛУУ ЖАНА ГЕНДЕРДИК РОЛДОРДУ БӨЛҮШТҮРҮҮ

Чечимдерди кабыл алуу жагында гендердик теңчилик жана аялдардын экономикалык көз карандысыздыгы негизгилердин бири болуп саналат. Ага гендердик стереотиптердин таралышы жана үй- бүлөлүк жана гендердик ролдорду бөлүштүрүү тууралуу салттуу түшүнүктөр олуттуу таасир тийгизет. Чыныгы изилдөө гендердик теңчилик тууралуу түшүнүктөргө да, экономикалык жана эмгек тармагындагы чечимдерди кабыл алуу тажрыйбасына да багытталган. Аялдардын финансылык көз карандысыздыгына таасир эте турган негизги көйгөй маселелердин бири ички үй чарбасындагы кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу маселе болгондуктан, жүргүзүлгөн интервьюларда кирешелер проблемасына мамиле да, аларды чындап бөлүштүрүүдөгү тажрыйба да аныкталган.

Алынган натыйжалар көрсөтүп тургандай, эркектер менен аялдардын ортосунда үй-бүлөдөгү кирешелер кантип бөлүштүрүлүшү керектиги тууралуу маселеде олуттуу айырмачылык жок (Таблица 6.1) Аялдардын арасында 71 пайыз, ал эми эркектердин 74 пайызы, үй чарбасындагы чечимдер биргелешип кабыл алынышы керек деп эсептешет. Бул учурда, респонденттердин бешинчи бөлүгү чечим үй чарбасынын башчысы тарабынан бир жактуу чечилиши керек деп эсептейт (21 пайыз аялдар жана 20 пайыз эркектер). Бул түшүнүктөр айыл жана шаар жергесинде айырмаланбайт. Үй чарбаларынын көпчүлүгүндө башчылары эркектер болуп саналышат (72 пайыз), эркектер (80 пайызы) жер, кыймылсыз мүлк же транспорт сыяктуу активдерди да башкарышат. Бирок, Ош шаарында (44 пайыз), Ош (30 пайыз) жана Жалал-Абад (29 пайыз) областтарында үй чарбасынын башчысы кирешелерди башкарышы керек деп эсептеген респонденттердин үлүшү Бишкек шаарына караганда (8 пайыз) бир топ жогору. Бул учурда, кирешелерди бөлүштүрүүдө салттуу гендердик жана үй-бүлөлүк ролдор респонденттердин билиминин жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин деңгээлинен көз каранды эмес. Бирок, алардын үлүшү орус аялдары менен эркектердикине караганда төмөнүрөөк (9 пайыз).

Ошентип, кирешелерди бөлүштүрүүдөгү салттуу ченемдер бардык эле райондордо басымдуулук кыла бербейт. Республиканын калкынын арасында, үй-бүлөнүн ар бир мүчөсү өз кирешеси менен өзү жеке башкаруу сыяктуу тажрыйба кеңири жайылган эмес. Үй чарбаларында табылган акчанын бир бөлүгүн жалпы керектөөгө берип, калганын өзүнүн жеке көзөмөлүнө калтыруу сыяктуу тажрыйба кабыл алынган эмес.

6.1.-Таблица. Үй чарбасында кирешелерди бөлүштүрүү чечими кантип кабыл алынышы керектиги тууралуу респонденттердин пикири

Кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу чечим кабыл алуу Үй башчысы тарабынан бир жактуу кабыл алынышы керек деп эсептеген аялдар менен эркектердин пайыздык шайкештиги кимдин көбүрөк акча табары, чарбаны ким жүргүзөөрү жана чечим биргелешип кабыл алынышы керек деп эсептегендер, калкынын, областынын жана улутунун тиби боюнча

	Кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу чечим кантип кабыл алынышы керек									
	Үй башчысы тарабынан бир жактуу	Ким көп тапса ошол чечет	Үй чарбасын ким жүргүзсө ошол чечет	Чечим биргелешип кабыл алынышы керек	Ар ким өз кирешесин өзү башкарышы керек	Иштеп акча тапкандардын ар бири үй чарбасын жүргүзүүгө кеткен чыгымдарга кирешесинин жарымын бериши керек, ал эми каражатынын калганы анын көзөмөлүндө калат	Бардыгы табылган акчаларын чогуу чогултушат, андан кийин ар кимиси керек акчасын алат	Башка:	НЗО/ НХО	Бардыгы
Бардыгы	20,6	0,5	3,3	71,8	0,8	1,3	1,1	0,0	0,5	100,0
Жынысы										
Аялдар	21,4	0,4	3,6	70,6	1,0	1,2	1,3	0,0	0,5	100,0
Эркектер	19,7	0,6	3,0	73,3	0,5	1,3	1,0	0,0	0,5	100,0
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	18,8	0,4	3,2	70,5	1,5	3,0	1,6	0,0	0,9	100,0
Айыл	21,6	0,6	3,4	72,6	0,4	0,3	0,9	0,0	0,2	100,0
Областтар										
Баткен	13,7	0,4	3,2	80,4	0,1	0,0	2,1	0,0	0,0	100,0
Жалал-Абад	29,4	0,5	3,5	66,3	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	100,0
Ысык-Көл	15,3	1,3	4,0	78,5	0,2	0,4	0,1	0,0	0,0	100,0
Нарын	12,8	0,4	9,8	76,3	0,4	0,0	0,1	0,0	0,3	100,0
Ош	30,3	0,7	2,0	66,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,2	100,0
Талас	12,3	0,7	5,4	80,6	0,1	0,0	0,8	0,0	0,0	100,0
Чүй	14,9	0,2	3,0	75,7	1,7	0,8	2,8	0,0	0,9	100,0
Бишкек шаары	8,4	0,1	2,2	78,7	2,0	4,8	2,3	0,0	1,5	100,0
Ош шаары	43,9	1,5	4,8	42,1	2,0	4,5	1,1	0,1	0,0	100,0
Улуту										
Кыргыздар	19,4	0,6	3,4	73,6	0,6	1,2	0,8	0,0	0,4	100,0
Өзбектер	29,8	0,4	3,2	64,3	0,5	0,6	1,0	0,0	0,2	100,0
Орустар	9,3	0,8	2,6	76,0	3,7	3,3	2,9	0,0	1,5	100,0
Башкалар	28,7	0,0	3,6	63,0	0,6	0,7	2,9	0,0	0,6	100,0

Белгилей кетүү керек, респонденттердин түшүнүгү кирешелерди бөлүштүрүү тажрыйбасынан дээрлик айырмаланбайт: 73 пайыз чечимдер биргелешип кабыл алынат, ал эми 20 пайыз - кирешелерди үй чарбасынын башчысы бөлүштүрөт деп билдиришкен (Сүрөт 6.1.)

6.1–Сүрөт. Үй чарба кирешелерди бөлүштүрүү тууралуу пикирлер кантип чечилиши керек жана иш жүзүндө кантип чечилет деген суроого жооп берген эркектер менен аялдардын үлүшү
(пайыз менен)

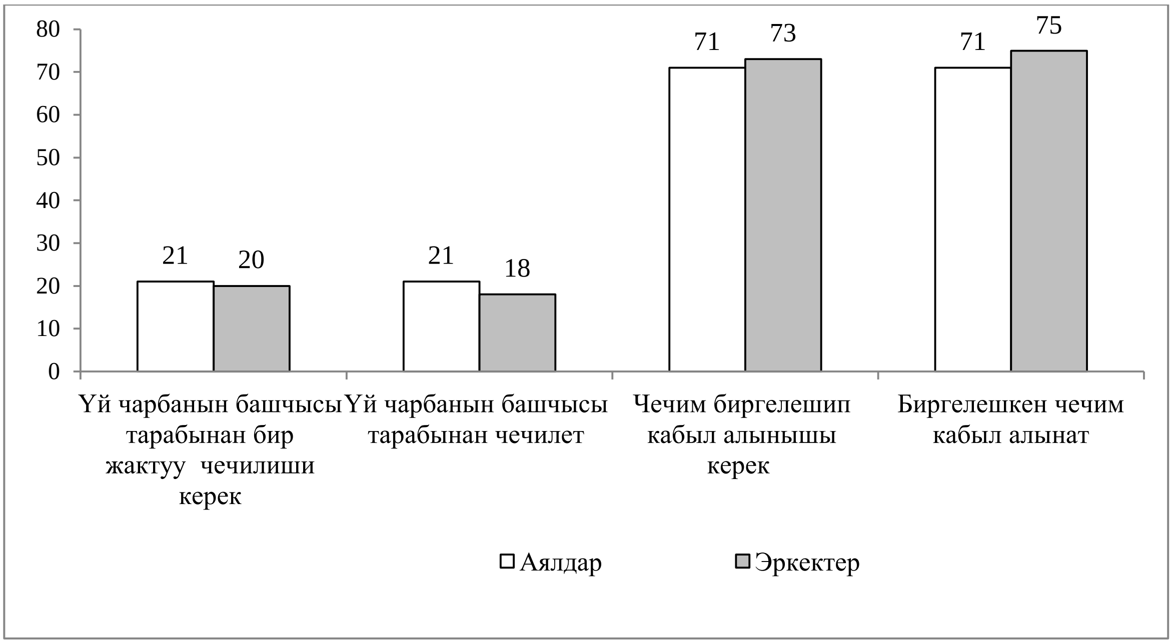

Мындай жыйынтыктар, респонденттердин көбү өзүнүн чыныгы абалы менен чечимдер кантип кабыл алынышы керектиги тууралуу "идеалдуу" түшүнүгүнүн ортосунда айырмачылыктарды жасабай тургандыгынан кабар берет. Башка жагынан алып караганда, бөлүштүрүүнүн механизминин өзүндө ар кандай проблемалар, сапаттуу ыкмаларды колдонуу менен терең изилдөөнү талап кылган деталдуу сүрөттөөлөр жашырылган.

Суралгандардын олуттуу үлүшү алардын үй чарбасындагы кирешелердин кантип бөлүштүрүлгөндөрүнө нааразы. Чечимдер биргелешип кабыл алынган үй-бүлөлөрдө кирешелерди бөлүштүрүүгө салыштырмалуу көпчүлүгү нааразы - 41 пайыз аялдар жана 43 пайыз эркектер. Бул учурда шаарларда бул үлүш аялдардын арасында 21 пайызды, эркектердин арасында 17 пайызды түзөт, ал эми айылдарда бул көрсөткүч андан бир топ жогору: киерешелерди бөлүштүрүүгө аялдардын 50 пайызы, эркектердин 53 пайызы нааразы. Үй чарбасынын башчылары чечим кабыл алган үйлөрдө чыгашалар боюнча кабыл алынган чечимдерге нааразы болгон аялдар 47 пайызды, ал эми эркектер - 39 пайызды түзөт. Шаардык жага айылдык аялдардын ортосундагы айырмачылык бул учурда өтө чоң эмес: шаарда - 52 пайыз, айылда 48 пайыз. Бирок эркектердин арасында бөлүштүрүүнүн бул тиби шаарда көбүрөк популярдуу (45 пайыз), ал эми айылда азыраак (36 пайыз). Ошентип, айылдарда эркектер чечимди үй чарбасынын башчысы тарабынан кабыл алынганга (36 пайыз) караганда, чечимдер биргелешип кабыл алынган учурларда көбүрөк канааттандыруу алышат (53 пайыз), анткени айылдык аялдардын жарымына жакыны кандай болгон учурда да баары бир нааразы болушат. Шаарда аялдар айылдагыга караганда чечимдерди биргелешип кабыл алууга көбүрөк канааттанышат, ал эми чечимди бир жактуу кабыл алууга нааразылардын үлүшү алардын арасында жарымына жакынын түзөт, бул айылдагыга караганда бир топ жогору.

Чечимдерди бир жактуу кабыл алууга канааттанбагандардын үлүшү 20 жашка чейинки жаштардын арасында да жогору экенин көрсөтүп кетүү да зарыл. Ошентип, 18-20 жаштардагы аялдардын үлүшү 65 пайызды түзөт (бул чечимдерди биргелешип кабыл алууга карагада эки эсеге көп - 30 пайыз). Ушул эле курактагы жаштардын арасында бул үлүш 50 пайызды түзөт, ал эми чечимди биргелешип кабыл алууда жаштардын эч кимиси кирешелерди бөлүштүрүү ыкмасына нааразылык билдиришкен жок. Жаштарда салттуу каадалар басымдуулук кылган үй-бүлөлөрдө

кирешелер боюнча чечимдерди кабыл алуу мүмкүнчүлүктөрү бир топ аз экени айкын көрүнүп турат, мында жигиттердикине караганда, кыздардыкы азыраак.

Гендердик динамика 20 жаштан 30 жашка чейинки жаштардын тобунда, же болбосо жаштардын өз үй-бүлөлөрү пайда болгондо кескин өзгөрөт. Аялдардын арасында чечимдерди бир жактуу кабыл алууга ааразы болгондордун пайызы бул топто 70 пайызды түзөт, ал эми эркектердин арасында - 40 пайызды, б.а. аялдардын арасында ал өссө, ал эми жаштардын арасында - ал төмөндөөдө. Бирок, чечимдерди биргелешип кабыл алган үй-бүлөлөрдө ааразы аялдар бир кыйла аз - 23 пайыз, ошол эле убакта аларга салыштырмалуу ааразы эркектердин саны эки эсеге көп - 41 пайыз. Жаштарда өздүк үй чарбасы дайыма эле бар болбогондуктан жана улуу туугандарынан көз каранды болгондуктан, бул кырдаал аларга болгон эркектердин мамилесине күчтүү таасир этет, алар ири чыгашалар тууралуу чечимдерге катышууга талапкер. Аялдар өздөрүнө таандык болгон жана биргелешип талкууланган тармактагы кирешелерге жеткиси бар. Булар чарба боюнча жана кичинекей балдарга байланышкан чыгашалар болушу мүмкүн, анткени бул куракта чоң үй чарбаларындагы жаш келиндердин жашоосу алар өздөрүн басмырланган катары сезген тармак менен көп байланышкан (Сүрөт 6.2.)

6.2.-Сүрөт. Кирешелерди бөлүштүрүү үй чарба башчысы тарабынан жеке кабыл алынганы жана анын чогуу кабыл алынганы тууралуу ааразы болгон аялдар менен эркектердин катыштыгы
(пайыз менен)

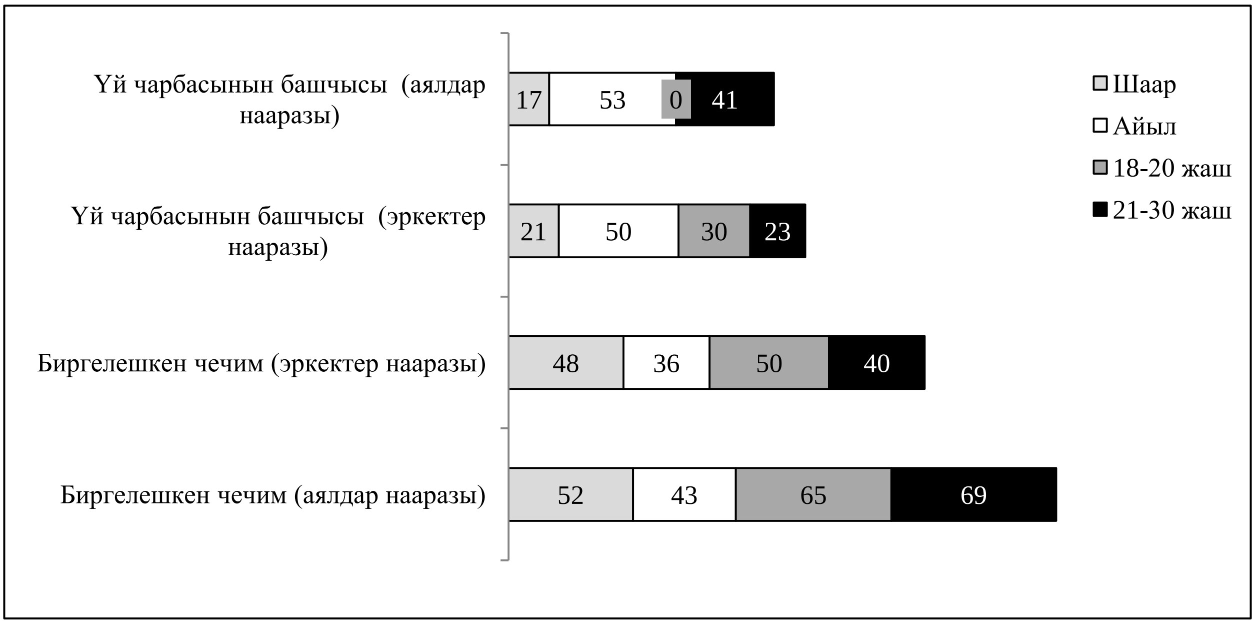

Бул божомол респонденттер өз алдынча иштеп тапкан акчаларды кантип чыгымдашат деген суроого жоопторду да тастыкташат (Таблица 6.2.). Жалпысынан, бул жерде гендердик айырмачылыктар байкалган жок. Аялдардын 24 пайызы жана эркектердин 26 пайызы өз айлыгын өздөрү башкарышат, биргелешкен чечимдерди 68 пайыз аялдар жана 69 пайыз эркектер кабыл алышат.

Акчаны биргелешип башкарууда шаар менен айылдын ортосунда ачык көрүнгөн гендердик айырмачылык жок. Бирок, шаарда өзү иштеп тапкан акчасын өз алдынча короткон аялдардын үлүшү айылдардыкына караганда эки эсеге көп (33 пайыз жана 18 пайыз). Шаардагы жана айылдагы эркектердин арасында айырмачылык мынчалык айкын эмес: шаардык респонденттердин 30 пайызы, айылдык респонденттердин 24 пайызы акчаларын өз алдынча башкарышат. Аял иштеп тапкан акчалар кантип коротулары тууралуу чечимге башка туугандар да таасир этишет: айыл жергесинде 9 пайыз жана шаарларда - 6 пайыз. Ошентип, айылдык аялдар эркектерге караганда өзүнүн иштеп тапкан акчасын өзү коротуу мүмкүнчүлүгү азыраак, о.э. шаардык аялдарга караганда да азыраак.

Өзү тапкан акчасын башкаруу чечиминде өз алдынчалуулуктун эң аз өлчөмү 18-20 жаштагы аялдар менен эркектерге таандык (14 пайыз жана 6 пайыз). Мындан сырткары, бул курактагы аялдар көп учурда улуу курактагы аялдарга салыштырмалуу башка туугандарынан көз каранды.

Жогорку деңгээлдеги билими жана жетиштүүлүгүнүн деңгээли менен аялдар жана эркектер өздөрү иштеп тапкан акчаны кантип коротуу керектиги тууралуу чечим кабыл алууда башка туугандарынан азыраак көз каранды жана чечимдерди көп учурда өз алдынча кабыл алышат.

6.2–Таблица. Респонденттер тарабынан иштелип табылган акча кантип коротулушун үй чарбасында ким чечери тууралуу маалыматтар

Алар тарабынан иштелип тапкан акчанын кантип коротулары тууралуу чечимди ким кабыл алат деген суроого аялдардын жана эркектердин берген жоопторун пайыздык бөлүштүрүү, жайгашуусунун, областтын, жаш курактык топтордун, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча

	Акчанын кантип коротуларын ким чечет:									
	Аялдар иштеп тапкан					Эркектер иштеп тапкан				
	Аялдар өздөрү	ҮЧ башка мүчө-лөрү	ҮЧ башка мүчөлөрү нүн бири менен чогуу	НЗО/ НХО	Бар-дыгы	Эркек-тер өздөрү	ҮЧ башка мүчө-лөрү	ҮЧ башка мүчөлөрү нүн бири менен чогуу	НЗО/ НХО	Бар-дыгы
Бардыгы	24,1	7,9	67,9	0,1	100	26,0	5,0	69,0	0,1	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	33,2	5,7	61,2	0,0	100	29,7	5,0	65,3	0,0	100
Айыл	18,0	9,4	72,4	0,1	100	24,2	4,9	70,8	0,1	100
Курагы, жаш										
18-20	14,1	18,0	67,8	0,0	100	15,3	6,7	78,1	0,0	100
21-30	18,2	9,3	72,5	0,0	100	21,7	6,6	71,7	0,0	100
31-40	21,8	9,7	68,5	0,0	100	24,4	5,2	70,1	0,3	100
41-50	24,5	7,0	68,3	0,2	100	29,9	3,9	66,2	0,0	100
51-60	26,1	5,2	68,5	0,2	100	27,8	2,0	70,2	0,0	100
61-70	36,5	3,3	60,2	0,0	100	33,6	6,2	60,2	0,0	100
70+	37,7	6,1	56,2	0,0	100	28,2	9,2	62,6	0,0	100
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	29,8	10,7	59,5	0,0	100	33,0	8,6	58,4	0,0	100
Орто жалпы	18,7	10,6	70,5	0,2	100	24,8	4,4	70,7	0,2	100
Баштапкы жана орто кесиптик	28,7	3,9	67,4	0,0	100	25,5	5,5	69,0	0,0	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	26,1	6,8	67,0	0,0	100	26,4	4,3	69,2	0,0	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Эң жакыр	17,2	12,2	70,6	0,0	100	24,1	6,1	69,5	0,3	100
Экинчи	19,5	10,3	70,2	0,0	100	27,2	7,4	65,4	0,0	100
Орточо	15,7	6,2	78,1	0,0	100	19,9	4,6	75,5	0,0	100
Төртүнчү	28,3	5,9	65,5	0,4	100	26,2	3,2	70,6	0,0	100
Эң бай	40,8	4,2	55,0	0,0	100	35,2	2,3	62,5	0,0	100
Улуту										
Кыргыздар	20,7	7,6	71,7	0,0	100	24,1	4,7	71,1	0,1	100
Өзбектер	22,0	12,7	65,0	0,3	100	21,9	7,4	70,7	0,0	100
Орустар	42,6	3,4	53,6	0,4	100	41,0	4,9	54,2	0,0	100
Башкалар	34,3	10,2	55,6	0,0	100	39,9	2,7	57,4	0,0	100

Нуклеардык үй-бүлөнүн деңгээлинде ролдорду бөлүштүрүү, аял көп учурда күйөөсү көп акча тапкан үй-бүлөдө жашары тууралуу күбөлөндүрөт (43 пайыз). Эркектердин 38 пайызынын аялы көбүрөөк акча табат. 14 пайыз аялдардын жана 21 пайыз эркектердин үй-бүлөлөрүндө айлык маяналары болжол менен бирдей. Ошентип, эркектер жана аялдар өз жубайларынын айлык акылары тууралуу кабардар, бирок эркектердин арасында бул үлүш (78 пайыз) аялдардын арасындагыга (86 пайыз) караганда азыраак, жана алар бул суроого жооп берүүдө кыйналышат (Таблица 6.3.).

6.3–Таблица. Жубайлардын эмгек маянасынын өлчөмүнүн катыштыгы

Өзүнүн жубайынын алган акчасынын көлөмүн билген, никеде жашаган аялдар менен эркектердин пайызы жайгашуусунун, областынын, жаш курак топторунун, билим деңгээлинин, жетиштүүлүгүнүн деңгээлинин жана улутунун тиби боюнча

	Никеде турган аялдардын жана эркектердин саны	Жубайлардын эмгек маянасынын өлчөмүнүн катыштыгы				
		Аялы/күйөөсү көбүрөк иштеп табат	Жубайлар болжол менен бирдей иштеп табышат	Башка	НЗО/НХО	Бардыгы
Бардыгы	4230	38,9	17,0	26,8	17,4	100
Жынысы						
Аялдар	2306	43,3	13,8	29,2	13,7	100
Эркектер	1924	33,7	20,7	24,0	21,7	100
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	1513	36,3	17,9	15,4	30,4	100
Айыл	2717	40,0	16,5	32,0	11,4	100
Областтар						
Баткен	518	41,3	17,1	17,1	24,5	100
Жалал-Абад	573	39,2	18,6	30,8	11,4	100
Ысык-Көл	467	66,0	19,2	12,3	2,5	100
Нарын	515	42,6	19,6	34,2	3,5	100
Ош	520	37,0	8,3	48,1	6,6	100
Талас	490	49,0	46,1	2,9	2,1	100
Чүй	437	34,1	16,3	30,5	19,1	100
Бишкек шаары	322	26,5	18,3	1,7	53,5	100
Ош шаары	388	33,9	14,7	30,5	20,9	100
Курагы, жаш						
18-20	60	38,3	2,5	45,2	14,0	100
21-30	772	37,1	10,0	33,7	19,2	100
31-40	1155	40,5	17,0	25,5	17,0	100
41-50	1047	44,3	17,3	23,2	15,2	100
51-60	760	38,6	19,7	24,3	17,5	100
61-70	338	28,6	31,1	18,8	21,5	100
70+	98	18,5	36,1	29,3	16,1	100
Билим деңгээли						
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	249	27,7	18,1	32,7	21,5	100
Орто жалпы	1991	40,0	13,5	32,6	13,9	100
Баштапкы жана орто кесиптик	993	38,4	20,6	21,1	19,9	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	997	40,1	20,2	18,6	21,0	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли						
Эң жакыр	1140	32,2	13,9	37,0	16,8	100
Экинчи	966	40,4	15,5	30,2	14,0	100
Орточо	809	40,3	18,1	23,7	17,8	100
Төртүнчү	757	41,7	19,7	17,4	21,1	100
Эң бай	558	43,8	20,5	16,7	18,9	100
Улуту						
Кыргыздар	3228	39,4	17,7	27,3	15,6	100
Өзбектер	568	41,5	11,1	33,0	14,3	100
Орустар	237	32,7	22,6	12,7	32,0	100
Башкалар	197	32,4	17,1	20,6	29,9	100

Жалпысынан, алынган натыйжалар, көптөгөн үй чарбаларында, өзгөчө айыл жергесинде гендердик ролдорду бөлүштүрүүнүн салттуу тилкеси дагы эле бар экени көрүнүп турат, анда аялдар багынган ролдо турушат, ал эми эркектер, эгер чечимди кабыл алууга болгон алардын жеткиси чектелип калса, наамазы болушат.

Бул корутунду гендердик ролдорго таандык стереотиптүү пикирлерге да мамилеси менен тастыкталат (Таблица 6.4.). Айылда болобу, шаарда болобу, эркектердин да, аялдардын да (80 пайызга жакыны) басымдуу бөлүгү "Үй- бүлөдө аял үйү жана балдары менен алек болушу керек, ал эми эркек акча табышы керек" деп эсептешет.

6.4-Таблица Эмгек сферасында гендердик ролдорду бөлүштүрүү тууралуу аялдардын жана эркектердин пикири

Эмгек тармагында гендердик ролдорду бөлүштүрүү тууралуу айтуулар менен макул болгон аялдар менен эркектердин үлүшү, бул категориядагы аялдар менен эркектердин жалпы санынан, жайгашуусу жана билим деңгээли тиби боюнча

	Аялдардын жана эркектердин саны	Үй- бүлөдө аял күнүмдүк майда сатып алууларга жооп бериши керек, ал эми ири чыгашалар тууралуу чечимди эркек кабыл алышы керек	Аял жумушунда кеч кармалып кала албайт, анткени анын үйдөда милдеттери бар	Аялынын карьерасы күйөөсүнүкүнө караганда өтө маанилүү эмес	Бала төрөгөн аял жумушун жана карьера тууралуу оюн калтырышы керек	Үй- бүлө дө аял балдары жана үйү менен алектениши керек, а эркек акча табышы керек	Аял үй-бүлөсүн багуу үчүн күйөөсү менен тең катар иштеши керек	Чыныгы аял үй чарбасы менен чын дилинен алектенет - бул ага ырахаттануу тартуулайт	Үй чарбасын жүргүзүү - оор жумуш, аны жубайлар бирдей бөлүштүрүшү керек	Эгер аял иштесе, бул үй-бүлөгө, балдарга терс таасирин тийгизет	Эгер бала акчаны өзү иштеп тапса, анда аны өзү каалагандай корото алат	Эркектер аялдарга караганда мыкты жетекчилер
Бардыгы	4230	81,2	81,1	55,3	65,6	81,1	61,8	84,6	79,4	39,9	44,3	78,0
Жынысы												
Аялдар	2306	78,3	77,8	51,2	61,0	79,5	63,4	84,1	80,7	37,7	42,6	74,0
Эркектер	1924	84,9	85,2	60,5	71,5	83,3	59,9	85,2	77,6	42,8	46,4	83,1
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар												
Аялдар	853	66,7	68,3	41,4	50,4	76,6	60,9	82,1	83,7	30,7	43,2	67,3
Эркектер	660	78,1	78,1	53,1	60,6	81,6	57,5	85,3	78,9	35,4	41,2	77,5
Айыл												
Аялдар	1453	85,4	83,7	57,2	67,5	81,2	65,0	85,3	78,9	42,0	42,2	78,1
Эркектер	1264	88,2	88,6	64,1	76,9	84,0	61,1	85,1	77,0	46,4	48,9	85,9
Билим деңгээли												
Аялдар												
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	119	89,0	84,3	61,9	79,7	87,4	62,8	90,6	78,7	52,6	36,6	78,2
Орто жалпы	1086	84,2	82,9	57,5	66,6	82,5	64,3	86,7	78,4	43,3	42,7	79,0
Баштапкы жана орто кесиптик	536	71,1	73,3	46,6	56,2	75,5	60,9	80,1	82,5	31,8	40,8	65,4
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	565	70,5	70,4	40,1	48,4	74,8	64,2	80,7	84,1	27,6	46,2	71,4
Эркектер												
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	130	88,0	87,2	62,8	77,1	87,4	51,1	87,5	78,9	40,2	50,9	82,3
Орто жалпы	905	85,5	89,6	67,3	75,7	85,3	59,9	86,2	73,4	49,7	47,8	86,9
Баштапкы жана орто кесиптик	457	87,7	81,4	56,8	69,7	84,9	61,5	83,7	80,3	39,2	40,4	79,3
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	432	79,8	78,9	49,3	62,6	76,0	61,8	83,5	83,2	33,2	47,3	79,4

Бул учурда, респонденттердин жарымынан көбү (51 пайыз аялдар жана 61 пайыз эркектер), «Аялынын карьерасы күйөөсүнүкүнө караганда өтө маанилүү эмес» деп эсептешет, жана суралгандардын андан да азы «Эгер аял иштесе, бул үй-бүлөгө, балдарга терс таасирин тийгизет» менен макул, алардын арасында 38 пайыз аялдар, 43 пайыз эркектер бар. Суралгандардын көпчүлүгүнүн арасында гендердик айырмачылык дээрлик жок, алар "Чыныгы аял үй чарбасы менен чын дилинен алектенет - бул ага ырахаттануу тартуулайт" менен макул болушкан. Аялдар 84 пайыз да, эркектер 85 пайыз. Муну менен катар, аялдардын 63 пайызы жана эркектердин 60 пайызы «Аял үй-бүлөсүн багуу үчүн күйөөсү менен тең катар иштеши керек» деген пикирди колдошот.

Аялдардын жана эркектердин жашаган жерине жана билим деңгээлине жараша келтирилген гендердик стереотиптүү пикирлер менен макулдуктун жогорку вариативдүүлүгүн белгилей кетүү керек. Айыл жергесинин жашоочулары, о.э. жынысына жана башка мүнөздөмөлөрүнөн көз карандысыз төмөнкү билим деңгээли менен респонденттер шаарлардын жашоочуларына жана жогорку билимдүүлөргө салыштырмалуу гендердик ролдорду бөлүштүрүү тууралуу гендердик стереотиптерге туш болушкан. Өтө чоң айырмачылыктар (айыл жергесиндеги респонденттердин пайдасына 16 пайыздык пункттар) төмөнкү пикирлери менен респонденттердин макулдук деңгээли боюнча белгиленген: "Үй-бүлөдө аял күнүмдүк майда сатып алууларга жооп бериши керек, ал эми ири чыгашалар тууралуу чечимди эркек кабыл алышы керек" жана "Бала төрөгөн аял жумушун жана карьера тууралуу оюн калтырышы керек".

Бул аялдын ролуна болгон салттуу көз караш жана аялдардын өз укуктары, ал эми эркектер-аялдардын укуктары тууралуу аз кабардар болуусу. Эркектер сыяктуу эле, аялдар да өздөрүнүн мүлктүк жана эмгек укуктары тууралуу жетиштүү кабардар эмес. Аялдар менен эркектердин 70 пайызга жакыны, ЖААКка катталуусуз аялдарда биргелешкен мүлккө укугу жок деп эсептешет. Суралгандардын 28 пайызы гана, Кыргыз Республикасында бала үч жашка чыкканга чейин эркектерге да бала кароо боюнча өргүү бериле тургандыгын билишет.

6.3 сүрөттө жана 6.5 -таблицада келтирилген маалыматтар эркектер үчүн жумуш тандоо учурунда төмөнкүлөр башкы факторлор болуп саналарын көрсөтүп турат: айлык акысынын өлчөмү (32 пайыз), карьералык өсүү мүмкүнчүлүгү жаа профессионалдык кызыкчылык (15 пайыздан), иштин коопсуздугу жана престиждүүлүгү (12 пайыздан). Аялдар үчүн ишти тандоо учурунда төмөнкүлөр маанилүү: айлык акысынын өлчөмү (30 пайыз), үйгө жакындыгы (23 пайыз), иштин ийкемдүү графиги (18 пайыз), жана коопсуздугу (13 пайыз). Аялдардын жана эркектердин талаптары эки критерий боюнча кесилишет: айлык акы жана иштин коопсуздугу

Ошентип, аялдар жолго убакыт азыраак кеткидей жана аны үй-бүлөдөгү милдеттери менен айкалыштырууга болгудай жумуштун түрлөрүнө көбүрөөк кызыгуусу айкын. Карьералык өсүү мүмкүнчүлүгү жана престиждүүлүгү сыяктуу талаптар аялдар тарабынан сейрек каралат. Мындан айырмаланып, эркектер аялдарга караганда карьералык өсүшкө, иштин кызыкчылыгына жана келечегине багытталышкан.

6.3.- Сүрөт Аялдар менен эркектер үчүн жумуш тандоо учурунда берилген критерийлер
(пайыз менен)

Регионалдык жактан алып караганда Бишкек шаары кызыгууну жаратат, ал жакта карьералык өсүүгө багытталган эркектердин үлүшү көбүрөк (21 пайыз). Аялдардын арасында карьералык өсүү мүмкүнчүлүгүнө орто жаштагы аялдардан айырмаланып, баарынан көп 18-30 жаштагы жаш аялдар жана 61-70 жаштагы улуу муундагы аялдар (7 пайызга жакын) көбүрөөк кызыгышат, алардын көпчүлүгү үй-бүлөлүк милдеттер жана балдарды тарбиялоо менен алек. Мындан айырмаланып, эркектердин карьералык өсүшкө болгон кызыкчылыгы бардык курактарга мүнөздүү.

6.5-Таблица. Аялдар жана эркектер үчүн жумуш тандоо учурундагы үч негизги фактор

Аялдар жана эркектер үчүн жумуш тандоо учурундагы үч негизги факторду тандаганы аялдар жана эркектердин пайызы, жайгашуусунун, областынын, жашы, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча

	Аялдар үчүн								Эркектер үчүн							
	Айлык акы	Карьералык өсүштүн мүмкүндүгү	Иштин ийкемдүү графиги	Үйгө жакындык	Иштөө шарттарынын коопсуздугу	Кесиптик кызыгуу	Иштин престиждүүлүгү	Бардыгы	Айлык акы	Карьералык өсүштүн мүмкүндүгү	Иштин ийкемдүү графиги	Үйгө жакындык	Иштөө шарттарынын коопсуздугу	Кесиптик кызыгуу	Иштин бедели	Бардыгы
Бардыгы	29,7	5,6	18,4	23,5	12,8	6,7	3,4	100	31,7	15,3	6,3	8,0	12,1	14,8	11,7	100
Жынысы																
Аялдар	30,0	5,6	18,0	22,9	12,9	6,9	3,6	100	31,8	15,3	6,2	8,0	12,0	14,8	11,9	100
Эркектер	29,3	5,6	18,8	24,2	12,6	6,5	3,1	100	31,5	15,3	6,4	8,1	12,3	14,8	11,5	100
Отурукташкан жеринин түрү																100
Шаар	29,4	6,4	19,4	19,4	13,5	8,0	3,8	100	32,2	18,6	4,7	5,2	10,1	16,2	13,1	100
Айыл	29,9	5,1	17,8	25,7	12,3	6,0	3,1	100	31,4	13,5	7,2	9,7	13,3	14,0	11,0	100
Областтар																
Баткен	30,3	1,6	15,8	28,0	9,4	8,2	6,7	100	32,2	12,0	5,7	7,1	13,2	19,2	10,6	100
Жалал-Абад	29,7	4,0	19,0	28,2	15,1	2,6	1,5	100	31,3	15,8	9,2	13,0	13,7	7,7	9,2	100
Ысык-Көл	32,4	6,2	21,1	21,9	6,9	8,4	3,2	100	31,6	10,0	5,5	10,1	16,7	14,3	11,9	100
Нарын	32,4	7,2	18,5	19,3	11,7	6,1	4,8	100	32,2	13,2	8,2	7,8	11,2	12,9	14,5	100
Ош	29,4	4,1	17,0	27,7	11,5	7,5	2,7	100	32,3	11,3	8,4	9,9	13,2	15,8	9,1	100
Талас	32,5	3,3	15,9	28,9	8,1	6,9	4,4	100	32,5	15,1	3,1	3,9	12,0	16,7	16,8	100
Чүй	28,3	8,9	16,1	21,0	16,4	5,5	3,7	100	29,7	18,1	4,8	7,2	10,7	16,4	13,0	100
Бишкек шаары	28,5	7,4	21,5	15,7	14,4	8,6	3,7	100	32,6	21,3	3,0	2,5	7,9	17,9	14,9	100
Ош шаары	29,3	6,2	19,3	17,6	11,5	11,8	4,3	100	31,7	16,0	6,3	5,6	13,3	15,6	11,5	100
Курагы, жаш																
18-20	29,0	5,6	18,0	23,0	14,6	5,3	4,4	100	31,5	16,3	5,1	9,0	14,7	13,6	9,9	100
21-30	28,7	6,6	18,8	22,8	12,0	7,3	3,7	100	31,9	16,7	6,7	7,4	10,9	15,2	11,2	100
31-40	29,7	5,5	18,0	23,8	13,7	6,7	2,7	100	32,0	15,3	6,4	8,1	12,1	14,9	11,3	100
41-50	29,8	5,5	18,7	23,7	12,1	6,8	3,3	100	31,4	15,0	6,2	8,5	12,0	15,2	11,7	100
51-60	30,9	4,6	18,6	24,1	12,3	6,4	3,0	100	31,6	14,5	6,3	8,1	12,7	14,7	12,1	100
61-70	30,0	6,4	17,8	22,8	13,0	6,1	3,9	100	31,6	13,4	5,7	8,3	11,9	14,7	14,4	100
70+	30,7	2,7	17,2	23,7	13,9	7,5	4,2	100	31,4	14,1	6,9	7,5	14,1	13,1	12,9	100

Сурамжылоонун натыйжалары, аялдардын да, эркектердин да жобонун бар экендиги тууралуу кабардар болуусу абдан төмөн экенин көрсөттү, ал жобого ылайык Кыргыз Республикасында эркектер бала 3 жашка чыкканга чейин кам көрүү боюнча өргүү алса болоору жазылган. Ошентип, 6.6-таблицага ылайык, суралган аялдардын 29 пайызы жана эркектердин 28 пайызы гана мындай укуктун бар экендиги тууралуу ишенимдүү айта алышкан. Эң төмөнкү кабардар болуу Жалал-Абад областынын жашоочуларынын арасында аныкталды - суралган жашоочулардын 8 пайызы гана өз пикирлерин билдиришкен. Бул учурда, бул жобо менен бардык жерде эле тааныш деп айтууга болбойт - орто республикалык көрсөткүч болгону суралгандардын арасында 28 пайызды түздү.

Эркектер менен аялдардын бир пикирдүүлүгү, жеке сектордо туруктуу иштеген аялдардын декреттик өргүүгө болгон укугу бардыгы тууралуу ырастоодо да аныкталды (75 пайыз эркектер жана 74 пайыз аялдар).

Мүлк ага жазылгандыктан, жубайлардын биринин мүлктү башкаруудагы бир жактуу укугу тууралуу айтуу, суралган эркектер менен аялдардын арасында негизги масса тарабынан колдонгон жок. Бул ырастоо менен 36 пайыз аялдар жана 39 пайыз эркектер макул болушту.

Эгер расмий нике катталбаса, мыйзам аялга биргелешкен мүлккө талапкер болууга укук бербейт деген жогорку ынанымды тиешелүү топтордогу суралган респонденттердин арасындагы аялдардын 69 пайызы жана эркектердин 73 пайызы айтып чыгышты.

Эгер жазуу жүзүндөгү эмгек келишими жок болсо, анда кызматкер мыйзам боюнча айлык акысын төлөө тууралуу доо арызы менен сотко кайрыла албайт деген ырастоону аялдардын 65 пайызы, эркектердин 67 пайызы туура деп эсептешет. Мындай сандар кооптонууну жаратат жана жашоочулардын эмгек укуктарын коргоо учурунда эмгек мыйзамдарынын жарамдуулугуна ишенбей тургандыгын күбөлөндүрөт.

6.6-Таблица. Аялдардын жана эркектердин айрым мүлктүк жана эмгек укуктары тууралуу кабардар болуусу

Таблицада келтирилген ырастоолорду туура деп эсептеген аялдардын жана эркектердин пайыздык үлүшү, жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча

	Ырастоо				
	Эгер ЖААК жок болсо, мыйзам аялга биргелешкен мүлктү бөлүшүүгө укук берет	Эгер ЖААК бар болсо, мүлккө болгон укукка бул мүлк таризделген жубайлардын бири гана ээ болот	Мыйзам боюнча жеке менчик сектордо туруктуу жумушу бар аялдар декреттик өргүүгө чыгууга укугу бар	Кыргызстанда мыйзам эркек адамга бала 3 жаш куракка чыкканга чейин бала багуу боюнча өргүү алууга укук берет	Мыйзам боюнча жазуу жүзүндөгү эмгек келишими жок болсо, кызматкер сотко айлык акысын төлөп берүү туралуу доо арыз менен кайрылууга укуктуу
Бардыгы	70,7	37,3	74,3	28,3	65,7
Жынысы					
Аялдар	69,0	36,3	74,2	28,6	64,7
Эркектер	72,8	38,6	74,5	27,9	66,8
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	68,0	33,9	72,3	30,1	66,8
Айыл	72,2	39,2	75,5	27,2	65,0
Областтар					
Баткен	70,2	34,8	58,8	25,1	62,1
Жалал-Абад	82,3	27,0	86,5	7,7	60,7
Ысык-Көл	59,6	29,4	78,2	37,1	51,4
Нарын	51,4	43,4	69,2	37,0	63,8
Ош	73,3	51,0	83,0	44,7	75,2
Талас	98,4	43,1	70,8	25,9	68,6
Чүй	63,4	42,6	59,8	17,2	60,8
Бишкек шаары	64,3	23,3	69,0	33,9	72,0
Ош шаары	76,6	61,3	84,6	38,7	66,3
Курагы, жаш					
18-20	69,0	42,3	70,8	25,7	58,3
21-30	70,5	38,6	75,3	29,1	65,6
31-40	70,6	35,0	77,0	28,2	64,8
41-50	72,0	36,1	74,3	28,7	68,6
51-60	70,6	37,5	73,7	27,4	67,4
61-70	71,5	35,7	73,8	28,8	65,6
70+	68,2	41,0	65,9	27,5	61,9

Таблицада келтирилген ырастоолорду туура деп эсептеген аялдардын жана эркектердин пайыздык үлүшү, жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улутунун тиби боюнча

	Ырастоо				
	Эгер ЖААК жок болсо, мыйзам аялга биргелешкен мүлктү бөлүшүүгө укук берет	Эгер ЖААК бар болсо, мүлккө болгон укукка бул мүлк таризделген жубайлардын бири гана ээ болот	Мыйзам боюнча жеке менчик сектордо туруктуу жумушу бар аялдар декреттик өргүүгө чыгууга укугу бар	Кыргызстанда мыйзам эркек адамга бала 3 жаш куракка чыкканга чейин бала багуу боюнча өргүү алууга укук берет	Мыйзам боюнча жазуу жүзүндөгү эмгек келишими жок болсо, кызматкер сотко айлык акысын төлөп берүү туралуу доо арыз менен кайрылууга укуктуу
Билим деңгээли					
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	70,0	41,8	68,3	24,7	56,0
Орто жалпы	73,7	38,8	76,7	25,9	64,9
Баштапкы жана орто кесиптик	66,2	35,6	72,4	31,2	66,3
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	69,5	34,5	73,8	31,3	70,2
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли					
Эң жакыр	73,2	43,3	74,4	28,5	64,7
Экинчи	71,7	38,2	75,7	25,9	67,1
Орточо	75,5	37,4	76,1	28,6	69,3
Төртүнчү	65,4	31,8	73,2	27,6	62,3
Эң бай	65,7	33,2	71,3	31,5	64,9
Улуту					
Кыргыздар	70,2	36,4	74,4	27,1	65,7
Өзбектер	79,2	49,7	82,8	30,9	70,6
Орустар	65,1	25,6	67,5	33,4	62,5
Башкалар	64,4	35,3	63,1	28,4	57,7

Ошентип, келтирилген маалыматтар респонденттердин жарымынан көбү аялдын ролун салттуу үлгүнүн алкагында карарын көрсөтөт. Ошол эле убакта, эмгекке жарактуу аялдардын басымдуу бөлүгү иштерин эске алганда, аялдар эки эсе эмгек жүктөмүнө ээ, ал коомдогу иши менен үй- бүлөлүк ишин айкалыштыра билет. Бул учурда, үй чарбасынын ичинде чечимдерди кабыл алууга катышуу аялдарда чектелүү.

6.2. МИКРОКРЕДИТТЕР

Жүргүзүлгөн изилдөөдө каралган актуалдуу темалардын бири болуп, аялдардын жана эркектердин микрокредиттерден пайдалануу мүмкүнчүлүгү, бул кимдин жашоосун жеңилдетээри жана тескерисинче оордотоору тууралуу маселе саналат. Гендердик теңчиликти камсыз кылууга микрокредиттин таасири кандай?

Азыркы шарттарда микрокредиттерди алууга мүмкүнчүлүктүн болуусу өлкөнүн келечектеги макроэкономикалык өнүгүүсүн турукташтыруу үчүн өз алдынча өбөлгө болуп саналат. Микрокредиттер республиканын экономикалык потенциалын бекемдөө фактору катары ишкердүүлүктү колдоону шарттайт, ал биринчи кезекте жумушсуздук менен күрөшүү проблемасын чечет.

Микрокредиттер, аз кирешелүү калкка өз жашоо деңгээлин жогорулатуу үчүн, бизнесте болобу, үй чарбаларында болобу, жумушчу орундарды түзүү жана өз активдерин өстүрүү үчүн сунушталат. Микрокредиттерди негизги алуучулар болуп айыл жергесинин жашоочулары саналышат. Жумушсуздук аларды кредит алууга түртөт. Бул кредиттер негизинен жашылча жемиштерди өстүрүү, мал багуу, үрөн даярдоо жана алган түшүмдү иштетүү менен байланышкан айыл чарба иштерине багытталат.

Бирок, кредит алууга даярдык менен катар, анын көйгөйлүү жагы да бар - бул аны өз убагында кайтарып берүү проблемасы. Жашоо процессинде ар кандай себептер келип чыгышы мүмкүн, анын кесепетинен кредит алуучу өз убагында/ кредитти кайтарып бере албай калат. Бул мурда көрө албаган жагдайлар, акчаны туура эмес пайдалануу, о.э. сатуу базарынын жоктугу менен

байланышкан. Кредит алуу дайыма эле татаал эмес. Алардан киреше алып, аны төлөө кыйын. Кредит алуучунун төлөө менен байланышкан башка себеби болуп, каржы көндүмдөрүнүн жана билимдеринин жоктугу болуп саналат. Анан албетте, мындай кредит ишкердикти өнүктүрүү үчүн аялдарга да, көп учурда эркектерге да мүмкүнчүлүк бербей тургандыгы айкын болуп чыга келет.

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктары көрсөткөндөй, микрокредиттер тууралуу суроого жооп берген убакта (6.7 жана 6.8 таблицалар), аялдардын арасында кредит алууда тажрыйбасы барлардын үлүшү 21,6 пайызды, эркектердин арасында - 26,0 пайызды түздү. Бул учурда, айылдык аялдар шаардык аялдарга караганда (16 пайыз) кредит алууда абдан активдүү (25 пайыз) болушкан. Эркектердин арасында да абал ушундай (30 жана 17 пайыз).

Орто эсеп менен акыркы беш жылда аялдар эки кредит зайымдарын алышкан, эркектер бир аз азыраак (1,8 кредит зайымы). Аймактык бөлүмдө баарынан көп кредитти Чүй областынын жашоочулары (2,4 кредит зайымы) алышса, Бишкек шаарынын жашоочулары (1,5 кредит заайымы) азыраак алышкан.

Эркектер менен салыштырмалуу аялдарда акыркы кредит алуусунун орточо суммасы төмөнүрөөк, ал 93 миң сомду түзгөн, эркектерде - 110 000 сом.

Алынган кредит өз макатында колдонгондугун 92 пайыз аялдар жана 91 пайыз эркектер билдиришкен.

Аялдардын 69 пайыз, эркектердин 64 пайызы кредит алууну жакшы деп баалашты.

6.7-Таблица. Аялдардын кредит алуу жана кредит таржымалында тажрыйбасынын болуусу

Банктардан, микрокредит берүүчү компаниялардан же пайыз менен карыз берген жеке адамдардан, ломбарддан кредит микрокредит алууда тажрыйбасы бар аялдардын пайызы жана кредит таржымалы жайгашуусунун, областынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Кредит, пайыздарды алуу тажрыйбасы бар аялдардын үлүшү	Акыркы беш жылдагы аялдардын кредит зайымынын орточо саны	Акыркы кредиттин орточо суммасы, миң сом	Кредитти алуу максатына факты жүзүндөгү пайдалануунун шайкештик пайызы	Кредит алууну жакшы деп баалаган аялдардын пайызы
Бардыгы	21,6	2,0	92,9	91,9	69,0
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	16,1	1,8	98,1	90,5	75,2
Айыл	25,1	2,1	90,9	92,5	66,5
Областтар					
Баткен	17,8	2,0	80,5	85,2	83,2
Жалал-Абад	26,1	1,7	132,5	92,0	72,7
Ысык-Көл	26,7	2,1	78,8	89,7	78,9
Нарын	31,3	2,3	84,6	95,5	48,2
Ош	18,3	2,0	70,7	97,0	64,1
Талас	53,3	2,3	104,1	94,1	43,3
Чүй	25,9	2,4	102,2	90,2	71,2
Бишкек шаары	11,4	1,5	51,7	94,6	84,7
Ош шаары	12,3	1,6	79,5	73,1	56,3
Курагы, жаш					
18-20	11,8	1,8	54,8	100,0	81,1
21-30	17,3	2,0	66,8	88,8	71,4
31-40	21,9	1,8	114,9	90,6	67,8
41-50	29,5	1,9	85,6	95,0	66,6
51-60	28,2	2,1	124,5	91,3	71,1
61-70	18,9	2,1	75,9	96,2	70,8
70+	10,3	2,9	52,2	78,3	41,7
Билим деңгээли					
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	10,4	2,3	62,9	87,7	63,6
Орто жалпы	22,6	1,9	85,8	92,6	66,3
Баштапкы жана орто кесиптик	22,7	2,1	88,4	92,9	64,3
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	23,1	2,0	114,6	90,7	78,8
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли					
Эң жакыр	20,2	2,1	65,6	90,6	55,6
Экинчи	22,0	2,1	104,5	89,9	62,5
Орточо	25,9	1,7	91,2	96,1	76,5

Банктардан, микрокредит берүүчү компаниялардан же пайыз менен карыз берген жеке адамдардан, ломбарддан кредит микрокредит алууда тажрыйбасы бар аялдардын пайызы жана кредит таржымалы жайгашуусунун, областынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча					
Төртүнчү	21,5	2,3	91,0	93,0	71,9
Эң бай	18,6	1,6	123,7	89,5	85,1
Улуту					
Кыргыздар	26,7	2,0	97,2	91,7	68,9
Өзбектер	12,5	1,8	54,0	94,4	65,5
Орустар	7,9	1,8	67,3	91,1	74,6
Башкалар	5,1	2,5	118,8	94,6	78,0

6.8-Таблица. Эркектердин кредит алуу жана кредит таржымалында тажрыйбасынын болуусу

Банктардан, микрокредит берүүчү компаниялардан же пайыз менен карыз берген жеке адамдардан, ломбарддан кредит, микрокредит алууда тажрыйбасы бар эркектердин пайызы жана кредит таржымалы жайгашуусунун, областынын, жашкурагынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Кредит алуу тажрыйбасынын үлүшү	Акыркы беш жылдагы кредит зайымдарынын орточо саны	Акыркы кредиттин орточо суммасы, миң сом	Кредитти алуу максатына факты жүзүндөгү пайдалануунун шайкештик пайызы	Кредит алууну жакшы деп баалагандардын пайызы
Бардыгы	25,5	1,8	109,8	91,4	63,8
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	17,1	1,7	114,5	90,6	67,6
Айыл	29,6	1,9	108,5	91,7	62,7
Областтар					
Баткен	21,0	1,8	132,5	87,2	82,7
Жалал-Абад	33,8	1,6	118,5	90,8	65,0
Ысык-Көл	28,2	2,0	116,9	93,0	70,2
Нарын	38,9	2,0	91,3	89,5	56,7
Ош	22,2	1,6	84,4	98,9	57,5
Талас	51,0	2,0	110,6	91,3	44,5
Чүй	29,0	2,4	134,6	90,5	65,0
Бишкек шаары	9,2	1,5	61,9	82,3	78,0
Ош шаары	12,6	1,8	105,8	82,3	69,9
Курагы, жаш					
18-20	14,2	1,3	51,3	87,6	38,3
21-30	19,9	2,1	95,9	91,9	67,8
31-40	24,9	1,7	110,5	88,8	69,3
41-50	33,4	2,0	87,3	93,7	68,2
51-60	34,7	1,8	139,5	90,5	54,1
61-70	24,1	1,6	158,6	93,1	66,2
70+	5,2	2,3	49,7	100,0	73,3
Билим деңгээли					
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	15,8	1,7	100,4	87,8	44,9
Орто жалпы	27,2	1,8	92,5	92,9	66,1
Баштапкы жана орто кесиптик	29,0	1,8	119,8	89,1	60,5
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	22,3	1,9	143,0	91,6	67,0
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли					
Эң жакыр	24,3	1,8	79,7	89,8	63,3
Экинчи	29,8	1,8	89,6	94,0	59,4
Орточо	23,1	1,8	118,9	92,5	68,6
Төртүнчү	23,2	2,1	129,1	84,8	54,2
Эң бай	26,8	1,6	163,8	95,4	76,6
Улуту					
Кыргыздар	29,4	1,9	117,7	91,2	64,5
Өзбектер	17,4	1,6	75,5	90,5	62,7
Орустар	4,2	2,1	45,9	94,7	80,8
Башкалар	20,4	1,5	62,2	95,3	50,3

Кредит алуучуларды региондор боюнча бирдей эмес бөлүштүрүү (сүрөт 6.4). Ошентип, банктардан, микрокредит берүүчү компаниялардан же пайыз менен карыз берген жеке адамдардан, ломбарддан кредит (микрокредит) алуудагы көп тажрыйбасы бар аялдардын жана эркектердин үлүшү Талас (51 пайыз эркектер жана 53 пайыз аялдар), Нарын (39 жана 31 пайыз), Жалал-Абад (34 жана 26 пайыз), Чүй (29 жана 26 пайыз) жана Ысык-Көл (28 жана 27 пайыз) областына туура келген.

6.4.- Сүрөт Кредит алган аялдар менен эркектерди аймактар боюнча бөлүштүрүү

(пайыз менен)

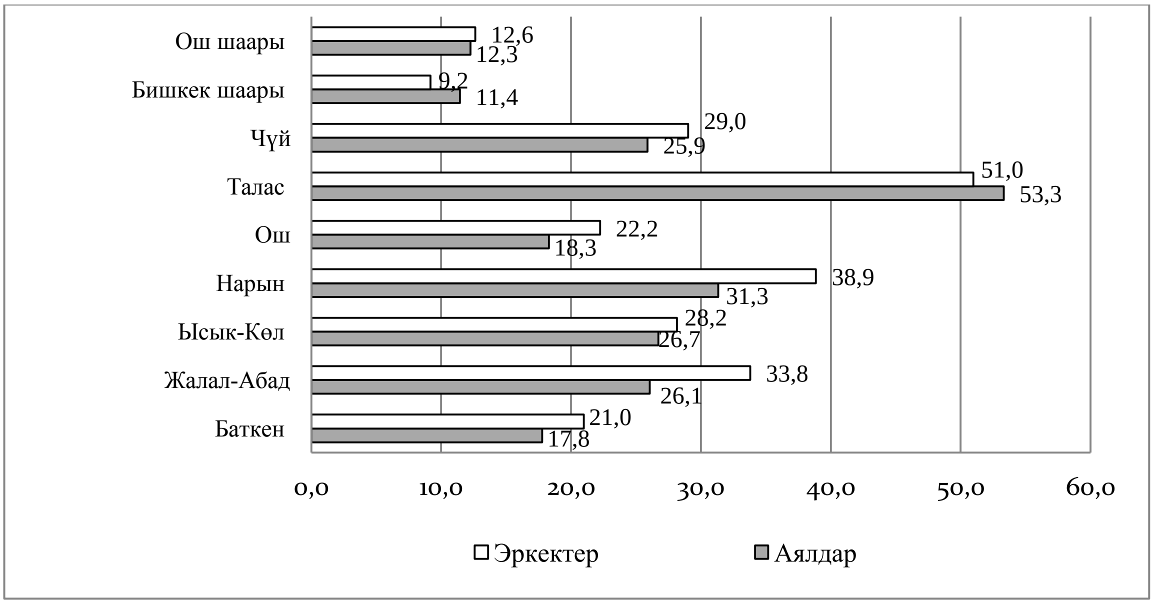

Акыркы кредит алууда аларга ким таасир этмени тууралуу аялдарды сурамжылоонун жүрүшүндө, айылдык аялдарга анын жолдошу таасир эткени белгилүү болду, ал 34 пайызды түзөт, эки жубай биргелешип чечим кабыл алган - 31 пайыз, ал эми аялдар өз алдынча чечим кабыл алган - 16 пайызды түзгөн (Таблица 6.9). Ошол эле убакта, шаардык аялдардын арасында өз алдынча чечим кабыл алгандардын саны эки эсеге көп (35 пайыз), бирок жолдошунун таасири алдында алгандар (28 пайыз) жана биргелешип чечим кабыл алгандар (24 пайыз) төмөнүрөк. Бул тенденциялар, шаардык аялдар айылдыктарга караганда кредит алууда өз алдынча экенин көргөзүп турат, айылдыктарга, жолдошунан башка анын туугандары (4 жана 8 пайыз) жана өзүнүн туугандары (1 жана 6 пайыз) да олуттуу таасир тийгизишет.

Регионалдык аймакта кредиттер боюнча өз алдынча чечим кабыл алган аялдардын үлүшү Ош шаарында жогору (50 пайыз), жана Бишкек шаарында (42 пайыз), ал эми Жалал-Абад областында жана Нарын областында бир топ төмөн (17 пайыздан).

Акыркы кредит алуу тууралуу чечим кабыл алууга тиешелүү суралган эркектердин пайызы көрсөткөндөй, чечим негизинен эки жубайлар тарабынан биргеликте кабыл алынган (37 пайыз). Өз алдынча чечим кабыл алган шаардык эркектердин үлүшү - 31 пайызды, айылдыктардыкы - 24 пайызды түздү.

Чечим кабыл алаарда өз жубайынын чечимине Нарын областынын эркектери (43 пайыз) жана Талас областынын (45 пайыз) эркектери көбүрөөк таянышкан.

6.9-Таблица. Аялдар менен эркектердин кредит алуусун демилгелөө

Банктардан, микрокредит берүүчү компаниялардан же пайыз менен карыз берген жеке адамдардан, ломбарддан кредит/ микрокредит алуучулардын жалпы санында кредит алуу демилгеси тууралуу билдирген аялдардын жана эркектердин пайызы, жайгашуусу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Аялдарды суроо учурунда - акыркы кредит алуу тууралуу чечим кабыл алган адам								Эркектерди суроо учурунда - кредит алуу тууралуу чечим кабыл алган адам							
	Аялдын өзү	Жолдошу/өнөктөшү	Аялдын туугандары	Жолдошунун/өнөктөшүнүн туугандары	Жолдошу/өнөктөшү менен бирге	Башка:	НЗО/НХО	Бардыгы	Эркектин өзү	Жолдошу/өнөктөшү	Аялдын туугандары	Жолдошунун/өнөктөшүнүн туугандары	Жолдошу/өнөктөшү менен бирге	Башка:	НЗО/НХО	Бардыгы
Бардыгы	21,8	32,2	4,6	7,2	29,2	2,2	2,8	100,0	25,2	21,8	4,4	6,6	36,5	3,1	2,4	100
Отурукташкан жеринин түрү																
Шаар	35,4	28,3	1,4	4,2	24,2	2,5	4,1	100,0	30,5	19,0	7,1	0,4	36,9	2,7	3,3	100
Айыл	16,4	33,8	5,9	8,4	31,3	2,0	2,3	100,0	23,6	22,6	3,7	8,4	36,4	3,2	2,1	100
Областтар																
Баткен	22,2	53,8	0,9	13,8	6,3	0,0	3,1	100,0	25,5	21,0	3,6	12,6	33,9	3,5	0,0	100
Жалал-Абад	17,1	48,7	6,1	9,1	17,0	1,3	0,7	100,0	25,4	30,4	6,8	11,5	23,0	0,0	2,9	100
Ысык-Көл	19,6	23,4	7,8	1,5	47,6	0,0	0,0	100,0	25,1	13,6	4,6	4,2	52,5	0,0	0,0	100
Нарын	17,1	37,5	0,0	4,5	28,3	3,2	9,4	100,0	9,3	43,1	0,0	6,8	26,4	5,4	9,0	100
Ош	26,3	25,9	7,3	14,3	22,3	0,0	3,7	100,0	39,6	14,2	7,8	6,9	27,9	1,8	1,9	100
Талас	12,9	37,7	4,2	9,4	32,0	3,3	0,5	100,0	5,5	45,3	4,2	8,3	28,1	5,8	2,8	100
Чүй	14,9	19,4	4,7	0,0	52,0	6,1	2,9	100,0	22,1	4,4	1,6	0,0	62,0	9,8	0,0	100
Бишкек шаары	41,9	22,5	0,0	4,8	24,1	2,6	4,1	100,0	32,7	12,5	0,0	0,0	54,9	0,0	0,0	100
Ош шаары	49,9	17,9	2,3	9,1	10,4	0,0	10,4	100,0	36,6	13,7	0,0	0,0	33,7	0,0	16,1	100
Курагы, жаш																
18-20	0,0	5,4	0,0	26,0	50,5	15,4	2,6	100,0	22,9	2,8	13,3	13,4	17,8	17,4	12,4	100
21-30	9,1	39,8	7,2	9,1	30,1	1,6	3,1	100,0	12,9	14,5	12,9	7,3	40,4	10,4	1,6	100
31-40	18,8	37,4	4,5	3,9	31,2	0,0	4,2	100,0	27,6	26,2	2,9	5,1	36,0	0,3	1,9	100
41-50	28,2	32,0	1,9	6,7	27,5	1,8	1,9	100,0	33,5	28,6	2,2	2,2	29,5	1,1	3,0	100
51-60	26,4	32,9	5,9	5,9	26,3	0,8	1,8	100,0	25,1	20,2	1,2	8,7	42,8	0,4	1,6	100
61-70	31,1	15,4	4,9	7,3	31,4	9,5	0,5	100,0	22,7	21,4	1,3	11,7	42,0	0,0	0,9	100
70+	55,6	8,3	7,6	4,5	10,2	0,0	13,7	100,0	35,5	16,1	0,0	20,9	18,4	0,0	9,1	100
Билим деңгээли																
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	52,4	20,7	11,9	2,5	0,0	4,9	7,6	100,0	23,9	23,0	10,8	15,7	18,9	0,0	7,6	100
Орто жалпы	16,5	36,1	4,0	10,6	28,0	1,7	3,1	100,0	25,2	24,9	5,4	8,8	30,8	2,6	2,3	100,0
Баштапкы жана орто кесиптик	28,0	30,5	2,4	4,6	30,4	3,2	0,8	100,0	26,2	16,7	1,0	1,0	49,2	2,8	3,0	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	20,4	28,8	6,5	4,2	35,2	1,5	3,4	100,0	23,9	20,1	4,4	5,5	40,1	5,3	0,6	100,0

Аялдар менен эркектердин акыркы кредит алуусунун максаты 6.10-таблицада жана 6.5-сүрөттө көрсөтүлгөн. Жалпысынан, аялдар менен эркектерди кредит алууга бир эле проблема түртөт - бизнести кеңейтүү же айыл чарба иштерин жүргүзүү (34 пайыз), үйдү оңдоо / салуу (23 пайыз), керектөө үчүн кандайдыр бир маанилүү буюмдарды сатып алуу (12 пайыз), автоунаа сатып алуу (7 пайыз), үй бүлөлүк иш чараны өткөрүү, мааракe/үйлөнүү той/өлүк көмүү (5 пайыз), ошондой эле башка керектөөлөр, мисалы, балдардын окуусу, мурда алынган кредитти төлөө зарылчылыгы ж.б.

Аялдардын айырмалоочу өзгөчөлүгү болуп, алар эркектерге караганда үйдү куруууга/оңдоого кредит алгандыгы болуп саналат (30 пайыз 39 пайызга каршы) жана керектөө үчүн буюмдарды көбүрөөк алышат (16 пайыз 9 пайызга каршы). Мындан айырмаланып, эркектер аялдарга караганда жеңил автоунаа сатып алууга (8 пайыз 5 пайызга каршы), о.э. үйлөнүү той же өлүк көмүү каадасына окшогон үй бүлөлүк каадаларды өткөрүүгө кредит алышат. Кредит алууга башка максаттар боюнча айырмачылыктар дээрлик белгиленбейт.

6.5.-Сүрөт. Акыркы кредит алуунун максаты

(акыркы кредит алуунун максаты тууралуу билдирген аялдардын жана эркектердин пайызы)

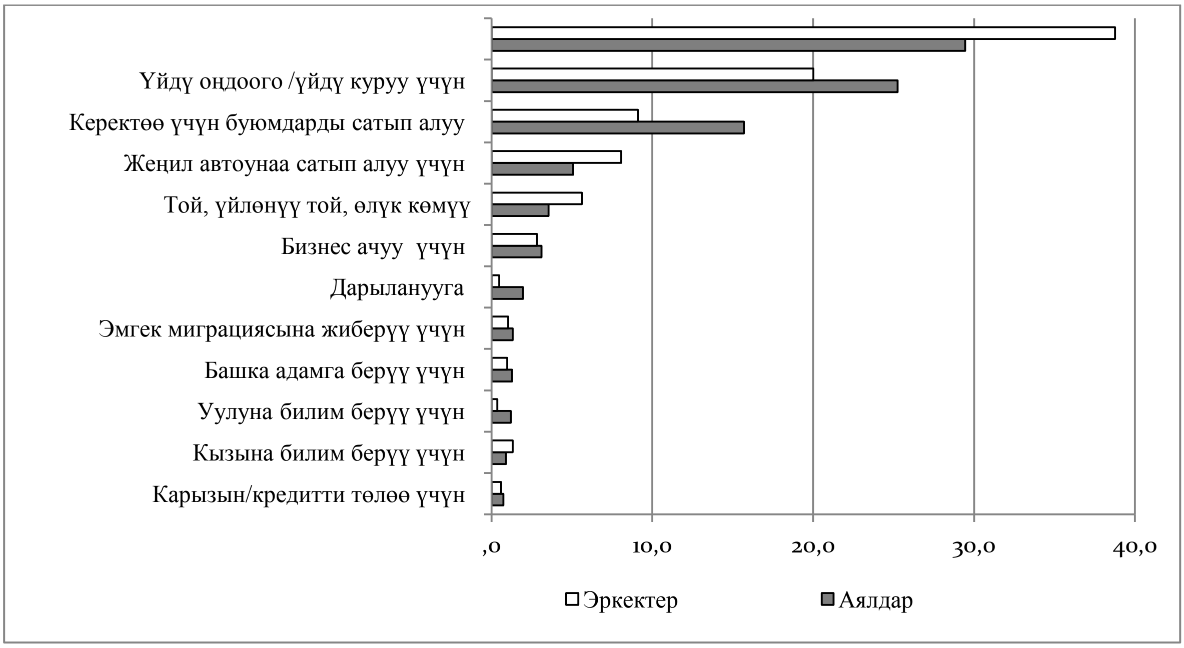

Шаар жана айылдык тургундар ортосунда кредит алуу максаттары боюнча айырмачылыктар бар. Ошентип, айыл жергесинде бизнесин кеңейтүү/айыл чарба иштерин жүргүзүү үчүн аялдар тарабынан 3 эсе көбүрөөк (3 пайызга каршы 39 пайыз), ал эми эркектер - 1,6 эсе көп алышат (26 пайыз 42ге каршы). Мындан айырмаланып кредиттерди үйдү оңдоого, (аялдар: шаар - 32, айыл - 13 пайыз; эркектер: шаар - 28, айыл - 18 пайыз), ошондой эле керектөөчүлүк буюмдарын сатып алууга алышат (аялдар: шаар - 24, айыл - 13 пайыз, эркектер: шаар - 15, айыл - 8 пайыз. Мындан айырмаланып шаардыктар үйдү оңдоого /айыл чарба иштерин жүргүзүү үчүн, аялдар тарабынан 3 эсе көбүрөк алынат.

6.10-Таблица. Акыркы кредит алуунун максаты

Аялдардын жана эркектердин акыркы кредит алуу максаты боюнча пайыздык бөлүштүрүү
жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Бизнес ачуу үчүн	Бизнести кеңейтүү /айыл чарба иштерин жүргүзүү/ техника, үрөн сатып алуу ж.б. үчүн	Жеңил автоунаа сатып алуу үчүн	Керектөө үчүн буюмдарды сатып алуу (кийим, турмуштук техника, эмерек, жасалгалар ж.б.)	Үйдү оңдоого /үйдү куруу үчүн	Ү/Ч бир мүчөсүн эмгек миграциясына жиберүү үчүн	Тууган-дардын / досторунун иш чаралары үчүн (той, үйлөнүү той, өлүк көмүү)	Уулуна билим берүү үчүн	Кызына билим берүү үчүн	Дарылануу уга	Мурда алган карызын/ кредитти төлөө үчүн	Башка адамга берүү үчүн	Башка:	Бардыгы
Аялдар														
Бардыгы	3,1	29,5	5,1	15,7	25,2	1,3	3,6	1,2	0,9	2,0	0,8	1,3	10,4	100
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	6,2	13,2	4,7	23,7	32,1	1,6	4,9	1,2	0,7	2,2	1,3	2,4	5,8	100
Айыл	1,9	35,9	5,2	12,5	22,5	1,2	3,0	1,2	1,0	1,9	0,5	0,9	12,2	100
Областтар														
Баткен	4,6	32,3	4,5	20,0	19,8	2,0	1,3	3,3	1,6	6,8	0,0	0,0	3,6	100
Жалал-Абад	1,8	42,8	0,7	13,8	19,5	3,0	1,0	0,3	0,0	2,6	0,0	1,3	13,2	100
Ысык-Көл	1,8	42,0	2,8	11,7	28,9	1,8	3,1	1,3	1,9	1,5	0,9	0,8	1,5	100
Нарын	1,6	11,5	1,9	4,6	25,8	0,0	6,4	2,0	0,7	9,6	0,0	0,8	35,0	100
Ош	2,1	29,4	0,0	27,5	25,5	1,2	2,3	2,0	2,7	0,9	0,8	4,4	1,3	100
Талас	1,2	30,2	6,7	10,1	23,5	2,1	4,1	1,0	1,5	1,2	1,5	0,0	17,0	100
Чүй	2,8	27,0	16,4	3,7	25,3	0,0	2,9	1,4	0,0	0,0	0,8	0,9	18,7	100
Бишкек шаары	3,7	6,7	3,8	36,5	38,5	0,0	8,3	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0	0,0	100
Ош шаары	29,2	15,4	6,2	9,1	23,2	0,0	16,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Курагы, жаш														
18-20	0,0	42,2	0,0	8,5	29,4	0,0	15,1	0,0	0,0	0,0	2,1	0,0	2,6	100
21-30	3,5	34,1	6,1	18,7	12,6	,8	3,3	0,3	0,4	2,8	0,4	1,1	15,9	100
31-40	3,5	24,1	4,8	22,1	25,6	0,0	3,5	2,1	0,5	0,6	1,4	1,2	10,4	100
41-50	3,8	34,0	2,4	10,3	29,0	0,8	2,8	1,2	2,6	3,1	0,7	2,1	7,3	100
51-60	2,7	22,3	7,4	15,8	28,6	4,4	2,6	2,0	0,2	1,3	0,6	0,0	12,0	100
61-70	,5	27,2	9,8	4,7	36,2	1,0	5,1	0,0	0,0	2,7	0,0	4,0	8,7	100
70+	4,3	32,3	3,0	35,4	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	2,7	36,5	14,5	23,3	5,9	0,0	4,9	0,0	0,0	4,8	0,0	0,0	7,4	100
Орто жалпы	3,0	35,1	1,5	17,4	23,5	2,1	1,9	0,8	1,3	2,1	0,5	2,2	8,5	100

Аялдардын жана эркектердин акыркы кредит алуу максаты боюнча пайыздык бөлүштүрүү жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Бизнес ачуу үчүн	Бизнести кеңейтүү /айыл чарба иштерин жүргүзүү/ техника, үрөн сатып алуу ж.б. үчүн	Жеңил автоунаа сатып алуу үчүн	Керектөө үчүн буюмдарды сатып алуу (кийим, турмуштук техника, эмерек, жасалгалар ж.б.)	Үйдү оңдоого /үйдү куруу үчүн	Ү/Ч бир мүчөсүн эмгек миграциясына жиберүү үчүн	Тууган-дардын / досторунун иш чаралары үчүн (той, үйлөнүү той, өлүк көмүү)	Уулуна билим берүү үчүн	Кызына билим берүү үчүн	Дарылануга	Мурда алган карызын/ кредитти төлөө үчүн	Башка адамга берүү үчүн	Башка:	Бардыгы
Баштапкы жана орто кесиптик	4,2	21,5	8,9	15,3	24,7	0,7	5,6	1,7	0,6	0,9	0,0	1,2	14,6	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	2,4	25,7	6,3	11,8	32,0	0,7	4,4	1,6	0,6	2,2	2,0	0,0	10,5	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли														
Эң жакыр	1,9	35,8	5,4	13,5	23,2	0,6	2,1	0,8	1,8	1,5	0,1	0,8	12,5	100
Экинчи	3,3	37,5	2,9	11,0	21,1	1,4	3,0	0,8	0,9	3,7	1,5	0,3	12,6	100
Орточо	3,3	28,5	4,8	18,8	23,9	1,8	3,4	1,8	0,9	0,1	1,0	3,8	7,9	100
Төртүнчү	2,9	24,4	8,7	12,2	30,5	2,4	3,5	0,7	0,6	3,2	0,0	1,1	9,8	100
Эң бай	4,9	14,5	3,6	27,1	30,1	0,0	7,2	2,4	0,0	0,9	1,3	0,0	8,1	100
Улуту														
Кыргыздар	2,5	30,5	4,8	14,6	25,9	1,5	3,8	0,8	1,0	1,9	0,7	1,1	10,9	100
Өзбектер	10,9	23,3	0,6	28,9	21,6	0,0	2,7	0,0	0,0	2,8	0,0	2,9	6,4	100
Орустар	0,0	21,2	15,3	15,1	18,4	0,0	0,0	11,2	0,0	0,0	4,3	1,7	12,8	100
Башкалар	0,0	22,0	26,5	8,6	25,2	0,0	0,0	9,6	3,0	5,0	0,0	0,0	0,0	100
Эркектер														
Бардыгы	2,8	38,8	8,1	9,1	20,0	1,0	5,6	0,4	1,3	0,5	0,6	1,0	10,8	100
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	7,8	26,3	11,0	14,4	27,6	0,0	6,9	0,0	0,0	0,5	0,3	0,1	5,1	100
Айыл	1,4	42,3	7,2	7,6	17,9	1,3	5,3	0,5	1,7	0,5	0,7	1,2	12,4	100
Областтар														
Баткен	2,8	27,1	10,6	22,4	21,9	0,0	6,0	2,6	0,0	0,5	0,0	0,0	6,1	100
Жалал-Абад	4,2	54,2	8,3	9,3	13,4	0,0	5,3	0,0	1,9	0,7	0,0	0,0	2,7	100
Ысык-Көл	1,5	51,8	5,6	2,7	23,6	0,0	6,6	0,0	0,0	0,9	0,0	1,8	5,4	100
Нарын	2,0	14,1	4,4	10,4	14,2	0,0	2,7	2,3	2,0	0,5	1,1	0,0	46,3	100
Ош	1,3	50,8	0,0	10,4	18,8	5,9	3,3	0,0	0,9	0,6	1,8	4,2	1,9	100
Талас	0,0	27,0	7,4	14,1	17,9	0,0	6,5	0,4	0,0	0,8	2,7	1,0	22,3	100
Чүй	1,5	23,2	14,5	4,8	26,2	0,0	7,3	0,0	2,8	0,0	0,0	0,0	19,7	100
Бишкек шаары	4,2	23,4	18,8	5,5	41,7	0,0	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2	100
Ош шаары	21,8	22,4	9,9	5,8	15,7	0,0	19,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	100

Аялдардын жана эркектердин акыркы кредит алуу максаты боюнча пайыздык бөлүштүрүү
жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Бизнес ачуу үчүн	Бизнести кеңейтүү /айыл чарба иштерин жүргү-зүү/ техника, үрөн сатып алуу ж.б. үчүн	Жеңил автоунаа сатып алуу үчүн	Керектөө үчүн буюмдарды сатып алуу (кийим, турмуштук техника, эмерек, жасалгалар ж.б.)	Үйдү оңдоого /үйдү куруу үчүн	Ү/Ч бир мүчөсүн эмгек миграциясына жиберүү үчүн	Тууган-дардын / досторунун иш чара-лары үчүн (той, үйлөнүү той, өлүк көмүү)	Уулуна билим берүү үчүн	Кызына билим берүү үчүн	Дарылануга	Мурда алган карызын/ кредитти төлөө үчүн	Башка адамга берүү үчүн	Башка:	Бар-дыгы
Курагы, жаш														
18-20	9,4	14,8	16,1	11,7	34,1	0,0	5,1	0,0	0,0	0,0	1,2	0,0	7,5	100
21-30	2,2	39,2	7,5	9,8	13,9	0,0	10,1	0,0	2,5	1,5	0,0	0,0	13,2	100
31-40	3,3	32,0	14,1	3,8	26,6	0,0	5,7	0,0	0,3	0,3	2,6	1,1	10,2	100
41-50	2,8	39,0	7,4	12,3	22,3	2,5	2,2	0,5	2,5	0,3	0,1	0,1	7,9	100
51-60	3,0	42,8	5,9	8,6	16,5	1,6	4,9	0,6	0,7	0,3	0,1	3,1	11,8	100
61-70	0,0	52,7	0,0	7,6	17,5	0,0	7,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,7	100
70+	0,0	41,6	0,0	33,2	0,0	0,0	10,8	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,2	100
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	10,2	20,4	4,6	10,9	36,2	0,0	1,7	1,4	0,0	0,0	5,7	0,0	9,1	100
Орто жалпы	0,5	43,2	6,4	11,0	17,1	1,4	5,9	0,1	1,6	0,7	0,5	0,1	11,4	100
Баштапкы жана орто кесиптик	4,2	32,4	11,0	5,9	24,7	1,3	6,3	0,4	0,2	0,3	0,0	3,1	10,2	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	4,9	40,5	9,5	7,7	17,1	0,0	5,3	0,8	2,4	0,5	0,1	0,8	10,5	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли														
Эң жакыр	1,0	43,8	9,5	12,5	19,1	0,0	3,2	0,0	0,6	0,0	0,3	0,2	9,9	100
Экинчи	1,7	43,3	4,6	10,6	16,8	2,5	5,9	0,1	1,8	1,1	1,5	0,0	10,2	100
Орточо	3,1	42,2	7,2	6,9	18,7	0,0	3,7	1,8	3,9	0,4	0,8	0,0	11,3	100
Төртүнчү	2,5	34,0	13,8	9,3	17,9	2,4	3,6	0,0	0,0	0,2	0,0	3,8	12,4	100
Эң бай	8,0	23,5	6,7	3,1	31,0	0,0	13,7	0,0	0,0	0,7	0,0	2,1	11,1	100
Улуту														
Кыргыздар	2,2	37,7	7,5	9,7	20,1	0,5	5,9	0,4	1,6	0,5	0,7	1,2	12,1	100
Өзбектер	10,2	44,9	7,7	7,0	16,6	6,5	4,3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,6	100
Орустар	0,0	25,3	7,0	15,7	37,6	0,0	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,3	100
Башкалар	0,0	47,6	17,5	2,0	21,8	0,0	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	100

Изилдөөнүн жүрүшүндө аялдардын жана эркектердин кредит боюнча пикири жана мамилеси тууралуу маалымат чогултулду. Алынган маалымат 6.11-таблицада келтирилген.

Ошентип, "Кредит алуу коркунучтуу-бүт мүлкүңдөн кол жууйсуң» деген ырастамаларга көз карандысыз, респонденттердин көбү макул: аялдар (87 пайыз), эркектер (86 пайыз). Пайызга акча алууну жана берүүнү аялдардын 70 пайызы күнөө деп эсептешет, муну эркектердин 72 пайызы колдошот. Кредит төлөө үй бүлөдөгү мамилени начарлатат деген пикирди эркектер да, аялдар да бирдей колдошту (63 пайыздан). Кредит үй бүлөнүн жашоосун жакшыртууга жардам берет деген пикирди аялдардын 59 пайызы жана эркектердин 60 пайызы билдиршкен. Кредит жок жашоо кыйын деген ырастоону аялдардын жана эркектердин 23 пайызы колдошкон.

Ошентип, кредит алууга жана анын үй бүлөгө болгон таасирине баа берүүдө аялдар менен эркектердин ортосунда айырмачылыктар табылган жок деп айтса болот.

6.11-Таблица. Аялдардын жана эркектердин кредит алууга болгон пикири

Ырастоо менен макул болгон аялдар менен эркектердин пайызы					
	Кредит алуу коркунучтуу - бүт мүлкүңдү жоготуп алууга мүмкүн	Кредит алуу үй-бүлөнүн жашоосун жакшыртууга өбөлгө түзөт	Кредит төлөө үй-бүлөдөгү мамилени начарлатат	Кредит жок иштерди бүтүрүү кыйын	Акчаны пайызга алуу жана берүү - күнөө
Аялдар					
Бардыгы	86,7	58,5	63,5	23,0	69,8
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	82,5	55,0	61,2	19,7	59,0
Айыл	89,3	60,7	64,9	25,1	76,5
Областтар					
Баткен	87,8	48,1	57,6	26,4	70,5
Жалал-Абад	91,6	57,7	70,3	24,3	91,7
Ысык-Көл	84,6	66,2	68,9	20,5	77,7
Нарын	82,5	76,6	68,0	44,1	90,1
Ош	89,2	66,6	69,0	26,9	82,1
Талас	96,2	51,4	75,2	24,0	84,8
Чүй	89,4	57,0	50,2	21,4	47,4
Бишкек шаары	75,4	52,3	58,2	13,9	42,9
Ош шаары	92,2	54,6	69,5	24,0	80,3
Эркектер					
Бардыгы	86,4	59,6	63,3	22,7	71,9
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	83,1	57,9	62,1	20,8	63,7
Айыл	88,0	60,5	63,8	23,7	75,9
Областтар					
Баткен	88,5	48,3	58,2	28,2	71,0
Жалал-Абад	88,4	54,5	61,7	20,4	85,8
Ысык-Көл	84,8	63,8	73,1	24,8	83,0
Нарын	83,2	72,1	65,4	47,6	86,3
Ош	88,8	68,0	70,5	25,9	80,3
Талас	95,3	47,4	74,4	14,5	86,3
Чүй	86,1	62,1	50,6	18,2	48,6
Бишкек шаары	78,5	55,8	60,5	16,4	49,7
Ош шаары	89,9	58,0	67,9	23,2	77,7

Жалпысынан, кредиттөө боюнча маалыматтар, эркектер менен аялдар кредит алуу боюнча бирдей тажрыйбага ээ экенин айгинеледи, бирок аялдар алган кредиттин орточо өлчөмү эркектердикине караганда азыраак. Иликтөө, кредиттердин көбү максатына жетпей калат деген коомдо жайылган пикирди тастыктаган жок - ондун бири учурунда гана кредиттин максаты менен анын чыныгы колдонулушу дал келбеси анкталган.

Аялдар менен эркектер кредит алган себептер, көп учурда дал келет. Бирок, аялдар үй-бүлөнүн жашоосундагы ар кандай аспектилерди жакшыртууга багытталган кредиттерди эркектерге караганда көп алышат - үйдү курууга/оңдоого, керектөө үчүн буюмдарды сатып алууга. Мындан айырмаланып, эркектер кредитти бизнести кеңейтүүгө, айыл чарба иштерин жүргүзүүгө, автотранспорт сатып алууга жана үй бүлөлүк салтанаттарды өткөрүүгө алышат.

Кредит алуу тууралуу чечим негизинен жубайлардын экөө тарабынан тең кабыл алынат, ошол эле убакта эркектер жана жогорку билимдүү шаардык аялдар бул маселе боюнча өз алдынча чечимди көп кабыл алышат.

Сурамдын басымдуу көп бөлүгү кредит алуу коркунучун жана бүт мүлкүн жоготуп алуу тобокелдигин билип турат. Коомдо акчаны пайызга алуу жана берүү күнөө деген диний ынаным кеңири жайылтылган. Аялдар да, эркектер да кредитти төлөө үй-бүлөдөгү мамилени начарлатат деп

эсептешет. Ошол эле убакта, калк кредиттин алгылыктуу жактарын да түшүнүп билишет жана кредиттөө үй бүлөнүн жашоосун жакшыртаары, айрым учурларда, кредит албай ал жагдайдан чыгууга мүмкүн эместигин да билдиришкен.

6.3 ИШКЕРДҮҮЛҮК

Жеке секторду түзгөн кичи жана орто ишканалар бардык базар экономикасынын негиздеринин бири болуп саналат жана анда маанилүү роль ойнойт. Мындай ишканалар ири баштапкы инвестицияларды талап кылбайт, ресурстардын айлануусунун жогорку ылдамдыгына ээ, калыптандыруу проблемасын үнөмдүү чечүүгө жана базарды керектөөчү товарлар менен тез толтурууга жөндөмдүү, экономиканы реструктуризациялоону анын туруксуздук шартында жана каржы ресурстарынын чектелген шартында ага жылдыра алат.

Ошондуктан, Кыргыз Республикасынын экономикасынын бул сектору потенциалдык жактан эффективдүү жана көптөгөн социалдык көйгөй маселелерди чечүү мүмкүнчүлүгүнө ээ, ал базар өзгөрүүлөрүнө динамикалуу реакция кылат, ийкемдүүлүккө жана анча чоң эмес чыгашаларга туруштук берүү жөндөмдүүлүгүнө ээ. Ишкердик иштин кандай жүргүзүлгөнүнөн, көп жагынан элдин, ар бир үй бүлөнүн, өлкөдөгү ар бир адамдын жашоо деңгээлинин жогорулашы көз каранды.

Кыргыз Республикасында акыркы жылдары ишкерлердин белгилүү бир катмары - менчик ээлеринин социалдык катмары пайда болду. Алар тарабынан экономиканын бардык тармактарында ар кандай уюштуруучу-укуктук формадагы ишканалар түзүлдү, бирок алардын аракеттери тез байууга жана капиталды чогултууга багытталган.

Бул изилдөөдө респонденттердин алдында бир катар суроолор коюлду, алар ишкер өз ишмердүүлүгүн жүргүзүү учурунда жолуга турган проблемаларга карата пикирин айтууну суранышкан.

Ошентип, 6.12 -таблицага ылайык, суралган аялдардын жалпы санында ишкердик менен алектенгендердин үлүшү 4 пайызды түздү, бул учурда шаар калкына 6 пайызы, ал эми айыл жергесине - 3 пайыз туура келди. Эркек-ишкерлер өздөрүн "өзүн өзү иш менен камсыз кылат" деп белгилешкен, алар 8 пайызды түздү, бул учурда шаардык да, айыл жергесинде да бирдей жайгашышкан (8 пайыздан).

Алынган маалыматтар, эркектер аялдарга караганда өзүн ишкердик иштен эки эсеге көп сынашаары аныкталган. Ошол эле убакта, шаардык аялдар айылдык аялдарга караганда ишкердик менен көбүрөөк алектенишет. Аялдардын ишкердик ишке тартылышынын чектүү экендигин негизинен активдеринин жоктугунан деп эсептесе болот, ал активдер бизнести баштоо үчүн банкка күрөө катары колдонулушу мүмкүн, бул баарынан маанилүү тоскоолдук болуп саналат. "Активдерди ээлөө жана башкаруу" бөлүмүндө, үй чарбаларында активдерди ээлөө жана башкаруу мүмкүнчүлүгү аялдарда эркектердикине караганда кыйла төмөн экени кеңири каралган.

Аймактар боюнча Ош областынын жашоочуларынын ишкердик активдүүлүгү көбүрөөк байкалган, ал жакта жалпы суралган аялдардын жана эркектердин жалпы санында, буга ылайык 7 пайызды аял ишкерлер, 14 пайызды эркек ишкерлер түзүшкөн. Ош областында да ишкер эркектер көп (14 пайыз), бирок ошол эле убакта өзүн өзү иш менен камсыз кылган аялдар боюнча эң төмөнкү көрсөткүч (2 пайыз) катталган. Калган аймактарда эркек-ишкерлер 3 пайыздан 8 пайызга чейин, ал эми аял ишкерлер - 2 пайыздан 5 пайызга чейинкини түзөт.

Өз бизнесин ачуунун демилгечилери катары 21 пайыз аялдар жана 41 пайыз эркек аныкталган. Бизнес ачуу учурунда 75 пайыз аялдар жана 56 пайыз эркектер өз үй бүлөсү тарабынан берилчү жардамга ишенишкен, бул шаар үчүн да, айыл үчүн да мүнөздүү. Өз алдынча бизнес ачкан аялдардын салыштырмалуу көпчүлүгү (40 пайыз) - бул 41-50 жаштагы улуу аялдар, алар жалпы орто билимге ээ (35 пайыз).

6.12.–Таблица. Аялдардын жана эркектердин ишкердүүлүк тажрыйбасы

Ишкердик иш боюнча тажрыйбасы бар жана бизнес ачуудагы демилгечи аялдар менен эркектердин пайызы, жайгашуусу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Аялдар					Эркектер				
	Жалпы ишкердик менен иштегендердин үлүшү	Бизнес ачуу үчүн демилгечилер				Жалпы ишкердик менен иштегендердин үлүшү	Бизнес ачуу үчүн демилгечилер			
		Аялдын өзү	Үй бүлө мүчөлөрү менен чогуу	Үй бүлө мүчөлөрү эместер менен чогуу	Бизнес ачуу тууралуу чечимди кабыл алууга катышкан эмес		Эркектин өзү	Үй бүлө мүчөлөрү менен чогуу	Үй бүлө мүчөлөрү эместер менен чогуу	Бизнес ачуу тууралуу чечимди кабыл алууга катышкан эмес
Бардыгы	3,6	21,0	74,8	4,1	0,0	8,0	41,4	55,8	1,9	0,9
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	5,7	20,5	77,3	2,2	0,0	8,1	42,9	51,3	2,9	2,9
Айыл	2,5	21,7	72,0	6,3	0,0	8,0	40,8	57,7	1,5	0,0
Областтар										
Баткен	4,4	56,4	43,6	0,0	0,0	7,4	57,6	42,4	0,0	0,0
Жалал-Абад	3,9	16,6	83,4	0,0	0,0	8,2	54,5	45,5	0,0	0,0
Ысык-Көл	3,5	7,7	92,3	0,0	0,0	7,4	19,0	69,6	0,0	11,4
Нарын	4,3	26,6	73,4	0,0	0,0	5,0	4,8	95,2	0,0	0,0
Ош	1,9	11,5	63,2	25,3	0,0	13,6	47,3	52,7	0,0	0,0
Талас	4,8	10,2	89,8	0,0	0,0	5,8	15,1	84,9	0,0	0,0
Чүй	3,1	10,7	89,3	0,0	0,0	5,3	14,0	75,2	10,8	0,0
Бишкек шаары	3,6	32,4	67,6	0,0	0,0	2,6	41,3	58,7	0,0	0,0
Ош шаары	7,4	10,0	78,1	11,8	0,0	13,9	45,9	43,2	10,9	0,0
Курагы, жаш										
18-20	4,1	0,0	100,0	0,0	0,0	14,6	0,0	0,0	0,0	100,0
21-30	2,4	12,2	84,9	2,8	0,0	8,2	20,9	73,3	5,8	0,0
31-40	4,4	16,2	83,8	0,0	0,0	10,8	56,2	43,8	0,0	0,0
41-50	4,9	40,0	57,9	2,1	0,0	7,3	49,2	49,7	1,1	0,0
51-60	2,8	11,3	88,7	0,0	0,0	8,9	31,9	65,5	2,6	0,0
61-70	2,5	8,0	12,2	79,8	0,0	2,5	45,2	54,8	0,0	0,0
70+	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	100,0	0,0	0,0
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	1,0	0,0	100,0	0,0	0,0	2,6	9,2	90,8	0,0	0,0
Орто жалпы	2,3	35,5	62,0	2,4	0,0	9,4	38,9	58,0	1,6	1,6
Баштапкы жана орто кесиптик	5,6	21,0	69,7	9,3	0,0	5,5	58,7	41,3	0,0	0,0
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	4,8	7,9	92,1	0,0	0,0	9,4	39,7	56,3	4,0	0,0

6.13.-Таблица. Аялдардын ишкердик тармактары

Ишкердик ишти жүргүзүү жана өзүнчө иштин түрлөрү боюнча алектенген аялдардын пайызы, жайгашуу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Дүң соода	Чекене соода	Түйүндүк маркетинг	Тигүү өндүрүшү	Айыл чарба азыктарын кайра иштетүү	Тамак-аш азыктарын өндүрүү	Коомдук тамактануу	Персоналдык кызматтар	Автотранспорт, тиричилик техникаларын оңдоо боюнча кызматтар	Курулуш	Медициналык жана билим берүү кызматтары	Транспорттук кызматтар	Өнөр жай өндүрүшү	Башка
Бардыгы	8,1	65,9	0,4	7,1	1,9	1,3	2,6	6,2	0,9	0,5	1,2	4,0	2,7	1,8
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	6,8	61,7	0,0	7,3	0,0	1,4	4,5	4,4	1,9	0,7	2,5	5,8	5,3	2,8
Айыл	9,4	70,3	0,9	6,8	3,7	1,3	0,6	8,0	0,0	0,4	0,0	2,1	0,0	0,9
Областтар														
Баткен	0,0	55,4	4,2	7,7	0,0	0,0	4,4	13,3	0,0	0,0	0,0	13,9	0,0	4,0
Жалал-Абад	3,2	64,2	0,0	9,8	3,9	5,7	4,0	8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,0
Ысык-Көл	6,2	68,6	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	22,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Нарын	0,0	70,2	0,0	9,1	0,0	2,1	0,0	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9	5,9
Ош	18,5	76,6	0,0	4,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Талас	6,1	86,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	0,0	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Чүй	22,4	77,6	0,0	0,0	7,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Бишкек шаары	0,0	47,5	0,0	15,8	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0	0,0	10,6	21,1	21,1	0,0
Ош шаары	7,4	53,2	0,0	11,7	0,0	0,0	11,7	1,9	10,2	3,7	0,0	0,0	0,0	0,0
Курагы, жаш														
18-20	0,0	34,9	0,0	30,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	35,1	35,1	0,0
21-30	7,4	82,2	0,0	5,2	0,0	0,0	5,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
31-40	9,3	72,0	0,0	7,7	3,5	1,8	3,7	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	1,5
41-50	6,0	65,8	1,5	1,1	0,0	2,7	0,0	9,9	3,1	0,7	4,2	5,0	0,0	0,0
51-60	0,0	53,7	0,0	13,2	8,0	0,0	7,1	9,7	0,0	3,2	0,0	0,0	0,0	13,1
61-70	64,0	6,3	0,0	5,6	0,0	0,0	0,0	24,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
70+	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	13,1	71,7	0,0	2,2	12,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Орто жалпы	0,9	71,6	0,0	10,1	2,3	1,5	1,8	7,0	2,6	1,5	0,0	2,8	0,0	1,2
Баштапкы жана орто кесиптик	10,8	63,8	0,0	3,8	0,0	2,7	1,7	7,4	0,0	0,0	0,0	9,7	8,2	0,0
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	13,4	58,7	1,7	8,0	0,0	0,0	5,5	5,5	0,0	0,0	4,8	0,0	0,8	5,4

6.14.-Таблица. Эркектердин ишкердик тармактары

Ишкердикти жүргүзүү жана өзүнчө иштин түрлөрү боюнча алектенген эркектердин пайызы, жайгашуу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Дүң соода	Чекене соода	Түйүндүк маркетинг	Тигүү өндүрүшү	Айыл чарба азыкта-рын кайра иштетүү	Тамак-аш азыкта-рын өндүрүү	Коомдук тамак-тануу	Персонал-дык кызматтар	Автотран-спорт, тиричилик техника-ларын оңдоо боюнча кызматтар	Куру-луш	Медици-налык билим берүү кызмат-тары	Тран-спорттук кызматтар	Риэл-тордук кызматтар	Башка
Бардыгы	16,9	37,4	1,3	0,4	12,8	2,3	1,7	1,5	5,8	1,0	3,7	21,9	0,2	3,0
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	21,1	48,5	1,1	1,3	1,7	3,3	1,3	0,0	7,2	2,7	5,6	16,7	0,7	0,0
Айыл	15,0	32,4	1,4	0,0	17,8	1,9	1,9	2,1	5,2	0,3	2,8	24,2	0,0	4,3
Областтар														
Баткен	0,0	53,2	0,0	0,0	0,0	0,0	6,2	6,1	4,1	0,0	0,0	30,4	0,0	0,0
Жалал-Абад	24,1	36,7	4,6	0,0	11,8	6,4	6,4	0,0	9,6	0,0	0,0	22,3	0,0	2,7
Ысык-Көл	12,8	68,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	0,0	0,0	25,6	0,0	0,0
Нарын	4,8	59,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	6,1	0,0	4,8	0,0	14,3
Ош	17,1	32,2	1,0	0,0	17,7	0,0	0,0	0,0	5,2	0,0	5,3	31,5	0,0	0,0
Талас	18,7	50,5	0,0	0,0	6,7	0,0	0,0	3,7	0,0	0,0	0,0	8,9	0,0	11,5
Чүй	16,7	24,5	0,0	0,0	36,4	0,0	0,0	6,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17,9
Бишкек шаары	32,2	12,0	0,0	6,4	0,0	0,0	0,0	0,0	22,7	6,4	26,7	0,0	0,0	0,0
Ош шаары	6,0	40,8	0,0	0,0	7,7	15,0	0,0	0,0	0,0	6,3	0,0	21,1	2,9	0,0
Курагы, жаш														
18-20	48,4	60,5	0,0	0,0	14,1	0,0	0,0	25,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
21-30	23,7	39,4	1,5	0,0	5,4	2,0	0,0	1,4	0,0	0,0	15,0	14,5	0,0	0,0
31-40	20,0	41,9	3,1	1,4	13,5	4,3	4,3	2,0	4,7	2,7	0,0	22,5	0,0	2,1
41-50	13,2	27,8	0,0	0,0	16,3	0,0	2,1	0,6	13,7	1,1	0,0	22,3	1,0	2,8
51-60	7,8	33,3	0,0	0,0	18,6	2,6	0,0	0,0	5,0	0,0	0,0	30,9	0,0	8,5
61-70	0,0	54,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	24,9	0,0	0,0	20,3	0,0	0,0
70+	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	40,2	65,2	14,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,9	0,0	0,0
Орто жалпы	16,5	42,6	1,7	0,0	15,5	1,9	0,8	0,6	2,0	0,4	0,0	24,7	0,0	1,8
Баштапкы жана орто кесиптик	9,9	27,3	0,0	0,0	11,7	0,0	0,0	3,6	6,0	0,0	0,0	40,4	1,4	9,8
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	19,3	29,8	0,0	1,5	9,4	4,7	4,7	2,2	14,0	3,0	13,2	7,8	0,0	2,0

Аялдарды жана эркектерди ишкердик тармактары боюнча бөлүштүрүүнүн талдоосу (6.13, 6.14-таблицалар жана 6.6-сүрөт), аялдардын басымдуу көпчүлүгү (74 пайыз) соода менен алектенээрин көрсөткөн. Тигүү өндүрүшүндө аялдардын 7 пайызы алектенишет, дагы 6 пайызы персоналдык кызматтарда иштешет. Башка тармактарда аялдар ишкердик менен өтө аз алектенишет.

Соодадагы эркектердин үлүшү соодадагы аялдардын санына караганда бир топ аз, 45 пайызды түзөт, бирок эркектер аялдарга караганда эки эсеге көп дүң соода менен алектенет (17 пайыз 8 пайызга каршы). Эркектер транспорттук кызматтарды сунуштоо тармагында (22 пайыз), айыл чарба өндүрүшү жана кайра иштетүү (13 пайыз), автотранспортту, турмуш тиричилик буюмдарын оңдоо боюнча кызматтар менен алектенишет.

Ошентип, ишкердик тармагы боюнча гендердик сегрегация байкалууда: эркектер көбүрөк киреше алып келген тармактарда, ал эми аялдар - төмөнкү кирешелүү тармактарда иштешет.

6.6-Сүрөт. Аялдар менен эркектердин ишкердик ишинин тармагы боюнча бөлүштүрүү
(пайыз менен)

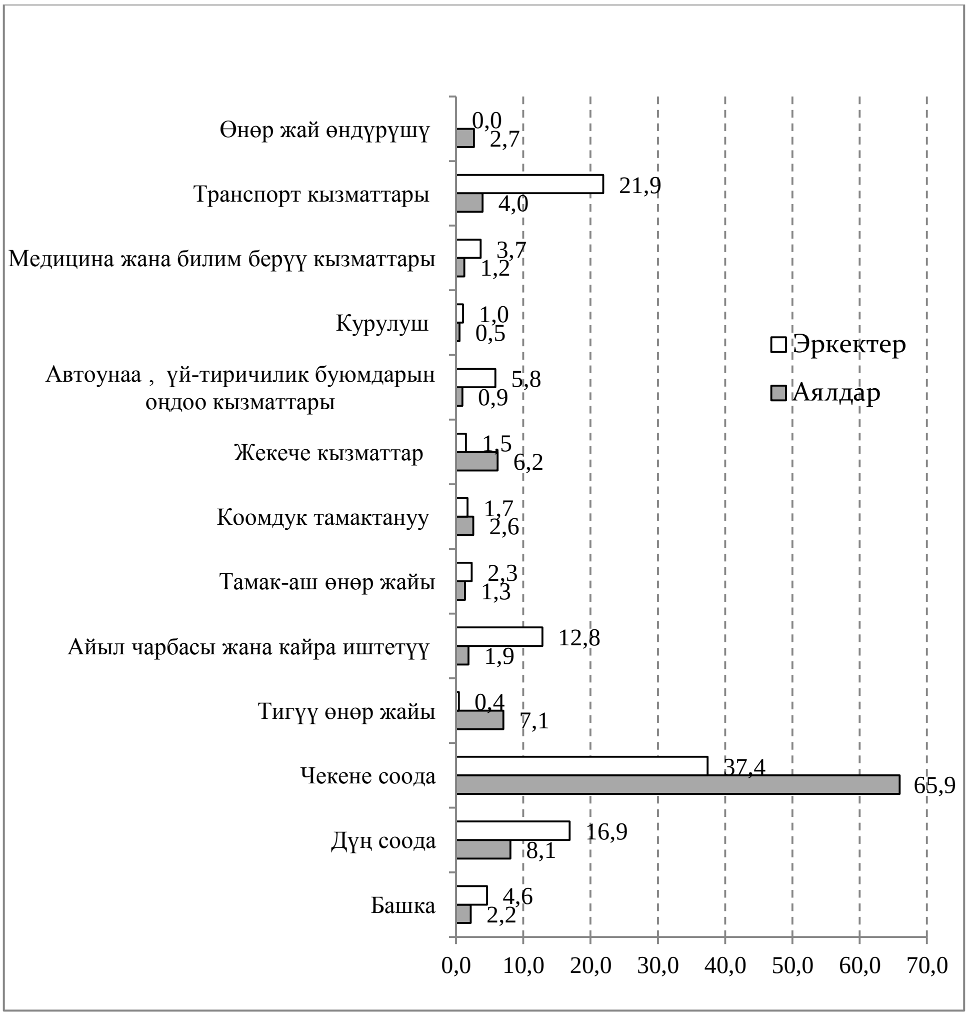

Аялдар менен эркектер ишкердик менен алектенген себептер 6.15 таблицада жана 6.7 -с сүрөттө берилген.

6.15-Таблица. Аялдар жана эркектердин ишкердик менен алектенүү себептери

Аталган себептер боюнча ишкердикти жүргүзгөн аялдар менен эркектердин пайызы, жайгашуусу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча, ишкердик менен алектенгендердин жалпы саны

	Аялдар								Эркектер							
	Өзүнө өзү кожоюн болгусу келет	Рынок-тогу киреше-лүү биз-нес мүмкүн-дүгүн көрүшөт	Башка эч жерден жумуш таба албайт	Бизнесте качан жана кандай каала-гандай иштей алышат	Ишкер-диктин башка түрү менен алекте-нүүгө квали-фикация жок	Мур-дагы жуму-шун жоготуш кан	Башка	Бар-дыгы	Өзүнө өзү кожоюн болулары келет	Рынок-тогу киреше-лүү бизнес мүмкүн-дүгүн көрүшөт	Башка эч жерден жумуш таба албайт	Бизнесте качан жана кандай каала-гандай иштей алышат	Ишкер-диктин башка түрү менен алекте-нүүгө квали-фикация жок	Мурдагы жумушун жоготуш-кан	Башка	Бар-дыгы
Бардыгы	27,4	25,9	11,8	19,6	8,7	3,4	3,2	100	25,2	25,4	16,6	17,2	9,8	3,5	2,3	100
Отурукташ-кан жеринин түрү																
Шаар	31,6	30,2	6,3	18,2	8,7	4,2	0,9	100	24,4	31,8	10,1	14,7	9,0	4,7	5,4	100
Айыл	23,1	21,6	17,4	21,1	8,8	2,6	5,5	100	25,6	22,6	19,5	18,3	10,2	2,9	0,9	100
Областтар																
Баткен	37,1	11,7	21,8	15,8	11,4	0,0	2,2	100	30,5	23,8	14,9	11,4	19,4	0,0	0,0	100
Жалал-Абад	27,3	36,8	3,8	22,0	5,2	4,1	0,8	100	25,3	26,2	13,8	4,4	17,3	11,1	1,9	100
Ысык-Көл	29,2	40,6	8,4	21,7	0,0	0,0	0,0	100	43,5	21,9	9,5	18,3	1,7	3,5	1,7	100
Нарын	31,1	18,5	17,7	9,0	8,0	13,2	2,4	100	19,7	10,2	24,5	33,1	7,1	3,0	2,4	100
Ош	8,5	15,1	28,3	15,8	20,4	4,9	7,0	100	20,3	25,6	22,2	23,7	7,8	0,4	0,0	100
Талас	28,4	24,0	2,9	37,4	3,6	3,7	0,0	100	22,0	16,6	16,6	37,1	1,8	5,8	0,0	100
Чүй	27,8	20,4	6,7	19,0	11,4	3,9	10,9	100	29,1	30,6	7,0	11,4	12,7	0,0	9,1	100
Бишкек шаары	47,5	34,1	2,5	15,9	0,0	0,0	0,0	100	28,8	30,4	16,1	11,3	0,0	0,0	13,4	100
Ош шаары	18,3	25,8	15,8	23,3	12,0	3,8	1,0	100	20,7	27,2	14,8	21,9	8,4	7,0	0,0	100
Курагы, жаш																
18-20	41,3	0,0	8,7	35,5	8,7	5,7	0,0	100	36,9	42,9	7,1	13,1	0,0	0,0	0,0	100
21-30	27,1	32,4	17,1	11,0	3,3	9,0	0,0	100	16,8	28,9	23,9	13,2	13,7	0,0	3,6	100
31-40	26,4	26,5	10,3	15,9	12,4	2,2	6,3	100	28,2	30,5	15,7	14,6	4,5	2,9	3,6	100
41-50	30,8	31,8	10,9	17,2	4,6	0,3	4,3	100	26,1	22,5	11,4	17,8	14,8	6,4	1,0	100
51-60	21,9	28,9	3,2	30,8	5,5	8,9	0,8	100	30,4	14,8	16,1	23,0	10,0	5,0	0,6	100
61-70	36,7	13,0	1,3	49,1	0,0	0,0	0,0	100	14,0	32,5	7,3	35,5	0,0	10,7	0,0	100
70+	0,0	10,8	39,2	10,8	39,2	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100

Аталган себептер боюнча ишкердикти жүргүзгөн аялдар менен эркектердин пайызы, жайгашуусу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча, ишкердик менен алектенгендердин жалпы саны

	Аялдар								Эркектер							
	Өзүнө өзү кожоюн болгусу келет	Рынок-тогу киреше-лүү биз-нес мүмкүн-дүгүн көрүшөт	Башка эч жерден жумуш таба албайт	Бизнесте качан жана кандай каала-гандай иштей алышат	Ишкер-диктин башка түрү менен алекте-нүүгө квали-фикация жок	Мур-дагы жуму-шун жоготуш кан	Башка	Бар-дыгы	Өзүнө өзү кожоюн болулары келет	Рынок-тогу киреше-лүү бизнес мүмкүн-дүгүн көрүшөт	Башка эч жерден жумуш таба албайт	Бизнесте качан жана кандай каала-гандай иштей алышат	Ишкер-диктин башка түрү менен алекте-нүүгө квали-фикация жок	Мурдагы жумушун жоготуш-кан	Башка	Бар-дыгы
Билим деңгээли																
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	2,3	10,6	26,4	13,7	33,9	0,0	13,1	100	22,6	20,7	18,9	6,4	31,3	0,0	0,0	100
Орто жалпы	23,2	26,4	13,4	16,9	13,9	2,8	3,3	100	25,1	25,4	14,2	17,3	13,7	2,4	2,0	100
Баштапкы жана орто кесиптик	33,8	25,8	10,7	22,7	2,3	1,8	2,9	100	19,6	20,9	21,1	23,4	7,0	7,1	0,9	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	33,4	30,1	6,2	21,6	1,3	7,1	0,4	100	28,9	28,3	18,7	14,7	1,6	4,0	3,8	100

Демек, тийиштүү топчолордогу салыштырмалуу көпчүлүгү, эркектер да (25 пайызы), аялдар да (27 пайызы), өздөрүнө өзү кожоюн богону келгендиктен бизнести ачкан. Сурамжыланган ишкердик менен алек болгондордун чейрегинен көбү, эркектер да, аялдар да, рынокто кирешелүү бизнеске мүмкүнчүлүк бар деп ишенишет, жана ушул себеп өзүнүн ишин ачууга түрткү болгон . Алек болгон аялдардын 20 пайызы жана эркектердин 17 пайызы бизнестеги аракеттердин эркиндиги өзүнө тартат. Аялдардын 12 пайызы, эркектердин 17 пайызы ишкерликте өз ордун табышкан, анкени башка эч жерде жумуш таба алышкан эмес. Иш-аракеттин башка түрү менен алек болуу үчүн керектүү квалификациясы жетпей калгандыгы жөнүндө тийиштүү топчолордогу аялдардын 9 пайызы жана эркектердин 10 пайызы кабарлаган.

6.7-Сүрөт. Аялдар менен эркектердин ишкердик менен алектенүү себептери
(жалпы жыйынтыгына карата пайыз менен)

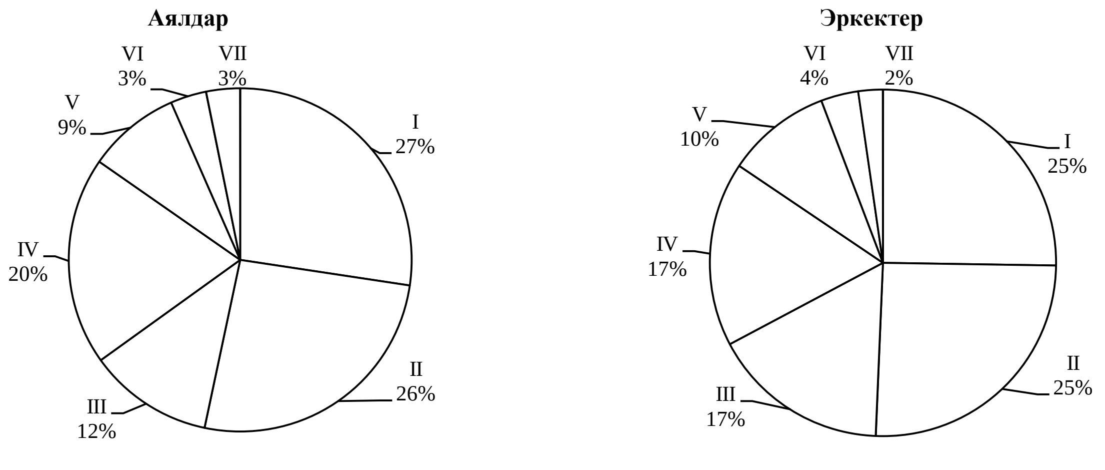

I	Өзүнө өзү кожоюн болгусу келет
II	Рыноктогу керешелүү бизнес мүмкүндүгүн көрүшөт
III	Башка эч жерден жумуш таба албайт
IV	Бизнесте качан жана кандай каалагандай иштей алышат
V	Ишкертидиктин башка түрү менен алектенүүгө квалификациясы жок
VI	Мурдагы жумушун жоготушкан
VII	Башкасы

6.16-таблицага ылайык, колдонуудагы бизнестин уюштуруучу-укуктук формасын караган учурда аялдар үчүн да, эркектер үчүн да бирдей деңгээлде катталбаган бизнестин бар болгон фактору катышат: аял ишкерлердин арасында - 32 пайыз суралгандар, эркек ишкерлердин арасында - 42 пайыз суралгандар. Калган аял-ишкерлер негизинен өздөрүн "жеке ишкер" катары каттатышат (64 пайыз), мындай уюштуруучу-укуктук бизнес формасы менен эркектердин үлүшүнө суралгандардын ичинен 42 пайызы туура келди. О.э. эркектер үчүн "дыйкан (фермердик) чарбасы" сыяктуу ишкердик формасы мүнөздүү - 8 пайыз.

Эркектерге караганда ишкердикке азыраак катышкан аялдардын саны аз болгонуна карабай, ишкер аялдар ошол эле деңгээлде өздөрүнүн бизнес боюнча өнөктөштөрү-эркектер сыяктуу эле, жумушчуларды жалдоого жөндөмдүү. Төмөндө 6.17- таблицада көрүнүп тургандай, эркектердин ишканаларында жалданма жумушчуларынын саны орто эсеп менен алганда 3 кишини, ал эми аял-ишкерлерде – орто эсеп менен эки адамды түзөт.

Суралган аял-ишкерлердин арасынан, өзүнүн ишкананы башкарууга жана бардык чечимдерди кабыл алууга толук катышуусун аялдардын 62 пайызы тастыкташты, ар бир төртүнчүсү, ал өз бизнес өнөктөшү менен катар чечим кабыл алууда көзөмөл жүргүзөөрүн билдирди, 6 пайыз аялдар бир катар чектелген маселелер боюнча чечим кабыл алышат жана 2 пайыз аялдар бизнес маселелерин чечүүдө катышпайт.

Ишкананы башкаруудагы эркектердин ролу төмөнкү көрсөткүчтөр менен аныкталды: Суралган эркек ишкерлердин арасынан 62 пайызы бардык чечимдерди кабыл алышат, бизнес өнөктөшү менен катар чечимди - 24 пайызы кабыл алат, 3 пайыз эркектер бир катар чектелген маселелер боюнча чечим кабыл алышат жана 1 гана пайызы бизнес маселелерин чечүүдө катышпайт.

6.16-Таблица. Аялдардын жана эркектердин бизнесинин уюштуруучу-укуктук формасы

Ишкердик ишмердүүлүктү жүргүзүп жаткан аялдар менен эркектердин пайызы, бизнестин уюштурууччу-укуктук формасы боюнча, жайгашуусу. областы жана жашы тиби боюнча

	Аялдар										Эркектер									
	Каттал-баган бизнес	ЖИ, ЖИ	КФХ	Жол-дош-чулук	Коо-пера-тивдер	ЖЧК	АК	Башка	НЗО/ НХО	Бардыгы	Каттал-баган бизнес	ЖИ, ЖИ	КФХ	Жол-дош-чулук	Коо-пера-тив-дер	ЖЧК	АК	Башка	НЗО/ НХО	Бар-дыгы
Бардыгы	31,6	64,0	0,0	0,0	0,0	1,2	2,1	0,0	1,0	100	47,0	41,6	7,6	1,2	0,0	1,5	0,0	0,8	0,2	100
Отурукташкан жеринин түрү																				
Шаар	28,7	68,8	0,0	0,0	0,0	2,5	0,0	0,0	0,0	100	30,9	64,6	3,2	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,7	100
Айыл	34,5	59,1	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	2,1	100	54,3	31,3	9,7	1,7	0,0	1,9	0,0	1,1	0,0	100
Областтар																				
Баткен	41,6	58,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	51,5	48,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Жалал-Абад	43,4	52,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,9	100	43,9	35,1	15,3	5,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Ысык-Көл	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	15,7	84,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Нарын	45,8	54,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	19,8	75,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,8	100
Ош	50,3	35,8	0,0	0,0	0,0	0,0	14,0	0,0	0,0	100	73,7	19,2	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Талас	3,7	92,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6	100	24,9	71,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,7	0,0	100
Чүй	15,0	85,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	14,4	46,0	17,9	0,0	0,0	14,5	0,0	7,2	0,0	100
Бишкек шаары	20,2	69,2	0,0	0,0	0,0	10,6	0,0	0,0	0,0	100	44,7	55,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Ош шаары	34,0	66,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	17,7	73,6	4,6	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	1,0	100
Курагы, жаш																				
18-20	48,2	51,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	25,4	74,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
21-30	34,4	65,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	48,7	41,1	5,4	4,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
31-40	25,0	75,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	33,6	42,2	16,6	0,0	0,0	5,0	0,0	2,1	0,5	100
41-50	32,9	55,1	0,0	0,0	0,0	4,2	7,2	0,0	0,7	100	73,2	24,6	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	100
51-60	19,0	73,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,0	100	45,1	50,3	4,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
61-70	2,5	97,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	20,3	79,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
70+	78,5	21,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100

6.17-Таблица. Ишканадагы жумушчулардын саны жана башкаруудагы ролу

Ишканадагы жумушчулардын орточо саны, бизнести башкаруудагы аялдар менен эркектердин ролу, жайгашуучу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Аялдар							Эркектер						
	Аялдардын ишканасындагы жумушчулардын орточо саны	Башкаруудагы аялдардын ролу						Эркектердин ишканасындагы жумушчулардын орточо саны	Башкаруудагы эркектердин ролу					
		Бардык чечимдерди толук кабыл алат	Чечимдерди бизнес боюнча өнөктөштөр жана /же жумушчулар менен чогуу кабыл алат	Чектелген маселелер боюнча гана чечимдерди кабыл алат	Бизнес маселелерин чечүүдө катышпайт	НЗО/ НХО	Бардыгы		Бардык чечимдерди толук кабыл алат	Чечимдерди бизнес боюнча өнөктөштөр жана /же жумушчулар менен чогуу кабыл алат	Чектелген маселелер боюнча гана чечимдерди кабыл алат	Бизнес маселелерин чечүүдө катышпайт	НЗО/ НХО	Бардыгы
Бардыгы	2,4	61,8	25,0	5,9	2,3	5,0	100	3,0	68,5	24,3	3,2	0,8	3,2	100
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	3,1	59,4	31,6	4,9	0,8	3,3	100	2,3	66,4	29,0	3,9	0,0	0,7	100
Айыл	1,8	64,2	18,3	6,9	3,9	6,8	100	3,3	69,4	22,2	2,8	1,2	4,3	100
Областтар														
Баткен	1,5	64,3	21,5	6,5	0,0	7,7	100	1,3	78,0	22,0	0,0	0,0	0,0	100
Жалал-Абад	2,2	74,1	24,4	0,0	0,0	1,5	100	4,1	90,5	6,2	0,0	0,0	3,3	100
Ысык-Көл	1,7	39,0	47,5	13,5	0,0	0,0	100	2,7	29,4	57,8	12,8	0,0	0,0	100
Нарын	2,3	55,7	26,1	0,0	18,2	0,0	100	4,9	63,7	31,5	0,0	0,0	4,8	100
Ош	2,6	53,9	18,5	13,7	0,0	14,0	100	1,8	70,7	25,1	4,2	0,0	0,0	100
Талас	1,9	49,4	33,0	6,5	7,5	3,6	100	7,2	36,0	38,6	18,8	6,7	0,0	100
Чүй	1,2	66,7	18,7	0,0	7,3	7,3	100	5,6	28,4	39,3	0,0	6,9	25,4	100
Бишкек шаары	6,2	61,6	27,8	10,6	0,0	0,0	100	2,1	93,6	6,4	0,0	0,0	0,0	100
Ош шаары	1,7	64,8	24,0	5,8	0,0	5,4	100	2,6	74,1	24,9	0,0	0,0	1,0	100
Курагы, жаш														
18-20	5,1	71,8	10,8	0,0	17,4	0,0	100	16,8	25,4	0,0	60,5	14,1	0,0	100
21-30	1,7	55,5	21,7	22,8	0,0	0,0	100	2,0	56,4	37,3	6,3	0,0	0,0	100
31-40	2,4	52,5	32,6	3,5	3,5	8,0	100	3,4	84,1	12,6	0,8	2,1	0,5	100
41-50	2,0	74,5	10,8	5,4	0,4	9,0	100	2,5	70,5	19,5	0,0	0,0	10,0	100
51-60	2,5	44,4	55,6	0,0	0,0	0,0	100	3,1	61,9	31,4	2,1	0,0	4,6	100
61-70	2,3	36,0	64,0	0,0	0,0	0,0	100	1,8	66,5	33,5	0,0	0,0	0,0	100
70+	3,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	2,5	87,1	0,0	0,0	12,9	0,0	100	1,8	49,2	50,8	0,0	0,0	0,0	100
Орто жалпы	1,6	67,8	19,6	3,4	2,2	6,9	100	2,3	67,0	24,0	4,5	1,1	3,3	100
Баштапкы жана орто кесиптик	2,8	63,4	24,3	8,2	0,4	3,8	100	3,0	71,1	15,6	3,0	1,5	8,8	100
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	3,1	43,9	40,8	8,5	1,6	5,1	100	4,5	71,8	27,1	0,8	0,0	0,3	100

6.18 таблицасынын маалыматтары, ишкерлер бир нече базарларда товарларын сатып жатканын көрсөтөт, бул учурда аялдардын көпчүлүгү (98 пайыз) жана эркектер (89 пайыз) жергиликтүү базарды изилдеп бүтүшкөн. Ошол эле убакта эркектер аялдарга караганда базарларда 3 эсеге көп областтык маанидеги продукцияны сатышат (33 пайыз жана 12 пайыз), жана улуттук маанидеги базарларга чыгышат (7 пайыз жана 3 пайыз).

Эл аралык базарларды өздөштүрүүдөгү аялдардын жана эркектердин активдүүлүгү 5 пайыз жана 2 пайызды түзөт. Аларды өздөштүрүүдөгү активдүүлүк негизинен Жалал-Абад жана Чүй областтарынын жашоочуларында көрүнөт, ал эми эркектерде - Нарын, Жалал-Абад областтарында жана Бишкек шаарында.

Улуттук жана эл аралык базарларды негизинен 40 жаштан улуу курактагы ишкерлер өздөштүрүшөт.

6.18–Таблица. Азыктарды/кызматтарды сатууда базарга артыкчылык берүү

Өз товарларын/кызматтарын жергиликтүү, областтык, улуттук жана эл аралык базарларда саткан аялдардын жана эркектердин пайызы, жайгашуу, областы жана жаш куррактык тиби боюнча

	Сатуу базары боюнча аялдардын артыкчылыгы				Сатуу базары боюнча эркектердин артыкчылыгы			
	Жергиликтүү	Областтык	Улуттук	Эл аралык	Жергиликтүү	Областтык	Улуттук	Эл аралык
Бардыгы	97,6	11,8	2,8	5,2	88,9	32,6	6,6	1,9
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	97,3	9,4	4,7	1,7	100,0	7,5	2,1	2,1
Айыл	97,9	14,3	0,9	8,8	84,0	43,9	8,7	1,9
Областтар								
Баткен	100,0	4,2	4,2	4,2	100,0	6,6	0,0	0,0
Жалал-Абад	98,0	15,8	0,0	13,7	93,8	38,3	15,5	5,7
Ысык-Көл	97,6	2,4	0,0	2,4	95,3	4,7	0,0	0,0
Нарын	100,0	3,3	0,0	3,3	100,0	23,3	11,1	11,1
Ош	100,0	0,0	0,0	0,0	81,7	45,3	5,0	0,0
Талас	100,0	0,0	0,0	0,0	91,1	8,9	0,0	0,0
Чүй	92,6	29,1	0,0	7,1	71,9	66,4	14,4	0,0
Бишкек шаары	100,0	15,3	15,8	0,0	100,0	0,0	0,0	6,4
Ош шаары	91,8	20,0	5,5	5,5	100,0	9,7	0,0	0,0
Курагы, жаш								
18-20	89,2	40,8	0,0	30,0	100,0	0,0	0,0	0,0
21-30	100,0	0,0	0,0	0,0	85,8	35,7	8,8	1,4
31-40	95,0	24,9	7,5	5,0	80,4	37,4	5,1	4,5
41-50	100,0	2,6	1,5	1,5	96,9	21,3	9,9	1,1
51-60	98,4	8,7	1,7	11,3	95,1	39,5	4,6	0,0
61-70	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
70+	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0

6.19-Таблица. Аялдардын бизнес жүргүзүүсүндө көйгөй маселелерди пайда кылган органдар жана мекемелер

Айрым органдар жана мекемелер/топтор менен бизнес жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди башынан өткөргөн аялдардын пайызы жайгашуу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Бизнес жүргүзүү учурунда органдар жана мекемелер/топтордон көйгөй маселелерди башынан өткөргөн аялдардын пайызы:													
	Салык инспекциясы	Санэпид-станция	Юстиция министрлиги	Өрт өчүрүү кызматы	Жергиликтүү бийлик органдары	Бажы органдары	Милиция	Экологиялык көзөмөл	Архитектура жана курулуш боюнча мамагенттик	Базар администрациясы	Соцфонд	Мамлекеттик каттоо кызматы	Энергетика тармагындагы органдар жана мекемелер	Криминалдык топтор
Бардыгы	27,2	14,9	0,8	4,2	4,0	1,6	8,3	2,0	4,5	6,4	14,9	3,0	15,2	0,0
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	30,6	19,6	0,0	3,9	5,1	1,9	8,3	3,9	5,8	7,7	15,3	5,1	20,8	0,0
Айыл	23,6	10,2	1,7	4,5	2,9	1,3	8,2	0,0	3,2	5,2	14,5	0,9	9,5	0,0
Областтар														
Баткен	41,7	15,3	0,0	0,0	4,4	6,2	27,8	0,0	12,1	26,6	48,0	0,0	14,1	0,0
Жалал-Абад	21,9	21,1	3,9	2,0	2,0	0,0	11,6	2,0	5,7	7,1	23,3	3,2	21,7	0,0
Ысык-Көл	24,2	18,2	0,0	11,5	6,2	0,0	0,0	0,0	12,3	0,0	12,9	6,2	13,9	0,0
Нарын	40,2	25,1	0,0	22,6	11,9	0,0	0,0	0,0	0,0	8,4	0,0	0,0	20,7	0,0
Ош	10,2	10,2	0,0	5,1	5,1	4,2	4,2	5,1	0,0	8,4	6,8	0,0	4,9	0,0
Талас	26,1	13,4	0,0	1,3	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,5	0,0	16,0	0,0
Чүй	25,9	2,5	0,0	7,3	0,0	0,0	7,3	0,0	0,0	0,0	7,6	0,0	0,0	0,0
Бишкек шаары	36,1	15,5	0,0	0,0	4,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	15,8	31,4	0,0
Ош шаары	37,3	18,3	0,0	0,0	6,2	3,7	12,5	8,2	12,0	3,9	8,0	0,0	18,5	0,0
Курагы, жаш														
18-20	34,9	17,5	0,0	11,5	6,7	0,0	0,0	10,8	10,8	0,0	12,6	0,0	10,8	0,0
21-30	5,8	4,2	0,0	0,0	1,5	0,0	1,5	0,0	3,0	0,0	2,8	0,0	5,2	0,0
31-40	32,2	7,8	0,0	4,0	1,8	0,0	10,2	0,0	2,8	9,3	11,6	8,8	13,1	0,0
41-50	32,2	24,9	0,0	4,9	6,3	4,4	11,9	2,2	5,3	8,3	24,5	1,5	23,9	0,0
51-60	33,6	17,2	8,0	6,9	6,1	3,2	4,1	5,4	8,7	12,0	17,1	0,0	9,6	0,0
61-70	6,3	11,0	0,0	1,9	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	15,9	0,0
70+	21,5	21,5	0,0	0,0	0,0	0,0	21,5	0,0	0,0	0,0	21,5	0,0	21,5	0,0
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	19,0	19,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,5	0,0	0,0	0,0	19,0	0,0	14,5	0,0
Орто жалпы	33,7	18,5	2,3	3,3	3,3	2,8	13,6	2,1	7,4	9,7	14,6	1,9	17,4	0,0
Баштапкы жана орто кесиптик	23,5	9,2	0,0	1,2	1,2	0,0	0,5	0,5	0,5	5,9	14,3	0,0	7,5	0,0

Айрым органдар жана мекемелер/топтор менен бизнес жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди башынан өткөргөн аялдардын пайызы жайгашуу, областы, жашы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Бизнес жүргүзүү учурунда органдар жана мекемелер/топтордон көйгөй маселелерди башынан өткөргөн аялдардын пайызы:													
	Салык инспек-циясы	Санэпид-станция	Юстиция министр-лиги	Өрт өчүрүү кызматы	Жергили-ктүү бийлик органдары	Бажы органдары	Милиция	Экология-лык көзөмөл	Архитек-тура жана курулуш боюнча мамагент-тик	Базар админист-рациясы	Соцфонд	Мамле-кеттик каттоо кызматы	Энерге-тика тармагын-дагы органдар жана мекемелер	Крими-налдык топтор
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	24,8	15,2	0,0	10,4	9,4	2,5	8,0	4,1	6,5	4,5	14,7	8,9	21,3	0,0

6.20.-Таблица. Эркектердин бизнес жүргүзүүсүндө көйгөйлөрдү пайда кылган органдар жана мекемелер

Айрым органдар жана мекемелер/топтор менен бизнес жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди башынан өткөргөн эркектердин пайызы жайгашуу, областы, жаш курагы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Бизнес жүргүзүү учурунда органдар жана мекемелер/топтордон көйгөй маселелерди башынан өткөргөн эркектердин пайызы:													
	Салык инспек-циясы	Санэпид-станция	Юстиция министр-лиги	Өрт өчүрүү кызматы	Жергилик түү бийлик орган-дары	Бажы орган-дары	Милиция	Экологиял ык көзөмөл	Архитек-тура жана курулуш боюнча мамагент-тик	Базар администр ациясы	Соцфонд	Мамлекет тик каттоо кызматы	Энерге-тика тарма-гындагы органдар жана мекеме-лер	Криминал дык топтор
Бардыгы	15,3	7,6	1,4	8,6	5,8	2,4	8,4	4,4	2,6	9,0	12,5	4,8	10,1	6,8
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	24,3	9,7	0,7	14,3	2,4	4,6	11,8	6,8	1,0	13,2	19,4	6,1	10,0	8,3
Айыл	11,3	6,6	1,7	6,0	7,3	1,4	6,9	3,3	3,3	7,2	9,4	4,2	10,1	6,2
Областтар														
Баткен	22,1	23,1	0,0	0,0	3,0	0,0	9,5	0,0	0,0	9,5	12,0	0,0	0,0	0,0
Жалал-Абад	20,6	5,7	5,7	9,8	6,8	4,6	4,9	17,2	0,0	15,2	24,3	17,2	23,9	7,1
Ысык-Көл	47,6	38,5	0,0	28,7	41,2	3,0	31,8	0,0	28,7	15,8	27,4	13,0	28,7	4,7
Нарын	14,4	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	14,3	3,3	3,3	3,3	0,0	14,4	0,0
Ош	5,9	1,5	0,0	2,5	0,7	0,0	4,1	0,0	0,0	6,2	3,6	0,0	3,4	12,6
Талас	17,8	8,8	0,0	9,4	0,0	0,0	8,9	0,0	0,0	3,3	8,8	0,0	16,4	0,0
Чүй	9,0	9,1	0,0	6,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,0	0,0	0,0	0,0
Бишкек шаары	12,0	0,0	0,0	38,8	0,0	18,4	12,0	0,0	0,0	12,0	12,0	0,0	0,0	0,0
Ош шаары	15,3	2,9	2,9	0,0	3,5	0,0	24,4	5,9	3,1	11,6	18,3	3,0	9,6	6,7

Айрым органдар жана мекемелер/топтор менен бизнес жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди башынан өткөргөн эркектердин пайызы жайгашуу, областы, жаш курагы жана билим деңгээли тиби боюнча

	Бизнес жүргүзүү учурунда органдар жана мекемелер/топтордон көйгөй маселелерди башынан өткөргөн эркектердин пайызы:													
	Салык инспек-циясы	Санэпид-станция	Юстиция министр-лиги	Өрт өчүрүү кызматы	Жергилик түү бийлик орган-дары	Бажы орган-дары	Милиция	Экологиялык көзөмөл	Архитек-тура жана курулуш боюнча мамагент-тик	Базар администрациясы	Соцфонд	Мамлекеттик каттоо кызматы	Энерге-тика тарма-гындагы органдар жана мекеме-лер	Криминалдык топтор
Курагы, жаш														
18-20	12,1	48,4	0,0	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
21-30	8,2	6,3	4,8	13,5	6,3	0,0	3,6	4,8	1,5	5,2	12,6	6,3	3,5	8,9
31-40	15,3	6,8	0,0	7,5	1,7	7,0	10,5	0,0	0,7	8,8	8,1	0,0	8,5	6,2
41-50	18,4	4,1	1,0	1,8	1,1	1,2	8,1	6,7	0,0	14,2	7,4	5,6	14,7	6,7
51-60	22,8	11,2	0,0	11,8	16,5	0,0	12,9	8,9	9,4	10,7	26,1	9,9	17,6	6,9
61-70	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
70+	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	14,0	14,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,9	0,0	0,0	0,0	14,0	0,0	0,0	0,0
Орто жалпы	9,6	8,7	2,1	6,6	5,7	1,7	7,4	4,2	2,3	10,0	11,7	5,6	3,3	7,5
Баштапкы жана орто кесиптик	20,9	0,0	0,0	0,0	6,6	1,6	12,0	9,9	0,7	2,8	13,5	9,9	10,5	9,9
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	23,7	8,9	0,7	17,9	6,0	4,3	8,6	2,3	4,5	11,3	13,5	0,8	24,1	4,5

Бизнести жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди пайда кылган кайсы органдар жана мекемелер деген суроого жооп катары аялдар менен эркектердин ортосундагы салыштырмалуу анализ 6.19, 6.20 таблицаларда, о.э. 6.8. сүрөттө көрсөтүлгөн. Ошентип, бизнести жүргүзүүдө аялдар үчүн проблемалуу мамилелер салык органдары менен, санэпидемкызмат, Социалдык фонд, о.э. энергетика тармагындагы органдар жана мекемелер менен түзүлөт. Бул учурда, салык инспекция органы жана санэпидкызматы менен болгон проблемалар эркектердикине караганда аялдардын арасында дээрлик 2 эсе пайда болот, ал эми энергетика тармагындагы органдар жана мекемелер менен - 1,5 эсе көп.

Андан сырткары, эркектер бизнести жүргүзүү учурунда өрт өчүрүүчү кызмат, милиция, базардын админитсрациясы жана криминалдык топтор менен проблема табышат.

Саналып өткөн кызматтар менен мекемелерге баарынан көп таянуулар ар кандай текшерүүлөрдүн жүргүзүлүшүнө, уруксаттарды берүүдө, бизнести каттоодо жана салык администрациясына келтирилген.

Сүрөт 6.8. Айрым мекемелер/топтор менен бизнес жүргүзүүдө кыйынчылык тарткан аялдар менен эркектерди бөлүштүрүү
(пайыз менен)

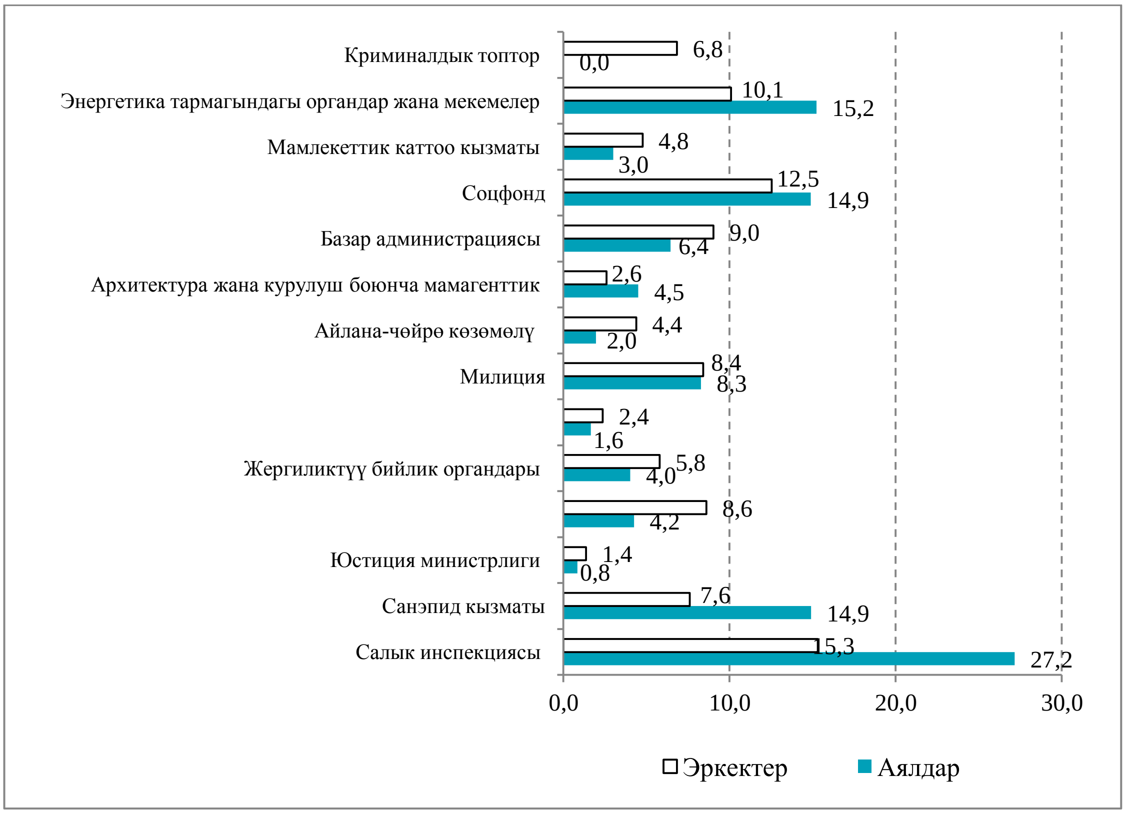

6.21-Таблица. Бизнести жүргүзүүдө көйгөй маселелерди чечүү үчүн аялдар менен эркектер кайда кайрылышат

Көйгөй маселелерди чечүү үчүн айрым органдарга жана уюмдарга/топторго кайрылышкан ишкерлердин пайызы жайгашуусу, областы жана жашы тиби боюнча

	Органдар жана мекемелер/топтор									
	Бардык проблемалар-ды өз алдынча чечишет	Проблема жаралган ал органдын жетекчилигине	Укук коргоо органдарына	Сотторго	ЖӨБГгө	Профессио-налдык/ бизнес ассоциацияларга, профсоюздарга	ММКга	Туугандарга/ досторго	Криминалдык топторго	Бардыгы
Бардыгы	21,4	62,7	4,5	0,7	3,3	0,0	0,0	0,3	7,2	100
Жынысы										
Аялдар	30,1	57,1	3,6	1,8	2,2	0,0	0,0	0,3	4,9	100
Эркектер	15,6	66,3	5,1	0,0	4,0	0,0	0,0	0,2	8,8	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	26,2	57,2	3,8	1,7	5,1	0,0	0,0	0,0	6,1	100
Айыл	17,9	66,6	5,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,4	8,0	100
Областтар										
Баткен	25,8	62,0	5,2	0,0	7,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
Жалал-Абад	10,4	69,3	4,5	2,3	5,8	0,0	0,0	0,0	7,6	100
Ысык-Көл	22,2	47,6	14,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,2	100
Нарын	30,4	46,0	6,6	0,0	12,6	0,0	0,0	0,0	4,3	100
Ош	27,4	60,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	12,3	100
Талас	22,8	72,4	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	100
Чүй	12,8	78,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	8,8	100
Бишкек шаары	23,2	69,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,8	100
Ош шаары	40,1	48,6	8,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,6	100
Курагы, жаш										
18-20	74,0	26,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100
21-30	13,6	65,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	21,0	100
31-40	12,5	78,1	0,9	0,0	2,8	0,0	0,0	0,0	5,6	100
41-50	23,2	62,0	4,8	0,0	2,5	0,0	0,0	0,9	6,6	100
51-60	30,6	39,1	14,4	4,5	9,6	0,0	0,0	0,0	1,8	100
61-70	15,0	60,3	18,3	0,0	4,5	0,0	0,0	0,0	2,0	100
70+	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100

Изилдөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй, өз бизнесин жүргүзүү учурунда көйгөй маселелерди чечүү үчүн, көпчүлүк учурларда аялдар да (57 пайыз), о.э. эркектер да (66 пайыз) проблема келип чыккан органдын жетекчилигине түздөн түз кайрылууга артыкчылык жасашат (Таблица 6.21). Суралган аял-ишкерлердин үчтөн бир бөлүгү бардык проблемаларын өз алдынча чечишет, ошол эле убакта эркек-ишкерлердин арасында проблеманы өз алдынча чечүүнү суралгандардын 16 гана пайызы ишке ашыра алышат. Белгилей кетчү нерсе, криминалыдк топторго кайрылуу (7 пайыз) укук коргоо органдарына (5 пайыз) кайрылууга караганда бир топ артыкчылыктуу . Бул учурда, эркектер (9 пайыз) аялдарга караганда (5 пайыз) криминалдык топторго көбүрөөк кайрылышат.

Бизнестин проблемаларын чечүү үчүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарыа ишкерлердин бир азы гана кайрылышат. Аялдар 2 пайыз жана эркектер 4 пайыз. Эркектер менен салыштырмалуу, аял-ишкерлер өз проблемаларын сот аркылуу чечишет (суралган аял ишкерлердин 2 пайызы). Аялдар да, эркектер да профсоюздар, профессионалдык ассоциациялар, массалык маалымат каражаттары ж.б. сыяктуу мекемелерге кайрылышпайт.

Өз бизнесин ачуу, албетте, респонденттердин пикири боюнча алардын жашоо сапатына таасир берди. Эркектер да, аялдар да бул суроодо бирдей бирдиктүүлүктү көрсөтүштү (Таблица 6.22). Ошентип, үй чарбасындагы каржы абалынын жакшырышы туурасында ишке - респонденттердин 87 пайызы билдиришти (85 пайыз аялдар жана 89 пайыз эркектер), жеке каржы абалы - респонденттердин 84 пайызы билдиришти (85 пайыз аялдар жана 83 пайыз эркектер). Өз көз карандысыздыгы тууралуу ишкерлердин 77 пайызы айтышты (75 пайыз аялдар жана 78 пайыз эркектер), өз баасынын жогорулагандыгы тууралуу 66 пайызы, үй-бүлөдөгү мамилелердин жакшырышы туурасында - ишкерлердин 65 пайызы, өз балдарын окутуу мүмкүнчүлүгү туурасында - 30 пайыздан 33 пайызга чейинки респонденттер билдиришти. Ошентип, бизестин ачылышы жашоонун сапатын, үй бүлөдөгү мамилелерди бирдей жакшыртты, эркектердин да, аялдардын да өз баалоосун жогорулатты деп айтууга болот. Коомдо кеңири жайылтылган, аялдардын ишкердикке кириши алардын үй бүлөлүк турмушун бузат деген уламыш иликтөөдө өз тастыктоосун таба алган жок. Андан сырткары, аялдар тарабынан өз ишин ачышы эркектерге салыштырмалуу алардын кыздарынын окуусу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө позитивдүү таасир этерин белгилей кетүү керек (36 жана 31 пайыз).

6.22.- Таблица. Бизнести ачуу менен байланышкан жашоонун айрым аспектилерин жакшыртуу

ҮЧ каржы абалынын, жеке каржы абалынын, үй бүлөдөгү мамиленин, балдардын окуусуна төлөө мүмкүнчүлүгүнүн, өз баасынын жакшырышы жана көзк арандысыздыгы туурасында билдиришкен ишкерлердин пайызы жайгашуусунун, областынын, жашкурагынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Каржы жагдайын жакшыртуунун аспектилери						
	ҮЧ каржы жагдайы	Жеке каржы абалы	Үй бүлөдөгү мамиле	Кызынын билим алуусун төлөө мүмкүнчүлүгү	Уулунун билим алуусун төлөө мүмкүнчүлүгү	Жеке өзүн баалоосу	Көз каранды-сыздык / жетиш-сиздик
Бардыгы	87,3	84,1	65,1	33,2	29,9	66,4	76,5
Жынысы							
Аялдар	84,8	85,1	63,2	36,0	28,4	65,4	74,5
Эркектер	89,0	83,4	66,3	31,4	31,0	67,1	77,7
Отурукташкан жеринин түрү							
Шаар	81,5	75,8	62,9	32,2	28,4	69,3	77,7
Айыл	91,5	90,1	66,7	33,9	31,0	64,3	75,6
Областтар							
Баткен	100,0	86,9	87,7	31,3	25,0	78,6	78,8
Жалал-Абад	90,2	93,9	82,4	45,5	45,2	74,9	84,9
Ысык-Көл	69,1	52,6	56,4	21,3	21,6	52,5	52,6
Нарын	97,6	95,3	74,5	23,9	30,8	78,7	76,4
Ош	97,1	97,1	47,3	34,3	18,5	58,4	77,3
Талас	84,1	75,3	51,4	31,7	12,2	53,5	58,9
Чүй	91,5	97,3	41,6	19,6	19,6	52,7	78,9
Бишкек шаары	45,9	60,6	56,9	45,9	45,9	78,5	78,5
Ош шаары	81,7	60,6	47,7	17,2	24,1	56,1	77,3
Курагы, жаш							
18-20	95,6	85,0	89,8	9,2	26,7	90,5	90,5
21-30	76,5	72,3	62,3	10,7	17,8	78,8	85,4
31-40	90,1	89,4	65,5	46,3	45,0	71,3	77,7

ҮЧ каржы абалынын, жеке каржы абалынын, үй бүлөдөгү мамиленин, балдардын окуусуна төлөө мүмкүнчүлүгүнүн, өз баасынын жакшырышы жана көзк арандысыздыгы туурасында билдиришкен ишкерлердин пайызы жайгашуусунун, областынын, жашкурагынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Каржы жагдайын жакшыртуунун аспектилери						
	ҮЧ каржы жагдайы	Жеке каржы абалы	Үй бүлөдөгү мамиле	Кызынын билим алуусун төлөө мүмкүнчү-лүгү	Уулунун билим алуусун төлөө мүмкүнчү-лүгү	Жеке өзүн баалоосу	Көз каранды-сыздык / жетиш-сиздик
41-50	89,5	85,1	56,0	38,3	22,8	44,7	66,0
51-60	87,7	80,4	79,4	22,3	25,0	77,2	82,5
61-70	100,0	93,3	42,6	37,6	37,6	81,8	83,8
70+	0,0	90,7	90,7	90,7	0,0	0,0	0,0
Билим деңгээли							
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	65,1	100,0	75,5	26,7	8,4	56,5	66,8
Орто жалпы	91,7	86,9	72,2	35,3	29,4	69,7	78,9
Баштапкы жана орто кесиптик	90,5	75,9	63,4	32,7	21,7	64,4	76,7
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	80,3	82,1	51,6	30,7	39,3	63,1	73,2
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли							
Эң жакыр	91,7	84,6	51,8	55,9	32,0	49,7	62,6
Экинчи	85,4	85,8	67,7	30,6	28,4	69,7	75,2
Орточо	77,3	71,1	80,1	21,8	18,1	68,4	75,9
Төртүнчү	89,9	85,7	55,3	21,2	21,0	65,6	80,0
Эң бай	91,4	90,6	69,2	38,8	46,9	74,3	84,8
Улуту							
Кыргыздар	85,6	84,8	62,6	30,7	27,5	66,1	74,7
Өзбектер	94,9	75,2	83,8	35,5	36,9	64,4	86,4
Орустар	100,0	100,0	66,3	94,1	66,3	72,3	72,3
Башкалар	100,0	100,0	26,8	73,2	56,2	100,0	100,0

6.23-Таблицанын маалыматтарына ылайык, бизнестин жабылышына эреже катары бир нече сеьептер таасир этет, көптөгөн респонденттер үч-төрт себепти билдиришти, алардын ичинен негизгиси - акча коротууларынын кесепети жана кирешенин жоктугу болду - 24 пайыз (аялдар үчүн - 26 пайыз жана эркектер үчүн - 23 пайыз).

Аялдар эркектерге караганда 1,7 эсеге көбүрөөк бизнести башкарууга убактысы жок болгонуна жана үй бүлөсү жана балдарын кароо зарылдыгы келип чыкканына карата бизнесин жабышат (24 пайыз жана 14 пайыз). Бизнести башкарууга убакыттын жоктугу айылдык аялдар, же азыраак кирешелүү үй чарбасынан чыккан репродуктивдүү курактагы аялдар үчүн мүнөздүү.

Эркектер, аялдардан айырмаланып, кызыкчылыгынын жоголгондугуна байланыштуу бизнесин жабышат (23 пайыз жана 10 пайыз). Бизнести улантуу үчүн финансы каражатынын жоктугу эркектердин да, аялдардын да бизнесин жабууга бирдей таасир берет (13 жана 10 пайыздар).

Бизнести жабууга мажбур кылуу же тартып алуу сыяктуу себептер өтө кеңири жайылтылган эмес, ал көп учурда эркек ишкерлердин бизнесинде кезигет.

Респонденттер тарабынан бизнести жабууга алып келген бир катар башка себептер (25 пайыз) белгиленди. Алардын ичинен өтө көп аталганы: бизнес үчүн андан пайдалуу багыттын пайда болушу, жашаган жеринин өзгөрүшү, эмгек миграциясы, үй бүлөлүк шарттар (оору, жакындарынын өлүмү, үйлөнүү/ажырашуу).

6.23.-Таблица. Аялдар менен эркектердин бизнестерин жабуу себептери боюнча пикирлеринин бөлүштүрүлүшү

Себептер боюнча бизнесин жапкан аялдар менен эркектердин пайыздары жайгашуусунун, областынын, жашынын, билим алуу деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту тиби боюнча

	Акча коротуула-ры/бизнес киреше алып келген жок	Бизнести башкарууга жетиштүү убакыт болгон жок	Бизнеске болгон кызыгуу-нун жоголушу	Мени бизнести жабууга мажбур кылышты	Менден бизнести тартып алышты	Бизнести башкарууга көндүм жетишкен жок	Айлануу капиталы үчүн жетиштүү акча каражаты болбой калды	Башка
Бардыгы	24,4	18,4	17,1	2,1	0,4	2,8	11,5	25,0
Жынысы								
Аялдар	26,0	23,6	9,7	0,2	0,0	1,3	10,1	29,8
Эркектер	23,1	13,9	23,4	3,6	0,7	4,0	12,7	20,9
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	34,0	13,6	4,8	1,8	1,2	3,0	12,2	29,4
Айыл	19,4	20,9	23,6	2,2	0,0	2,6	11,1	22,7
Областтар								
Баткен	16,2	13,1	6,4	0,0	0,0	6,0	19,7	38,6
Жалал-Абад	8,9	24,7	32,4	0,0	0,0	0,0	6,1	28,0
Ысык-Көл	0,0	18,1	0,0	0,0	0,0	0,0	81,9	0,0
Нарын	23,7	22,0	7,4	0,0	0,0	0,0	5,8	54,3
Ош	31,1	19,1	12,8	7,2	0,0	4,0	4,2	26,6
Талас	4,2	31,6	0,0	3,1	0,0	4,2	43,9	13,0
Чүй	19,1	12,9	29,9	0,0	0,0	0,0	11,9	26,1
Бишкек шаары	52,4	13,4	0,0	0,0	0,0	7,7	19,2	7,2
Ош шаары	37,8	8,1	14,0	0,0	6,5	0,0	7,9	25,9
Курагы, жаш								
18-20	42,3	0,0	46,5	0,0	0,0	0,0	0,0	11,2
21-30	33,8	15,1	16,6	0,0	0,0	0,0	8,8	25,8
31-40	29,5	23,9	3,9	2,6	0,0	5,2	11,5	29,3
41-50	26,4	19,8	11,4	0,5	0,0	0,0	19,0	24,1
51-60	11,1	16,4	29,2	0,0	1,6	2,0	9,2	30,6
61-70	10,5	22,3	28,5	15,7	0,0	12,2	10,9	0,0
70+	61,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	38,3
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (анын ичинде баштапкы)	35,0	35,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	29,9
Орто жалпы	26,2	23,7	22,9	0,0	0,0	3,2	10,1	17,1
Баштапкы жана орто кесиптик	20,2	12,1	21,8	0,0	0,0	1,7	16,5	28,6
Жогорку кесиптик жана аяктабаган жогорку	24,5	14,6	7,3	7,5	1,4	3,8	10,3	31,3
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Эң жакыр	35,4	9,0	11,5	2,8	0,0	5,5	16,1	24,6
Экинчи	10,1	34,8	17,3	0,0	2,4	0,0	5,9	29,4
Орточо	25,3	21,3	19,3	4,9	0,0	5,2	8,6	15,5
Төртүнчү	22,8	13,0	21,0	0,0	0,0	0,0	12,5	33,8
Эң бай	23,9	15,1	16,1	0,0	0,0	0,0	15,8	29,1
Улуту								
Кыргыздар	23,6	18,3	17,1	2,0	0,0	1,7	12,3	27,3
Өзбектер	19,8	24,5	15,5	3,2	2,0	0,0	12,5	22,6
Орустар	54,0	22,6	17,5	0,0	0,0	0,0	0,0	5,9
Башкалар	40,1	0,0	22,1	0,0	0,0	22,9	2,9	12,0

Келтирилген маалыматтар, аялдар эркектерге караганда эки эсеге аз ишкердик менен алектенерин көрсөтөт, бул учурда аял-ишкерлерди көбүнчөсү шаар жергесинде жашашат.

Изилдөө тарабынан ишкердик тармагы боюнча гендердик сегрегация табылды: эркектер жогорку киреше алып келген тармактарда көбүрөөк иштешет, ал эми аялдар төмөнкү кирешелери

менен бизнестерге тартылышкан. Мисалы, соода менен алектенген аялдардын үлүшү эркектердин үлүшүнөн 1,6 эсеге ашат, эркектер аялдарга караганда 2 эсе көбүрөөк дүң соода менен алектенет, ал ажкта киреше абдан жогору.

Мындан сырткары, аялдардын ишкердиги негизинен үч тармак менен чектелет (соода, тигүү өндүрүшү, персоналдык кызматтар). Мындан айырмаланып, эркектер ишкердик тармактары боюнча кеңири иш алып барышат - аялдар өздөштүргөн тармактардан башка, трансопрттук кызматтарды көргөзүү, айыл чарба өндүрүшү, кайра иштетүү, автотранспортту жана турмуштук буюмдарды оңдоо, медициналык жана билим берүү кызматтарын көрсөтүү менен алектенишет.

Изилдөө тарабынан, аялдардын бизнеске кириши алардын үй-бүлөлүк жашоосун бузат деген көз караш тастыкталган жок. Бул учурда, аялдардын ишкердикке катышуусу кыздардын билим алуусуна болгон инвестицияны жогорулатат.

Бизнес менен алектенүү аялды үй бүлөлүк милдеттерден бошотпойт, мындан сырткары, репродуктивдүү куракттагы аялдар, өзгөчө айыл жергесиндегилер эркектерге караганда көбүрөөк өз ишин жабышат, ал үй-бүлөсүн жана балдарын кароо зарылдыгына жараша келип чыгат.

7. Диний тажрыйбалар жана диний ишенимдер

Негизги жыйынтыктар

- Дин мамлекеттик саясаттын бөлүгү болууга тийишпи деген маселе боюнча улуттук деңгээлде гендердик айырмачылыктар аныкталган эмес. Алсак, эркектердин жана аялдардын 74 пайызы "Дин жеке адамдын өзүнө гана таандык болууга тийиш, ал мамлекеттик саясатка таасирин тийгизбөөсү абзел" деп эсептешсе, 19 пайызы "Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бөлүгү болууга тийиш" дешсе жана 3 пайызы "Мамлекеттик саясат Ислам принциптеринин негизинде калыптанууга тийиш" деген пикирге толугу менен кошулушкан.
- Өлкөдө динге ишенген мусулмандардын саны көбөйүп жаткандыгы боюнча бир аз кайчы пикирлер бар. Калктын олуттуу бөлүгү (аялдардын 46 пайызы, эркектердин 52 пайызы) муну "туура жана кадыресе көрүнүш" деп санашат. Бирок аялдардын 39 пайызы жана эркектердин 31 пайызы "мындан кооптонушуп, бул биздин коом үчүн коркунуч жаратышы мүмкүн деп чочулашат". Бул көрүнүшкө алгылыктуу мамиле жасашкан аялдардын жана эркектердин жарымына жакыны "бул үй-бүлөнү бекемдөөгө жана балдарды туура тарбиялоого өбөлгө түзөт" деп эсептешет. Бул жагдайдан кооптонушкан респонденттердин жарымына жакыны, эркектер сыяктуу эле, аялдар да "бул экстремизмдин күч алышына алып келет" деп болжолдошот.
- Жарандык көз караштарга каршы келген диний нормалар тарабынан жактырылган айрым айтылган пикирлер боюнча гендердик ар башка көз караштар аныкталган. "Кудайдан берилген ислам мыйзамдары мамлекеттик мыйзамдан маанилүүрөөк" деген пикирге аялдардын 27 пайызы жана эркектердин 31 пайызы макул болушкан. Респонденттердин ичинен аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 19 пайызы "соттук жана укук коргоо органдарына кайрылгыча, молдонун кеңешин угуп, Шариаттын нормаларына таянуу зарыл" деп эсептешсе, аялдардын 23 пайызы жана эркектердин 29 пайызы "чыныгы мусулман аял күйөөсүнө башка аял алууга тыюу салбайт" деген пикирди колдошот.
- Жалал-Абад, Нарын, Ош областтарында жана Ош шаарында диний нормалар кыйла тарагандыгын аймактык айырмачылыктар көрсөтүп турат.
  "Мамлекеттик саясат толугу менен ислам принциптеринде калыптанууга тийиш" деп санаган респонденттер тобунда да бул нормалар көбүрөк жактырылат.
- Калк арасында Сириянын согушчул аракеттери жүрүп жаткан райондоруна барышкан эркектер (1 пайызга жакын) жана аялдар (1 пайызга жетпейт) менен тааныш адамдарды кездештирүүгө болот.
- ЖМК (38 пайызга жакыны) жана Интернет (22 пайызга жакын) сурамжылоо жүргүзүлгөндөрдүн көпчүлүгү үчүн тыюу салынган диний уюмдар тууралуу маалымат алуу булагы болуп саналат. Респонденттердин 10 пайызга жакыны бул суроого жооп бере алышпайт же мындай маалыматты "эч жерден алууга болбойт" деп эсептешет.
- Эркектер аялдарга караганда экстремисттик уюшулган иштерге катышкандыгы үчүн жоопкерчилик тууралуу көбүрөк маалымдалган болушат. Алардын ичинен 64 пайызы бул үчүн эркинен ажыратыларын билишсе, 19 пайызы бул суроого жооп берүүдө кыйналышууда. Аялдар арасында жазага тартылары тууралуу 58 пайызы билишсе, 24 пайызы жооп берүүдө кыйналышат.

Совет доорунан кийин көптөгөн адамдардын динге берилүүсү байкаларлык көрүнүш болгон. Кыргыз Республикасында көз карандысыздык жылдар ичинде КМШнын башка өлкөлөрүндөгүдөй эле мечиттердин, чиркөөлөрдүн жана сыйынуу үйлөрүнүн саны көбөйгөн. Диний окуу жайларында окуган жаштардын саны да көбөйгөн. Бул главада өлкөдө кеңири тараган дин катары Исламга өзгөчө

көңүл бөлүнгөн. Диний көз караштардын күч алышы коомдо гендердик сыяктуу эле, үй-бүлөлүк ролдорду кошо алганда, көптөгөн маселелерге карата мамиленин өзгөрүшүнө алып келет. Бул маселелердин ичинде мамлекеттик жана коомдук деңгээлде диний жана жарандык өз ара мамилелер негизгилердин бири болуп саналат.

Эң оболу, сурамжылоолор учурунда респонденттердин мамлекеттик саясатта диндин ролу тууралуу пикири аныкталган. Жооп тандоо үчүн үч ырастама сунушталган. "Дин жеке адамдын өзүнө гана таандык болууга тийиш, ал мамлекеттик саясатка таасирин тийгизбөөсү абзел" деген биринчи ырастамага аялдардын жана эркектердин 74 пайызы макул болушкан. Бул сандар сурамжылангандардын көпчүлүгү жарандык мамлекеттин баалуулуктарын колдошорун жана чиркөөнү мамлекеттик саясаттан ажыратуу пикирин колдошорун айгинелеп турат. Ошол эле учурда, республиканын айрым райондорунда бул көрсөткүч олуттуу төмөн деңгээлде. Мисалы, Ош шаарында бул үлүш аялдардын 55 пайызын жана эркектердин 45 пайызын, ал эми Нарын областында аялдардын 61 пайызын жана эркектердин 67 пайызын түзгөн. Бул пайыз бул аймактарда респонденттердин көпчүлүгү "Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болууга тийиш" жана "Мамлекеттик саясат толугу менен Ислам принциптеринин негизинде калыптанууга тийиш" деп эсептегендигинен улам төмөндөөдө. Эгерде жалпысынан алганда, республикада биринчи ырастамага аялдардын 18 пайызы жана эркектердин 19 пайызы, ал эми экинчисине аялдардын 3 пайызы жана эркектердин 2 пайызы макул болушса, аймактар боюнча бул сандар олуттуу айырмаланышат (7.1-сүрөт).

7.1-Сүрөт. "Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болушу керек" жана "Мамлекеттик саясат толугу менен Исламдын принциптеринен түзүлүшү керек" деген ырастоолор боюнча макул болгон аялдар менен эркектердин аймактар боюнча саны

(пайыз менен)

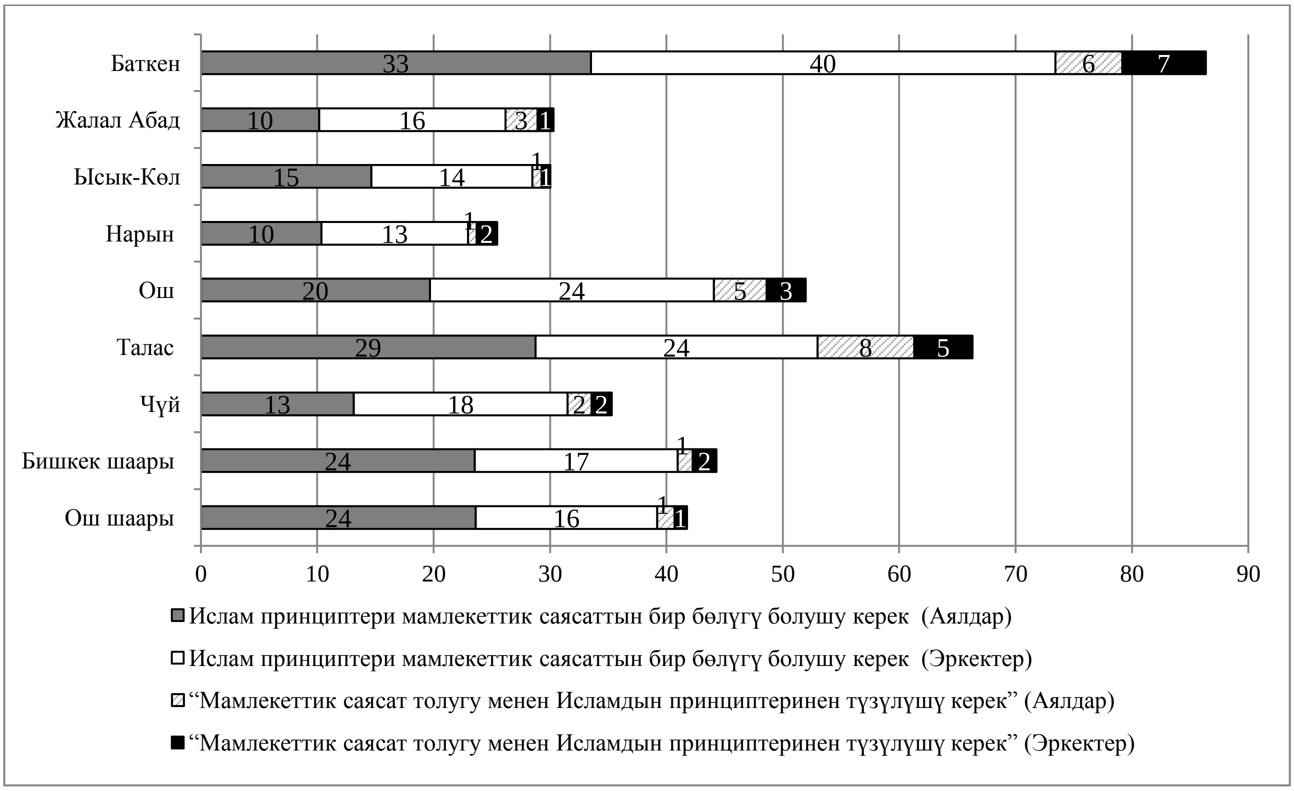

Ошентип, Ош шаарында "Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болууга тийиш" деген биринчи ырастамага макул болушкан аялдар 34 пайызды, эркектер 40 пайызды, Ош областында аялдар 20 пайызды жана эркектер 24 пайызды, Нарын областында аялдар 29 пайызды

жана эркектер 24 пайызды түзүшкөн. Ал эми "Мамлекеттик саясат толугу менен Ислам принциптеринин негизинде калыптанууга тийиш" деген экинчи ырастамага Ош шаарында аялдардын 6 пайызы жана эркектердин 7 пайызы, Ош областында аялдардын 5 пайызы жана эркектердин 4 пайызы, Нарын областында аялдардын 8 пайызы жана эркектердин 5 пайызы макул болушкан.

"Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болууга тийиш" деген биринчи ырастаманы колдоодо айрым гендердик айырмачылыктар келип чыкканын белгилей кетүү зарыл. Шаардык респонденттер арасында бул ырастамага аялдарга караганда (17 пайыз) эркектер (20 пайыз) көбүрөөк макул болушат, ал эми айыл жергесинде мындай айырмачылыктар деле байкалбайт (аялдардын жана эркектердин 19 пайызы).

Мамлекетте диндин ээлеген ролуна карата мамиле жашы менен да айырмаланат: 60 жаштан жогорку адамдарга салыштырганда жаш респонденттер арасында Ислам принциптерин мамлекеттик саясатка киргизүү көбүрөк колдоого алынган. Алсак, "Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болууга тийиш" деген биринчи ырастамага 18-20-жаштагы жаш кыз-келиндердин 21 пайызы жана жаш жигиттердин 28 пайызы кошулушкан.

61-70 жашка чейинки муундарда бул көрсөткүч аялдар үчүн да, эркектер үчүн да 16 пайызды түзөт. Бул маселеге карата мамиле да жашоо деңгээлине байланыштуу болгон. Жакыр катмарда жашаган аялдар (23 пайыз) бул ырастамага бай жашаган катмардагы аялдарга караганда (12 пайыз) дээрлик 2 эсеге көбүрөөк кошулушат. Ушундай эле тенденция жакры жана бай үй чарбаларындагы эркектер арасында да, тиешелүүлүгүнө жараша 24 жана 13 пайыз чегинде катталган.

Коомдо динчил мусулмандардын көбөйүүсүнөн улам, респонденттердин пикиринде айырмачылыктар пайда болгон. Сурамжылоо жүргүзүлгөндөрдүн дээрлик жарымы (аялдардын 46 пайызы жана эркектердин 31 пайызы) муну "бул эң жакшы жана нормалдуу көрүнүш" деп эсептешсе, үчтөн бир бөлүгүнөн көбүрөгү "кооптонушат" же бул "биздин коом үчүн коркунучтуу" деп эсептешет. Жалпысынан, аялдар бул боюнча көбүрөөк тынчсызданышат, айрыкча чакан шаарчаларда, мында аялдардын 38 пайызы "бул эң жакшы жана нормалдуу көрүнүш" деп эсептешсе, 44 пайызы кооптонушат. Ал эми шаардык эркектердин арасында бул көрсөткүч, тиешелүүлүгүнө жараша 43 пайызды жана 35 пайызды түзгөн. Бишкек шаарында башка аймактарга караганда кооптонуулар көбүрөөк катталган: аялдардын 26 пайызы "бул эң жакшы жана нормалдуу көрүнүш" деп эсептешсе, респонденттердин 2 эседен көбүрөгү кооптонууну сезишсе, 58 пайызы коркунучту сезишет. Бул ажырым эркектер ортосунда байкалаарлык азыраак, бирок кооптонуулар баары бир орун алган (тиешелүүлүгүнө жараша, 32 пайыз жана 43 пайыз). Айыл жергесинде бир башка көрүнүш орун алган, мында аялдардын 50 пайызы бул көрүнүшкө алгылыктуу мамиле жасашса, 34 пайызы кооптонушууда. Бирок айыл жергесиндеги эркектер ортосунда эркектердин кооптонушкандарынан (29 пайыз) эки эсе көбүрөөгү муну жакшы деп эсептешет (57 пайыз).

Мамлекеттик саясат толугу менен же жарым-жартылай Ислам принциптерине таянуусу зарыл деген респонденттердин көпчүлүгү, эркектер сыяктуу эле аялдар дагы динге ишенгендердин көбөйүп жатышына алгылыктуу мамиле жасашууда деп айтууга болот. Ошол эле учурда Ислам принциптеринин саясатка жайылтылышын көпчүлүгү колдошкон Жалал-Абад областында аялдар арасында бул көрүнүшкө канча респондент алгылыктуу пикирин билдирсе, ошончо респондент кооптонушкан (47 пайызы жакшы жана кадыресе көрүнүш деп санашса, 43 пайызы кооптонууну сезишкен). Мында эркектер арасында алгылыктуу мамиле басымдуу кылат (тиешелүүлүгүнө жараша 53 пайыз жана 36 пайыз). Баткен областында кооптонууну сезишкен аялдардын үлүшү (55 пайыз) буга алгылыктуу мамиле жасашкандарга караганда (40 пайыз) ал тургай жогору, ал эми эркектер арасында бул ажырым анчалык эмес (тиешелүүлүгүнө жараша 49 пайыз жана 46 пайыз).

Ошентип, динчилдиктин өсүшүнө алгылыктуу мамиле кылуу менен катар эле, көпчүлүк адамдарда кооптонуулар да бар, бул эркектерге караганда айрыкча аялдар арасында ачык байкалат. Динге ишенгендердин санынын көбөйүүсү – "эң жакшы жана кадыресе көрүнүш" деп

эсептешкендердин арасында жарымына жакынын “бул үй-бүлөнү бекемдөөгө жана балдарды туура тарбиялоого өбөлгө түзөт” деп санагандардын 50 пайызы аялдар жана ушунча эле пайыз эркектер. Мындан тышкары, көптөрү “бул коомдо тартипти жакшыртат жана сакталышына өбөлгө түзөт” деп болжолдошот (аялдардын 26 пайызы жана эркектердин 26 пайызы), ошондой эле “биздин улуттук баалуулуктарды бекемдейт” деп ишенишет (тиешелүүлүгүнө жараша аялдардын 12 пайызы жана эркектердин 14 пайызы). Бул боюнча кооптонушкандардын арасында жарымына жакыны “бул экстремизмдин күч алышына алып келет” деп болжолдошот. Респонденттердин бөлүгү “бул инсандын эркиндиги жана адам укугунун сакталышы үчүн кооптуу” (аялдардын 18 пайызы жана эркектердин 14 пайызы), ошондой эле “коомчулукта чыдамсыздыкка жана келишпестиктердин келип чыгышына алып келет” деп эсептешкен.

Жарандыктарга каршы диний нормаларды жактырышкан айрым билдирүүлөр боюнча бир аз гендердик айырмачылыктар аныкталган. “Кудай берген ислам мыйзамдары мамлекеттик мыйзамдан маанилүүрөөк” деген пикирге аялдардын 27 пайызы жана эркектердин 31 пайызы макул болушкан. Сурамжыланган аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 19 пайызы соттук жана укук коргоо органдарына кайрылгыча, молдонун кеңешин угуп, Шариаттын нормаларына таянуу зарыл” деп эсептешет, ал эми аялдардын 23 пайызы жана эркектердин 29 пайызы “чыныгы мусулман аял күйөөсүнө башка аял алууга тыюу салбайт” деген пикирге кошулушат.

Бирок олуттуу аймактык өзгөчөлүктөргө да көңүл буруубуз абзел (7.1 -таблица).

7.1-Таблица. Динге жактоочулугун мүнөздөгөн, сунушталган стереотиптүү пикирлерге ылайык, аялдар менен эркектердин үлүшү

Көйгөй маселелерди чечүү үчүн айрым органдарга жана уюмдарга/топторго кайрылышкан ишкерлердин пайызы жайгашуусу, областы жана жашы тиби боюнча

	Респондент-тердин саны	Мектепке окугандан көрө, медресе окуган балдардын билими пайдалуу-раак	Чыныгы динге ишенген адам дарыгердин жардамынан жана эмдөөлөрдөн баш тартышы керек, эгер бул диндин талаптарына каршы келсе	Бойго бүтүүгө каршы каражаттарды колдонуу нравалык ченемдерге каршы келет	Бойдон алдыруу - бул адам өлтүрүү	Мамлекет-тик мыйзамдар-га караганда, кудай берген исламдын мыйзамда-ры маанилүү	Ислам баалуулуктарын коргоо үчүн жанынды курмандыкка чалса болот	Сот жана укук коргоо органдарына кайрыл-ганга караганда, молдонун кеңеши менен шарияттын ченемде-рин ээрчиген жакшы	Чыныгы мусул-ман аял күйөө-сүнө башка аялдарды алууга жолтоо болбойт	Никеден сырткары жана чейинки жыныстык байланыш аялдар үчүн жол коюлгус	Никеден сырткары жана чейинки жыныстык байланыш эркектер үчүн жол коюлгус	Чыныгы мусулман аял жакшы көргөн кишисинин артынан бардык жерде ээрчип жүрүшү керек, ал турсун, куралдуу жаңжал тилкелеринде
Аялдар												
Бардыгы	3435	10,1	8,5	36,2	89,7	27,2	13,6	16,0	22,8	85,0	77,6	19,1
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	1481	10,3	7,2	31,1	86,4	18,5	7,7	12,0	20,5	82,1	68,1	15,2
Айыл	1954	10,0	9,2	39,3	91,8	32,5	17,2	18,5	24,2	86,8	83,4	21,5
Областтар												
Баткен	410	5,6	3,1	39,8	89,5	32,2	11,4	19,3	13,3	89,9	83,6	18,7
Жалал-Абад	407	8,6	9,3	43,1	93,7	53,4	30,8	29,0	37,9	93,5	92,5	34,6
Ысык-Көл	370	7,5	2,1	25,2	91,8	12,7	3,2	6,9	15,6	88,5	82,6	14,0
Нарын	355	18,2	17,4	37,7	97,4	30,6	18,8	19,4	29,3	88,3	85,8	30,8
Ош	388	11,7	13,7	48,8	96,2	33,8	22,2	25,5	33,4	94,0	94,2	20,4
Талас	353	7,2	2,5	8,9	82,5	18,9	5,9	2,4	10,7	96,1	92,9	14,5
Чүй	404	8,7	5,1	31,1	86,9	18,2	3,9	4,5	11,6	67,3	59,1	9,3
Бишкек шаары	426	7,9	6,3	20,5	80,8	6,6	3,8	7,8	13,2	74,1	49,3	7,0
Ош шаары	322	30,1	20,2	70,1	90,7	36,5	10,0	19,1	32,7	94,5	92,8	41,4
Эркектер												
Бардыгы	2514	12,9	9,8	37,9	88,0	30,8	18,6	18,8	29,2	86,3	80,7	21,4
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	944	14,8	8,3	34,8	83,0	18,7	11,3	14,9	27,0	80,5	70,5	16,3
Айыл	1570	12,0	10,6	39,4	90,5	36,8	22,2	20,8	30,3	89,1	85,7	23,8
Областтар												
Баткен	258	11,2	8,2	49,1	89,6	31,4	12,3	23,9	24,7	88,6	85,0	17,1
Жалал-Абад	328	10,4	8,7	47,4	95,6	56,6	37,0	34,6	41,2	97,8	98,3	33,5
Ысык-Көл	300	13,5	4,4	27,5	91,7	16,5	10,3	7,5	26,5	92,9	84,9	18,0
Нарын	311	22,8	19,6	38,8	97,5	29,6	12,4	19,4	28,8	85,5	84,2	34,3
Ош	286	12,6	13,2	44,7	89,7	40,9	28,8	20,6	39,8	95,8	91,6	20,6
Талас	291	11,3	4,0	9,0	81,6	24,7	10,3	5,2	13,3	95,1	90,9	16,8
Чүй	265	8,8	7,8	29,4	85,7	17,9	6,1	7,0	12,4	67,5	60,1	16,7
Бишкек шаары	232	12,8	5,8	26,2	74,6	5,2	5,9	14,1	21,1	68,1	52,4	4,1
Ош шаары	243	30,5	25,8	58,1	87,4	32,6	15,2	19,5	37,6	94,0	90,9	45,8

Аймактар ортосунда ажырым өзгөчө чоң деген пикирди кыйла кененирээк кароо зарыл (7.2 жана 7.3-сүрөт). Сүрөттөн башка областтарга караганда Ош шаарында, Ош, Жалал-Абад жана Нарын областтарында эркектер сыяктуу эле, аялдар да диний баалуулактарды жарандык баалуулуктардан маанилүү катары эсептей тургандыгын көрүүгө болот. Бардык тандалып алынган пикирлер боюнча жана башка бардык аймактарда буга аялдарга караганда эркектер макул болушарын да байкоого болот.

7.2-Сүрөт. Динди жактоочулугун мүнөздөгөн сунушталган стереотиптүү пикирлерге макул болушкан аялдардын аймактар боюнча пайыздык үлүшү
(пайыз менен)

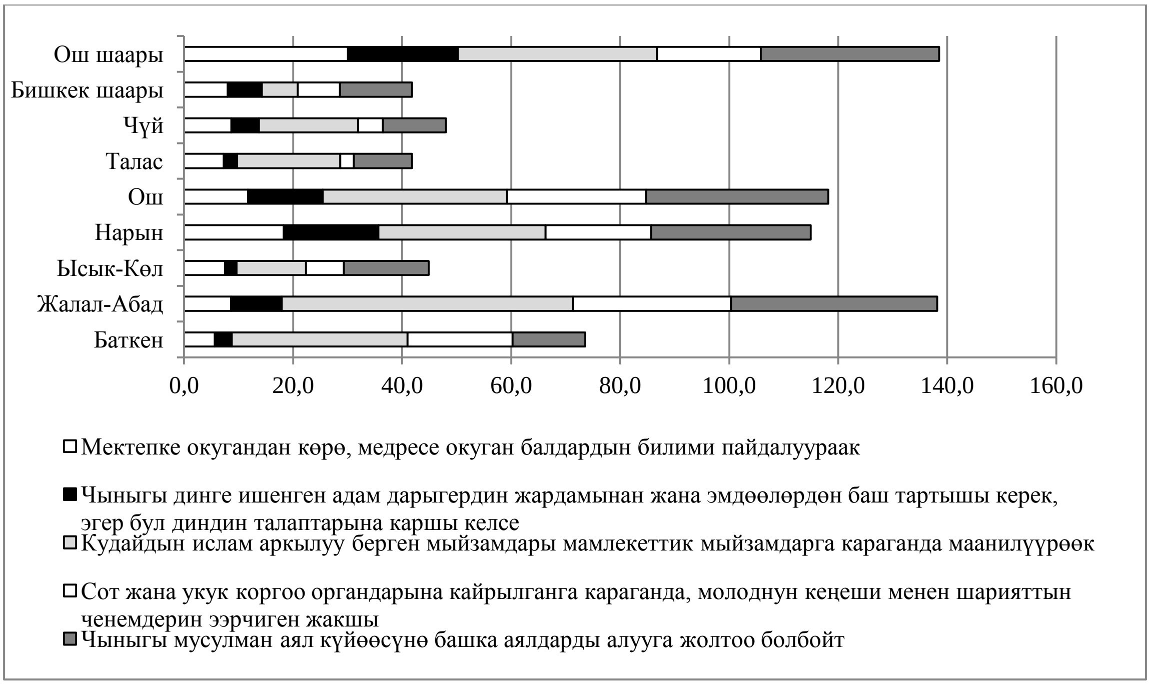

7.3-Сүрөт. Алардын динди жактоочулугун мүнөздөгөн сунушталган стереотиптүү пикирлерге макул болушкан эркектердин аймактар боюнча пайыздык үлүшү
(пайыз менен)

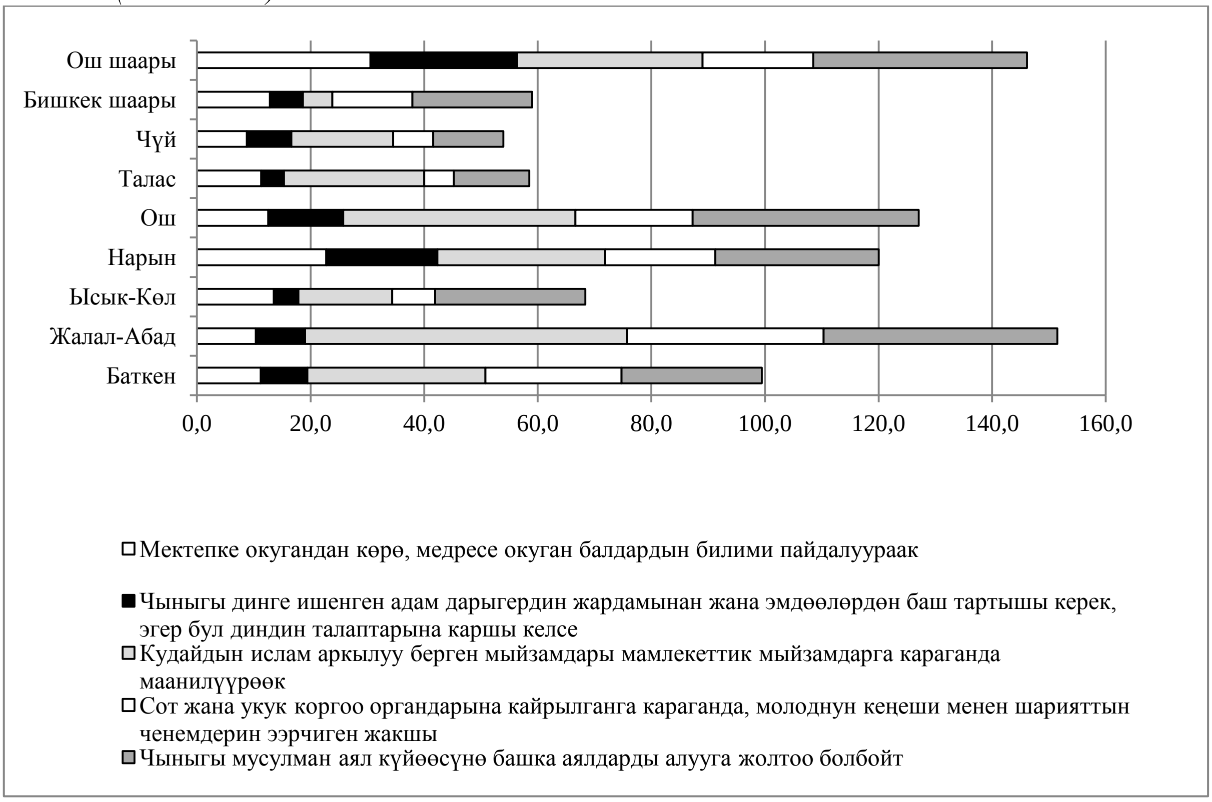

Республиканын айрым райондорунда жарандык баалуулуктар аброюн жоготкондугу жана көптөгөн адамдар өз жашоо шарттарын Ислам нормаларына ылайык өзгөртүүгө даяр экендиктерин айтууга болот.

Коомдо диний экстремизмдин өсүшүнө байланыштуу коопнтонуулардын жогору экендигине карабастан, бул көрүнүшкө бетме-бет келгендердин саны сейрек кездешет. Суралган аялдар менен эркектердин кээ бирлери гана (6 миңдин 85 адамы гана) Сирияга согушчул аракеттерге катышуу үчүн барып келген аялдарга жолугушкан. Ал эми мындай эркектер менен жолуккан респонденттердин саны көбүрөк – Чүй областында 0,2 пайыз, Ош областында 3,3 пайыз катталган. Дээрлик бардык эркектер бул аялдарды “диний уюмдардын өкүлдөрү” барууга мажбур кылышкан деген пикир айтышса, буга аялдардын жарымы гана (52 пайыз) кошулушкан. Аялдардын калган жарымы (48 пайызы) мындай кадамга күйөөлөрү мажбурлашкан деп эсептешет. Бардык респонденттердин дээрлик үчтөн бир бөлүгү (30 пайыз) алар өз ыктыярлары боюнча барышкан дешсе, 80 пайызга жакыны диний уюмдардын алдоосуна кабылышкан деп болжолдошот.

Тыюу салынган диний уюмдар тууралуу маалымат булагы болуп, көпчүлүк сурамжылангандар үчүн ЖМК (38 пайызга жакын) жана Интернет (22 пайызга жакын) калууда. Респонденттердин 10 пайызга жакыны бул суроого жооп берүүдөн кыйналышат жана бул маалыматты “эч жерден алууга болбойт” деп эсептешет.

Эркектер аялдарга караганда “экстремисттик уюмдун ишине катышкандыгы үчүн жоопкерчилик” тууралуу көбүрөөк маалымдалышкан. Алардын ичинен 64 пайызы бул эркинен ажыроого алып келерин болжолдошсо, 19 пайызы жооп берүүдө кыйналышат. Аялдар ортосунда жаза тууралуу 58 пайызы билген болсо, 24 пайызы жооп берүүдөн кыйналышат.

Жыйынтыктоодо диний баалуулуктарды тандоо менен мамлекеттик саясатта исламдын ролунун ортосундагы байланышты көрсөтүү зарыл. Үч көрсөтмөлүү пикирди мисал катары келтирүү жетиштүү (7.2-таблица)

7.2-Таблица. Исламдын мамлекеттик саясаттагы ролуна карата мамилеси боюнча, баалуулуктар тууралуу пикирлерди колдошкон аялдар жана эркектер

Алардын Исламдын мамлекеттик саясаттагы ролуна карата мамилеси боюнча, баалуулуктар тууралуу пикирлерди колдошкон аялдар жана эркектер боюнча пайыздык көрсөткүч	Балдар үчүн мектепке караганда медреседе окуу пайдалуу		Чыныгы динчил адам эгер бул диний канондорго каршы келе турган болсо, доктурлардын жардамынан баш тартуулары тийиш		Соттук жана укук коргоо органдарына кайрылганга караганда, молдонун кеңешин угуп Шариаттын нормаларына таянуу зарыл	
	аялдар	эркектер	аялдар	эркектер	аялдар	эркектер
Дин жеке адамдын өзүнө гана таандык болууга тийиш, ал мамлекеттик саясатка таасирин тийгизбөөсү абзел	8,3	11,4	5,9	7,8	14,1	17
Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бөлүгү болууга тийиш	13,4	18,3	13	14,9	22	24,3
Мамлекеттик саясат толугу менен ислам принциптеринин негизинде калыптанууга тийиш	47,5	26,3	46,8	41,1	42,9	39,4

Келтирилген маалыматтардан улам, калайык калк ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болуу менен ага толук шайкеш келүүгө тийиш деген көз караштарды канчалык көп колдошсо, алар ошончолук мектепте окуганга караганда медреседе окуган пайдалуу деп эсептеген болушат. Мында аялдар арасында бул пикир эркектерге караганда көбүрөөк колдоого алынган. Бул тенденция доктурлардын жардамынан жана эмдөөдөн, ошондой эле укук коргоо жана сот органдарына кайрылуудан баш тартууда да байкалат.

Ошентип, сурамжылоо жүргүзүлгөндөрдүн көпчүлүгү жарандык мамлекеттин баалуулуктарын жана динди мамлекеттик саясаттан бөлүү пикирин колдошсо да, Ош шаары, Ош, Жалал-Абад жана Нарын областтарында респонденттердин олуттуу бөлүгү “Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болууга тийиш” жана “Мамлекеттик саясат толугу менен Ислам принциптеринин негизинде калыптанууга тийиш” деп эсептешет.

Суралгандардын көпчүлүгү динге ишенгендердин өсүшүнө алгылыктуу көз караште экенине карабастан, көпчүлүк адамдар мындан кооптонууга дуушар болушат, бул эркектерге караганда аялдарда бир кыйла ачык байкалат.

Республиканын айрым райондорунда динге берилген мусулмандардын арасында жарандык баалуулуктар аброюн жоготууда деп айтууга болот. Белгилүү бир шарттарда көптөгөн адамдар өз жетиштүүлүгүнүн деңгээлин Ислам нормаларына ылайык өзгөртүүгө даяр экени да ыктымал.

8 Нике тажрыйбалары

Негизги жыйынтыктар

Никенин жалпы маселери

- Сурамжылоонун катышуучуларынын үчтөн эки бөлүгүнөн көбү (аялдардын 65 пайызы жана эркектердин 70 пайызы) диндик ырым - жырым аркылуу нике кыюуну жана чиркөөдө баш кошууну нике катары санашат. Айыл жергесинде респондентердин 74 пайызы, шаарларда - 55 пайызы нике деп диндик ырым - жырым аркылуу нике кыюуну/ чиркөөдө баш кошууну түшүнүшөт.
- Чоңойгон калктын жарымынан көбү - 51 пайызы, анын ичинде айыл жергесинин жашоочуларынын 54 пайызы жана шаардыктардын 48 пайызы никени расмий түрдө каттабай туруп диндик ырым - жырым аркылуу нике кыюуга/ чиркөдөө баш кошууга тыюу салууну киргизүү жөнүндөгү мыйзам долбоорун жашына карабай колдошкон. Бул мыйзам чыгаруу демилгесин аялдардын 37 пайызы жана эркектердин 40 пайызы колдошпойт.
- Аялдар жана эркектер нике мамилелер чөйрөсүндөгү көндүмдөргө бирдей эле деңгээлде дуушар болушат, ал эми аныкталган айырмачылыктар көбүнчө сурамжылоонун катышуучуларынын жашаган жери, билиминин статусу ана этникалык таандыгы менен мүнөздөлөт: респонденттердин 89 пайызы үй-бүлөнүн бактылуу жашашынын кепилдиги бойго жеткен кыздын кыз бойдон турганы экенине кошулат; 82 пайызы - балалуу үй-бүлөнү гана толук кандуу деп айтууга болот деп эсептейт; 86 пайызы - энеси жок үй-бүлөдө кыз бала туура өсө албашына, 77 пайызы - атасы жок үй-бүлөдө эркек баланын туура өсүшү мүмкүн эмес экенине кошулат;
- Аял үй-бүлөнү сактоо үчүн бардык нерсесин курмандыкка чалыш керек деген көз карашты эркектер (63 пайыз) аялдарга (58 пайыз) караганда көбүрөөк карманышат.
- Аялдардын жана эркектердин көбү үй-бүлөлүк салттуу баалуулуктарды карманышат: 97 пайызы үйлөнүү же күйөөгө чыгаардын алдында ата-эненин макулдугун алуу зарыл деп эсептейт.

Жашы жетпегендердин никелери

- Респонденттердин ар бир алтынчысы (аялдардын 17 пайызы жана эркектердин 16 пайызы) Кыргыз Республикасынын жарандарынын кайсы жаштан баштап жалпы эрежеге ылайык никелешүү мүмкүнчүлүгү бар экенин туура айта алышкан жок.
- Ар бир алтынчы аял (15 пайыз) жана ар бир онунчу эркек (13 пайыз) жашы жете элек кыздар менен никелешүүнүн саны көбөйгөнүн белгилешти.
- Сурамжылоого катышкандардын ар бир бешинчиси (20 пайызы) жашы жете электе күйөөгө берилген кыздарды билет. Сурамжылоого катышкандарга белгилүү болгон, 18 жашка чыга электе күйөөгө берилген кыздардын ичинен жарымынан азыраагы (45 пайызы) чоң адамдардын чечими боюнча берилген.
- Жашы жете электердин никеге турушунун көбөйүшүнө төмөндөгүдөй бир топ себептер таасирин тийгизет: кыздардын өзүнүн каалоосу (23 пайыз), жакырчылыктын өсүшү жана үй-бүлөнүн кызын батыраак күйөөгө бергиси келгени (18 пайыз), жаш адамдардын жыныстык эрте жетилүүсү (17 пайыз), кыздарга эрте жашынан никелешүүгө уруксат берген исламдын жана башка диндердин таасиринин күчөшү (16 пайыз), жана ошондой эле жашы жете электерди никеге туруш үчүн ала качуулардын санынын көбөйүшү (11 пайыз).
- Аялдар менен эркектердин басымдуу көпчүлүгү (60 пайыздан көбү) өздөрүнүн 18 жашка чыга элек кыздарын күйөөгө берген ата-энелерди айыпташат. Ошол эле учурда, респонденттердин 27 пайызы өзүнүн кыздарын күйөөгө жашы жете электе береби же бербейби – бул толугу менен ата-эненин өзүнүн жеке иши экенин айтышкан.
- Респонденттердин басымдуу көпчүлүгү (77 пайызы) жашы жете электе күйөөгө чыккан аял көп учурда күйөөсүнө өтө катуу көз каранды болуп жана кесиби жок калат деп эсептешет.
- Жарымынан азы (аялдардын 46 пайызы жана эркектердин 48 пайызы) жашы жете элек менен никелешүүнү эч нерсе менен актоо мүмкүн эместигин айтышкан. Респонденттердин андан азырагы (аялдардын 44 пайызы жана эркектердин 42 пайызы) жашы электер менен никелешүүнү төмөндөгүдөй учурларда актоого даяр экенин билдиришкен, эгерде:

- жашы жете элек кыздын боюнда болуп калса (81 пайыз);

- кыз жакшы көрүп жана жакшы көргөн адамына турмушка чыгууну кааласа (54 пайыз);
- кызды үйлөнүү үчүн ала качып кетишсе (23 пайыз);
- жашы жете электин зомбулукка же зордукка кабыл болуу коркунучу туулса (22 пайыз).

- Респонденттердин аз гана бөлүгү (2 пайызга чейин) аялдар жана эркектер үчүн никелешүүнүн жашын төмөндөтүүнү туура көрүшкөн, ошол эле убакта сурамжылоого катышкандардын 40 пайызы никелешүүнүн жашын аялдар үчүн жана 57 пайызы эркектер үчүн чоңойтууну туура деп табышат.
- Сурамжылоонун катышуучуларынын жарымынан көбү (аялдардын 58 пайызы жана эркектердин 55 пайызы) мамлекет өзүнүн кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүш керек деп эсептейт. Респонденттердин үчтөн бири мындай ата-энелерге карата мамлекеттин чара көрүшүнө каршы болгон, анда эркектер (36 пайызы) аялдарга (31 пайыз) караганда мамлекеттин ата-энелерге карата чара көрүшүнө каршы экенин көбүрөөк билдиришкен.

Үй-бүлө куруу үчүн кыздарды ала качуу.

- Респонденттердин басымдуу көпчүлүгү (аялдардын 81 пайызы жана эркектердин 78 пайызы) кыздарды ала качуу көрүнүшүнө тескери карашат. 5 пайызга жакыны бул көрүнүштү туура деп санашат жана 12 пайызы - нейтралдуу карашат. Бул көйгөйлүү маселени туура деп санагандардын арасында 21-30 жаштагы айыл жергесинде жашаган кыргыздардын (аялдардын да, эркектердин да) саны көптүк кылат.
- Аялдар менен эркектердин жарымынан көбү (55 жана 56 пайызы, тийешелүү түрдө) акыркы беш жылдын ичинде аялдарды никелешүү үчүн мажбурлап күчкө салуу менен ала качуу учурлары азайып калды деп эсептешет. Респонденттердин андан аз гана азыраагы (аядардын да, эркектердин да 48ден пайызы) аялдарды мажбурлабай, алардын макулдугу менен ала качуулар дагы азайып калганын белгилешет. Респонденттердин бирдей саны (20 пайыздын тегерегинде) акыркы беш жылдын ичинде кыздарды мажбурлап да, мажбурлабай да ала качуулардын динамикасы өзгөргөн деп эсептешет.
- Сурамжылоонун катышуучуларынын ар бир онунчусу (аялдардын 11 пайызы жана эркектердин 12 пайызы) акыркы беш жылдын ичинде алардын чөйрөсүндө кыздарды алардын макулдугу менен ала качуу учурлары көбөйгөнү жөнүндө билдиришсе, респонденттердин 4 пайызы кыздарды никелешүү үчүн алардын макулдугу жок күчкө салып ала качуу көбөйгөнүн айтышкан.
- Шаардын жашоочулары (аялдар - 5 пайыз, эркектер - 6 пайыз) кыздарды күчкө салып, зордоп ала качуулардын саны көбөйгөнүн айылдын жашоочуларына (аялдар да, эркектер да 3 пайыздан) караганда дээрлик эки эсе көп белгилешкен.
- Кыздарды күчкө салып, зордоп ала качуу учурлары жөнүндө Нарын менен Ош областтарында, ошондой эле Бишкек жана Ош шаарларында жашаган, билим деңгээли жогору, 18-30 жаштагы кыргыз эркектеринин (9-11 пайыз) көбүрөөк кабары бар.
- Кызды никелешүү үчүн ала качкан эркектерге аялдар (59 пайыз) эркектерге (49 пайыз) караганда көбүрөөк тескери көз караште болушат. Ошол эле убакта, эркектер мындай ишке барган эркекге оң баа беришет (12 пайызга каршы 18 пайыз) же нейтралдуу карашат (25 пайызга каршы 31 пайыз).
- Кыздарды никелешүү үчүн ала качуунун негизги себептери деп аялдар төмөнкүлөрдү эсептешет: ала качкан адам кыздын башка адамга күйөөгө чыгышын каалаган эмес (30 пайызы); себеби, ала качкан адам ал макулдугун бербейт деп корккон (24 пайызы); ала качкан адам аны менен таанышууга батынган эмес (21 пайызы) же калың берүү мүмкүнчүлүгү болбогон (18 пайызы), жана ошондой эле ата-энеси/ туугандары кызды ала качууну туура көрүп, талап кылышкан (19 пайызы). Эркектер дагы жалпысынан ушул эле себептерди белгилешкен, бирок алар кыз менен таанышууда болгон кыйынчылыктарды жана калың төлөөнүн мүмкүн болбогонун көбүрөөк көрсөтүшкөн (21 пайыздан).
- Респонденттердин дээрлик ар бир бешинчиси (аялдар - 17 пайыз, эркектер - 21 пайыз) ала качып кеткенден кийин кыздын отуруп калып, ала качкан адамга күйөөгө чыкканы туура болот деп эсептешет. Кыздын ала качкан адамдан кеткени туура деген пикир менен макул болгондордун саны аялдар менен эркектердин билиминин деңгээлинин жогорулашына жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун жакшырышына жараша көбөйгөн. Ала качкан адам менен никелешүүнү туура көргөн эркектердин саны баардык жаштардагы аялдардын санынан көбүрөөк, ошондой эле алардын ичинде, жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлине жана

этникалык таандыгына карабастан, кесиптик-техникалык билим деңгээли төмөн эркектер көптүк кылат.

- Кыздын отуруп калганы туура деген себептердин ичинде төмөндөгүлөр аталган: тегерегиндеги чөйрө тарабынан болгон тескери сөздөр, пикирлер (аялдар жана эркектер - 39 пайыздан), кыз эркекке баш ийиш керек деген калыптанып калган ишенич, (аялдардын 25 пайызы жана эркектердин 34 пайызы), кийин турмушка чыгуу кыйын болуп кала турганы (аялдар – 24 пайыз, эркектер – 20 пайыз). Кыз отуруп калыш керек деген пикир шаарларда айылдарга караганда 2 эсе көбүрөөк тараган. Ала качып кеткен кызга карата жыныстык (сексуалдык) зордук көрсөтүлгөн учурларда, кыз кетип калыш керек деп эсептегендердин саны көбөйгөн: аялдар – 25 пайыз, эркектер – 29 пайыз.
- Аялдардын 58 пайызы жана эркектердин 53 пайызы кызды ала качууда сексуалдык зордук көрсөтүлгөн болсо кыз кетип калыш керек жана укук коргоо органдарына кайрылыш керек деп эсептегине карабастан, аялдардын 39 жана эркектердин 26 гана пайызы алардын кызын/карындашын/ сиңдисин ала качып кетсе, үйүнө алып кетише турганын жана милицияга кайрылып ала качуу жөнүндө арыз беришерин айтышкан.
- Сурамжылангандардын жарымынан көбү (52-53 пайызы), жынысына карабастан, аял-туугандардын кызды ала качууга катышканын элдик каада- салт деп эсептешет, ал эми аялдардын үчтөн бири өздөрүнүн катышканын тууганына жардам берүү керектиги менен акташат (31 пайыз). Ар бир онунчу сурамжыланган аялдардын ала качууга катышканын чарбалыкта жардам берүүчү келин керек болгондугу (12-13 пайыз), же аларды дагы бирөөлөр ала качып келгени менен актайт (аялдардын 10 пайызы жана эркектердин 13 пайызы).
- Шаар жергесинде да, айыл жергесинде аялдардын жана эркектердин көпчүлүгү (70-71 пайызы) кыздарды ала качкандыгы үчүн мыйзам алдында жооп берерин билишет. Жарымысынан азыраагы (аялдардын 41 пайызы жана эркектердин 44 пайызы) кыздарды никелешүү үчүн ала качууга каралган жаза жөнүндө туура жооп беришкен.
- Кыздарды никелешүү үчүн ала качуу практикасын токтото турган чаралардын арасында төмөндөгүлөр аталган: бул маселе боюнча берилген арыздарды кароодогу соттордун жана милициянын ишине талаптарды күчөтүү; ала качкан адамды жазалоону камсыз кылуу (19 пайыз); уландарга кыздарды ала качып жана никелешүүгө мажбурлоого жардам берип, кылмышка кошо катышкан достору менен аялдарды жоопко тартуу (16 пайыз); ала качуу кыздардын укуктарын бузууга жатары жөнүндө калкка маалымат берүү (15 пайыз).

Бул бөлүмдө кандай никелешүүнү аялдар менен эркектер колдоору, алардын нике мамилелеринин ар түрдүү аспектерине, анын ичинде катталбаган нике, диний нике, жашы жетпегендердин никеси, никелешүү үчүн аялдарды ала качууга болгон көз караштары менен пикирлери, жана ошондой эле аялдардын жана кыздардын жубайын эркин тандоого болгон укугунун бузулуш жана минималдуу нике жашынын сакталбаган учурлары жөнүндө арызданбаганынын себептери жөнүндө толук маалымат берилген. Бөлүмдө расмий каттабай туруп нике кыюу/чиркөөдө баш кошуу ырым-жырымдарын өткөрүүгө тыюу салуу боюнча мыйзам чыгаруу демилгелерине тийешелүү маселелер, жана ошондой эле никелешүү жөнүндө чечим кабыл алуунун маселелери изилденет. Жашы жетпегендердин никеге турушу, катталбаган нике жана никелешүү үчүн кыздарды ала качуу сыяктуу тескери көрүнүштөрдү токтотуш үчүн мамлекет кандай чараларды көрүшү керек жөнүндөгү калктын пикири келтирилет.

8.1 НИКЕЛЕШҮҮНҮН ЖАЛПЫ МАСЕЛЕЛЕРИЖ

Үй-бүлө кодексине ылайык[18], нике - бул үй-бүлө күтүү максатында түзүлгөн, жубайлардын ортосундагы мүлктүк жана мүлктүк эмес мамилелерин жарата турган, мыйзамда белгиленген тартипте тараптардын эркин жана толук макулдугу менен эркек жана аялдын ортосундагы тең укуктуу баш кошуусу; Эч кандай диний ырым-жырымдар нике деп таанылбайт жана аял менен эркектин ортосунда эч кандай мүлктүк укуктарды жаратпайт.

[18] Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө Кодексинин 2- Беренеси, 30 август 2003 жыл № 201.

8.1-таблицада берилген маалыматтар үй-бүлө мыйзамдары боюнча нике деп ЖААК (ЗАГС) органдарында расмий катталуу гана таанылаары жөнүндө калктын жетиштүү маалыматы жок экенин көргөзөт. Ошентип, республиканын чоңойгон калкынын үчтөн эки бөлүгүнөн көбүрөөгү нике деп эч кандай юридикалык натыйжаларды бербеген, мусулмандардын диндик ырым-жырым аркылуу нике кыюусун жана христиандардын чиркөөдө баш кошуусун түшүнүшөт. Мында, болжол менен, сурамжылоонун ар бир бешинчи катышуучусу нике деп диндик ырым-жырымды гана түшүнөт.

Ошентип, аялдардын үчтөн эки бөлүгү (65 пайызы) жана эркектердин дээрлик 70 пайызы нике деп диндик ырым-жырымдар аркылуу нике кыюу менен чиркөөдө баш кошууну эсептешет. Муну менен катар, аялдардын 85 пайызы жана эркектердин 80 пайызы нике деп ЖААК(ЗАГС) органдарында катталууну эсептешет. Ошентип, аялдар расмий никенин баалуулугун эркектерге караганда көбүрөөк деңгээлде түшүнүшөт. Диндик ырым-жырым өткөрбөй жана расмий каттоосу жок чогуу жашоону аялдардын да, эркектердин да көпчүлүгү (94–95 пайызы) нике деп эсептебейт.

Шаардыктарга караганда айыл жергесинде жашаган аялдар жана эркектер диндик ырым-жырым аркылуу нике кыюу/ чиркөөдө баш кошууну нике деп көбүрөөк санашат. Ошентип, айыл жергесинде аялдардын 74 пайызы жана эркектердин 75 пайызы нике деп диний ырым-жырым менен нике кыюуну/ чиркөөдө баш кошууну түшүнүшөт, ал эми шаар жергесинде бул көрсөткүчтөр бир топ төмөн – аялдардын арасында 51 пайыз жана эркектердин арасында 58 пайыз.

Диний ырым-жырымдардын баалуулугу Бишкек шаары (30 пайыз аялдар арасында жана 40 пайыз эркектер арасында) жана Ысык-Көл областы (48 пайыз аялдар арасында жана 55 пайыз эркектер арасында) менен салыштырганда, Баткен областында (аялдар жана эркектер арасында 94 и 95 пайыздан), Ош шаарында (аялдар жана эркектер арасында 86 жана 88 пайыздан), Ош (аялдар жана эркектер арасында 83 жана 85 пайыздан), Талас (аялдар жана эркектер арасында 82 жана 80 пайыздан), Жалал-Абад (79 пайыз аялдар арасында жана 78 пайыз эркектер арасында) жана Нарын областтарында (79 пайыз аялдар арасында жана 82 пайыз эркектер арасында) бийигирээк. Диний никелердин баалуулугу аялдардын жашы өткөн сайын төмөндөй баштайт: 18-20 жаштагылардын тобунда 70 пайызы жана 60 жаштан өйдөгүлөрдүн тобунда 58-59 пайызы диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/ чиркөөдө баш кошууну нике деп эсептешет.

Билим деңгээли жогорураак респонденттер билим деңгээли төмөн респонденттерге караганда расмий никелешүүнү өйдөрөөк коюшат. Ошентип, расмий катталууну жогорку билими бар аялдардын 88 пайызы жана эркектердин 84 пайызы, негизги (орто) жалпы билими бар аялдардын 80 пайызы жана эркектердин 82 пайызы нике деп эсептешет. Ошого жараша, жогорку билими бар респонденттерден айырмаланып (аялдардын 55 пайызы жана эркектердин 63 пайызы) жалпы орто билимдүү респонденттердин арасында диндик нике кыюуну жана чиркөөдө баш кошууну никелешүү деп эсептегендердин саны көп (аялдардын 76 пайызы жана эркектердин 71 пайызы).

Бул көрсөткүч боюнча жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлине жана этникалык таандыгына карата айырмачылыктар байкалат. Жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун жакшырышы менен диндик никелердин баалуулугу төмөндөй баштайт. Ошентип, өтө жакыр үй чарбалыктарында аялдардын 74 пайызы жана эркектердин 77 пайызы диний ырым-жырым аркылуу нике кыюну/ чиркөөдө баш кошууну нике деп эсептешет, ал эми бай үй-бүлөлөрдө мындай ойлогондор чанда гана – аялдардын 47 пайызы жана эркектердин 55 пайызы.

Никеге тура электер, ажырашкандар же никесин диний ырастабагандарга караганда никесинин диний ырастоосу бар респонденттер диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/ чиркөөдө баш кошууну көбүрөөк нике деп эсептешет.

8.1–Таблица. Аялдар жана эркектер эмнени нике деп эсептешет

Чогуу жашоону, диний ырым-жырымды же ЖААК органдарында расмий катталууну нике деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жеринин түрлөрү, областтар, жашы боюнча топтор, билиминин деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли, улуту жана үй-бүлөлүк абалы боюнча аныкталган пайыздары

	Аялдар				Эркектер			
	Чогуу жашоо/ бирге жашоо (расмий каттоосу же диний ырым-жырымы жок)	Диний ырым – жырым нике кыюу/ чиркөөдө баш кошуу	ЖААК та катталуу	ЖБК/ЖБ	Чогуу жашоо/ бирге жашоо (расмий катто-осу же диний ырым-жыры-мы жок)	Диний ырым – жырым нике кыюу/ чиркөөд ө баш кошуу	ЖААК та катта луу	ЖБК/ ЖБ
Бардыгы	4,7	65,2	84,8	0,7	4,1	69,2	80,4	1,0
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	5,1	51,2	86,7	0,8	4,8	58,0	81,2	1,2
Айыл	4,5	73,9	83,6	0,6	3,7	74,7	79,9	0,9
Областтар								
Баткен	10,7	93,6	87,5	0,2	8,5	95,2	90,5	0,0
Жалал-Абад	0,6	79,3	71,4	0,9	2,0	77,6	64,5	1,5
Ысык-Көл	3,5	47,8	91,8	0,5	1,5	55,2	84,0	0,8
Нарын	2,5	78,7	61,7	0,9	2,1	82,4	59,8	1,0
Ош	6,6	82,8	86,6	0,0	3,4	85,0	84,1	1,5
Талас	0,3	81,9	95,0	0,0	0,0	80,5	96,3	0,0
Чүй	5,5	50,4	89,9	1,2	6,9	48,8	89,6	0,5
Бишкек шаары	1,4	30,3	89,6	1,2	1,8	39,7	83,0	1,1
Ош шаары	18,6	85,8	84,9	0,7	17,4	87,6	79,8	1,3
Курагы, жаш								
18-20	3,4	69,5	91,5	0,0	1,2	70,5	75,1	1,4
21-30,	5,0	64,5	83,8	1,5	3,6	70,5	77,7	0,7
31-40	5,7	69,2	84,6	0,2	4,8	69,2	81,0	0,5
41-50	4,2	65,3	83,4	1,1	4,2	70,6	81,4	2,4
51-60	3,6	65,2	87,3	0,2	4,6	68,3	83,1	0,6
61-70	5,9	57,6	84,0	0,4	4,8	60,1	84,7	0,8
70+	4,1	59,2	80,9	0,4	3,6	75,4	76,7	1,1
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтыганда)	1,9	76,2	80,2	0,5	2,7	70,9	81,7	1,4
Жалпы орто	5,9	74,1	82,5	0,6	4,4	73,9	77,0	1,3
Баштапкы жана орто кесиптик	4,0	55,0	87,3	1,0	4,0	64,9	83,4	0,4
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн (аяктабаган) жогорку	4,3	54,8	88,4	0,8	4,0	63,1	83,8	0,9
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	4,0	74,4	84,4	0,5	3,0	76,5	80,5	1,1
Экинчи	5,4	74,9	83,2	0,5	3,6	74,7	80,2	0,9
Орточо	4,7	67,6	83,4	0,9	6,5	72,8	80,8	0,2
Төртүнчү	5,0	55,4	87,6	0,7	2,5	58,8	79,3	1,5
Өтө бай	4,3	47,4	86,0	1,1	5,2	55,3	81,2	1,7
Улуту								
Кыргыздар	3,8	70,0	82,6	0,7	2,8	72,0	79,1	0,6
Өзбөктөр	8,0	82,1	89,4	0,4	5,2	83,8	81,8	1,6
Орустар	8,7	8,6	93,7	1,1	12,9	8,8	90,1	2,3
Башкалар	0,9	57,9	86,6	0,7	6,9	65,5	82,1	3,4
Үйбүлө абалы								
Никеде эч качан турган эмес	3,4	48,4	85,9	0,7	4,0	64,8	73,8	1,7
Расмий никеде гана турушат	5,3	23,0	94,4	0,0	7,7	22,6	96,7	0,5
Диний никеде гана турушат	8,3	79,4	70,8	2,2	2,7	84,5	65,6	0,0
Расмий жана диний никеде турушат	4,6	75,6	84,5	0,5	3,1	76,7	81,2	1,0
Расмий жана диний никеси жок чогуу (бирге) жашашат	20,8	51,4	77,4	5,3	7,6	65,3	55,9	2,2
Ажырашкан	3,7	52,3	88,4	1,3	12,9	52,8	87,0	0,2
Жесирлер	3,8	64,2	82,3	0,8	6,0	66,9	74,5	2,1

8.2-таблицада депутаттардын никени ЖААКта расмий каттабай туруп диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/чиркөөдө баш кошууну өткөрүүгө тыйуу салуу боюнча мыйзам чыгаруу демилгеси жөнүндө респонденттердин пикирлери келтирилген. Аялдардын (52 пайызы) жана эркектердин (51 пайызы) жарымынан көбү никени расмий каттабай туруп диний ырым-жырым

аркылуу нике кыюуну/чиркөөдө баш кошууну өткөрүүгө тыйуу салууну киргизүүнү колдоорун билдиришкен. Бул демилгеге каршы экенин билдиргендердин ичинде аялдардын саны 37 пайызды түзгөн жана эркектердин арасында да болжол менен ошончо эле (39 пайыз) болгон.

Айылдарда жашаган аялдар (55 пайыз) шаардык аялдарга (46 пайыз) караганда мындай тыюу салууну колдоорун көбүрөөк билдиришкен. Бул маселе боюнча эркектердин арасында шаар менен айылдын ортосунда көп айырмачылыктар байкалган эмес (50 пайыз шаарда жана 52 пайыз айылда). Ошол эле убакта, шаардык аялдарга айылдыктарга караганда бул суроого жооп берүү 2 эсе көп кыйыныраак болду (16 пайыз жана 8 пайыз, тийешелүү түрдө).

Бул көрсөткүчтүн жашоо регионуна карата өзгөрүмдүүлүгү байкалат. Ошентип, расмий каттабай туруп диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/чиркөөдө баш кошууну өткөрүүгө тыюу салууну киргизүүнүн жактоочуларынын саны Ош шаарында (аялдар арасында 76 пайыз жана эркектер арасында 73 пайыз), Баткен (аялдар арасында 75 пайыз жана эркектер арасында 71 пайыз) жана Нарын (аялдар арасында 70 пайыз жана эркектер арасында 61 пайыз) областтарында бир кыйла көбүрөөк. Белгилей кетсек, так ушул областтарда диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/ чиркөөдө баш кошуу никелешүү деп эсептегендердин саны көбүрөөк. Суроого жооп берүү кыйынчылык туудурган респонденттердин саны абдан көп болгон (25 пайызга чейин) Бишкек шаарынын (аялдар арасында 30 пайыз жана эркектер арасында 38 пайыз) жана Чүй областынын (аялдар арасында 44 пайыз жана эркектер арасында 47 пайыз) жашоочулары депутаттардын бул демилгесин баарынан азыраак колдошот.

Диний ырым-жырым аркылуу нике кыюуну/чиркөөдө баш кошууну өткөрүүгө тыюу салууну киргизүү демилгесин колдоо билим деңгээли төмөнүрөөк болгон, жакыр үй чарбалыктарынан чыккан респонденттердин арасында көбүрөөк жана респонденттердин жашы чоңойгон сайын дагы көбөйөт.

8.2-Таблица. Сурамжылоого катышуучулардын депутаттардын диний ырым-жырым аркылуу нике кыйуу/ чиркөөдө баш кошууну ЖААК та никени расмий каттоого чейин өткөрүүгө тыюу салуу жөнүндө демилгесине карата болгон мамилеси

Депутаттардын диний ырым-жырым аркылуу нике кыюу/ венчаниени (чиркөөдө баш кошууну) ЖААК та никени расмий каттоого чейин өткөрүүгө тыюу салуу жөнүндө демилгесин колдогон жана колдобогон аялдар менен эркектердин санынын жашаган жеринин түрү, билиминин деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	Колдошот	Колдошпойт	ЖБК/ЖБ	Колдошот	Колдошпойт	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	51,9	36,8	11,3	51,4	39,8	8,7
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	46,3	37,6	16,1	50,3	39,0	10,7
Айыл	55,3	36,3	8,4	52,0	40,2	7,8
Областтар						
Баткен	75,1	17,8	7,2	70,9	23,3	5,8
Жалал-Абад	52,6	42,7	4,7	48,8	45,3	5,9
Ысык-Көл	65,0	30,1	5,0	62,9	33,9	3,3
Нарын	70,2	28,8	1,0	60,8	33,7	5,5
Ош	55,4	39,0	5,7	50,8	46,2	3,1
Талас	49,6	46,3	4,1	41,7	53,6	4,7
Чүй	43,8	31,4	24,7	47,2	31,0	21,8
Бишкек шаары	29,6	48,9	21,5	37,7	47,4	14,9
Ош шаары	75,5	19,8	4,7	72,8	22,5	4,6
Курагы, жаш						
18-20	45,5	37,5	17,0	44,1	40,9	15,1
21-30	51,4	38,9	9,7	50,6	38,5	10,9
31-40	49,7	40,5	9,8	51,7	38,7	9,6
41-50	53,6	37,3	9,1	50,1	44,0	5,8
51-60	55,1	33,8	11,1	52,9	39,1	8,0
61-70	54,8	27,5	17,8	57,2	37,1	5,7
70+	49,9	32,5	17,7	55,2	40,6	4,2
Билим деңгээли						
Негизги жалпы (жалпы орто (баштапкыны камтый)	55,3	30,2	14,4	45,5	41,1	13,4
Орто жалпы	51,0	39,8	9,1	53,6	38,6	7,8
Баштапкы жана орто кесиптик	51,1	34,0	14,9	53,1	37,4	9,5
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн (аяктабаган) жогорку	52,8	36,4	10,8	47,8	44,1	8,1

Депутаттардын диний ырым-жырым аркылуу нике кыюу/ венчаниени (чиркөөдө баш кошууну) ЖААК та никени расмий каттоого чейин өткөрүүгө тыюу салуу жөнүндө демилгесин колдогон жана колдобогон аялдар менен эркектердин санынын жашаган жеринин түрү, билиминин деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	Колдошот	Колдошпойт	ЖБК/ЖБ	Колдошот	Колдошпойт	ЖБК/ЖБ
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли						
Өтө жакыр	57,0	35,4	7,6	53,9	39,0	7,1
Экинчи	59,8	33,7	6,5	53,5	39,9	6,6
Орто	49,0	40,9	10,1	53,7	41,5	4,8
Төртүнчү	45,3	37,2	17,5	45,6	40,6	13,8
Өтө бай	44,4	38,1	17,5	48,0	37,8	14,2
Улуту						
Кыргыздар	52,1	40,2	7,7	50,0	43,6	6,5
Өзбөктөр	65,1	29,4	5,5	58,7	36,3	5,0
Орустар	38,4	22,9	38,7	49,9	19,0	31,1
Башкалар	39,1	36,3	24,5	53,3	26,4	20,3

8.3, 8.4- Таблицаларда жана берилген маалыматтар аялдар менен эркектер бирдей деңгээлде никелешүү мамилелериндеги көндүмдөрдүн(стереотиптердин) таасиринде экенин көргөзөт, ал эми аныкталган айырмачылыктар бир топ деңгээлде сурамжылоонун катышуучуларынын жашаган жери, билим статусу жана этникалык таандыгы менен мүнөздөлөт.

Жалпысынан алганда респонденттердин 89 пайызы кыздын кыз бойдон турганы анын үй-бүлөдө бактылуу жашашынын кепилдиги болору менен макул, 82 пайызы балалуу гана үй-бүлө толук кандуу үй-бүлө болуп саналарына кошулушат.

Сурамжылоого катышуучулардын көпчүлүгү (86 пайызы) энеси жок үй-бүлөдө кыз бала туура өсүп жетиле албай тургандыгына жана 75 пайызы атасы жок үй-бүлөдө эркек баланын туура өсүп жетиле албай тургандыгына кошулушат, демек респонденттердин оюу боюнча тарбиялоодо атанын катышканына караганда эненин катышканы көбүрөөк маанилүү.

Эркектер менен аялдардын дээрлик бардыгы (97 пайызы) үйлөнөөрдө же турмушка чыгаарда ата-энесинин макулдугун алуу зарыл экендиги менен макул. Жаштар никелешүү жөнүндөгү чечимди өздөрү кабыл алуу керек экендиги менен макул болгон спонденттердин саны бир кыйла төмөн – 74 пайыз.

Эркектер (63 пайыз) аялдарга (58 пайыз) караганда көбүрөөк аял үй-бүлөнү сактап калыш үчүн бардык нерсесин курмандыкка чалыш деген көз караште болушат. Ошол эле учурда, эркек үчүн (56 пайыз) ажырашуу аялга (61 пайыз) караганда анчалык уят эмес.

Нике мамилелеринин тегерегиндеги көндүмдөрдүн таасирине шаардын жашоочуларына караганда айылдын жашоочулары көбүрөөк кабыл болушат. Алар өйдөдө келтирилген пикирлердин баары менен көбүрөөк макул болушат, бирок төмөндө келтирилген пикирлер боюнча айырмачылыктар көбүрөөк байкалат:

- балалуу үй-бүлөлөр гана толук кандуу үй-бүлө болуп эсептелет (84 жана 74 пайыз, тийешелүү түрдө);
- атасы жок үй-бүлөдө эркек бала туура өсүп жетиле албайт (84 жана 64 пайыз, тийешелүү түрдө);
- аял үй-бүлөнү сактап калыш үчүн баардык нерсесин курмандыкка чалыш керек (66 жана 51 пайыз тийешелүү түрдө);
- аял үчүн ажырашуу уят (68 жана 49 пайыз тийешелүү түрдө) ;
- эркек үчүн ажырашуу уят (62 жана 44 пайыз тийешелүү түрдө).

8.3-Таблица. Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлерге болгон аялдардын мамилеси

Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлер менен макул болгон аялдардын санынын жашаган жеринин түрү, биламининин деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы (суроого жооп берүү кыйынчылык туудургандарды эсепке албаганда)

	Аялдардын саны	Айтылган пикирлер менен макул болгон аялдардын салыштырмалуу салмагы, пайыздарда:								
		Кыздын кыз бойдон турганы анын үй-бүлөдө бактылуу жашашынын кепилдиги	Балалуу үй-бүлө гана толук кандуу үй-бүлө болуп эсептелет	Атасы жок үй-бүлөдө эркек бала туура өсүп жетиле албайт	Энеси жок үй-бүлөдө кыз бала туура өсүп жетиле албайт	Үйлөнүш же турмушка чыгыш үчүн ата-энесинин макулдугун алуу зарыл	Жаштар никеге туруу жөнүндөгү чечимди өздөрү кабыл алышы керек	Аял үй-бүлөнү сактап калыш үчүн баардык нерсени курмандык кылыш керек	Аял үчүн ажырашуу уят деп эсептелет	Эркек үчүн ажырашуу уят деп эсептелет
Бардыгы	3432	88,3	79,5	75,3	85,9	96,4	73,8	58,2	58,3	52,6
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	1481	84,5	72,0	64,0	81,0	96,8	75,7	47,8	44,7	40,2
Айыл	1951	90,	84,2	82,3	89,0	96,1	72,6	64,7	66,8	60,3
Областтар										
Баткен	410	97,7	87,7	79,6	83,1	98,1	72,2	47,2	62,3	55,2
Жалал-Абад	407	96,4	92,1	92,9	97,8	97,5	79,4	63,9	95,2	90,0
Ысык-Көл	368	82,3	84,8	83,6	88,5	96,2	69,2	47,4	29,3	23,6
Нарын	355	86,1	76,8	72,8	83,7	96,0	81,1	54,3	82,6	76,1
Ош	388	96,1	77,2	74,9	83,4	93,1	56,3	76,1	68,2	64,0
Талас	352	97,7	94,3	90,4	95,9	99,0	77,2	51,8	50,0	46,5
Чүй	404	74,6	80,5	81,7	90,8	97,2	84,8	68,2	50,6	41,8
Бишкек шаары	426	80,2	59,0	48,8	73,3	96,3	77,9	38,6	26,3	22,0
Ош шаары	322	93,1	91,0	69,1	83,7	99,0	73,5	54,8	66,4	58,7
Курагы, жаш										
18-20	142	92,7	76,7	81,0	81,4	95,4	69,0	50,8	60,6	55,8
21-30	676	87,0	81,4	77,3	87,1	96,7	76,5	57,2	61,5	53,2
31-40	778	90,0	77,4	73,5	85,5	96,9	71,4	56,8	58,8	54,9
41-50	719	88,8	78,3	70,1	83,4	96,1	73,0	57,1	54,4	49,8
51-60	584	90,0	81,6	78,3	88,9	97,9	74,7	61,9	57,4	51,5
61-70	342	84,8	79,8	74,4	87,7	97,2	73,1	63,3	58,0	53,1
70+	191	81,3	79,5	76,8	85,8	88,6	76,9	64,2	55,3	50,0
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	293	91,7	83,1	82,6	90,1	95,4	65,1	70,2	68,9	60,1
Жалпы орто	1 462	92,0	83,4	79,7	87,7	96,0	74,5	62,8	68,7	63,6
Баштапкы жана орто кесиптик	821	83,0	75,8	69,9	82,2	96,4	72,6	50,8	43,5	37,3
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	856	85,4	74,7	69,8	84,7	97,4	76,7	52,5	49,7	44,5
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Өтө жакыр	790	93,3	84,5	79,6	86,6	96,8	68,3	65,3	66,8	60,9
Экинчи	732	92,3	81,6	79,0	89,4	97,1	73,5	59,5	64,7	58,7
Орто	622	90,8	82,6	76,9	86,7	94,3	77,2	59,4	63,0	59,0
Төртүнчү	696	81,7	74,8	69,6	82,6	97,3	74,0	53,8	46,6	40,3
Өтө бай	592	80,6	71,5	68,9	83,3	96,1	78,1	49,9	45,7	39,6
Улуту										
Кыргыздар	2 496	90,5	81,3	76,5	86,5	96,0	75,7	58,5	59,4	54,1
Өзбөктөр	435	98,2	86,0	80,4	89,1	98,3	56,6	64,6	78,9	69,3
Орустар	320	56,7	53,9	58,4	77,8	94,8	87,4	43,1	16,8	12,4
Башкалар	181	88,9	83,2	76,3	84,8	99,2	70,8	64,0	61,8	59,0

Келтирилген калыптанып калган көндүм көз караштар билим деңгээли төмөн, өтө жакыр үй-чарбаларынан чыккан респонденттерге мүнөздүү жана Бишкек шаары менен Чүй областында жашаган кыргыз жана өзбек улутундагы эмес аялдар менен эркектердин арасында эң эле аз кездешет.

8.4-Таблица. Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлерге болгон эркектердин мамилеси

Нике жана үй-бүлө тууралуу айтылган көндүм пикирлер менен макул болгон эркектердин санынын жашаган жеринин түрү, билиминин деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы (суроого жооп берүү кыйынчылык туудургандарды эсепке албаганда)

	Айтылган көндүм пикирлер менен макул болгон эркектердин саны	Айтылган ойлор менен макул болгон эркектердин салыштырмалуу салмагы, пайыздарда:								
		Кыздын кыз бойдон тургандыгынын үй-бүлөдө бактылуу жашашынын кепилдиги	Балалуу үй-бүлө гана толук кандуу үй-бүлө болуп эсептелет	Атасы жок үй-бүлөдө эркек бала туура өсүп жетиле албайт	Энеси жок үй-бүлөдө кыз бала туура өсүп жетиле албайт	Үйлөнүш же турмушка (күйөөгө) чыгыш үчүн ата-энесинин макулдугун алуу зарыл	Жаштар никеге туруу жөнүндө гү чечимди өздөрү кабыл алышы керек	Аял үй-бүлөнү сактап калыш үчүн баардык нерсесин курмандык кылыш керек	Аял үчүн ажырашуу уят деп эсептелет	Эркек үчүн ажырашуу уят деп эсептелет
Бардыгы	2 505	89,7	81,5	79,2	86,4	96,8	74,2	62,6	63,9	58,3
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	942	86,0	76,1	65,5	81,8	98,2	78,1	54,4	52,7	47,2
Айыл	1 563	91,4	84,1	86,0	88,6	96,1	72,3	66,7	69,4	63,8
Областтар										
Баткен	258	98,3	84,8	80,7	81,3	98,0	70,8	44,3	61,1	57,3
Жалал-Абад	327	97,5	92,4	93,3	95,1	98,0	75,2	64,6	94,4	91,4
Ысык-Көл	297	88,7	86,4	84,7	89,0	94,7	62,5	56,6	40,1	28,2
Нарын	311	92,5	71,6	73,9	84,8	98,5	85,2	58,4	85,4	80,1
Ош	286	97,2	74,7	78,3	82,6	93,5	60,3	75,6	67,6	63,3
Талас	291	97,7	93,9	90,2	95,3	100,0	78,7	52,4	47,8	45,8
Чүй	260	72,2	84,5	89,0	91,1	96,2	88,4	76,9	54,0	46,0
Бишкек шаары	232	79,0	65,9	50,4	74,0	98,4	80,4	46,4	37,7	30,6
Ош шаары	243	92,6	91,2	70,6	87,8	99,0	73,7	58,5	71,0	65,4
Курагы, жаш										
18-20	123	89,1	77,8	73,1	78,8	96,4	72,6	53,4	59,5	49,9
21-30	463	90,2	79,7	74,4	84,5	96,4	76,9	62,5	64,4	58,0
31-40	551	90,1	81,6	78,2	84,7	97,2	69,7	62,3	62,4	56,4
41-50	580	90,7	83,6	81,7	86,8	96,1	74,9	65,7	65,1	59,0
51-60	447	89,8	80,9	83,2	89,9	97,5	74,5	63,8	64,6	60,4
61-70	227	86,8	84,2	84,5	91,4	97,6	75,1	57,6	61,9	57,7
70+	114	85,0	84,0	84,1	90,7	95,9	75,8	70,1	70,6	71,4
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	212	88,8	81,3	83,4	89,3	96,6	67,6	64,4	69,4	61,2
Жалпы орто	1150	93,3	84,0	82,6	86,5	96,5	72,1	67,0	69,9	64,3
Баштапкы жана орто кесиптик	582	86,4	81,5	78,2	85,2	97,5	75,1	57,2	56,5	51,0
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	561	85,6	76,5	71,8	86,1	96,7	80,1	58,3	56,6	51,8
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Өтө жакыр	658	93,8	83,1	84,8	87,9	97,8	70,2	70,2	69,9	65,1
Экинчи	553	94,1	83,9	79,4	85,9	96,6	73,7	62,3	68,8	63,4
Орто	454	90,0	84,2	78,7	85,7	96,9	73,1	59,3	60,8	54,4
Төртүнчү	445	81,9	78,7	73,6	86,1	95,2	78,7	59,4	56,3	50,3
Өтө бай	395	84,3	74,6	76,5	85,5	96,8	78,2	57,8	58,9	53,0
Улуту										
Кыргыздар	1906	91,4	82,1	80,2	87,5	97,2	76,6	62,6	64,5	59,4
Өзбөктөр	312	98,2	87,3	82,6	88,2	98,8	59,1	66,6	78,6	71,2
Орустар	159	53,5	55,2	55,5	69,6	91,9	84,0	47,6	21,5	17,3
Башкалар	128	87,3	88,1	83,7	86,2	92,7	70,9	69,1	66,8	57,6

Келтирилген маалыматтар калктын нике жана үй-бүлө жөнүндөгү мыйзамдар жөнүндө маалыматынын жетишсиздигин көрсөтүп турат. Коомдун аң-сезиминде үй-бүлөнүн жана никенин баалуулугунун трансформацияланып жатканы байкалат. Бул көрүнүш расмий никенин баалуулугунун диний ырым-жырым аркылуу нике кыюунун/чиркөөдө баш кошуунун пайдасына

төмөндөшү менен мүнөздөлөт. Мындай трансформация жаш муундун, айыл калкынын, эркектердин, жана ошондой эле жакырыраак үй-чарбаларында жашаган билими төмөн жарандардын аң-сезиминде өзгөчө айкын байкалат. Ошол эле маалда калк, өзгөчө айылдык аялдар катталбаган никелердин зыяндуу жактарын, терс натыйжаларын түшүнүп, сезип жатышат жана ЖААКтын органдарында расмий каттоосу жок нике кыюу/ чиркөөдө баш кошуу каадаларын өткөрүүгө тыюу салууну мыйзам деңгээлинде киргизүүнү көбүрөөк колдошот. Калктын бир топ көп бөлүгү мындай мыйзам долбooруна өзүнүн мамилесин анык айта албагандыгын белгилей кетиш керек. Муну маалыматтын жетишсиздиги, жана ошондой эле мыйзам долбоорунун диний нормаларына карата кээ бир каршылыктары келип чыгышы менен байланыштуу деп айтса болот. Мисалы, расмий каттоосу жок нике кыюу/ чиркөөдө баш кошууну өткөрүүгө тыюу салуу, көп аял алуу мыйзам тарабынан жазалана турган болгондуктан мусулмандардын төрт аял алууга боло турган мүмкүнчүлүгүнө күмөн жаратат.

8.2 ЭРТЕ НИКЕЛЕШҮҮ

Кыргыз Республикасы «Никелешүүгө макулдук жөнүндө, адамдын никеге турушуна укук берген курак жана никени катоо" конвециаларына кошулду жана "Баланын укуктары", "Аялдарга карата дискриминациянын бардык түрлөрүн жоюу" жөнүндөгү конвенцияларын ратификациялады. Бул эл аралык документтерде никелешүүгө макулдук, нике курагы, никени каттоо жана жубайын эркин тандоо укугу, никеге эрте турууну/жашы жетпегендердин никелери жана мажбурлап никелешүү маселелери каралат. Кыргыз Республикасынын Конституциясында нике курагына жеткен адамдар никелешүүгө жана үй-бүлө курууга акысы бар экендиги аныкталып бекитилген.[19] Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинде жалпы эрежелер боюнча минималдуу нике курагы 18 жаш деп белгиленген [20]. Жашы 17 ге жете элек адамды иш жүзүндө үйлөнүү үчүнга мажбурлоо үчүн кылмыш-жаза мыйзамы менен жоопкерчилик каралып, 5 жылга чейин эркиндигинен ажыратуу каралган. Ал эми жашы 17 ге жете элек адамды иш жүзүндө үйлөнүү үчүн үчүн ала качуу - эркиндиктен 5 жылдан 10 жылга чейинки мөөнөткө ажыратуу менен жазаланат[21].

Өлкөнүн мыйзамы боюнча жарандарга кайсы жаштан баштап никелешүүгө уруксат берилери, иш жүзүндө үйлөнүү үчүн мажбурлоого жоопкерчилик жөнүндө калктын жетиштүү маалымат алуусу нике курагы жана жубайды эркин тандоо укугу жөнүндө мыйзамдарды сактоонун эң маанилүү аспектиси болуп саналат. Жашы жетпегендердин никелешүүсүн болтурбоо үчүн алдын алууда эффективдүү саясат иштеп чыгуу үчүн калктын кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге болгон мамилесин, жана ошондой эле никеге эрте туруулардын себептери жөнүндө пикирин аныктоо эң маанилүү. Бул бөлүм эрте үйлөнүү көйгөйлөрүнүн ушул аспектерин изилдөөгө арналган.

8.5-таблицада респонденттердин Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодексинде аныкталган минималдуу нике жашы жөнүндө кандай деңгээлде билери жөнүндө маалыматтар берилген. Келтирилген маалыматтарга ылайык респонденттердин ар бир алтынчысы (аялдардын 17 пайызы жана эркектердин 16 пайызы) жалпы эреже боюнча жарандарга никелешүүгө уруксат берилген жашты туура айта алышкан эмес. Нике курагын билүү жашаган жерине карата болгон эмес, бирок областтар боюнча ар башка болуп чыккан. Мына ошентип, аялдардын нике курагы жөнүндө маалыматынын эң төмөн деңгээли Ош областында (туура жооп бергендер 76 пайыз), Ош шаарында (79 пайыз), ал эми эң жогорку деңгээли Талас областында байкалган (туура жооп бергендер 96 пайыз). Бул маселе боюнча эркектердин эң төмөн маалымат деңгээли дагы эле Ош шаарында (туура жооп бергендер 80 пайыз), ал эми эң жогорку деңгээли Талас областында (туура жооп бергендер 94 пайыз) байкалган. Аялдардын жашынын чоңоюшуна жараша нике курагы жөнүндө маалыматы да көбөйгөн, ал эми эркектердин маалыматы баардык эле жашы боюнча топтордо дээрлик бирдей.

[19] 2010-жылдын 27-июнунда референдум (бүткүл элдик добуш берүү) аркылуу кабыл алынган Кыргыз Республикасынын Конституциясынын Б.5 Бер. 36.
[20] Нике курагы 18 жаш деп бекитилет. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси, Бер. 14, 30-август 2003- жыл N 201.
[21] Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси, Бер. 154, 1-октябрь, 1997- жыл № 69.

Аялдардын, билим деңгээли жогору эркектердин жана өтө бай үй-чарбаларынын өкүлдөрүнүн арасында нике курагын билгендер көбүрөөк.

8.5-Таблица. Кыргыз Республикасынын Үй-бүлө кодекси менен жалпы эреже боюнча бекитилген минималдуу турмушка чыгуу курагын аялдар жана эркектердин билүүсү

КРнын Үйбүлөлүк кодекси менен бекитилген минималдуу жашы жөнүндө туура жана туура эмес жооп берген аялдар менен эркектердин отурукташкан жердин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча санынын пайыздары

	Аялдардын саны	Аялдар				Эркектердин саны	Эркектер			
		Туура жооп	Туура эмес жооп	З/О	Бардыгы		Туура жооп	Туура эмес жооп	З/О	Бардыгы
Бардыгы	3435	82,5	12,9	4,5	100	2514	83,9	12,4	3,7	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	1481	83,5	13,2	3,3	100	944	84,4	12,1	3,5	100
Айыл	1954	82,0	12,8	5,3	100	1570	83,7	12,6	3,8	100
Областтар										
Баткен	410	87,0	8,5	4,5	100	258	86,7	8,9	4,5	100
Жалал-Абад	407	84,8	7,9	7,3	100	328	84,9	8,0	7,1	100
Ысык-Көл	370	88,9	10,4	0,7	100	300	85,8	11,2	3,0	100
Нарын	355	89,1	8,8	2,1	100	311	83,7	12,4	3,9	100
Ош	388	75,7	19,7	4,6	100	286	80,9	16,9	2,2	100
Талас	353	95,9	3,3	0,9	100	291	93,8	5,9	0,3	100
Чүй	404	80,2	11,8	8,0	100	265	83,0	12,7	4,3	100
Бишкек шаары	426	82,0	15,7	2,3	100	232	83,7	15,1	1,1	100
Ош шаары	322	78,7	18,5	2,8	100	243	80,3	15,6	4,1	100
Курагы, жаш										
18-20	142	79,0	17,0	4,0	100	123	82,6	12,6	4,8	100
21-30	676	84,2	10,9	4,9	100	463	81,2	15,7	3,2	100
31-40	778	81,5	14,7	3,8	100	553	83,5	11,1	5,4	100
41-50	719	83,7	11,9	4,4	100	583	83,2	13,9	2,9	100
51-60	585	80,0	14,9	5,1	100	447	89,2	7,7	3,1	100
61-70	343	86,3	8,5	5,2	100	231	85,2	13,1	1,7	100
70+	192	80,1	16,1	3,8	100	114	82,6	10,9	6,4	100
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	294	74,9	17,0	8,1	100	214	76,4	16,6	7,0	100
Жалпы орто	1462	83,4	11,8	4,8	100	1155	83,4	12,7	3,9	100
Баштапкы жана орто кесиптик	823	81,8	14,5	3,7	100	584	85,1	11,3	3,6	100
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	856	84,5	12,1	3,4	100	561	86,7	11,3	2,0	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Өтө жакыр	791	80,2	13,4	6,3	100	660	80,6	15,5	3,9	100
Экинчи	732	83,7	11,7	4,5	100	555	84,6	12,4	3,0	100
Орто	622	82,7	13,2	4,1	100	454	89,0	8,3	2,7	100
Төртүнчү	698	82,6	12,9	4,5	100	447	82,6	13,8	3,7	100
Өтө бай	592	84,1	13,7	2,3	100	398	83,8	10,7	5,6	100
Улуту										
Кыргыздар	2498	83,6	11,9	4,5	100	1911	84,1	12,3	3,6	100
Өзбөктөр	435	79,7	16,3	4,0	100	312	85,1	11,5	3,4	100
Орустар	321	85,4	10,6	4,0	100	162	80,6	15,8	3,6	100
Башкалар	181	72,8	20,7	6,5	100	129	82,8	12,7	4,5	100

8.6-таблицада берилген маалыматтар боюнча аялдардын (47 пайыз) жана эркектердин (45 пайыз) салыштырмалуу көпчүлүгү акыркы беш жылда жашы жете элек кыздарды күйөөгө берүү азайып калды деп эсептешет. Төрттөн биринен азыраагы (аялдардында, эркектердин да 24 пайызы) эрте никелешүүнүн динамикасында эч кандай өзгөрүүлөр жок деп эсептешет. Ошол эле убакта, ар бир алтынчы аял (15 пайыз) жана ар бир онунчу эркек (13 пайыз) жашы жете элек кыздар менен никелешүүлөрдүн саны көбөйгөнүн белгилешти. Бул суроого жооп берүү кыйынчылыкка тургандардын үлүшүнүн бир топ э чоң болгонун белгилей кетиш керек: аялдар - 14 пайыз, эркектер - 17 пайыз.

Айыл жергесинин жашоочуларына (аялдар - 12 пайыз, эркектер - 11 пайыз) караганда шаардын жашоочулары (аялдар - 20 пайыз, эркектер - 19 пайыз) никеге эрте туруулардын саны

көбөйгөнүн эки эсе көбүрөөк белгилешкен. Бул көрсөткүч областтар боюнча ар башка: эрте никелешүүлөрдүн көбөйгөнүн белгилегендердин эң көп саны Ош шаарында (аялдар - 29 пайыз, эркектер - 27 пайыз), ал эми эң азы - Ысык-Көл областында (аялдар - 11 пайыз, эркектер - 12 пайыз) байкалган.

Жашы жетпегендердин никелешүүлөрүнүн саны көбөйгөнүн 40 жашка чейинки, жана ошондой эле жогорку билими бар аялдар, жашы улуурак жана жалпы орто билими бар аялдарга караганда көбүрөөк белгилешет. Эркектердин эрте никелешүүлөрдүн санынын өсүшүнүн динамикасына баа берүүсүнө алардын билими эч кандай экени таасир эткен эмес, ошондо да, 30 жашка чейинки курактагылардын топторунда жашы жете электердин никелешүүлөрүнүн санын көбөйгөнүн белгилегендердин үлүшү бир кыйла чоңураак.

8.6–Таблица. Акыркы беш жылдын ичинде жашы жете элек кыздардын турмушка чыгуу динамикасы

Акыркы беш жылдын ичинде жашы жете элек кыздардын күйөөгө чыгышы көбөйдү, азайды же өзгөрүү жок деп эсептеген аялдар менен эркектердин санынын отурукташкан жеринин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайыздары

	Аялдардын саны	Аялдар					Эркектердин саны	Эркектер				
		Көбөйдү	Өзгөрүү жок	Азайды	Жооп берүү кыйын болду	Бардыгы		Көбөйдү	Өзгөрүү жок	Азайды	Жооп берүү кыйын болду	Бардыгы
Бардыгы	3435	15,1	23,5	47,2	14,2	100	2514	13,7	23,8	45,0	17,4	100
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	1481	20,0	23,4	37,3	19,3	100	944	18,7	24,7	37,9	18,7	100
Айыл	1954	12,0	23,6	53,3	11,0	100	1570	11,3	23,4	48,5	16,8	100
Областтар												
Баткен	410	12,7	18,4	62,0	6,9	100	258	12,0	17,5	62,0	8,6	100
Жалал-Абад	407	16,8	13,9	65,0	4,2	100	328	13,3	14,9	65,0	6,8	100
Ысык-Көл	370	10,9	39,4	25,8	23,9	100	300	11,7	36,4	28,5	23,4	100
Нарын	355	13,7	13,2	69,7	3,4	100	311	12,1	19,4	59,9	8,6	100
Ош	388	12,6	34,8	45,3	7,3	100	286	12,0	36,9	34,9	16,1	100
Талас	353	16,5	15,8	57,3	10,4	100	291	14,7	16,4	59,2	9,7	100
Чүй	404	12,6	14,4	44,4	28,6	100	265	11,7	11,4	38,6	38,3	100
Бишкек шаары	426	17,1	27,6	33,4	22,0	100	232	16,5	31,2	32,3	20,1	100
Ош шаары	322	29,4	23,8	38,1	8,6	100	243	26,9	21,3	38,6	13,1	100
Курагы, жаш												
18-20	142	16,5	29,9	43,8	9,7	100	123	19,0	19,9	40,1	20,9	100
21-30	676	17,2	21,9	47,2	13,8	100	463	18,7	26,2	37,2	17,9	100
31-40	778	13,2	26,2	46,8	13,9	100	553	11,3	20,8	50,1	17,9	100
41-50	719	15,2	23,3	47,5	14,0	100	583	13,2	26,9	43,6	16,3	100
51-60	585	14,8	20,8	49,2	15,3	100	447	12,2	24,0	47,7	16,1	100
61-70	343	14,1	24,0	44,3	17,5	100	231	7,0	21,0	52,8	19,2	100
70+	192	11,6	21,2	50,8	16,3	100	114	9,6	21,4	54,5	14,6	100
Билим деңгээли												
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	294	9,9	21,4	53,4	15,4	100	214	16,6	13,4	50,8	19,1	100
Жалпы орто	1462	13,1	24,0	51,3	11,5	100	1155	11,3	23,6	49,3	15,8	100
Баштапкы жана орто кесиптик	823	14,6	24,9	40,9	19,6	100	584	13,5	25,5	40,2	20,8	100
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	856	20,9	22,2	43,4	13,6	100	561	17,7	26,7	38,6	17,1	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Өтө жакыр	791	12,1	24,8	50,1	13,1	100	660	14,5	25,2	45,3	15,0	100
Экинчи	732	14,4	25,7	48,6	11,3	100	555	10,3	25,1	48,4	16,2	100
Орто	622	14,7	21,1	51,6	12,5	100	454	11,4	21,6	52,0	15,0	100
Төртүнчү	698	16,1	23,7	40,7	19,5	100	447	18,9	23,7	36,6	20,7	100
Өтө бай	592	19,6	21,2	43,8	15,4	100	398	14,3	22,4	40,0	23,2	100
Улуту												
Кыргыздар	2498	16,0	24,3	48,5	11,2	100	1911	13,7	25,9	46,0	14,4	100
Өзбектөр	435	13,9	23,4	54,3	8,4	100	312	15,4	16,8	50,5	17,3	100
Орустар	321	8,4	19,5	30,6	41,5	100	162	10,0	21,6	27,8	40,6	100
Башкалар	181	17,5	20,8	41,1	20,7	100	129	13,6	18,3	38,7	29,3	100

8.7-таблицада эрте үйлөнүү санынын өсүшүнүн себептери жөнүндө жүргүзүлгөн сурамжылоонун катышуучуларынын пикирлери келтирилген. Респонденттердин жоопторун изилдөө никеге эрте туруулардын санына өсүшүнө кыздардын өзүнүн мыйзам менен аныкталган курактан эрте күйөөгө чыгууну каалоосу (23 пайыз), жакырчылыктын өсүшү жана үй-бүлөнүн кызын күйөөгө батыраак берүүнү каалаганы (18 пайыз), жаштардын жыныстык эрте жетилүүсү (17 пайыз), кыздарга жашы жете электе никелешүүгө уруксат берген ислам жана башка диндердин таасиринин күчөшү (16 пайыз), жана ошондой эле жашы жетпегендерди никелешүү үчүн ала качуу учурларынын (11 пайыз) санынын өсүшүнө окшогон бир катар себептер таасирин тийгизип жатканын көрсөткөн. Кыздар үчүн күйөөгө чыгуудан башка келечек жок экенин сурамжылоонун катышуучуларынын 9 пайызы белгилеген.

Аялдар менен эркектердин эрте никелешүүлөрдүн санынын өсүшүнүн себептери боюнча берген жоопторунда эч кандай айырмачылыктар болгон эмес. Ошол эле убакта, кээ бир регионалдык өзгөчөлүктөр байкалат. Мисалы, кыздар үчүн келечектин жок экенин баарынан көп Талас жана Чүй областтарынын жашоочулары (18 и 17 пайыз, тийешелүү түрдө) айтышкан. Жашы жете электерди никелешүү үчүн ала качуу учурларынын санынын өсүшү жөнүндө баарынан көп Бишкек шаарынын респонденттери (19 пайыз), ошондой эле Баткен, Ысык-Көл жана Талас областтарынын респонденттери (12-13 пайыз) айтышкан. Кыздарга жашы жете электе никеге эрте турууга уруксат берген ислам жана башка диндердин таасиринин күчөшү жөнүндө Ош жана Баткен областтарынын жашоочулары (20-21пайыз) Талас жана Ысык-Көл областтарына (7 пайыздан) караганда көбүрөөк белгилешкен.

8.7-Таблица. Жашы жетпегендердин баш кошуусунун көбөйүш себептери

Жашы жетпеген кыздардын баш кошуусунун көбөйүш үч себебин билдирген аялдар менен эркектердин санынын отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар жана жаш курактары боюнча пайыздары

		Кыздар үчүн башка перспектива жок	Жакырчылык өсүп жатат жана ошондуктан жакыр үй-бүлөлөр кызын тезирээк күйөөгө берүүнү каалашат	Кыздарды никелешүү үчүн көп ала кача башташты	Кыздарга жаш кезинен никелешүүгө уруксат берген исламдын жана башка диндердин таасири күчөп жатат	Кыздардын улам көбү өздөрү эрте күйөөгө чыгууну каалашат	Жаштар жыныстык мамилелерге эрте барып жатышат	Кайнене менен күйөөсү келинди тарбиялап алыш үчүн	Башка	Бардыгы
Бардыгы	5 949	8,6	18,5	10,7	15,5	23,1	17,3	5,0	1,3	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	2 425	7,3	18,8	13,7	15,9	21,1	17,5	4,5	1,2	100
Айыл	3 524	9,7	18,2	8,0	15,0	25,1	17,1	5,5	1,5	100
Областтар										
Баткен	668	10,1	20,4	12,9	20,4	16,2	11,4	7,8	0,9	100
Жалал-Абад	735	4,8	13,1	5,7	17,0	30,9	19,3	6,2	2,9	100
Ысык-Көл	670	4,5	20,4	12,6	6,7	29,1	17,3	9,2	0,1	100
Нарын	666	7,2	18,1	6,1	17,5	26,9	17,4	3,3	3,4	100
Ош	674	8,8	18,0	6,4	21,2	22,7	17,2	5,3	0,4	100
Талас	644	17,6	19,2	12,2	6,8	28,0	13,3	2,8	0,0	100
Чүй	669	17,1	18,8	5,9	13,5	22,1	17,0	4,2	1,4	100
Бишкек шаары	658	7,8	20,2	19,0	14,4	18,0	17,7	2,5	0,5	100
Ош шаары	565	6,1	20,0	6,6	17,0	21,2	18,6	4,8	5,5	100
Курагы, жаш										
18-20	265	8,2	15,5	13,1	14,6	26,8	17,2	4,2	0,4	100
21-30	1 139	9,1	18,7	11,2	14,5	23,2	16,6	5,5	1,1	100
31-40	1 331	10,6	18,0	11,6	15,7	21,3	17,3	3,6	2,0	100
41-50	1 302	6,8	20,4	9,1	15,5	24,2	16,8	5,9	1,5	100
51-60	1 032	8,9	17,9	9,2	18,2	22,2	18,4	4,4	0,8	100
61-70	574	7,5	18,9	11,6	14,0	22,4	18,0	4,1	3,5	100
70+	306	4,5	19,3	8,9	14,3	23,6	18,5	10,2	0,7	100

Сурамжылоонун ар бир бешинчи катышуучусу (20 пайызы) жашы жете электе күйөөгө берилген кыздарды билет. (Таблица 8.8). Аялдар менен эркектердин негизги бөлүгү (60 пайыздан көбү) 18 жашка чейинки куракта кыздарын күйөөгө берген ата-энелерди айыпташат. Бирок, кыздын укуктарынын бузулушуна кайыл болгондордун саны бир кыйла чоң - респонденттердин 27 пайызы жашы жете элек кыздарын күйөөгө береби же бербейби - бул толугу менен ата-эненин өзүнүн жеке иши деп айтышкан. Ал гана эмес, респонденттердин 4 пайызы кыздарын 18 жашка чыга электе күйөөгө берген ата-энелерди колдой турганын айтышкан.

Шаардын жашоочуларына (53 пайыз) караганда айылдын жашоочулары (65 пайыз) жашы жете элек кызын күйөөгө берген ата-энелерди көбүрөөк айыпташат. Айыл жергесинде жашаган респонденттердин арасында шаарлардын жашоочуларына караганда (23 пайыз жана 33 пайыз, тийешелүү түрдө) жашы жете элек кызын күйөөгө берүү ата-эненин жеке иши деп санагандар аздык кылат. Мындай тенденциялар шаардын жетиштүүлүгүнүн деңгээли менен байланыштуу экенин бир топ эле ишеним менен болжолдосо болот – айылдын жашоочуларына караганда шаардыктар, адатта, сырттан башкалардын кийлигишүүсүнө жол бербей жабыгыраак жашашат.

Жашы жете электе күйөөгө берилген кыздарды билген респонденттердин көбүрөөк саны Жалал-Абад, Ош (26 пайыздан), Нарын (24 пайыз) областтарына, ошондой эле Ош шаарына (23 пайыз) мүнөздүү. Ушул эле региондор диний баалуулуктарды өтө бийик деңгээлде колдой тургандыгы менен айырмаланып турат. Жашы жете электе, 18 жашка чыга электе күйөөгө берилген кыздарды билген сурамжылоонун катышуучулардын эң аз саны Ысык-Көл областында байкалган (13 пайыз). Бул маселе боюнча аялдар менен эркектердин берген жоопторунда өзгөчө айырмачылыктар аныкталган эмес .

8.8 –Таблица. Респонденттердин жашы жетпеген кыздардын никеге тургандыгы жөнүндө маалыматынын бардыгы жана алардын ата-энесине карата болгон мамилелери

18 жашка чыга электе күйөөгө берилген кыздарды билген аялдар менен эркектердин санынын отурукташкан жеринин түрү, областтар жана улуту боюнча пайызы, жана алардын кыздардын ата-энесине болгон мамилеси

	Аялдардын жана эркектердин саны	18 жашка чыга электе күйөөгө чыккан кыздарды өздөрү билишет	Кызын 18 жашка чыга электе күйөөгө берген ата-энелерди колдошот	Кызын 18 жашка чыга электе күйөөгө берген ата-энелерди айыпташат	Кызын 18 жашка чыга электе күйөөгө береби же бербейби бул ата-энение өзүнүн иши деп эсептешет,	ЖБК/ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	5949	20,4	3,6	60,7	26,7	9,0	100
Отурукташкан жеринин түрү							
Шаар	2425	19,8	2,6	53,3	32,8	11,3	100
Айыл	3524	20,8	4,1	64,8	23,4	7,8	100
Областтар							
Баткен	668	20,9	1,9	69,3	17,0	11,8	100
Жалал-Абад	735	25,5	3,5	73,4	18,5	4,6	100
Ысык-Көл	670	12,6	4,7	60,6	32,8	1,9	100
Нарын	666	23,6	2,4	71,4	20,1	6,1	100
Ош	674	25,5	3,7	60,7	33,2	2,4	100
Талас	644	16,8	1,4	66,5	26,3	5,7	100
Чүй	669	16,4	5,6	55,4	18,1	20,9	100
Бишкек шаары	658	15,6	3,3	41,4	39,5	15,8	100
Ош шаары	565	22,5	1,6	69,0	25,0	4,5	100
Улуту							
Кыргыздар	4409	20,8	3,3	62,1	26,5	8,1	100
Өзбөктөр	747	25,2	3,0	72,0	21,4	3,5	100
Орустар	483	7,1	2,4	37,1	38,3	22,3	100
Башкалар	310	22,4	10,5	47,7	27,3	14,5	100

8.9-таблицада берилген маалыматтар сурамжылоонун катышуучулары билген жашы 18 ге жете электе күйөөгө берилген кыздардын ичинен жарымынан азыраагы (45 пайыз) чоң адамдардын чечими боюнча берилгенин көрсөтүп турат. Ошонун ичинде ар бир бешинчи учурда чечимди кыздын ата-энеси (20 пайыз) жана ар бир төртүнчү учурда (25 пайыз) күйөө бала жана анын ата-энеси кабыл

алган. Аялдарга караганда (45 пайыз) эркектер (49 пайыз) күйөөгө чыгуу жөнүндө чечимди жашы жетпеген кыз өзү кабыл алган эмес деген көз карашта бир канча эсе көбүрөөк болушат.

Сурамжылоого катышуучулардын пикири боюнча айылдык кыздар (47 пайыз) шаарда жашаган кыздарга (54 пайыз) караганда күйөөгө чыгуу жөнүндө чечимди азыраак кабыл алышкан. Күйөөгө берүү жөнүндөгү чечим кабыл алуу жашы жете элек кыздын ата-энесине таандык болгонун шаар жергесинде жашаган аялдар (24 пайыз) 1,6 эсе көбүрөөк айтышкан. Ошол эле убакта, айыл жергесинде жашаган аялдар жашы жете элек кыздын күйөөгө чыгышы жөнүндөгү чечим күйөө бала жана анын ата-энеси тарабынан кабыл алынганын 1,5 эсе көбүрөөк айтышкан. Кызды күйөөгө берүү жөнүндө чечимди ким - кыздын ата-энесиби (20 пайыз жана 22 пайыз, тийешелүү түрдө) же күйөө бала жагыбы (29 пайыз жана 26 пайыз, тийешелүү түрдө) - кабыл алганы тууралуу шаарлардагы жана айыл жергесиндеги эркектердин пикирлери айырмаланбайт.

Ош шаарындагы (61 пайыз), Баткен жана Жалал-Абад областтарындагы (59 пайыздан) респонденттердин жарымынан көбү алар билген жашы жете элек кыздарды күйөөгө берүү жөнүндөгү чечим кабыл алуу чоңдорго таандык болгонун билдиришкен. Күйөөгө берүү жөнүндөгү чечим кабыл алуу жашы жете элек кыздын ата-энеси тарабынан кабыл алынганын билдирген аялдардын көбүрөөк саны Ош шаарында (36 пайыз) жана Жалал-Абад областында (22 пайыз) байкалган, ал эми алар билген жашы жете элек кыздын күйөөгө чыгышы жөнүндөгү чечим күйөө бала тарапка таандык болгонун билдирген аялдардын көбүрөөк саны - Ош областында 33 пайыз жана Ысык-Көл областында 26 пайыз.

8.9 –Таблица. Сурамжылоонун катышуучуларынын жашы жете элек кыздын күйөөгө чыгуучу убагы келди деп ким чечкендиги жөнүндө пикири

Жашы жете элек кыздын күйөөгө чыгуучу убагы келди деген чечимди кыздын ата-энеси, күйөө бала ж\а аны ата-энеси, кыздын өзү кабыл алды деп эсептеген аялдар менен эркектердин санынын пайызы , отурукташкан жеринин түрү, областтар жана улуту боюнча

	Жашы 18 ге жете электе күйөөгө чыккан кыздарды билген аялдардын саны	Аялдар						Жашы 18 ге жете электе күйөөгө чыккан кыздарды билген эркектердин саны	Эркектер					
		Кыздын ата-энеси	Күйөө бала ж\а анын ата-энеси	Кыздын өзү	Башкалар	ЖБК/ЖБ	Бардыгы		Кыздын ата-энеси	Күйөө бала ж\а анын ата-энеси	Кыздын өзү	Башкалар	ЖБК/ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	730	18,0	23,8	50,4	3,1	4,6	100	437	21,4	26,6	46,6	0,6	4,8	100
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	315	23,5	18,4	53,8	2,7	1,6	100	159	20,4	28,6	50,1	0,1	0,9	100
Айыл	415	14,8	27,0	48,5	3,3	6,4	100	278	21,9	25,6	44,9	0,9	6,6	100
Областтар														
Баткен	86	28,1	17,6	47,3	0,6	6,4	100	47	18,2	20,8	34,3	2,5	24,3	100
Жалал-Абад	113	21,5	25,1	44,8	1,0	7,5	100	69	33,9	26,3	37,7	0,0	2,1	100
Ысык-Көл	54	12,8	26,2	55,7	2,3	3,1	100	32	6,3	29,3	60,6	0,0	3,8	100
Нарын	87	18,9	5,1	70,0	4,8	1,3	100	67	16,2	9,5	72,5	1,8	0,0	100
Ош	112	13,6	32,8	50,3	0,5	2,9	100	63	24,0	33,0	42,4	0,0	0,6	100
Талас	63	11,3	14,1	58,8	8,2	7,5	100	44	14,7	1,4	70,9	10,3	2,7	100
Чүй	66	11,8	23,4	47,3	9,0	8,4	100	33	14,6	27,0	43,6	0,0	14,8	100
Бишкек шаары	60	16,8	19,6	58,5	4,5	0,6	100	31	8,7	28,9	62,4	0,0	0,0	100
Ош шаары	89	35,8	16,7	40,2	5,1	2,1	100	51	25,0	34,1	37,1	0,0	3,8	100
Улуту										0,0				
Кыргыздар	557	15,0	23,0	54,0	3,5	4,5	100	349	15,7	27,1	51,4	0,9	5,0	100
Өзбөктөр	111	32,6	22,7	39,7	0,8	4,2	100	56	38,1	26,8	32,9	0,0	2,2	100
Орустар	21	9,8	33,2	53,6	0,0	3,4	100	14	23,0	18,7	37,7	0,0	20,6	100
Башкалар	41	15,5	31,6	39,8	5,2	7,8	100	18	39,2	24,1	34,3	0,0	2,4	100

8.10-таблицада берилген маалыматтар респонденттердин басымдуу көпчүлүгү (77 пайызы) жашы жете электе күйөөгө чыккан аялдар жашы улуураак аялдарга караганда күйөөсүнө өтө катуу көз каранды болуп кала тургандыгы менен макул экендигин көргөзүп турат. Ошондо да, өзүнүн кызын жашы жете элек куракта бай адамга күйөөгө берүүгө ар бир бешинчи респондент (21 пайыз), ал эми “жакшы” адамга берүүгө сурамжылоого катышуучулардын жарымынан азыраагы (44 пайызы) даяр. Мына ошентип, ата-энесинин көз карашында бай же жакшы адамга күйөөгө чыгууну, респонденттердин экиден үчү (65 пайызы) көз карандылыкка дуушар болуу коркунучу катары карабайт. Бай адамга күйөөгө чыгуу эч качан эрте эмес деген пикир айыл жеринде (17 пайыз) караганда шаарларда (28 пайыз) көбүрөөк тараган. Кайсы жашта болсо да бай адамга күйөөгө чыгууга даяр болуу көбүрөөк Бишкек шаарында (39 пайыз), Ош шаарында (34 пайыз) жана Ош областында (29 пайыз) тараган, жана Жалал-Абад (6 пайыз), Чүй (9 пайыз) жана Талас (10 пайыз) областтарына азыраак мүнөздүү. Бай адамга күйөөгө чыгуу эч качан эрте эмес деген ой менен макул болуу сурамжылоонун катышуучуларынын жынысы, билими, жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлинин жана этникалык таандыгынан көз каранды эмес.

Респонденттердин бай адамга күйөөгө чыгуу эч качан эрте эмес деген ишенимине респонденттердин жашаган жери, жашы жана башка мүнөздөмөлөр дагы дээрлик таасирин тийгизбейт.

Респонденттердин жарымынан көбүнүн (56 пайызы) пикири боюнча, аял күйөөгө чыккандан кийин дароо эле төрөш керек. Мында, күйөөгө чыккандан кийин дароо эле бала төрөш керек деген ойдогу эркектердин (60 пайыз) үлүшү мындай көз карашты колдогон аялдардын (53 пайыз) үлүшүнөн көбүрөөк. Айтылган башка пикирлер 8.10-таблицада берилген. Бул пикирлер боюнча респонденттердин жынысына карата айырмачылыктар аныкталган эмес. Айыл жергесинин жашоочулары (58 пайыз), жана ошондой эле Ысык-Көл областынын респонденттери (74 пайыз) шаардыктарга (53 пайыз) жана Чүй областынын жашоочуларына (45 пайыз) караганда аялдын күйөөгө чыккандан кийин батыраак балалуу болушун көбүрөөк күтүшөт.

Респонденттердин 80 пайызынан көбү, Талас (92 пайыз), Баткен (84 пайыз), Ысык-Көл, Нарын (81 пайыздан) областтарында жана Ош шаарында (80 пайыз), жашы жете электе күйөөгө чыккан кыздар жашы улуураак аялдарга караганда күйөөсүнөн көбүрөөк көз каранды болуп калат деп ишенимдүү ойлошот. Бишкектин жашоочуларынын мындай көз карашта болушу бир кыйла аз кезигет (68 пайыз).

Сурамжылоонун катышуучуларынын басымдуу көпчүлүгү (77 пайызы) жашы жете электе күйөөгө чыккандын натыйжасында кыздардын кесиби жок калышы ыктымал экени менен макул болушкан. Эрте күйөөгө чыгуу кесипке ээ болууга жолтоо болоруна ишенген респонденттердин эң көп саны Талас (95 пайыз), ал эми эң аз саны Жалал-Абад областына туура келет. Ушундай көз карашты шаарда да, айыл жергесинде да жашаган респонденттер жашына жана башка мүнөздөмөлөргө карабастан бирдей колдошот. Бул, балким билим инфраструктурасынын мүмкүнчүлүктөрү жана кесиптик билим алуунун жеткиликтүүлүгү Бишкекте жана Чүй областында башка региондорго караганда көбүрөөк болгону менен байланыштуу болуш керек. Мисалы, Талас областында мындай мүмкүнчүлүктөр, чындыгында, өтө эле чектелген.

8.10-Таблица Респонденттердин айтылган пикирлер менен макулдугу

	Айтылган пикирлерге макул болгон респонденттердин отурукташкан жеринин түрү, жашынын группалары, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы							
	Респон-денттердин саны	Бай адамга күйөөгө чыгуу эч качан эрте эмес	Жакшы адамга күйөөгө чыгуу эч качан эрте эмес	Аялдын күйөөгө чыккандан кийин дароо эле (батыраак) балалуу болушу керек	Жашы жете электе 18 жашка чейин күйөөгө чыккан аялдар жашы улуураак чыккан аялдарга караганда күйөөсүнө өтө катуу көз каранды болуп калат	Эгерде кыз 18жашка чейин күйөөгө чыкса анын кесиби жок калышы өтө мүмкүн	Кыздын организми 18 жашка чейин бала көтөрүүгө даяр эмес	18 жашка чейин кош бойлуу болуу аялдын ден соолугуна коркунуч туудурат
Бардыгы	5949	20,8	44,4	56,4	76,7	77,2	80,1	82,0
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	2425	27,6	47,9	53,1	74,9	75,4	79,6	82,7
Айыл	3524	17,0	42,5	58,4	77,6	78,0	80,3	81,5
Областтар								
Баткен	668	16,9	45,2	53,2	84,1	75,5	81,0	81,3
Жалал-Абад	735	5,6	33,9	63,5	73,8	68,2	87,6	94,1
Ысык-Көл	670	21,4	53,7	74,2	81,4	85,3	88,7	90,4
Нарын	666	19,4	45,5	53,1	81,0	75,0	92,0	92,1
Ош	674	29,1	46,5	57,6	78,7	87,9	82,5	80,6
Талас	644	9,5	40,8	69,5	91,7	94,6	96,2	96,1
Чүй	669	8,6	34,8	44,8	74,3	71,9	60,7	59,8
Бишкек шаары	658	39,3	56,0	51,3	68,2	72,8	74,1	78,9
Ош шаары	565	33,8	51,1	48,4	80,0	74,8	82,3	85,3
Курагы, жаш								
18-20	265	19,2	45,8	57,2	77,9	76,3	80,9	81,1
21-30	1139	23,1	43,1	55,7	74,5	76,3	75,0	77,5
31-40	1331	22,0	44,5	55,0	78,8	77,4	81,4	83,4
41-50	1302	20,6	44,6	56,0	77,3	78,6	83,6	85,3
51-60	1032	20,1	45,8	61,6	75,6	75,8	81,8	83,3
61-70	574	17,0	42,1	52,6	79,2	77,4	81,4	83,1
70+	306	16,1	47,1	55,3	74,2	79,6	77,2	80,7
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	508	17,4	45,9	59,9	75,3	81,1	73,4	73,3
Жалпы орто	2617	20,0	44,3	58,1	76,1	76,8	81,5	84,0
Баштапкы жана орто кесиптик	1407	21,4	41,9	55,6	80,1	79,0	80,7	82,8
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	1417	23,1	46,3	52,9	75,1	74,5	79,2	80,3
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	1451	20,5	46,9	61,7	79,0	80,2	80,3	81,3
Экинчи	1287	18,8	42,7	59,4	78,5	80,3	83,7	85,4
Орто	1076	19,3	41,6	54,9	74,0	74,2	79,7	82,1
Төртүнчү	1145	23,6	43,5	51,4	73,4	73,7	76,8	80,4
Өтө бай	990	22,7	47,2	51,4	77,5	74,8	78,7	79,6
Улуту								
Кыргыздар	4409	20,6	45,9	57,7	77,0	77,0	81,4	83,2
Өзбөктөр	747	18,9	35,6	61,4	81,5	80,6	86,0	87,4
Орустар	483	29,3	44,4	30,9	68,5	69,5	67,3	71,8
Башкалар	310	16,2	46,9	61,5	72,2	79,7	67,0	68,1

8.11-таблицада берилген маалыматтар сурамжылоого катышуучулардын жарымынан аз гана азыраагы (аялдардын 46 пайызы жана эркектердин 48 пайызы) жашы жете элек балдар менен никелешүүнү эч нерсе менен актоого мүмкүн эмес экендигин айтыщканын көрсөтөт. Респонденттердин калган бөлүгү, алардын ою боюнча, жашы элек кыздын күйөөгө чыгуусун актоого боло турган бир катар учурларды аташкан. Ошентип, аялдардын 82 пайызы жана эркектердин 80

пайызы жашы элек кыздын күйөөгө чыгуусун анын боюнда болуп калган учурда актоого боло турганын айтышкан. Респонденттердин жарымынан көбүрөөгү (54 пайызы) жашы жете электе никелешүүнү, эгерде кыз өзү жакшы көрүп жана жакшы көргөн адамына күйөөгө чыгууну кааласа актоого болот деп эсептешет. Сурамжылоонун ар бир бешинчи катышуучусу (23 пайызы) жашы элек кызды күйөөгө берүүнү зордук көрсөтүү коркунучу болгон учурларда жана жашы жете элек зордуктоого кабыл болуп калганда актоо мүмкүндүгүн айтышат (аялдардын 21 пайызы жана эркектердин 23 пайызы).

Айыл жерлеринин жашоочулары эрте никелешүүлөргө таптакыр каршы болушкан: айылдыктардын 50 пайызы жана шаардын жашоочуларынын 41 гана пайызы жашы жете электер менен болгон никелерди эч качан эч нерсе менен актоого мүмкүн эмес дешет. Ошол эле убакта, жашы жете элек кыздын боюнда болуп калган учурда 18 жашка чейин күйөөгө чыгуусун актоого даяр болгон айылдыктардын үлүшү шаардыктардын үлүшүнө караганда чоңураак (84 пайыз жана 75 пайыз, тийешелүү түрдө). Айыл жергесинин жашоочулары шаардыктарга караганда 1,5 эсе көбүрөөк жашы элек кыздын күйөөгө чыгуусун зордук көрсөтүү коркунучу болгон учурларда жана жашы жете элек зордуктоого кабыл болуп калганда (25 пайыз жана 16 пайыз, тийешелүү түрдө). Жашы жетпеген кыздын никелешүүсүн анын ала качылышы менен актоо респонденттердин жашаган жеринен көз каранды болгон эмес эмес.

Респонденттердин жашы жете электе күйөөгө чыгууну ала качуу менен актагандарынын көбүрөөк үлүшү Ысык-Көл (аялдар - 38 пайыз, эркектер - 28 пайыз), Чүй (аялдар - 32 пайыз, эркектер - 28 пайыз) областтарына, жана ошондой эле Бишкек шаарына (аялдар-26 пайыз, эркектер -34 пайыз) туура келген.

Бул тенденциялар респонденттердин жашынан, жынысынан жана башка мүнөздөмөлөрдөн көз каранды эмес.

8.11-Таблица. Жашы жете элек куракта күйөөгө чыгууну актоо мүмкүн болгон учурлар

Кандайдыр бир учурларда жашы жете электе күйөөгө чыгууну актоо мүмкүн деп эсептеген аялдар менен эркектердин (санынын) отурукташкан жашоо жеринин түрү жана областтар боюнча пайызы

	Аялдардын саны	Аялдар: Жашы жете электе күйөөгө чыгууну, мындай учурлар болуп калса актоо мүмкүн деп эсептеген аялдардын үлүшүнүн пайызы; эгерде *:				Аялдар: 18 жашка чейин никелешүүнү эч нерсе менен актоого болбойт	Эркектердин саны	Эркектер: Жашы жете электе күйөөгө чыгууну, мындай учурлар болуп калса актоо мүмкүн деп эсептеген эркектердин үлүшүнүн пайызы; эгерде*:				Эркектер: 18 жашка чейин никелешүүнү эч нерсе менен актоого болбойт
		Кызды ала качып кетишкен	Кыздын боюнда бар	Жакшы көргөн адамына күйөөгө чыккысы келет	Зордук же зордктоо коркунучу бар			Кызды ала качып кетишкен	Кыздын боюнда бар	Жакшы көргөн адамына күйөөгө чыккысы келет	Зордук же зордуктоок оркунучу бар	
Бардыгы	3435	23,3	82,4	53,6	21,0	45,8	2514	22,3	80,0	53,8	22,7	48,1
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	1481	22,7	76,8	53,1	16,1	39,1	944	26,4	74,9	52,0	16,0	43,2
Айыл	1954	23,8	85,9	53,9	24,1	50,0	1570	20,3	82,5	54,6	26,0	50,5
Областтар												
Баткен	410	23,4	88,2	65,7	20,3	29,9	258	24,3	89,1	71,3	22,9	29,6
Жалал-Абад	407	11,8	89,1	52,0	36,1	69,9	328	8,2	87,2	51,9	39,1	71,7
Ысык-Көл	370	38,0	79,0	74,1	47,2	27,5	300	40,4	75,5	78,3	55,1	27,4
Нарын	355	18,3	91,2	58,7	16,7	65,9	311	17,3	86,9	54,1	15,4	57,7
Ош	388	23,0	82,2	50,6	16,3	49,4	286	22,0	77,6	50,2	18,5	54,1
Талас	353	9,4	98,3	75,7	7,8	46,5	291	3,6	96,5	79,6	7,1	45,3
Чүй	404	31,7	82,8	42,9	13,6	43,0	265	28,1	78,5	39,1	10,9	38,1
Бишкек шаары	426	25,8	68,4	51,8	11,3	29,8	232	34,3	63,3	51,0	8,8	30,8
Ош шаары	322	19,5	89,5	39,2	23,3	59,2	243	13,5	90,2	42,0	19,7	64,9

*Эскертме: Респонденттердин бир нече жооп берүү мүмкүнчүлүгү болгондуктан суммасы 100 пайыздан ашат.

8.12-таблицада Үй-бүлөлүк кодекси менен бекитилген минималдуу нике курагын өзгөртүү жөнүндөгү аялдар менен эркектердин пикирлери келтирилген. Респонденттердин жарымынан көбү (55 пайызы) аялдар үчүн никелешүү курагы өзгөрүүсүз калыш керек, б.а. 18 жаштан деп эсептешет. Сурамжылоого катышуучулардын бир кыйла аз саны (40 пайызы) аялдар үчүн минималдуу нике курагын чоңойтуш керек деп ойлошот. Эркектердин нике курагына карата тескерисинче тенденция байкалат: респонденттердин жарымынан көбү (57 пайызы) эркектер үчүн минималдуу нике курагы чоңойтулуш керек деп эсептешет жана 39 пайызы нике курагынын азыркы абалынын сакталышына макул. Респонденттердин аз гана бөлүгү (эки пайызга чейин) нике курагынын төмөндөтүлүшүн туура көргөн.

Респонденттердин пикирлеринин жашаган жерине карата болгон айырмачылыктары статистикалык кемчиликтердин денгээлинде турат.

8.12-Таблица. Респонденттердин аялдардын жана эркектердин минималдуу нике курагын өзгөртүүгө карата болгон пикирлери

Минималдуу нике курагы эркектер жана аялдар үчүн чоңойтулуш керек, төмөндөтүлүш керек же өзгөрүүсүз калыш керек деп эсептеген аялдар менен эркектердин (санынын) үлүшү отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар боюнча

	Респон-денттер-дин саны	Никелешүүнүн минималдуу курагынын өзгөрүшү жөнүндө төмөндө келтирилген оюн билдирген респондентттердин пайыздык үлүшү							
		Аялдар үчүн				Эркектер үчүн			
		төмөн-дөш керек	Чоңо-юш керек	өзгөрүү сүз калыш керек	ЖБК/ ЖБ	Төмөн-дөш керек	Чоңо-юш керек	өзгөрүү сүз калыш керек	ЖБК/ ЖБ
Бардыгы	5949	1,5	40,3	55,0	3,2	0,8	57,3	38,5	3,5
Отурукташкан жеринин түрү									0,0
Шаар	2425	1,8	40,5	53,3	4,4	0,5	58,5	36,4	4,6
Айыл	3524	1,4	40,1	56,0	2,5	0,9	56,5	39,7	2,9
Областтар									0,0
Баткен	668	0,3	60,9	35,0	3,9	0,5	76,7	17,8	5,0
Жалал-Абад	735	0,2	44,3	51,3	4,1	0,2	68,5	26,7	4,6
Ысык-Көл	670	0,0	16,3	83,1	0,6	0,1	52,1	47,3	0,6
Нарын	666	1,3	42,7	54,7	1,4	0,5	48,8	49,4	1,2
Ош	674	0,9	45,8	51,5	1,8	0,4	56,7	40,9	2,0
Талас	644	0,3	38,0	61,1	0,7	0,4	61,5	37,0	1,1
Чүй	669	4,0	26,6	66,9	2,5	2,7	37,0	57,4	2,9
Бишкек шаары	658	3,4	37,1	52,8	6,7	0,7	56,0	36,7	6,7
Ош шаары	565	0,8	60,1	37,1	1,9	0,6	64,4	32,8	2,2

Аялдар үчүн никелешүү курагын чоңойтуу керек деген респонденттердин эң көп үлүшү Баткен областында жана Ош шаарында (61 жана 60 пайыз, тийешелүү түрдө), ал эми эң аз үлүшү – Ысык-Көл областында (16 пайыз) байкалган. Эркектер үчүн нике курагын чоңойтуунун зарылдыгы жөнүндө Чүй областынын жашоочулары чанда гана айтышкан (37 пайыз), ошол эле убакта башка областтарда – Нарын областындагы 49 пайыздан баштап Баткен областындагы 77 пайызга чейин - бул көрсөткүч кыйла чоңураак.

Сурамжылоонун катышуучуларынын жарымынан көбү (аялдардын 56 пайызы жана эркектердин 55 пайызы) мамлекет өзүнүн кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүш керек деп эсептешет. (Таблица 8.13). Мамлекеттин мындай ата-энелерге чара көрүшүнө респонденттердин үчтөн бири каршы болгон, мында, эркектер (36 пайыз) ата-энелерге карата чара көрүүгө аялдарга (31 пайыз) караганда көбүрөөк каршы.

Айыл жергесинин жашоочулары мамлекет өзүнүн кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүш керек деп шаардыктарга көбүрөөк айтышкан (59 жана 49 пайыз, тийешелүү түрдө).

Регионалдык кесилиште өзүнүн балдарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүш керек деген аялдардын эң көп үлүшү Баткен (73 пайыз), Ысык-Көл (76 пайыз) областтарына жана Ош шаарына (71 пайыз) туура келген. Бул областтардагы эркектердин басымдуу

көпчүлүгү дагы мындай ата-энелерге карата чара көрүш керектигин айтышат: Баткен областы – 69 пайыз, Ысык-Көл областы – 76 пайыз, Ош шаары – 66 пайыз.

Мамлекет тарабынан кыздарын жашы жете электе 18 жашка чейин күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүүнүн зарылдыгы жөнүндөгү пикирге, иш жүзүндө, сурамжылоого катышкандардын жаш курагы жана билими таасир тийгизген эмес. Мында, жакыр үй чарбалыктарынын жашоочулары башка үй чарбалыктарына караганда чара көрүүнүн зарылдыгын көбүрөөк айтышкан (63 пайыз 48 пайызга каршы).

8.13-Таблица. Аялдар менен эркектердин кыздарын жашы жете электе күйөөгө берген ата-энелерге карата мамлекет чара көрүшү керекпи же жокпу жөнүндө пикири

Кыздарын жашы жете электе күйөөгө 18 жашка чейин берген ата-энелерге карата мамлекет чара көрүшү керек /керек эмес деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жери, областтар, жашы, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана башка мүнөздөмөлөр боюнча пайызы

	Аялдардын саны	Аялдар				Эркектердин саны	Эркектер			
		Керек	Керек эмес	ЖБК/ЖБ	Бардыгы		Керек	Керек эмес	ЖБК /ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	3435	56,3	31,4	12,4	100	2514	54,7	36,1	9,2	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	1481	48,6	37,5	13,9	100	944	48,9	41,4	9,7	100
Айыл	1954	61,0	27,6	11,4	100	1570	57,6	33,5	8,9	100
Областтар										
Баткен	410	73,0	15,6	11,4	100	258	68,9	21,2	9,9	100
Жалал-Абад	407	44,8	43,7	11,5	100	328	42,9	46,5	10,6	100
Ысык-Көл	370	75,7	19,6	4,7	100	300	76,2	21,8	1,9	100
Нарын	355	64,8	30,0	5,2	100	311	57,6	35,5	6,9	100
Ош	388	65,8	25,5	8,7	100	286	58,8	35,6	5,6	100
Талас	353	66,0	23,7	10,3	100	291	61,5	30,4	8,1	100
Чүй	404	56,6	26,2	17,2	100	265	59,0	27,0	14,1	100
Бишкек шаары	426	34,1	46,1	19,8	100	232	36,5	50,3	13,2	100
Ош шаары	322	70,5	23,7	5,8	100	243	66,4	28,9	4,8	100
Курагы, жаш										
18-20	142	57,1	33,6	9,3	100	123	46,1	45,1	8,7	100
21-30	676	52,9	32,7	14,4	100	463	53,9	36,5	9,6	100
31-40	778	59,4	30,6	10,0	100	553	52,1	38,1	9,7	100
41-50	719	58,7	30,4	10,9	100	583	54,9	35,8	9,3	100
51-60	585	60,2	30,1	9,7	100	447	60,2	32,2	7,6	100
61-70	343	51,0	33,6	15,4	100	231	54,9	34,8	10,3	100
70+	192	46,6	29,1	24,3	100	114	60,4	30,3	9,3	100
Билим деңгээли										
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	294	49,7	29,8	20,5	100	214	53,0	35,2	11,8	100
Жалпы орто	1462	59,5	30,8	9,7	100	1155	54,7	37,0	8,4	100
Баштапкы жана орто кесиптик	823	55,1	29,6	15,2	100	584	57,3	31,6	11,1	100
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	856	53,9	34,6	11,5	100	561	53,0	38,9	8,1	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Өтө жакыр	791	63,4	23,6	13,0	100	660	60,5	33,4	6,0	100
Экинчи	732	58,3	31,0	10,7	100	555	57,0	35,2	7,9	100
Орто	622	55,8	35,3	8,9	100	454	52,7	37,9	9,4	100
Төртүнчү	698	53,8	33,0	13,2	100	447	50,9	36,4	12,7	100
Өтө бай	592	46,2	37,1	16,7	100	398	47,8	39,7	12,5	100
Улуту										
Кыргыздар	2498	56,5	33,5	10,1	100	1911	53,2	38,6	8,2	100
Өзбөктөр	435	66,9	22,2	10,8	100	312	61,7	29,1	9,1	100
Орустар	321	46,2	28,9	25,0	100	162	50,8	28,6	20,7	100
Башкалар	181	44,6	32,6	22,8	100	129	60,0	30,7	9,3	100

Берилген маалыматтар жалпы эреже боюнча Кыргыз Республикасынын жарандарына баш кошууга мүмкүн болгон минималдуу нике курагы жөнүндө калктын маалыматы жетишсиз экенин көргөзүп турат. Болжол менен ар бир жетинчи чоң адам жашы жете элек кыздар менен

никелешүүлөрдүн саны көбөйгөнүн белгилеген, жана сурамжылоого катышкандардын ар бешинчиси жашы жете электе күйөөгө берилген кыздарды билет.

Жакырчылыктын өсүшү жана үй-бүлөнүн кызынан кутулгусу келгени, үй-бүлөнү пландаштыруу жөнүндөгү билимдин, маалыматтын жетишсиздигинин фонунда жаштардын жыныстык эрте жетилүүсү, кыздарга эрте жашынан никелешүүгө уруксат берген диндердин таасиринин күчөшү сыяктанган социалдык факторлор жашы жете электер менен болгон никелердин санынын көбөйүшүнө таасирин тийгизет. Кыздарды никелешүү үчүн зордоп ала качуу аркылуу жашы жете электер менен никелешүүлөр да аз эмес. Бул жерде, никелешүүнү жашы жетпеген кыздар өздөрү кандай себептер менен каалагандарын өзүнчө алып изилдөөнүн талабы туулат.

Коомчулуктун аң-сезиминде жашы жетпегендердин никесине карата болгон карама-каршы пикирлер бар. Ошентип, бир жагынан калктын негизги бөлүгү өздөрүнүнүн жашы жете элек кыздарын күйөөгө берген ата-энелерди айыптайт. Экинчи жагынан, калктын жарымы өздөрүнүнүн жашы жете элек кыздарын күйөөгө береби же бербейби – бул толугу менен ата-энелердин жеке иши деп эсептешет. Ошондо да, аялдар менен эркектердин басымдуу көпчүлүгү жашы электе күйөөгө чыгуу күйөөсүнөн көз каранды болуп калуу, кесиби жок калуу, зордукка кабылуунун тобокелдери менен коштолот деген ишенимде. Калктын бир топ көп бөлүгү жашы жете электин никелешүүсүнө карата болгон тетири мамилесин кыздын боюнда болуп калган учурларда өзгөртүүгө даяр, ал эми күйөөгө чыгуу кыздын өзүнүн жакшы көргөн адамына чыгууну каалоосу менен байланыштуу болгон учурларда бир канча азыраагы гана оюн өзгөртүүгө макул. Жашы жете электе никелешүүнү кызды үйлөнүү үчүн ала качып кеткен учурларда, жана жашы жете элек кыз үчүн зордукка кабылуу же зордуктоо коркунучу туулган учурларда, азырак деңгээлде болсо дагы акташат.

Чоңойгон калк аялдар жана эркектер үчүн нике курагын төмөндөтүү идеясын колдобойт, жана тескерисинче аны, өзгөчө эркектер үчүн, жогорулатуу керектигин айтышат.

Калктын олуттуу көпчүлүк бөлүгү мамлекет өздөрүнүн жашы жете элек кыздарын мыйзамдарды бузуп күйөөгө берген ата-энелерге карата чара көрүш деп эсептешет. Ошондо, мамлекеттин бул багыттагы иш-аракеттерин калктын каршы болгондорго караганда бир далай көп бөлүгү колдоп берет.

8.3 КЫЗДАРДЫ ҮЙЛӨНҮҮ ҮЧҮН АЛА КАЧУУ

Мажбурлап үйлөнүү үчүн кыздарды ала качуу, кылмыш-жаза мыйзамдарында мындай иш-үчүн кылмыш-жаза жоопкерчилиги каралганына карабастан, Кыргыз Республикасында кеңири таралган, аялдарга карата болгон зордуктун формаларынын бири болуп саналат. Тилекке каршы, мындай кылмыш иштерди жасаган адамдардын жоруктарын көпчүлүгү өлкөдө болгон үрп-адат жана каада-салттарга байланыштырып акташат. Бирок, аялга зордук көрсөтүү бүт дүйнөдө аялдардын укугун орой бузуу болуп таанылгандыктан жана адамдын эң маанилүү укуктарынын бири жеке коопсуздукка, кол тийбестикке болгон укукту бузгандыктан бул нерсе эл аралык актылар менен айыпталат. Азыркы убакта кыздарды ала качууга байланышкан кылмыштардын көйгөйү анын мыйзам ченемдүүлүгүн жана динамикасын тереңирээк карап чыгып талдоону жана ошондой эле өлкөнүн территориясында кеңири масштабда изилдөөлөрдү өткөрүүнү талап кылат. “Гендер коомдун кабыл алуусунда” деген Улуттук изилдөөнүн натыйжалары калктын кыздарды ала качуу учурлары жөнүндө маалыматынын бардыгын, мындай иштерге болгон мамилесин, мыйзамга каршы иш-аракеттерге карата болгон жоопкерчилик чараларын билүүсүн жана башка көп нерселерди изилдөөгө мумкүнчүлүк берет.

Изилдөөлөрдү жүргүзүүдөө респонденттердин кыздарды үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок ала качуу[22] фактыларына болгон өздүк мамилеси жөнүндө маалыматтар алынган. Таблица 8.14дө берилгендер көргөзгөндөй, респонденттердин басымдуу көпчүлүгү (аялдардын 81 пайызы жана эркектердин 78 пайызы) кыздарды ала качуу практикасына тескери мамиледе болушкан. Анда, билим деңгээли ар кандай болгон аялдардын (80 ден 83 пайызга чейин) жана жогорку билимдүү эркектердин (81 пайыз) арасында ошондой респонденттердин үлүшү бирдей көптүк кылат.

Ошол эле убакта, үйлөнүү үчүн кыздарды ала качууга оң мамиледе экендигин аялдар менен эркектердин болжол менен бирдей саны (4-5 пайыз) билдирген, жана аялдардын дээрлик 11 пайызы менен эркектердин 14 пайыздан көбүрөөгү нейтралдуу позицияда болушкан.

Кыздарды ала качуу көрүнүшүн оң баалаган айыл жергесинин жашоочуларынын үлүшү (аялдар – 5 пайыз жана эркектер – 6 пайыз), шаарлардагыларда караганда 2 эсе көп (аялдардын да, эркектердин да 3 пайызы).

Региондордун ичинен кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу практикасына болгон эң терс мамилеси менен Баткен, Нарын, Талас областтарынын жана Ош шаарынын респонденттери өзгөчөлөнүп турат. Мындай практиканы оң баалаган респонденттердин эң көп саны Ош, Жалал-Абад, Ысык-Көл жана Нарын областтарында байкалган.

Бул көйгөйлүү маселеге оң мамиледе болгондордун ичинде аял дагы, эркек дагы (6 жана 7 пайыз, тийешелүү түрдө) жашы 21-30дагы айыл жергесинде жашаган (8 жана 9 пайыз, тийешелүү түрдө) респонденттердин саны абдан көп. Бул жашынын топторуна киргендердин ичинде ала качууга оң мамиледе экенин Ош (11 пайыз), Жалал-Абад (10 пайыз) жана Ысык-Көл (9 пайыз) областтарындагы негизги жалпы билими (9 жылдык) бар (11 пайыз), орто жетиштүү жашаган үй-бүлөлөрдөн чыккан (10 пайыздын тегерегинде) жаш аялдар айтышкан. Кыздарды ала качууга оң мамиледе болгон эркектердин көпчүлүк бөлүгү Ош (16 пайыз), Нарын (15 пайыз) жана Ысык-Көл (11 пайыз) областтарында жашашат жана баштапкы жана орто кесиптик билимдери бар болуп жана бай үй-чарбалыктарынан чыккандар.

8.14-Таблица. Кызды макулдугуз ала качууга карата аялдар жана эркектердин пикири

Аялдар менен эркектердин санынын кызды үйлөнүү үчүн анын макулдугу жок ала качууга болгон оң, терс же нейтралдуу мамилесине карата отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар				Эркектер			
	Оң	Нейт-ралдуу	Терс	ЖБК/ЖБ	Оң	Нейт-ралдуу	Терс	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	4,4	10,9	81,5	3,2	4,8	14,3	77,9	3,0
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	2,9	10,9	82,2	4,1	3,1	13,1	80,4	3,4
Айыл	5,3	10,9	81,1	2,7	5,7	14,9	76,7	2,8
Областтар								
Баткен	1,3	3,1	89,9	5,7	1,3	3,9	88,8	6,0
Жалал-Абад	7,2	8,0	83,6	1,1	4,2	9,5	84,5	1,8
Ысык-Көл	5,2	16,5	76,6	1,7	7,0	16,2	76,8	0,0
Нарын	1,6	8,9	89,2	0,3	7,3	14,7	77,2	0,8
Ош	7,6	15,8	73,5	3,1	9,2	23,0	66,1	1,7
Талас	3,4	4,9	91,5	0,2	2,6	9,5	86,4	1,4
Чүй	1,9	8,5	83,9	5,7	2,4	14,4	77,0	6,3
Бишкек шаары	2,8	13,9	79,2	4,1	3,0	16,7	76,2	4,1
Ош шаары	3,0	7,9	87,0	2,1	3,3	6,2	87,4	3,1
Курагы, жаш								
18-20	0,3	16,1	82,0	1,6	5,8	14,3	78,1	1,9
21-30	6,2	11,2	79,6	3,1	6,9	15,6	72,8	4,7
31-40	4,5	11,2	82,0	2,3	4,4	15,8	77,3	2,5

[22] Ала-качуу-жаш кызды үйлөнүү максатында кармап алып, уурдап кетүү. Бул салт, азыркы Кыргыз Республикасынын территориясында жашаган көчмөн калкта пайда болгон. Ал кезде аялдар “товар” болуп, уруулар арасында алмаштыруу катарында, же согуш учурларында ала качып кетишкен.-Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. Бишкек,2010-156 бет.

Аялдар менен эркектердин санынын кызды үйлөнүү үчүн анын макулдугу жок ала качууга болгон оң, терс же нейтралдуу мамилесине карата отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар				Эркектер			
	Оң	Нейт-ралдуу	Терс	ЖБК/ЖБ	Оң	Нейт-ралдуу	Терс	ЖБК/ЖБ
41-50	3,9	10,5	81,9	3,7	5,1	12,9	79,9	2,2
51-60	4,2	8,2	85,5	2,0	3,7	14,2	79,6	2,6
61-70	5,6	13,4	75,4	5,6	0,7	9,6	86,7	3,0
70+	1,1	7,1	84,1	7,7	4,9	15,4	77,6	2,0
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	4,6	8,6	81,7	5,1	2,2	16,8	75,4	5,6
Жалпы орто	5,0	11,3	80,3	3,4	6,0	14,8	76,0	3,2
Баштапкы жана орто кесиптик	3,4	11,1	82,5	2,9	4,5	12,8	79,5	3,2
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	4,3	10,7	82,7	2,4	3,7	13,6	81,3	1,4
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	5,6	9,0	81,6	3,9	4,8	14,1	78,5	2,6
Экинчи	4,1	10,3	83,5	2,1	4,6	13,9	79,0	2,6
Орто	5,6	11,9	80,8	1,6	5,4	11,9	79,6	3,1
Төртүнчү	3,5	13,8	78,6	4,1	5,8	16,1	75,0	3,0
Өтө бай	2,7	9,7	83,0	4,5	3,1	16,2	76,6	4,0
Улуту								
Кыргыздар	4,7	12,5	81,0	1,7	5,6	15,2	78,0	1,2
Өзбөктөр	4,7	5,9	85,7	3,6	4,3	11,9	80,0	3,8
Орустар	2,6	7,4	78,9	11,1	0,6	16,6	69,6	13,2
Башкалар	3,0	8,8	80,9	7,3	1,4	7,0	80,9	10,8

Кыргыз коомчулугунда үйлөнүү үчүн аялдарды ала качуу аялдын макулдугу менен, алдын - ала келишип, жана ошондой эле аялдын макулдугу жок, мажбурлоо менен болушу мүмкүн экени белгилүү. Биринчисинде, аял аны үйлөнүү үчүн ала качып кетүүсүнө макул, жана ала качуу шарттуу болот, жана ал зордук же дискриминациялык мүнөздө эмес. Мындай “ала качууларга” жаштар адатта салттуу үйлөнүүнү коштогон чоң финансылык чыгымдардан (куда түшүү, сөзсүз түрдө белектер, калың төлөө, той өткөрүү) качып барышат. Ата-энелери макулдугун бербей койгондо жаштар никеге кызды күчкө салбай ала качуу аркылуу никеге турган учурлар болот. Ошол эле кезде, аялдарды үйлөнүү үчүн зордоп ала качкан учурлар да кездешет. Мындай учурларда аялдарды ала качуу физикалык, психикалык жана көпчүлүк учурда сексуалдык зордуктар менен коштолот.

Кыздарды үйлөнүү үчүн зордоп, күчкө салып жана зордобой макулдугу менен ала качуулардын динамикасын аныктоо максатында респонденттердин баарына аялдардын макулдугу менен жана макулдугу жок ала качуулардын санынын өзгөрүшү жөнүндө эки суроо берилген. Аялдар менен эркектердин бул суроолорго жооптору 8.15-таблицада келтирилген.

Жалпысынан, кыздарды үйлөнүү үчүн зордоп, күчкө салып жана зордобой макулдугу менен ала качуулардын динамикасын баалоодо аялдар менен эркектердин ортосунда олуттуу гендердик айырмачылыктар байкалбайт. Аялдар менен эркектердин жарымынан көбү (55 жана 56 пайызы, тийешелүү түрдө) акыркы беш жылдын ичинде аялдарды үйлөнүү үчүн зордоп ала качуу учурлары азайып калды деп эсептешет. Аялдар менен эркектердин андан азыраагы (48 пайыздан), ошондой эле зордобой макулдугу менен ала качуулардын да азайганын белгилешет. Респонденттердин бирдей саны (20 пайыздын тегерегинде) зордоп, күчкө салып жана зордобой макулдугу менен ала качуулардын динамикасы мурунку эле деңгээлде калды деп эсептешет.

Сурамжылоонун ар бир онунчу катышуучусу (аялдардын 11 пайызы жана эркектердин 12 пайызы) алардын чөйрөлөрүндө акыркы беш жылдын ичинде аялдарды зордобой макулдугу менен

ала качуунун учурлары көбөйгөнүн жана 4 пайызы аялдарды үйлөнүү үчүн зордоп, күчкө салып ала качуу учурлары көбөйгөнүн билдиришкен.

Шаардын жашоочулары (аялдар - 5 пайыз, эркектер - 6 пайыз) аялдарды зордоп ала качуулардын саны көбөйгөнүн айыл жергесинин жашоочуларына (аялдарда, эркектер да 3 пайыздан) караганда дээрлик эки эсе көп белгилешкен. Аялдарды үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок, зордоп ала качуулардын саны көбөйгөнүн белгилеген респонденттердин көбүрөөк саны Бишкек жана Ош (7-8 пайыз), жана ошондой эле Ысык-Көл менен Ош областтарында (5-6 пайыз) жашашат.

Билим деңгээли жогору, бай үй-чарбалыктарынан чыккан респонденттер үйлөнүү үчүн аялдарды зордоп ала качуулардын саны көбөйгөнүн көбүрөөк белгилешет. Башка жашынын топторуна салыштырмалуу 18-20 жаштагы эркектер (дээрлик 10 пайыз) кыздарды алардын макулдугу жок ала качуулардын көбөйгөнүн аялдарга (5 пайыз) караганда эки эсе көп белгилешет.

8.15 –Таблица. Аялдар менен эркектердин кыздарды ала качуу учурларынын акыркы беш жылдын ичиндеги динамикасы жөнүндө пикирлери

Акыркы беш жылдын ичинде кыздарды ала качуу көбөйдү, азайды же өзгөргөн жок деп эсептеген аялдар менен эркектердин (санынын) отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча пайызы

	Аялдар								Эркектер							
	Аялдын макулдугу менен				Аялдын макулдугу жок				Аялдын макулдугу менен				Аялдын макулдугу жок			
	Көбөйдү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ ЖБ	Көбөй-дү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ ЖБ	Көбөй-дү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ ЖБ	Көбөй-дү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ ЖБ
Бардыгы	10,8	48,6	20,6	20,1	4,1	54,8	17,2	23,9	11,6	48,4	20,0	20,0	4,2	55,7	16,6	23,5
Отурукташкан жеринин түрү																
Шаар	10,1	39,7	20,3	29,9	5,2	47,5	15,4	31,9	12,2	42,3	20,8	24,6	5,9	51,5	15,4	27,2
Айыл	11,1	54,0	20,8	14,0	3,3	59,4	18,4	18,9	11,3	51,3	19,6	17,8	3,3	57,8	17,2	21,6
Областтар																
Баткен	1,7	78,9	6,6	12,8	1,1	72,2	4,6	22,1	2,6	82,7	2,8	12,0	1,6	70,2	2,0	26,2
Жалал-Абад	6,4	69,8	11,2	12,6	0,5	72,9	8,6	18,0	9,7	69,1	8,6	12,6	4,0	73,2	5,8	17,0
Ысык-Көл	17,4	36,3	33,1	13,2	5,5	42,6	36,0	16,0	19,2	28,5	39,6	12,7	6,1	38,1	40,2	15,6
Нарын	8,0	56,3	32,2	3,5	2,6	68,5	25,3	3,7	5,4	55,1	38,6	1,0	1,8	65,7	31,1	1,5
Ош	6,1	46,9	35,4	11,6	5,8	45,6	30,9	17,7	4,4	44,0	29,4	22,2	5,0	43,1	27,6	24,2
Талас	57,4	23,7	9,1	9,7	3,2	83,9	4,1	8,8	64,4	23,5	4,0	8,1	2,5	87,2	1,5	8,9
Чүй	13,1	43,6	9,3	34,1	1,8	53,1	9,2	36,0	13,9	37,2	13,1	35,8	0,9	49,2	11,2	38,8
Бишкек шаары	8,3	35,2	23,8	32,6	7,7	40,0	18,0	34,3	8,1	39,7	25,3	26,9	7,6	46,7	16,3	29,4
Ош шаары	18,5	29,6	21,5	30,5	6,9	49,3	11,4	32,4	17,3	37,9	20,2	24,7	5,3	55,4	14,8	24,5
Курагы, жаш																
18-20	11,6	52,7	20,8	15,0	5,0	58,3	18,2	18,5	12,8	43,9	16,5	26,9	9,9	42,5	15,8	31,8
21-30	11,0	50,2	20,2	18,6	4,3	57,0	16,5	22,2	12,3	44,0	21,3	22,5	5,5	52,2	16,1	26,2
31-40	11,1	47,3	23,2	18,4	4,6	54,6	18,6	22,2	10,8	51,9	17,6	19,7	3,9	55,7	17,6	22,8
41-50	9,7	47,2	22,2	20,9	2,0	55,8	17,5	24,7	11,7	50,1	21,5	16,6	4,0	61,9	14,6	19,6
51-60	10,5	47,9	18,2	23,4	5,4	49,2	18,6	26,8	12,8	50,2	20,1	16,9	1,6	60,2	17,9	20,4
61-70	13,0	47,0	19,0	20,9	2,8	55,7	16,7	24,8	12,0	49,6	18,8	19,6	3,4	55,4	16,3	24,9
70+	7,9	49,0	16,4	26,8	5,1	51,9	10,3	32,7	4,1	46,6	23,5	25,8	1,8	51,5	21,0	25,7
Билим деңгээли																
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	7,7	44,9	17,7	29,7	3,4	50,1	13,1	33,4	12,5	36,3	13,6	37,6	3,1	42,6	11,0	43,3
Жалпы орто	9,8	53,0	21,2	16,0	3,4	56,8	19,3	20,5	10,5	54,1	18,4	17,0	3,7	60,1	15,7	20,5
Баштапкы жана орто кесиптик	11,7	44,8	18,3	25,2	4,7	51,2	15,3	28,8	12,2	45,2	22,9	19,7	3,6	51,3	21,0	24,0
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	12,6	45,5	22,8	19,1	4,9	56,4	16,9	21,8	13,1	44,3	22,9	19,7	6,0	56,1	16,4	21,4

Акыркы беш жылдын ичинде кыздарды ала качуу көбөйдү, азайды же өзгөргөн жок деп эсептеген аялдар менен эркектердин (санынын) отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча пайызы

	Аялдар								Эркектер							
	Аялдын макулдугу менен				Аялдын макулдугу жок				Аялдын макулдугу менен				Аялдын макулдугу жок			
	Көбөйдү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ЖБ	Көбөй-дү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ЖБ	Көбөйдү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ЖБ	Көбөйдү	Азайды	Өзгөрүү жок	ЖБК/ЖБ
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли																
Өтө жакыр	11,0	51,5	22,4	15,0	3,5	57,7	19,3	19,5	12,7	48,6	22,5	16,2	2,7	56,8	20,2	20,3
Экинчи	9,7	53,3	20,4	16,7	3,1	58,0	16,8	22,1	14,5	50,1	18,3	17,1	5,1	55,6	17,8	21,5
Орто	12,5	49,8	20,2	17,5	4,7	55,0	17,4	22,8	10,9	52,0	16,6	20,6	3,8	59,8	12,6	23,7
Төртүнчү	8,4	40,8	23,1	27,7	3,8	48,4	19,3	28,5	10,9	39,8	24,3	25,0	5,2	51,0	17,1	26,8
Өтө бай	12,8	45,6	15,6	26,0	5,7	53,9	12,1	28,3	7,2	50,9	17,2	24,6	4,8	54,2	13,1	27,9

Аялдарды үйлөнүү үчүн зордобой макулдугу менен ала качуунун динамикасына баа берүүдө олуттуу регионалдык айырмачылыктар байкалган. Мисалы, аялдарды үйлөнүү үчүн макулдугу менен ала качуунун көбөйгөнүн билдирген аялдардын (57 пайыздан көбүрөөк) жана эркектердин (64 пайыз) көбүрөөк үлүшү Талас областына, ал эми азыраагы - Баткен областына (аялдар - 2 пайыз, эркектер – 3 пайыз) туура келген. Аялдарды үйлөнүү үчүн макулдугу менен ала качуу учурларынын көбөйгөнүн Ысык-Көл областынын (аялдардын 17 пайызы жана эркектердин 19 пайызы) жана Ош шаарынын (аялдардын 19 пайызы жана эркектердин 17 пайызы) респонденттеринин ар бир бешинчиси билдирген.

8.16 жана 8.17 - таблицаларда берилген маалыматтар сурамжылап изилдөө учурунда аялдардын 9 пайызы жана эркектердин 7 пайызы үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок ала качып кеткен кыздарды билгендигин көрсөтүп турат. Үйлөнүү үчүн макулдугу жок, зордоп ала качуулар жөнүндө шаардын жана айылдын жашоочуларынын кабарлардары бирдей.

Аялдарды үйлөнүү үчүн макулдугу жок, зордоп ала качуу учурлары жөнүндө билим деңгээли жогору, Нарын менен Ош областтарында, жана ошондой эле Бишкек менен Ош шаарында жашаган, жашы 18-30 дагы кыргыз (9-11 пайыз) респонденттердин өзгөчө көбүрөөк кабары бар.

Кыздарды үйлөнүү үчүн зордоп ала качууга окшогон мындай көрүнүштүн жаратылышын изилдөө үчүн жана ошондой эле бул көрүнүш менен күрөшүүнүн ыкмаларын аныктоо максатында ала качуунун себептери жөнүндө суроолор берилген. Ушундай нерсе башынан өткөн кыздарды билген респонденттерге себептердин ар кандай варианттары сунушталып, алардын ичинен көбүрөөк туура келгенин тандоо керек болгон. Аялдар мажбурлап үйлөнүү үчүн ала качып кеткен кыздардын ар бир үчүнчүсүн ала качкан адам анын башкага күйөөгө чыгуусун каалабагандыктан (30 пайыз), ар бир төртүнчүсүн - ала качкан адам кыз макул болбойт (24 пайыз) деп корккондуктан, жана ар бир бешинчиси - ала качкан адам таанышууга батынбагындыктан (21 пайыз) же калың төлөөгө мүмкүнчүлүгү болбогондуктан (18 пайыз) ала качканын билдиришкен. Ар бир бешинчи аял уландын ата-энелер /туугандары ала качууну туура көрүп, талап кылганынан (19 пайыз) кызды ала качып кетишкен деп эсептей турганын белгилей кетиш керек.

Аялдардын баа берүүсүнө караганда шаарларда аялдарды үйлөнүү үчүн ала качуулардын өтө көп тараган себеби болуп аял башка адамга күйөөгө чыкпасын деген ой (36,5 пайыз), ал эми айыл жергесинде – уландардын кыз макулдугун бербейт (28,6 пайыз) деп корккону эсептелет.

8.16-Таблица. Аялдардын акыркы эки- үч жылдын ичиндеги кыздарды ала качуу учурлары жөнүндө маалыматынын бардыгы

Үйлөнүү үчүн ала качып кеткен кыздарды өздөрү билген, жана ала качуунун себептерин да билген аялдардын отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар							
	Үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок ала качып кеткен кыздар-ды өздөрү билет	Ала качуунун себептери						
		Кыздын макул болбой коюшу мүмкүн эле же макул болбой койгон	Улан кыз менен таанышууга батына албады	Уландын ата-энеси/туугандары ала качуу талап кылышты	Уландын калың төлөөгө мүмкүн-чүлүгү жок	Башка адамга күйөөгө чыкпашы үчүн	Ата-энелер үйлөнүүгө уруксат беришкен жок	Бул салт боюнча үйлөнүү
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	9,1	23,7	21,0	18,7	17,7	29,9	6,8	10,5
Айыл	9,5	16,4	30,4	13,8	16,9	36,5	5,3	10,9
Областтар	8,9	28,6	14,8	21,9	18,2	25,5	7,7	10,3
Баткен								
Жалал-Абад	7,8	18,2	12,5	9,0	39,9	37,4	39,7	12,0
Ысык-Көл	5,7	10,4	14,9	14,0	7,7	48,2	9,4	19,1
Нарын	8,3	27,0	3,4	39,3	0,0	46,2	4,0	36,5

Үйлөнүү үчүн ала качып кеткен кыздарды өздөрү билген, жана ала качуунун себептерин да билген аялдардын отуруктaшкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар							
	Үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок ала качып кеткен кыздар-ды өздөрү билет	Ала качуунун себептери						
		Кыздын макул болбой коюшу мүмкүн эле же макул болбой койгон	Улан кыз менен таанышууга батына албады	Уландын ата-энеси/туугандары ала качуу талап кылышты	Уландын калың төлөөгө мүмкүн-чүлүгү жок	Башка адамга күйөөгө чыкпашы үчүн	Ата-энелер үйлөнүүгө уруксат беришкен жок	Бул салт боюнча үйлөнүү
Ош	12,0	33,9	50,8	11,2	0,0	6,7	19,6	1,5
Талас	12,9	38,2	10,5	26,0	30,4	20,6	0,0	5,4
Чүй	6,3	22,6	26,3	14,5	0,0	26,2	5,9	6,2
Бишкек шаары	5,0	21,8	29,4	12,2	0,0	16,4	4,3	6,5
Ош шаары	11,3	12,0	35,0	15,9	18,9	38,2	1,1	9,8
Курагы, жаш								
18-20	14,5	23,3	16,4	11,2	15,2	16,1	11,8	6,9
21-30	11,8	32,8	21,4	41,8	24,9	65,6	9,1	6,5
31-40	11,5	17,6	26,1	13,0	13,9	30,7	6,0	11,3
41-50	8,4	23,9	20,5	10,7	22,4	29,1	12,5	10,0
51-60	8,3	24,3	16,0	22,7	21,6	27,9	4,7	8,9
61-70	8,1	31,7	21,7	27,0	6,8	15,3	5,5	9,5
70+	5,6	9,4	18,6	15,6	22,3	15,2	0,0	27,7
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	8,6	37,8	6,1	10,8	23,3	25,9	3,3	5,8
Жалпы орто	6,3	37,7	5,4	8,3	25,9	24,9	13,7	4,4
Баштапкы жана орто кесиптик	9,1	27,2	17,6	18,6	15,6	24,7	6,6	10,6
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	7,9	17,3	14,9	19,3	24,9	44,8	4,3	15,8
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	11,5	20,1	32,8	20,5	14,3	28,7	7,1	8,3
Экинчи	7,0	40,5	23,5	20,3	11,9	15,4	8,9	6,5
Орто	10,1	21,9	12,2	22,7	6,8	29,7	9,2	15,8
Төртүнчү	9,5	19,1	10,0	19,7	27,1	26,3	4,3	11,7
Өтө бай	8,4	22,4	27,3	15,9	28,6	45,6	2,7	7,1
Улуту								
Кыргыздар	11,5	16,2	34,2	13,7	17,5	32,7	7,9	9,8
Өзбөктөр	10,7	22,9	22,3	17,0	19,6	30,2	7,3	10,3
Орустар	7,2	28,8	18,8	36,7	7,6	23,0	5,2	4,2
Башкалар	2,7	37,7	0,0	6,4	0,0	59,9	0,0	13,3
Другие	6,0	17,6	15,6	10,9	18,9	21,1	3,6	32,2

8.17-таблицада көргөзүлгөндөй, эркектер аялдарды ала качуунун "улан кыз менен таанышууга батына алган жок" жана "уландын калың төлөөгө мүмкүнчүлүгү болгон жок" (21 пайыздын тегерегинде), жана ошондой эле "уландын ата-энеси/туугандары кызды ала качууну талап кылышты" (18–19 пайыз) деген себептерди көбүрөөк аташкан. Мында, шаар жергесиндеги эркектер кызды ала качып кеткен уландын калың төлөөгө мүмкүнчүлүгү болбогонун көбүрөөк белгилешкен (дээрлик 30 пайыз). Айылдарда, улан анын ата-энеси ала качууну талап кылгандыктан кызды ала качканын, же кыздын ага күйөөгө чыгууга макул болбой коюшу мүмкүн болгондуктан (21–22 пайыз) ала качканын билдиришкен эркектердин салыштырмалуу салмагы көбүрөөк болгон

8.17- Таблица. Эркектердин акыркы эки- үч жылдын ичиндеги кыздарды ала качуу учурлары жөнүндө маалыматынын бардыгы

Үйлөнүү үчүн ала качып кеткен кыздарды өздөрү билген, жана ала качуунун себептерин да билген эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Эркектер							
	Үйлөнүү үчүн алардын макулдугу жок ала качып кеткен кыздарды өздөрү билет	Ала качуунун себептери						
		Кыздын макул болбой коюшу мүмкүн эле же макул болбой койгон	Улан кыз менен тааны-шууга батына албады	Уландын ата-энеси/тууга ндары ала качуу талап кылышты	Уландын калың төлөөгө мүмкүн-чүлүгү жок	Башка адамга күйөөгө чыкпашы үчүн	Ата-энелер үйлөнүүгө уруксат беришкен жок	Бул салт боюнча үйлөнүү
Бардыгы	7,5	16,0	20,8	19,4	20,7	18,6	9,9	16,2
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	8,0	6,2	26,8	15,2	29,9	23,0	10,2	12,8
Айыл	7,3	21,4	17,6	21,7	15,6	16,1	9,8	18,0
Областтар								
Баткен	4,6	7,3	0,0	8,2	45,8	38,1	21,9	20,3
Жалал-Абад	9,0	4,6	5,6	43,3	4,3	35,5	1,3	13,4
Ысык-Көл	3,5	27,2	20,3	19,2	0,0	54,9	9,4	58,5
Нарын	10,9	31,3	42,9	9,2	0,0	13,1	11,1	3,5
Ош	6	32,9	25,6	14,8	31,1	3,7	19,0	11,4
Талас	3,9	25,6	37,5	31,5	0,0	5,4	0,0	0,0
Чүй	3,0	20,2	18,5	0,0	0,0	0,0	0,0	61,3
Бишкек шаары	9,6	1,9	28,2	9,5	46,5	16,0	8,9	6,7
Ош шаары	10,6	11,0	23,4	11,6	6,0	15,4	12,2	23,3
Курагы, жаш								
18-20	9,4	8,6	32,7	0,0	20,1	15,3	15,1	0,0
21-30	10,7	4,2	28,4	25,7	30,2	22,6	10,2	9,9
31-40	7,5	30,3	12,2	26,0	18,2	18,4	8,1	21,3
41-50	5,5	16,5	24,9	3,3	21,3	19,6	6,3	19,8
51-60	7,0	28,6	8,6	18,8	5,6	18,0	2,6	28,7
61-70	2,6	14,1	9,0	40,7	6,3	0,0	7,6	22,4
70+	6,6	12,7	16,6	13,7	19,3	0,0	55,5	9,0
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	4,7	17,8	13,4	0,0	11,4	21,2	40,6	5,6
Жалпы орто	7,8	18,2	20,3	18,8	13,7	21,1	7,0	19,7
Баштапкы жана орто кесиптик	7,2	17,2	28,6	15,0	31,0	13,9	2,6	14,7
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	8,4	10,8	17,3	28,2	27,4	17,0	14,8	13,0
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	8,7	29,3	13,2	14,1	17,4	9,2	9,0	17,0
Экинчи	5,3	11,0	28,7	2,0	17,2	18,1	6,4	15,0
Орто	8,3	10,7	21,3	30,8	18,0	20,4	23,5	14,3
Төртүнчү	8,4	9,5	22,4	34,0	31,5	28,7	3,8	15,7
Өтө бай	6,6	9,6	26,1	11,4	20,4	22,7	2,8	19,6
Улуту								
Кыргыздар	9,2	16,3	21,4	18,3	22,6	20,6	11,2	13,7
Өзбөктөр	3,7	4,5	21,9	43,6	0,0	3,4	0,0	26,6
Орустар	3,4	42,3	8,9	0,0	0,0	0,0	0,0	48,8
Башкалар	1,4	0,0	0,0	0,0	46,2	0,0	0,0	53,8

Уландын калың төлөөгө мүмкүнчүлүгү болбогондуктан кызды ала качып кеткени, Баткен (аялдардын 40 пайызы жана эркектердин 46 пайызы), Ош (30 жана 31 пайыз, тийешелүү түрдө) областтарында жана Бишкек менен Ош шаарларында (19 жана 46 пайыз, тийешелүү түрдө) көбүрөөк белгиленген. Башка областтарда бул себеп чанда гана, же таптакыр аталган эмес.

Жалпысынан республика боюнча жоопордун варианттарынын ичинен кызды ала качуу – бул салт боюнча үйлөнүү (10-16 пайыз), жана ошондой эле ата-энелери жаштардын үйлөнүүсүнө макулдугун беришкен жок (6–10 пайыз) деген жоопторду чанда гана тандашкан. Ошол эле убакта, кээ бир региондордо кыздарды ала качууну, баарынан мурда, Кыргыз Республикасында болгон маданий үрп-адаттар жана салттар менен акташат. Ошентип, Ысык-Көл областында кыздарды ала качуу учурларын үйлөнүүнүн салттуу түрү катары түшүнүү өтө көп тараган (аялдардын 36 пайызы жана эркектердин 58 пайызы). Чүй областынында аялдардын аз гана саны (6 пайыз) бул себепти көргөзгөн учурда эркектеринин көпчүлүгү (61 пайыз) так ушул себепти аташкан фактыны белгилей кетиш керек. Андан тышкары, Баткен областында аялдардын дээрлик 40 пайызы жана эркектердин 22 пайызы ата-энелердин жаштардын үйлөнүүсүнө каршы болушкан фактыны себеп катары аташкан.

8.18-таблицада респонденттердин тааныш кызын анын макулдугу жок ала качып кеткен уланга карата болгон жеке өздүк мамилесин көрсөтүп турат. Аялдар менен эркектердин көпчүлүгү (59 пайыз жана 49 пайыз, тиешелүү түрдө) кызды ала качып кеткен адамга терс мамиледе болушат. Алардын ичинде шаар жергесинде жашаган аялдардын саны (64 пайыз) эркектерге караганда (42 пайыз) бир топ көп болуп чыккан. Ала качкан адамга терс мамиледе болгон респонденттердин үлүшү, жашы 51-60 тагы аялдар менен эркектердин арасында (75 жана 76 пайыз, тийешелүү түрдө), анын ичинде баштапкы жана орто кесиптик билими бар аялдардын (71 пайыз) жана негизги жалпы билими бар эркектердин (56 пайыз) арасында олуттуу көптүк кылат.

Респонденттердин жоопторун алардын жетиштүүлүгүнүн деңгээлибоюнча изилдөөдө бай үй-чарбалыктарынан чыккан (төртүнчү деңгээлде) аялдардын арасында дээрлик 71 пайызы кызды анын макулдугу жок ала качып кеткен уланга терс мамиледе экенин, ал эми өтө жакыр үй-бүлөлөрдүн эркектеринин 64 пайыздын тегерегиндеги саны терс мамиледе экенин белгилесе болот. Ала качкан адамга терс мамиледе экенин айткандардын эң көп пайызы Талас областындагы (92 пайыз), Жалал-Абад областындагы (72 пайыз) жана Нарын областындагы (аялдардын 69 пайызы жана эркектердин 73 пайызы) аялдардын да, эркектердин да арасында аныкталган.

8.18–Таблица. Респонденттердин кызды анын макулдугу жок ала качып кеткен уланга карата болгон мамилеси

Аялдар менен эркектердин санынын ала качкан адамга карата болгон оң, нейтралдуу же терс мамилесине карата отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар				Эркектер			
	Оң	Нейтрал-дуу	Терс	ЖБК/ЖБ	Оң	Нейтрал-дуу	Терс	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	11,7	25,4	59,4	3,5	17,6	31,1	49,4	1,9
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	11,8	23,5	64,0	0,7	24,0	32,7	41,8	1,5
Айыл	11,7	26,7	56,3	5,3	14,1	30,2	53,5	2,2
Областтар								
Баткен	4,7	9,0	70,2	16,1	0,0	20,3	44,0	35,7
Жалал-Абад	20,0	8,3	71,8	0,0	4,8	23,7	71,5	0,0
Ысык-Көл	10,2	27,1	62,7	0,0	18,1	50,6	31,3	0,0
Нарын	2,5	26,8	69,2	1,5	4,3	20,6	73,1	2,1
Ош	11,9	38,3	43,4	6,4	26,0	39,5	34,5	0,0
Талас	2,9	5,2	91,9	0,0	0,0	7,9	92,1	0,0
Чүй	8,0	23,4	64,1	4,5	9,4	24,8	65,8	0,0
Бишкек шаары	15,8	24,6	59,6	0,0	38,1	34,8	27,1	0,0
Ош шаары	8,2	26,8	63,4	1,6	10,3	35,0	51,9	2,8
Курагы, жаш								
18-20	0,9	25,4	71,7	2,0	13,9	51,5	29,3	5,3
21-30	16,7	25,2	56,9	1,2	21,4	33,1	44,1	1,4
31-40	1,0	32,4	61,0	5,6	18,4	37,4	44,2	0,0
41-50	11,9	33,3	54,0	0,8	23,0	27,4	48,2	1,4
51-60	15,7	9,3	75,0	0,0	1,9	18,7	76,5	2,9
61-70	37,6	18,2	44,2	0,0	0,0	32,4	67,6	0,0

Аялдар менен эркектердин санынын ала качкан адамга карата болгон оң, нейтралдуу же терс мамилесине карата отуруктакшан жашоо жеринин түрү, областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар				Эркектер			
	Оң	Нейтрал-дуу	Терс	ЖБК/ЖБ	Оң	Нейтрал-дуу	Терс	ЖБК/ЖБ
70+	0,0	24,4	37,7	37,8	49,7	0,0	41,3	9,0
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	7,3	26,3	34,7	31,7	38,3	0,0	55,8	5,9
Жалпы орто	14,5	24,2	57,9	3,4	13,6	36,4	48,4	1,6
Баштапкы жана орто кесиптик	9,9	18,9	71,1	0,0	28,0	26,2	44,2	1,6
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	9,8	31,1	58,8	0,3	12,5	31,6	53,9	2,0
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	7,3	24,8	52,2	15,7	13,1	22,1	63,7	1,1
Экинчи	18,4	13,9	67,7	0,0	16,7	40,6	37,8	4,8
Орто	23,9	23,9	51,1	1,1	19,7	38,7	41,7	0,0
Төртүнчү	1,5	27,7	70,8	0,0	22,3	32,8	41,6	3,3
Өтө бай	5,2	39,5	53,4	1,9	18,8	25,1	54,6	1,5
Улуту								
Кыргыздар	11,1	27,7	59,8	1,4	18,6	33,9	46,3	1,2
Өзбөктөр	14,5	14,8	53,2	17,5	7,7	10,6	74,6	7,2
Орустар	4,4	4,9	76,6	14,1	19,8	8,9	71,4	0,0
Башкалар	22,0	21,3	56,7	0,0	0,0	0,0	73,8	26,2

Респонденттердин жоопторунда болгон кээ бир гендердик жана регионалдык айырмачылыктарды белгилей кетиш керек. Сурамжылоо кызды ала качкан адамга эркектер (17 пайыздан көп) аялдарга (12 пайыздын тегеринде) караганда көбүрөөк оң мамиледе болорун көрсөткөн. Алардын арасында айылдыктарга (14 пайыз) караганда шаардык эркектер 1,7 эсе көп экени белгиленген. Жалал-Абад областында "оң" жооп берген аялдар эркектерге караганда 4 эсе көп, (5 пайыз), ал эми Ысык-Көл, Нарын, Ош областтарында жана Бишкек шаарында, тескерисинче, мындай пикирдеги эркектер аялдарга караганда эки эсе көп (18 ден 38 пайызга чейин). "Оң" жооп бергендердин ичинде 60 жаштагы жана андан улуу аялдар менен эркектер (37 жана 49 пайыз, тийешелүү түрдө) жана ошондой эле жалпы орто, орто кесиптик билими барлар (14 жана 28 пайыз) көптүк кылат.

Изилдөөнүн натыйжалары көргөзгөндөй, аялдардын төрттөн бири (25 пайыз) жана эркектердин үчтөн бири (31 пайыз) жерине карабастан кызды ала качкан адамга карата нейтралдуу позицияны ээлешкен. Мындай жооп бергендердин ичинде Ош областында жашаган аялдардын (38 пайыз), ал эми эркектердин Ысык-Көл областында жашагандарынын (50 пайыздан ары) үлүшү көп. 30 дан 50 жашка чейинки курактагы аялдар (32-33 пайыз) улуураак жаштагы респонденткаларга караганда нейтралдуу позициясын көбүрөөк билдиришкен. Бул 51-60 жаштагы (75 пайыз), кызды ала качкан уланга терс мамиледе болгон аялдардын чоң үлүшү менен шартталат. 18-20 жаштагы уландардын жарымынан көбү (51 пайыз) башка эркектерге караганда көбүрөөк "нейтралдуу" деген жоопту тандашканын белгилей кетиш керек. Мында, ушул жашынын группасынын өкүлдөрүнүн 29 пайызы гана ала качкан адамга мамилеси терс экенин, ал эми дээрлик 14 пайызы –оң экенин айтышкан. Мына ошентип, кызды ала качууга мамилеси оң болгондордун көпчүлүгү – бул жакыр үй-чарбалыктарынан чыккан, билим деңгээли төмөн айылдык жаштар. Ошону менен бирге, жалпысынан алганда, нейтралдуу позицияны ээлеген респонденттердин үлүшү, жогорку билими барлардын (31 пайыздан көп), жана ошондой эле абдан бай аялдардын жана кедей эркектердин арасында (39-40 пайыз) эң чоң.

Сурамжылоонун маалыматтары Нарын (никеге тургандардын санынын 20 пайызы), Ысык-Көл (18 пайыздын тегерегинде) жана Талас (10 пайыздын тегерегинде) областтарынын сурамжыланган үй-чарбалыктарынын мүчөлөрү үчүн кызды анын макулдугу жок ала качуу-

үйлөнүүнүн өтө көп тараган түрү экенин ырастап турат. Кыздарды ала качуу учурларына карата болгон мамилелери жана пикири көп учурда респонденттердин жынысына, анын жашаган жерине, билим деңгээлине жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлина карата болот. Биздин өлкөдө мындай мыйзамга каршы практиканын болушу коомчулуктун чыдамдуулугунан жана калктын кыздарды алардын макулдугу жок ала качуу учурларына болгон токтоо мамилесинен колдоо таап турат. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза мыйзамдарына ылайык (КР КМ, 155 бер.), кызды ала качуу/уурдоо 10 жылга чейин эркинен ажыратуу каралган оор кылмыш катары квалификацияланат. Бирок, кыздарды ала качуу бардык жерлерде болуп жаткандыгы байкалат жана бул сферада укук колдонуу практикасы өтө начар. Республикада кыздарды ала качуулардын бирин – серин учурлары гана расмий түрдө катталат, ошондуктан ала качкан адамдар жана ошондой эле мыйзамга каршы иш-аракеттердин катышуучулары жоопкерчиликке тартылбай калат. Соттордо иштердин каралышында улуттук жана эл аралык мыйзамдардын ченемдерге караганда жөн, күнүмдүк укуктук ченемдерге артыкчылык берилет. Бул өзгөчө, салт жана үрп-адаттарга чоң маани берилген айыл жерлерине мүнөздүү.

Сурамжылоо аркылуу изилдөө улуттук мыйзамдар менен бекитилген кыздарды ала качуу үчүн болгон жоопкерчилик тууралуу эркектер менен аялдардын маалымдуулугунун деңгээли жөнүндө маселени камтыган. Респонденттерге мыйзамда кыздарды үйлөнүү максатында ала качуу үчүн жоопкерчилик каралганбы деген суроо берилген. Жоопкерчилик каралгандыгын ырастагандарга кандай жоопкерчилик каралгандыгы жөнүндө суроо берилген жана жооптордун бир нече варианттары сунушталган.

Шаар жергесинде да, айыл жергесинде да аялдар менен эркектердин көпчүлүгү (70-71 пайыз) кыздарды ала качкан үчүн мыйзам алдында жоопкерчилик каралганын билише турганы 8.19-таблицада көрүнүп турат. Маалымдуулуктун көбүрөөк жогору деңгээли Талас (82 и 87 пайыз, тийешелүү түрдө), Баткен (77 жана 79 пайызы), Ош (76 жана 75 пайызы) жана Жалал-Абад (75 пайыздан) областтарындагы аялдар менен эркектердин арасында, жана ошондой эле Ош шаарынын эркектеринин (74 пайыз) арасында белгиленген. Маалымдуулуктун өтө төмөн деңгээли Нарын областынын респонденттеринин арасында (аялдардын 44 пайызы жана эркектердин 47 пайызы) белгиленген. Мында, кыздарды ала качуу үчүн каралган кылмыш-жаза жоопкерчилиги тууралуу орто жашындагы 40 дан 60 жашка чейинки (72-73 пайыз), жана өзгөчө 61-70 жаштагы (77 пайыз) эркектердин көбүрөөк маалыматы бар болуп чыккан. Аялдардын да, эркектердин да (74 жана 75 пайыз) билим деңгээли жогорулаган сайын маалымдуулугунун деңгээли да өскөн. Жетиштүүлүгүнүн деңгээли орто денгээлде болгон үй-чарбалыктарынын арасында маалымдуулук абдан жогору (73-74 пайыз).

Ошондой эле, 8.19-таблицада респонденттердин кызды ала качуу үчүн кандай жоопкерчилик каралганы тууралуу маалымдуулугу жөнүндө маалыматтар келтирилген. Шаар жергелеринде да, айыл жеринде да дээрлик бирдей аялдардын 41 пайызы жана эркектердин 44 пайызы "3 жылдан 10 жылга чейин эркинен ажыратуу" деген туура жоопту тандашкан. Туура жоопту тандоонун жогорку көрсөткүчтөрү Ысык-Көл (62 жана 58 пайыз, тийешелүү түрдө), Талас (53 жана 61 пайыз) жана Ош (51 жана 48 пайыз) областтарындагы аялдар менен эркектердин, жана ошондой эле Чүй областынындагы эркектердин (53 пайыз) арасында белгиленген. Кызды анын макулдугу жок ала качуу үчүн каралган кылмыш-жаза жоопкерчилигин билүүнүн эң төмөн деңгээли Баткен областында (21 пайыз), өзгөчө эркектердин арасында (18 пайыз) аныкталган. Бул алардын дээрлик жарымы (48 пайыз) жоопкерчиликтин чарасын 3 жылга чейин эркинен ажыратуу деп туура эмес көрсөткөнү менен шартталган.

Берилген маалыматтар боюнча 18-20 жаштагы уландар менен кыздардын жарымы (48-50 пайыз) улуу жаш топторундагы (60 жаштан улуу) респонденттерге жана никеде тургандарга салыштырмалуу жоопкерчилик чарасын туура көргөзүшкөн.

Кызды мажбурлап үйлөнүү үчүн ала качууга каралган жоопкерчилик тууралуу маалымдуулук аялдардын да, эркектердин да (34 төн 45 пайызга чейин) билим деңгээлинин, жана ошондой эле респонденттердин жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлинин (аялдарда 37 ден 43 пайызга чейин, эркектерде 43 төн 51 пайызга чейин) өсүшү менен жогорулайт.

Аялды анын макулдугу жок ала качууга барган күнөөкөөрлөрдү жоопко тартуунун көйгөйлөрүнүн бири зордуктун курманы болгон аялдардын өздөрүнүн ала качкан адамдын үйүнөн кетүүнү жана укук коргоо органдарына арыз менен кайрылууну каалабагандыгы. Изилдөө жүргүзүүдө респонденттерге анын макулдугу жок үйлөнүү үчүн ала качып кеткенде, кыз эмне кылышы керек деген алардын пикирин мүнөздөй турган суроо берилген. “Кыздын кетип калганы жакшы” же “кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы” деген жооптун эки вариантынын бирин тандап алуу сунушталган. Жооптун экинчи вариантын тандап алгандарга эмне үчүн кыздын отуруп калганы жакшы деген кошумча суроо берилген, жана мажбурлаган никени актай турган себептердин бир нече варианттары сунушталган.

8.19- Таблица. Кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу үчүн жоопкерчилик жөнүндө кабардар болуу

Аялдар менен эркектердин санынын ала качууга карата болгон жоопкерчилик жөнүндө маалымдуулугунун отурукташкан жашоо жеринин түрү,облусттар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар						Эркектер					
	Жоопкерчилик жөнүндө маалыматы бар	Жоопкерчиликтин түрү					Жоопкерчилик жөнүндө маалыматы бар	Жоопкерчиликтин түрү				
		штраф	3 жылга чейин эркинен ажыратуу	3 дөн 10 жылга чейин эркинен ажыратуу	11 ден 20 жылга чейин эркинен ажыратуу	ЖБК/ЖБ		штраф	3 жылга чейин эркинен ажыратуу	3 дөн 10 жылга чейин эркинен ажыратуу	11 ден 20 жылга чейин эркинен ажыратуу	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	69,6	16,9	28,0	41,2	1,9	11,9	71,0	16,9	26,3	43,6	1,5	11,6
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	68,8	14,9	32,3	39,0	2,1	11,7	71,2	15,2	27,2	42,2	1,4	14,0
Айыл	70,0	18,1	25,4	42,6	1,8	12,0	70,9	17,8	25,9	44,3	1,6	10,5
Областтар												
Баткен	77,2	26,7	38,1	24,2	1,0	10,0	78,9	26,1	48,1	18,5	1,0	6,2
Жалал-Абад	75,4	21,3	11,0	41,2	0,7	25,9	75,1	24,1	13,4	39,2	1,4	21,9
Ысык-Көл	56,9	9,8	25,2	62,0	2,0	1,0	63,8	10,6	28,1	57,8	0,3	3,2
Нарын	44,3	17,5	44,9	32,9	1,4	3,3	47,3	14,2	43,4	34,6	4,8	3,0
Ош	75,9	19,5	20,2	51,5	3,2	5,6	75,4	20,7	23,4	48,5	1,8	5,5
Талас	81,8	4,8	34,0	53,5	0,2	7,4	87,0	4,3	31,4	61,1	0,4	2,8
Чүй	62,0	13,8	37,4	37,1	2,5	9,2	64,0	10,0	28,0	53,1	1,9	7,0
Бишкек шаары	68,9	11,8	39,9	34,5	2,3	11,5	69,1	9,8	30,9	40,2	1,5	17,7
Ош шаары	68,9	19,5	24,0	33,1	1,3	22,2	74,3	18,9	21,6	35,2	0,9	23,4
Курагы, жаш												
18-20	63,0	11,1	19,3	50,2	5,4	13,9	66,3	19,0	23,0	48,5	0,7	8,7
21-30	71,3	19,4	28,1	40,5	1,8	10,3	70,1	12,8	25,7	47,5	1,1	12,9
31-40	67,5	17,7	29,7	42,3	1,4	9,0	71,0	16,9	24,0	45,4	1,8	12,0
41-50	72,7	17,0	31,9	38,3	2,0	10,8	73,9	20,3	28,3	40,7	0,9	9,8
51-60	72,2	16,5	25,6	44,9	1,8	11,2	67,8	19,2	28,3	46,0	1,2	5,3
61-70	65,8	11,3	27,6	36,7	1,0	23,4	77,0	19,8	23,7	33,7	2,4	20,5
70+	63,1	17,8	24,8	36,6	1,9	18,9	72,3	6,7	33,9	31,0	6,4	22,0
Билим деңгээли												
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	59,0	17,8	24,9	34,3	3,5	19,4	66,7	11,8	31,8	33,8	1,5	21,2
Жалпы орто	68,9	18,3	25,7	40,9	1,4	13,6	69,5	18,5	25,4	43,0	1,0	12,1
Баштапкы жана орто кесиптик	69,8	15,1	28,8	42,0	4,0	10,0	71,5	18,6	26,1	44,7	1,7	8,9
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	74,4	15,9	32,1	43,2	0,4	8,5	75,3	14,3	26,3	47,1	2,3	9,9
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Өтө жакыр	67,3	19,0	29,4	36,7	1,4	13,6	71,4	19,3	25,7	43,2	1,4	10,4
Экинчи	71,6	17,9	26,6	39,6	1,6	14,4	73,2	15,9	28,8	41,9	1,7	11,7
Орто	73,0	17,2	25,3	46,0	1,5	10,0	74,3	17,5	25,3	42,5	1,0	13,6
Төртүнчү	70,2	13,4	28,1	42,7	4,4	11,3	66,0	18,5	28,1	41,7	2,7	9,0
Өтө бай	65,4	16,6	31,6	42,8	0,5	8,5	68,7	11,3	22,6	51,4	0,5	14,2

Аялдар менен эркектердин санынын   ала качууга карата болгон жоопкерчилик жөнүндө маалымдуулугунун отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар						Эркектер					
	Жоопкерчилик жөнүндө маалыматы бар	Жоопкерчиликтин түрү					Жоопкерчилик жөнүндө маалыматы бар	Жоопкерчиликтин түрү				
		штраф	3 жылга чейин эркинен ажыратуу	3 дөн 10 жылга чейин эркинен ажыратуу	11 ден 20 жылга чейин эркинен ажыратуу	ЖБК/ЖБ		штраф	3 жылга чейин эркинен ажыратуу	3 дөн 10 жылга чейин эркинен ажыратуу	11 ден 20 жылга чейин эркинен ажыратуу	ЖБК/ЖБ
Улуту												
Кыргыздар	72,9	16,8	29,0	42,5	1,6	10,0	73,0	17,5	28,3	44,0	1,5	8,7
Өзбөктөр	61,0	23,5	21,8	36,7	1,9	16,1	67,9	17,6	15,8	44,8	1,3	20,4
Орустар	65,2	8,5	28,6	43,1	5,2	14,7	62,6	10,5	26,3	37,7	1,1	24,4
Башкалар	57,4	16,7	28,1	30,8	0,0	24,4	64,3	14,4	26,2	41,6	1,7	16,1

8.20-таблицада берилген маалыматтар респонденттер үйлөнүү үчүн анын макулдугу жок ала качып кеткенде кыз ала качып кеткен адамдан кетип калышы керек деген пикирде экенин көргөзүп турат (аялдардын 78 пайызга жана эркектердин 74 пайызга жакыны). Республиканын шаарларындагы жана айылдарындагы аялдар менен эркектердин болжол менен бирдей саны ушундай ойлошот. Аялдар менен эркектердин басымдуу көпчүлүгү (95 жана 96 пайыз, тийешелүү түрдө) ала качканда кыз кетип калышы керек деп эсептеген Талас областы баардык региондордун фонунда өзгөчөлөнүп турат. Мындай жооп бергендердин жогору пайызы ошондой эле Нарын (аялдардын 85 пайызы жана эркектердин 78 пайызы) жана Жалал-Абад (83 пайыздан) областтарында, жана ошондой эле Бишкек шаарында (83 жана 67 пайыз, тийешелүү түрдө) байкалат. Мында, респонденттердин жоопторунун деңгээлинин ортосунда жашына байланыштуу олуттуу айырмачылыктар байкалган эмес.

Аялдардын дагы, эркектердин дагы (83 жана 77 пайыз, тийешелүү түрдө) билим деңгээли жогорулаган сайын кыз ала качып кеткен адамдан кетип калышы керек деген пикир менен макул болуунун деңгээли да өсө баштаган. Жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлинин жогорулашы менен кыздын ала качып кетишкендеги мындай иш-аракетин аялдар эркектерге (81 жана 73 пайыз, тийешелүү түрдө) караганда көбүрөөк колдошкон. Ошол эле убакта, эркектер арасында эң жогорку пайыз жашоосу орто үй-чарбалыктарында белгиленген.

8.20-Таблица. Кыздын отуруп калышы жана ала качкан адамга турмушка чыгышы жөнүндө пикирлер

Ала качып кеткенде кыздын кетип калышы же калып ала качкан адамга күйөөгө чыгышы керек деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	Кыздын кетип калганы жакшы	Кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы	ЖБК/ЖБ	Кыздын кетип калганы жакшы	Кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	77,8	16,8	5,4	73,6	20,6	5,8
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	81,0	15,2	3,8	71,5	24,0	4,5
Айыл	75,8	17,8	6,4	74,7	18,9	6,4
Областтар						
Баткен	68,8	26,8	4,4	62,2	31,5	6,3
Жалал-Абад	82,9	6,3	10,8	82,8	6,9	10,2
Ысык-Көл	72,7	24,8	2,5	66,8	31,3	1,9
Нарын	84,8	13,3	1,9	78,2	16,2	5,5
Ош	73,4	24,8	1,9	71,6	27,2	1,2
Талас	95,6	3,0	1,3	94,7	4,6	0,6
Чүй	72,5	13,7	13,8	72,5	13,3	14,2
Бишкек шаары	83,4	15,7	0,9	66,9	31,2	1,9
Ош шаары	77,9	19,0	3,1	74,5	23,3	2,2
Курагы, жаш						
18-20	79,5	15,3	5,2	70,5	23,4	6,0
21-30	78,1	15,1	6,8	74,5	19,5	6,1
31-40	78,6	16,5	4,8	75,9	20,3	3,8
41-50	79,4	17,3	3,3	73,2	21,2	5,6
51-60	78,2	16,5	5,4	72,3	19,2	8,5
61-70	69,5	23,5	7,0	73,4	21,2	5,4
70+	77,2	16,4	6,4	70,5	26,5	3,1
Билим деңгээли						
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	63,5	24,8	11,7	69,1	25,6	5,3
Жалпы орто	77,1	18,3	4,6	73,6	19,9	6,4
Баштапкы жана орто кесиптик	78,9	15,8	5,3	71,5	23,4	5,1
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	83,3	12,0	4,7	77,3	17,4	5,2

Ала качып кеткенде кыздын кетип калышы же калып ала качкан адамга күйөөгө чыгышы керек деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	Кыздын кетип калганы жакшы	Кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы	ЖБК/ЖБ	Кыздын кетип калганы жакшы	Кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы	ЖБК/ЖБ
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли						
Өтө жакыр	75,2	18,9	5,9	73,1	20,5	6,5
Экинчи	77,6	18,4	4,0	72,1	23,3	4,6
Орто	79,1	15,6	5,2	80,0	15,4	4,6
Төртүнчү	77,8	16,1	6,0	70,2	25,0	4,8
Өтө бай	80,7	13,4	6,0	72,6	18,3	9,1
Улуту						
Кыргыздар	78,9	16,8	4,3	73,9	21,0	5,1
Өзбөктөр	71,8	21,6	6,6	73,6	20,2	6,2
Орустар	82,9	8,0	9,1	78,0	12,8	9,3
Башкалар	71,5	18,9	9,6	66,7	24,4	8,8

Ошону менен бирге, респонденттердин болжол менен бештен бири (аялдардын 17 пайызы жана эркектердин 21 пайызы) ала качып кетишкенде кыздын отуруп калып ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы деп эсептешет. Мында, эгерде мындай көз караште болгон эркектердин саны шаар жергесинде аялдарга караганда үчтөн экиге көп болсо, айылдарда аялдар менен эркектердин бирдей саны (17-18 пайыз) ушундай деп эсептешет. Булардын ичинде Баткен (аялдардын 27 пайызы жана эркектердин 31 пайызы), Ысык-Көл (аялдардын 25 пайызы жана эркектердин 31 пайызы) жана Ош (аялдардын 25 пайызы жана эркектердин 27 пайызы) областтарынын жашоочулары, жана ошондой эле Бишкек шаарындагы мындай ойдогу аялдарга караганда саны эки эсе көбүрөөк болгон эркектер (31 пайыз) өзгөчө бөлүнүп турат. Кыздын ала качып кеткен адам менен үйлөнүүсүн туура көргөндөрдүн эң аз саны Талас областында (аялдардын 3 пайызы жана эркектердин 5 пайызы), жана ошондой эле 30 жашка чейинки жаш аялдардын (15 пайыз), жогорку билимдүү аялдардын ичинде (12 пайыз), жана Жетиштүүлүгүнүн деңгээлижогору болгон үй-чарбалыктарында (13 пайыз) байкалган.

Ала качкан адам менен үйлөнүүнү колдогон эркектердин үлүшү баардык жаш курактарынын топторундагы аялдарга салыштырганда жогору. Бул көрүнүш, өзгөчө18-20 дагы жаштардын (23 пайыз) жана 70 жаштан улуу эркектердин (26 пайыз), жакыр дагы, бай дагы үй-бүлөлөрдөгү билим деңгээли төмөн жана кесиптик-техникалык билими бар эркектердин (23-25 пайыз), ар түрдүү улуттагы эркектердин (20-24 пайыз) арасында байкаларын белгилей кетүү керек.

Кыздардын ала качып кеткенде кандай себептер менен мажбурдуу никеге тураарын иликтөө үчүн сурамжылоонун жүрүшүндө эмне үчүн кыздын калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы тууралуу респонденттердин пикири изилденген. 8.21-таблицада респонденттер кыздын мажбурдуу никеге турушун актоо иретинде белгилеген негизги себептерин көргөзүп турат. Жалпысынан, кыз кетип калганда ата-энесинин, туугандарынын, тааныштарынын же кошуналарынын айыптоосуна кабыл болот деп эсептегендердин үлүшү абдан көп (39 пайыз). Аялдар менен эркектердин ортосундагы мажбурдуу үйлөнүүнү актоо боюнча көрсөткүчтөрдүн өтө чоң айырмачылыктарынын себеби, “кыз баш ийиш керек” деген пикирде (аялдардын 25 пайызы жана эркектердин 34 пайызы ушундай пикирде). Мындан тышкары, аялдардын дээрлик төрттөн бири (24 пайыз) жана эркектердин бештен бири (20 пайыз) кыз зордукчудан кетип калгандан кийин аны эч ким күйөөгө албайт деп эсептешет. Орто эсеп менен, аялдар менен эркектер кыздардын никеге мажбурдуу макул болушунун негизи катары ата-энеси аны үй-бүлөгө кайра кабыл албайт (5-7 пайыз),

ошондой эле анын бара турган жери жок болуп калат (4-5 пайыз) деген себептерди бир канча эсе сейрек аташкан.

8.1-Сүрөт. Эмне үчүн кыздын калганы жана ала качкан адамга турмушка чыкканы тууралуу аялдар менен эркектердин пикири
(пайыз менен)

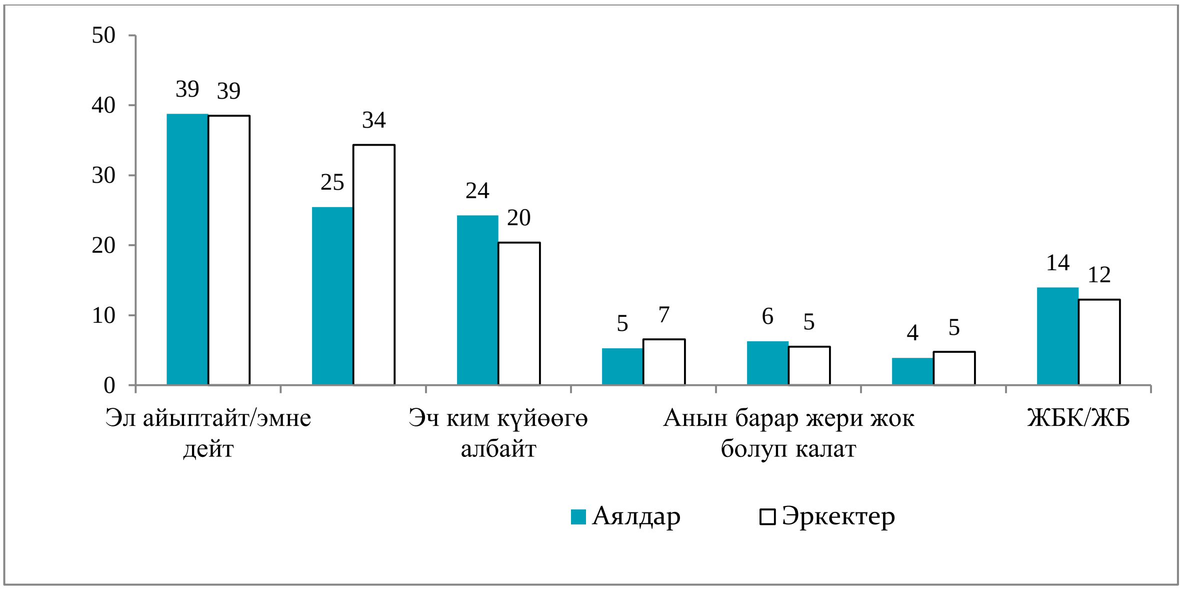

8.21-Таблица. Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы тууралуу пикирлер

Ала качып кеткенде кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыгышы жакшы деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча пайызы

	Аялдар							Эркектер						
	Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы							Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы						
	Элдер айыт-пайт	Кыз баш ийиш керек	Эч ким кийин күйөө-гө ал-байт	Ата-эне-си ка-был ал-байт	Анын барар жери жок болот	Баш-ка	ЖБК /ЖБ	Эл-дер айыт пайт (кү-нөө-лөйт)	Кыз баш ий-иш ке-рек	Эч ким ки-йин күй-өөгө ал-байт	Ата-эне-си ка-был ал-байт	Анын ба-рар жери жок болот	Баш ка	ЖБК /ЖБ
Бардыгы	38,8	25,4	24,3	5,3	6,3	3,9	14,0	38,5	34,4	20,4	6,5	5,5	4,8	12,2
Отурукташкан жеринин түрү														
Шаар	29,6	13,5	26,2	2,9	7,5	1,5	25,6	37,1	24,5	15,7	4,7	8,0	5,6	18,6
Айыл	43,7	31,8	23,2	6,6	5,6	5,2	7,8	39,4	40,5	23,3	7,7	3,9	4,2	8,3
Областтар														
Баткен	46,9	20,8	38,9	2,2	1,5	3,3	5,6	55,1	31,2	23,3	2,8	2,2	1,6	11,7
Жалал-Абад	8,6	22,2	26,8	5,3	5,0	0,0	32,1	15,2	37,0	30,1	0,0	5,2	0,0	12,4
Ысык-Көл	48,7	57,1	22,7	0,9	9,7	0,0	0,9	54,2	59,4	22,6	0,7	11,0	1,3	2,0
Нарын	30,3	15,3	22,1	6,5	16,0	8,6	6,6	27,9	26,9	21,6	0,0	0,0	9,3	14,3
Ош	48,4	32,7	30,4	10,6	6,9	0,0	3,4	34,8	46,7	29,7	13,7	5,5	2,4	0,0
Талас	10,8	47,5	8,9	0,0	20,8	0,0	12,1	35,3	46,6	9,6	0,0	8,4	0,0	0,0
Чүй	36,6	16,6	10,4	6,6	1,5	20,8	16,8	35,4	12,9	10,4	10,8	0,0	13,5	31,2
Бишкек шаары	24,2	9,5	14,4	0,7	7,7	2,1	41,6	37,8	19,8	7,0	4,5	7,6	9,1	26,0
Ош шаары	44,1	12,8	25,0	5,7	8,4	2,8	3,9	33,5	24,8	28,2	7,1	4,2	0,0	3,7
Курагы, жаш								1,5						
18-20	36,1	29,4	28,7	0,0	16,3	0,0	17,3	42,1	35,0	17,2	8,0	16,4	7,5	2,0
21-30	38,3	17,7	22,2	2,9	10,9	7,0	13,3	36,4	27,7	28,1	7,2	4,9	5,6	13,0
31-40	43,8	32,7	17,2	0,4	5,0	3,9	13,0	34,5	36,6	19,1	12,5	3,8	2,8	13,8
41-50	37,7	26,4	24,7	15,0	3,3	1,3	11,3	40,9	26,9	16,7	3,8	5,1	4,3	18,7
51-60	35,1	25,2	32,8	1,8	4,2	6,0	13,4	51,1	43,3	13,9	3,2	7,9	4,5	5,5

Ала качып кеткенде кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыгышы жакшы деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча пайызы

	Аялдар							Эркектер						
	Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы							Эмне үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы						
	Элдер айыт-пайт	Кыз баш ийиш керек	Эч ким кийин күйөө-гө ал-байт	Ата-эне-си ка-был ал-байт	Анын барар жери жок болот	Баш-ка	ЖБК /ЖБ	Эл-дер айыт пайт (кү-нөө-лөйт)	Кыз баш ий-иш ке-рек	Эч ким ки-йин күй-өөгө ал-байт	Ата-эне-си ка-был ал-байт	Анын ба-рар жери жок болот	Баш ка	ЖБК /ЖБ
61-70	42,2	27,4	28,4	12,0	2,0	0,0	16,7	27,0	39,5	18,9	5,3	0,0	1,6	20,2
70+	32,1	20,6	19,9	0,0	4,9	7,2	23,3	27,8	46,9	32,1	2,0	1,7	11,8	1,4
Билим деңгээли								1,2						
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	47,6	23,3	23,6	4,6	3,4	9,1	9,4	26,5	31,6	34,7	10,3	2,0	7,3	11,6
Жалпы орто	38,3	32,8	24,6	5,1	6,8	1,5	10,5	39,7	41,8	20,1	6,3	7,6	2,8	8,0
Баштапкы жана орто кесиптик	39,3	15,7	22,8	10,1	5,1	5,0	18,4	47,1	28,1	16,8	6,0	4,9	5,1	15,7
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	32,8	18,8	25,6	0,4	8,6	5,2	21,5	31,8	26,5	17,5	5,7	3,2	7,5	18,0
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли														
Өтө жакыр	44,8	28,7	21,3	8,8	3,8	3,7	12,5	33,1	43,3	26,5	5,2	5,6	2,9	7,9
Экинчи	39,1	36,7	20,5	3,2	5,5	3,4	9,3	40,3	38,2	21,6	10,2	2,0	4,6	12,5
Орто	36,5	22,3	30,4	4,3	6,4	3,0	13,9	38,2	40,7	20,4	6,4	3,8	2,7	14,3
Төртүнчү	36,8	15,4	26,8	6,9	7,1	7,1	15,4	42,3	20,3	17,6	2,8	10,8	4,5	11,9
Өтө бай	31,5	16,0	25,6	0,7	11,6	1,8	24,1	40,1	24,8	10,2	8,6	5,1	11,7	18,8

Кээ бир учурларда, уят болуудан жана улутук салттарды бузуудан жана ата-энелеринен корккондуктан, экономикалык өз алдынчалыктын жоктугунан, ошондой эле укук коргоо органдарына кайрылууга мумкүндүк бербеген туугандарынын басымынан улам кыздар зордукка кабыл болгондон кийин аргасыз абалда калышат. Бул кээде алардын өзүнө кол салышына алып келет.

Шаардык жана айылдык аялдардын ортосундагы айырмачылыктар кыздарды мажбурдуу үйлөнүүгө түрткөн себептердин варианттарын тандоодо ачык байкалат. Бул “эл сөз кылат, айыптайт” (30 жана 44 пайыз, тийешелүү түрдө), “кыз баш ийиш керек” (13 жана 32 пайыз) жана “ата-энеси кайра кабыл албайт” (3 жана 7 пайыз) деген жооптордун варианттарынын пайыздарынан көрүнүп турат. Берилген маалыматтар ошондой эле респонденттердин арасындагы гендердик жана регионалдык олуттуу айырмачылыктарды көргөзүп турат. Баткен, Ысык-Көл жана Ош областтарындагы (47-49 пайыз), жана ошондой эле Ош шаарындагы (44 процента) аялдардын дээрлик жарымынан көбү эл айыптайт, кеп кылат деген үчүн кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы жакшы деп эсептешет. Ошол эле убакта, Баткен жана Ысык-Көл областтарында жашаган эркектердин жарымынан көбү (54-55 пайыз) ушундай түшүндүрмөнү тандашкан.

Башка региондорго салыштырмалуу жана жооптордун ар кандай варианттарынын фонунда, аялдардын менен эркектердин жарымынан көбү бирдей ала качып кеткенде кыз баш ийүүсү жана ала качкан адамга күйөөгө чыгуусу керек (57 жана 59 пайыз, тийешелүү түрдө) деп эсептеген Ысык-Көл областы өзгөчө бөлүнүп турат. Ал эми, Ош шаарында ушундай эле ойду аялдарга караганда эркектер эки эсе көп (25 жана 13 пайыз, тийешелүү түрдө) билдиришкен. Андан тышкары, Баткен областында ала качкан адамдан кетип калгандан кийин кызды эч ким күйөөгө албайт деп эсептеген

аялдардын үлүшү жогору болсо, эркектердин арасында бул пайыз бир топ төмөнүрөөк (39 пайыз 23 пайызга каршы, тийешелүү түрдө). Талас областында жашаган аялдар башка региондордун өкүлдөрүнө караганда кетип калгандан кийин кыздын бара турган жери жок болуп калат деп көбүрөөк жооп беришсе, мындай пикирдеги эркектердин саны бир топ аз болгон (аялдар 21 пайыз жана эркектер 8 пайыз).

Никелешүүгө мажбур болууну эл айыптайт деген себеп менен актоонун эң жогорку көрсөткүчү - билим деңгээли төмөн 31-40 жаш жана 61-70 жашындагы (42-44 пайыз), жана ошондой эле өтө жакыр үй-чарбаларында жашаган аялдардын арасында байкалган. Ошондой эле, көпчүлүгү жакыр үй-бүлөлөрдөн чыккан жана орто гана билими бар 31-40 жаштагы аялдардын үчтөн бирине жакыны ала качып кеткенде кыз баш ийиш керек деп эсептешет. 51-60 жашындагы респонденткалардын (33 пайыз) ушундай эле саны дагы кыз ала качып кеткен адамдан кетип калгандан кийин аны эч ким күйөөгө албайт эсептешет, алардын ичинде жогорку билими бар жана жашоо деңгээли орто аялдар да көп.

Таблицада көрсөтүлгөндөй аялдардын арасындагыдай эле, эркектердин арасында да, кыздын мажбурдуу никеге турушунун негизги үч себебине туура келген пикир өтө көп тараган. Эл айыптайт (51 пайыз) жана кыз баш ийиш керек (43 пайыз) деген себептер менен түшүндүрүүнү жаштар менен улгайган адамдарга караганда 51-60 жаштагы эркектер көп тандашкан. Ошону менен бирге, жашы 70 тен улуу эркектер кыздын баш ийиши керек (47 пайыз) жана аны эч ким күйөөгө албайт (32 пайыз) деген пикир менен башкаларга караганда көбүрөөк макул болушкан.

Адам укуктары боюнча ар кандай изилдөөлөрдө жана докладдарда белгиленгендей, мажбурлап үйлөнүү үчүн кызды ала качуу Кыргыз Республикасында өтө көп таралган, дүйнөлүк коомчулук тарабынан адам укуктарын орой бузуу деп таанылган көрүнүш жана тийешелүү түрдө жазаланыш керек. Бирок, көпчүлүк учурларда жаштардын тууганы бири-бири менен өз ара келишип алып, арыздар түшсө дагы сот өндүрүш процессине жетпей калгандыктан ички иштер органдары мындай иштерге кызыктар эмес. Кыздарды алардын макулдугу жок ала качуулар көбүнчө сексуалдык зордук менен коштолот, бирок ушундай болгондо да жапа чеккендердин өздөрү менен ата-энелери ала качкан адамды айыптоодон баш тарткан учурлар аз эмес. Кызды ала качкан адам менен сексуалдык байланышка мажбурлоо болгон учурларда кандай иш-аракеттер болушу жөнүндө калктын пикирин изилдөө үчүн респонденттерге суроо берилип, ага жооп берүүдө сунушталган варианттардын бирин гана тандап алыш керек болгон.

8.22-таблицада берилген маалыматтар көргөзүп тургандай, аялдар менен эркектердин жарымынан көбү (59 жана 53 пайыз,тийешелүү түрдө) кыз кетип калышы жана укук коргоо органдарына арыз бериши керек деп эсептешет. Ошону менен бирге, респонденттердин төрттөн биринен көбү (аялдардын 25 пайызы жана эркектердин 29 пайызы), кыз ала качкан адам менен калышы жана ага күйөөгө чыгышы керек, жана аялдар менен эркектердин дээрлик бирдей саны (8-9 пайыз) кыз укук коргоо органдарына кайрылбай жөн гана кетип калышы керек деген пикирди айтышкан. Мында, айылдагы аялдар шаарлардагыларга караганда эки эсе көп кыздын отуруп калышы керек (29 жана 17 пайыз, тийешелүү түрдө), жана эч жакка арызданбай кетип калышы керек (10 жана 6 пайыз) деп жооп беришкен. Бул салт жана үрп-адаттарга чоң маани берилген айыл жергесине өзгөчө мүнөздүү. Шаардын жашоочулары, аялдар да, эркектер да (67 жана 58 пайыз), жапа чеккен кыздын кетип калышы жана укук тартип органдарына кайрылышы керек деп көбүрөөк айтышкан.

8.22-Таблица. Кыздын калышы жана эгерде ала качкан адам аны жыныстык байланышка мажбурласа, ага турмушка чыгышы керекпи деген пикирлер

Ала качып кеткенде жана сексуалдык байланышка мажбурласа кыздын калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыгышы жакшы деп эсептеген аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү,областтар, билим деңгээли, жетиштүүлүгүнүн деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар				Эркектер			
	Анын отуруп калышы керек	Ал кетип калышы жана укук коргоо органдарын аарызданба шы керек	Ал кетип калышы жана укук коргоо органда-рына арызданы-шы керек	ЖБК/ЖБ	Анын отуруп калышы керек	Ал кетип калышы жана укук коргоо органдарын аарызданба шы керек	Ал кетип калышы жана укук коргоо органда-рына арызданы-шы керек	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	24,7	8,4	58,5	8,4	28,7	9,0	52,7	9,6
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	17,3	5,9	67,4	9,3	24,1	5,8	58,1	12,1
Айыл	29,2	10,0	53,0	7,8	31,0	10,6	50,1	8,4
Областтар								
Баткен	36,1	16,6	33,3	14,1	34,4	13,0	36,0	16,6
Жалал-Абад	13,7	20,5	61,0	4,8	15,3	20,7	57,0	7,0
Ысык-Көл	31,8	3,3	58,3	6,6	37,4	4,6	50,3	7,7
Нарын	16,7	13,4	65,2	4,7	20,0	13,9	59,8	6,3
Ош	55,9	7,4	31,9	4,9	63,5	7,3	25,8	3,3
Талас	5,6	6,2	86,0	2,2	5,5	10,8	77,1	6,6
Чүй	6,7	1,7	74,6	17,0	6,9	2,5	72,4	18,3
Бишкек шаары	11,5	4,2	75,2	9,0	22,3	3,4	61,3	12,9
Ош шаары	37,8	1,0	56,0	5,3	32,9	0,8	59,5	6,8
Курагы, жаш								
18-20	18,8	8,7	65,6	6,9	26,9	6,4	53,9	12,8
21-30	25,9	9,9	57,9	6,3	29,5	7,5	53,2	9,8
31-40	25,3	8,7	58,0	7,9	29,0	9,4	53,2	8,4
41-50	23,6	9,5	60,0	6,8	30,9	8,9	52,4	7,8
51-60	24,6	6,6	58,3	10,5	29,2	10,9	49,8	10,1
61-70	25,6	5,9	56,3	12,2	20,2	9,0	60,1	10,8
70+	26,0	5,2	52,2	16,6	29,1	13,6	44,5	12,9
Билим деңгээли								
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	31,4	7,8	42,8	17,9	29,5	5,9	51,5	13,1
Жалпы орто	30,7	10,4	51,7	7,2	31,5	12,8	47,4	8,3
Баштапкы жана орто кесиптик	18,1	6,5	66,8	8,5	26,9	6,5	56,4	10,3
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	17,5	7,0	68,7	6,8	24,4	5,0	60,4	10,2
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли								
Өтө жакыр	34,9	7,1	47,1	10,8	34,7	9,7	48,1	7,5
Экинчи	30,5	6,7	55,3	7,5	28,9	8,8	53,5	8,8
Орто	22,3	13,0	57,9	6,8	26,3	13,3	49,4	11,0
Төртүнчү	16,9	7,9	67,3	7,9	27,5	6,6	54,7	11,2
Өтө бай	13,4	8,3	70,0	8,4	22,0	5,4	61,9	10,7
Улуту								
Кыргыздар	23,9	10,1	59,0	7,0	29,8	9,1	51,9	9,2
Өзбөктөр	43,1	6,8	41,2	8,9	36,6	11,0	46,0	6,4
Орустар	2,7	1,9	82,9	12,5	5,7	7,3	71,8	15,2
Башкалар	24,6	3,3	55,2	16,9	21,1	5,4	58,1	15,5

Башка региондорго салыштырмалуу, Талас (86 жана 77 пайызы, тийешелүү түрдө) жана Чүй (75 жана 72 пайыз) областтарында, жана ошондой эле Бишкек шаарында (75 жана 61 пайыз) аялдар менен эркектердин кыйла бөлүгү ала качкан адамдан зордук көрүп, жапа чеккен кыздын кетип калышы жана укук тартип органдарына кайрылышы керек деп эсептешет. Ошол эле убакта, Ош областында кыз ала качкан адам менен калышы жана ага күйөөгө чыгышы керек деген пикир өтө көп

таралган (аялдардын 56 пайызы жана эркектердин 64 пайызы), ал эми Жалал-Абад областында кыз укук коргоо органдарына кайрылбай жөн гана кетип калышы керек деген жооптун жогорку көрсөткүчү белгиленген (20-21 пайыз).

Жалпысынан, респонденттердин билим жана Жетиштүүлүгүнүн деңгээликанчалык төмөн болсо, кыз зордукчу менен калышы керек деген пикир менен макул болгондордун үлүшү ошончолук жогору. 18-20 жаштагы жаш аялдардын (66 пайыз) менен 61-70 жаштагы эркектердин (60 пайыз) арасында зордуктан жапа чеккен кыз кетип калышы жана милиция органдарына кайрылышы керек деп жооп бергендердин пайызы өтө жогору. Мындай жооп менен макул болгон аялдар менен эркектердин үлүшү, эреже катары, алардын билим жана жашоо деңгээли жогорулаган сайын өсөт.

Кызды ала качуу учурлары, эреже катары көптөгөн адамдардын - көп убакта ала качкан кызды никеге мажбурлоо максатында ага физикалык жана психологиялык басым көрсөтүшкөн күйөө баланын досторунун, туугандарынын, тааныштарынын катышуусу менен болот. Сурамжылоо – изилдөөнүн жүрүшүндө, ала качкан адамдын аял - туугандары кандай себептер менен мындай мыйзамга каршы иштерге катышаарын аныктоо максатында респонденттерге суроо берилген. 8.23-таблицада берилген маалыматтар көргөзгөндөй сураштырылгандардын жарымынан көбү, жынысына карабастан, аял-туугандардын кызды ала качууга катышысын элдик салт, үрп-адат (52-53 пайыз) деп эсептейт, ал эми аялдардын үчтөн бири (31 пайыз) өзүнүн катышканын тууганына жардам берүүгө милдеттүү экени менен актап, түшүндүрөт. Калгандары аларга чарбачылыкта жардамчы (12-13 пайыз) керектигин, андыктан алар чарбачылыкта жардам бере турган келин – жардамчы болушун каалларын, жана ошондой эле аларды да убагында бирөөлөр ала качканын айтышкан (аялдардын 10 пайызы жана эркектердин 13 пайызы). Респонденттердин басымдуу көпчүлүгү кыздарды ала качуу көрүнушүнө терс мамилесин билдиргенине карабастан иш жүзүндө алар өздөрү мындай иш-аракеттерге катышат. Мында, шаар менен айылдын респонденттеринин ортосунда олуттуу айырмачылыктар байкалган эмес.

Башка региондорго салыштырганда Ысык-Көл (59 жана 65 пайыз, тийешелүү түрдө) жана Ош (58 жана 56 пайыз) областтарында, жана ошондой эле Бишкек шаарында (59 жана 57 пайыз) аял-туугандардын кызды ала качууга катышуусун салт деп түшүндүргөн аялдар менен эркектердин үлүшү өтө жогору. Белгилөөчү нерсе, Ысык-Көл областында башка региондорго салыштырганда катышуунун баардык себептери боюнча жооптордун эң жогорку көрсөткүчтөрү белгиленген. Ошентип, бул Областтартун калкы ала качкан адамдын аял-туугандарынын жүрүшүн актап, алардын өзүнүн тууганына жардам бериши керек экендиги (аялдардын 47 пайызы жана эркектердин 52 пайызы), аларга үй-чарбасында жардам бергенге келин керектиги (27 жана 24 пайыз) же аларды да бирөөлөр ала качып келгендиги (25 жана 34 пайыз) жана мында жаман эч нерсе жок экендиги (8–9 пайыз) жөнүндө пикирлерин айтышкан. Мурда белгиленгендей эле, сурамжылоонун маалыматтары кыздарды ала качуу Ысык–Көл областында кеңири таралган көрүнүш экенин тастыктайт. Ошол эле убакта, Талас областында кызды ала качууга катышуу – бул салт деген пикир калктын үчтөн биринде, аялдарда да, эркектерде да (30-32 пайыз) белгиленген. Бирок, респонденттер көп учурда аялдар мындай кылуу менен өзүнүн туугандарына жардам беришет деп жооп беришкен (40-43 пайыз).

8.23-Таблица. Кызды ала качкан адамдын аял-туугандары эмне үчүн кызды ала качууга катышкандыгы жөнүндө пикирлер

Аялдар менен эркектердин мында жаман эч нерсе жок, аларды да бирөөлөр ала качып кеткен, бул салт, тууганына жардам бериш керек же үй-чарбасында жардам бергенге келин керек деп эсептеген пайызы, отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар, жашынын топтору, билим жана жашоо деңгээли боюнча

	Аялдар							Эркектер						
	Анткени мында эч жаман нерсе жок	Анткени аларды да бирөөлөр ала качып кеткен	Анткени бул салт деп эсетешет	Анткени өзүнүн тууганына жардам берүү керек	Анткени аларга үй-чарбасында жардам бере турган келин керек	Башка	ЖБК/ЖБ	Анткени мында эч жаман нерсе жок	Анткени аларды да бирөөлөр ала качып кеткен	Анткени бул салт деп эсетешет	Анткени өзүнүн тууганына жардам берүү керек	Анткени аларга үй-чарбасын-да жардам бере турган келин керек	Башка	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	6,1	10,1	52,3	31,4	12,2	0,7	10,4	5,5	12,8	52,6	30,8	13,2	1,1	8,9
Отурукташкан жеринин түрү									1,3					
Шаар	5,3	11,1	51,8	29,6	10,1	0,5	11,1	5,3	13,0	51,6	33,3	9,6	1,1	9,1
Айыл	6,6	9,4	52,6	32,5	13,6	0,8	9,9	5,6	12,7	53,2	29,5	14,9	1,1	8,9
Областтар														
Баткен	4,6	5,1	33,5	22,0	18,5	1,1	19,9	9,7	10,6	35,4	13,1	18,3	0,0	18,5
Жалал-Абад	6,1	11,9	52,9	22,1	4,8	1,2	10,4	3,8	14,4	55,3	20,2	5,0	1,1	7,3
Ысык-Көл	8,2	25,3	59,4	46,8	27,4	0,0	5,4	9,1	34,0	65,5	51,8	24,4	0,3	4,0
Нарын	2,7	8,3	45,6	36,1	13,5	1,9	2,0	3,2	4,8	43,8	38,6	14,4	2,4	2,4
Ош	8,6	9,6	58,5	34,3	14,6	0,1	8,3	6,7	10,9	55,5	32,6	21,4	0,5	7,5
Талас	1,4	13,6	31,6	42,8	26,7	0,7	2,3	1,8	10,2	29,6	40,4	26,7	0,0	4,1
Чүй	4,6	4,1	52,7	32,4	8,1	1,2	18,9	4,7	8,2	56,0	30,1	7,4	1,7	17,7
Бишкек шаары	7,0	9,3	59,1	29,6	9,3	0,3	6,8	4,7	12,3	56,8	34,4	8,3	2,2	5,7
Ош шаары	2,7	10,9	38,9	34,8	7,0	0,3	9,6	6,0	7,6	39,2	33,2	7,3	0,5	9,4
Курагы, жаш														
18-20	1,4	10,1	53,6	33,2	13,7	0,4	10,3	8,9	7,1	43,0	41,6	21,1	0,0	10,7
21-30	7,9	10,9	49,8	31,1	12,1	0,5	8,7	3,6	12,1	53,3	28,8	13,3	1,5	10,4
31-40	7,4	10,0	54,5	31,7	11,8	1,1	9,1	5,0	14,7	52,9	29,0	14,7	1,0	7,2
41-50	5,1	8,6	55,3	33,2	12,6	0,4	10,3	6,5	14,3	54,1	28,5	11,1	0,5	7,5
51-60	4,5	9,7	52,9	27,8	12,9	0,9	10,7	6,2	15,0	51,3	35,2	12,9	1,2	8,7
61-70	7,6	10,0	49,2	30,5	11,4	0,5	14,6	4,6	8,7	54,9	28,1	8,8	1,4	12,5
70+	4,4	12,6	46,1	34,1	11,1	0,8	16,9	8,2	8,5	56,2	30,5	11,2	2,4	6,8
Билим деңгээли														
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	6,6	10,9	40,8	31,4	10,5	1,7	15,1	5,5	11,8	48,6	26,0	12,0	1,1	15,6
Жалпы орто	7,3	9,9	53,0	28,9	12,5	0,4	11,1	5,5	13,7	51,7	29,0	14,2	0,9	9,7
Баштапкы жана орто кесиптик	4,4	9,8	54,6	32,2	12,5	0,6	10,2	7,0	13,8	51,6	33,4	14,8	0,2	7,0
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	5,2	10,3	53,1	34,9	12,3	0,8	7,4	4,2	10,3	57,0	33,5	9,9	2,3	6,6
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли														
Өтө жакыр	6,1	9,5	52,7	27,7	12,2	1,1	11,7	5,6	15,1	48,6	26,4	16,8	1,0	11,1
Экинчи	6,6	9,4	51,8	34,5	12,5	0,5	7,9	4,6	11,1	53,3	31,8	15,0	0,6	7,8
Орто	8,1	11,1	51,1	30,7	13,1	0,0	9,7	8,5	11,6	52,1	31,9	12,6	1,1	6,2
Төртүнчү	4,2	10,5	54,2	32,8	13,2	0,8	11,5	3,3	12,3	55,4	34,7	8,4	2,7	8,4
Өтө бай	5,5	10,1	51,2	31,4	9,9	0,7	11,4	5,4	13,4	56,3	30,7	10,2	0,0	11,2

Аял-туугандарынын ала качууга катышуусун салтты сактоо катары түшүндүрүү жынысына, билим жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлине карабастан баардык жаш куракталынын топторундагы респонденттердин арасында кеңири таралганын белгилей кетиш керек. Көрсөткүчтөрдүн деңгээлинин респонденттердин жашына карата анча көп эмес өзгөрүшү, ала качууга катышуунун калган башка себептери боюнча да байкалган көрүнүш. Мында, ала качууга катышуунун негизги эки себебин көргөзгөн аялдар менен эркектердин үлүшү, негизинен, алардын билим жана жетиштүүлүгүнүн деңгээлинун деңгээлинин өсүшү менен кошо жогорулайт. Сурамжылоону жүргүзүүдө респонденттердин эгерде алардын кызын/карындашын/сиңдисин макулдугу жок үйлөнүү үчүн ала качып кетсе алардын кандай иш-аракеттерди кылышары жөнүндө маалымат алынган.

8.24-таблицада көрсөтүлгөндөй, респонденттердин үчтөн биринен көбү алар аны үйүнө алып кетишерин жана ала качкан адамдын үстүнөн милицияга арыз беришерин айтышкан (аялдардын 39 пайызы жана эркектердин 36 пайызы). Жооп бергендердин төрттөн биринен көбү, жынысына карабастан, аны үйгө кайтарыш үчүн болгон чараларды көрөбүз деген вариантты белгилешкен (27 пайыз), ал эми аялдардын 24 пайызы жана эркектердин 28 пайызы эч нерсе кылбай тургандыгын, кыздын отуруп калаарын же кетип калаарын өзү чечиши керектигин айтышкан. Берилген маалыматтар шаар жана айыл жергесинде жашаган респонденттердин жоопторундагы айырмачылыктарды көргөзүп турат. Ошентип, шаардагыларга караганда (17 жана 23 пайыз, тийешелүү түрдө) айылдардагы аялдар менен эркектердин көбү (28 жана 30 пайыз, тийешелүү түрдө), кандайдыр бир аракет да кылышпайт. Андан тышкары, шаардагыларга караганда айылдагы аялдардын дээрлик эки эсе, ал эми эркектердин үч эсе көбүрөөгү кызды ала качкан адамдыкында калтыруу керек деп ойлошот.

Жалпысынан алганда, аялдар алардын жакындарын ала качуу болгон учурлардагы иш-аракеттери боюнча эркектерге караганда көбүрөөк активдүү позициясын ээлешкен. Мында, респонденттердин жоопторунда, гендердик айырмачылыктардан тышкары регионалдык жана жашына жараша айырмачылыктар байкалат. Ошентип, Ысык-Көл областында, ала качып кетишсе кызды үйүнө кайра алып келебиз жана милицияга арыз менен кайрылабыз деп эсептеген аялдардын саны эркектерге караганда эки эсе көп (49 жана 26 пайыз, тийешелүү түрдө). Ушундай пикирдеги аялдар менен эркектердин саны Бишкек (47 жана 43 пайыз, тийешелүү түрдө) жана Ош (45 жана 46 пайыз) шаарларында, жана ошондой эле Чүй (46 жана 42 пайыз) жана Талас (43 жана 36 пайыз) областтарында өтө жогору. Ошол эле убакта, Баткен областында бул көрсөткүч (27 жана 28 пайыз, тийешелүү түрдө) абдан төмөн. Көрсөткүчтүн мындай төмөндүгү бул жерде сурамжыланган аялдар менен эркектердин үчтөн биринен көбү (32 жана 36 пайызы) эч кандай иш-аракет кылбай тургандыгы жана областтартун жашоочуларынын, республика боюнча орто эсеп менен алган сандан эки эсе көбүрөөгү, ала качып кеткенде кыз отуруп калып жана ала качкан адамга күйөөгө чыгышына аракет кылаарын (9 жана 10 пайыз) билдиргенине байланыштуу болгон. Нарын областында - эч кандай иш-аракет кылбайбыз (аялдардын 41 пайызы жана эркектердин 47 пайызы), ал эми Талас областында – кызды үйгө кайра алып келүү үчүн чара көрөбүз (39 жана 40 пайыз, тийешелүү түрдө) деген жоопту көп беришкен.

Жашы 18-20 дагы жаштардын арасында кыздардын дээрлик жарымы (49 пайыз) ала качып кеткен кызды үйгө кайра алып келиш керек жана милицияга кайрылыш керек эсептешсе, уландардын үчтөн бир гана бөлүгү ушундай пикирде болгон (33 пайыз).

30 дан 50 чейинки жашындагы аялдар менен эркектердин бирдей эле саны (25-30 пайыз) кызды үйгө алып келүүгө аракет кылышат. Улуу куракттык тобундагы (61-70 жаш) эркектер кызды үйгө алып кетип, ала качкан адамдын үстүнөн укук коргоо органдарына кайрыла тургандыгы жөнүндө аялдарга караганда көбүрөөк айтышкан (41 жана 29 пайыз, тийешелүү түрдө).

8.24-Таблица. Аялдар жана эркектер, эгерде алардын кызын/карындашын/сиңдисин үйлөнүү үчүн алардын макулдугусуз ала качып кетсе эмне кылышат

Аялдар менен эркектердин алардын кызын/карындашын/сиңдисин үйлөнүү үчүн алардын макулдугусуз ала качып кетсе кандайдыр бир иш-аракет кылабыз дегендеринин пайызы,отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар, жаш курактарынын топтору, билим жана жетиштүүлүгүнүн деңгээли боюнча

	Аялдар						Эркектер					
	Эч кандай иш-аракет кылыш-пайт – кыз өзү чечиш керек	Аны ошол жерде калтырыш үчүн чара көрүшөт	Үй кайтып келиши үчүн чара көрүшөт	Үйүнө алып кетишет жана милиция-га арыз менен кайры-лышат	Башка	ЖБК/ЖБ	Эч кандай иш-аракет кылыш-пайт – кыз өзү чечиш керек	Аны ошол жерде калтырыш үчүн чара көрүшөт	Аны үйүнө алып келүү үчүн чара көрүшөт	Үйүнө алып кетишет жана милицияга арыз менен кайры-лышат	Башка	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	23,5	3,8	26,8	39,1	1,3	7,2	27,7	3,4	26,7	35,7	1,1	6,3
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	17,1	2,5	25,7	44,6	1,7	10,0	22,6	1,4	24,4	43,2	1,1	8,2
Айыл	27,5	4,7	27,4	35,7	1,2	5,5	30,2	4,4	27,8	32,0	1,1	5,4
Областтар												
Баткен	32,4	9,2	20,4	27,3	0,3	11,2	35,9	9,5	16,3	27,6	0,7	11,1
Жалал-Абад	30,0	0,7	29,5	33,4	1,9	4,8	30,1	1,2	34,8	27,9	1,4	4,6
Ысык-Көл	28,2	2,9	22,5	48,7	0,2	3,0	48,8	1,3	24,2	26,3	0,0	2,9
Нарын	40,8	1,6	24,0	30,6	1,2	1,8	47,5	3,9	15,2	31,6	1,4	0,7
Ош	27,3	9,0	31,6	31,1	1,5	2,8	25,5	8,6	25,0	38,2	0,6	3,6
Талас	13,1	3,8	39,3	43,3	0,3	0,8	20,8	1,5	40,3	36,1	0,0	2,1
Чүй	16,8	1,8	24,1	46,1	1,2	10,7	15,7	1,0	27,6	42,1	2,0	11,9
Бишкек шаары	12,3	1,8	24,5	47,3	1,9	13,8	21,3	1,2	23,2	42,7	1,5	10,6
Ош шаары	22,9	2,8	25,0	44,9	1,7	5,6	22,4	1,7	28,4	46,4	1,5	2,1
Курагы, жаш										1,5		
18-20	22,5	3,7	18,4	48,8	1,3	7,6	32,5	3,4	24,9	33,2	2,2	4,5
21-30	25,2	4,1	24,6	39,4	2,0	6,3	24,8	2,4	31,3	33,3	1,2	7,9
31-40	18,2	2,6	31,0	41,2	1,4	7,2	28,7	2,6	27,6	36,9	0,6	4,4
41-50	23,7	4,9	28,3	37,7	1,3	5,6	28,6	3,0	25,3	37,0	1,1	5,8
51-60	26,7	2,8	26,6	37,2	0,5	6,8	28,2	5,2	25,7	35,8	1,8	5,3
61-70	27,6	3,0	29,0	29,4	0,8	12,5	25,2	3,0	21,2	41,3	0,2	9,3
70+	20,7	8,0	22,6	41,9	1,4	10,5	31,1	9,1	19,7	30,1	0,0	10,0
Билим деңгээли												
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	26,5	6,2	24,4	33,8	1,0	11,2	21,1	5,1	23,8	38,7	2,2	9,6
Жалпы орто	26,8	5,1	26,5	36,0	1,4	5,7	30,7	3,5	27,6	31,8	0,8	6,3
Баштапкы жана орто кесиптик	22,0	2,9	28,8	37,7	1,3	8,8	29,0	3,6	24,6	37,8	0,6	6,0
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	18,0	1,5	26,1	47,9	1,5	6,9	22,9	2,6	27,9	40,4	1,8	5,5
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Өтө жакыр	25,8	4,5	27,5	36,0	0,8	7,9	28,5	3,5	28,9	34,0	1,4	5,5
Экинчи	26,1	5,2	25,5	38,8	1,3	5,0	24,5	6,5	31,3	32,6	0,9	5,4
Орто	28,0	5,5	26,3	35,5	1,0	5,1	30,7	2,8	27,8	33,9	0,1	5,1
Төртүнчү	19,4	1,9	29,2	38,7	1,9	10,3	28,0	1,2	20,8	40,7	2,4	7,5
Өтө бай	16,5	1,4	24,9	48,4	2,1	7,9	26,6	2,3	21,4	39,8	0,7	9,7

Ала качып кеткенде кызды үйүнө кайра алып келиш үчүн чара көрүш керек, жана ошондой эле милицияга кайрылыш керек деп эсептеген аялдар менен эркектердин үлүшү, эреже катары, алардын билим жана Жетиштүүлүгүнүн деңгээлижогорулаган сайын өсөт. Ошону менен бирге, эч кандай чара көрүүнүн кереги жок, ала качып кеткенде кыз өзү чечим кабыл алыш керек, жана ошондой эле кызды ала качкан адамдыкында калтырууга аракет кылыш керек деп ойлогондордун санынын пайызы алардын билим жана жашоо деңгээли канчалык төмөн болсо ошончолук жогору.

Кыздарды ала качуу менен күрөшүүнүн эффективдүү ыкмаларын аныктоо, жана андан кийин бул көйгөйдү чечүүнүн комплексдүү стратегиясын иштеп чыгуу үчүн сурамжылоо убагында мындай терс көрүнүштү токтото турган чаралар жөнүндө калктын пикири иликтелген. Респонденттерге бул көрүнүш менен күрөшүү үчүн саясаттын бир нече маанилүү чаралары жөнүндө суроо берилген. 8.25-таблицада көрсөтүлгөндөй, жооп берген аялдардын да, эркектердин да бештен бир бөлүгү эң биринчи, милициянын жана соттордун кыздарды ала качуу жөнүндөгү арыздарды кароодогу ишине талапты күчөтүүнү тандап алган (21 пайыз). Маанилилүүгү боюнча экинчи чара – бул кызды ала качкан ар бир адамдын жазаланышын камсыз кылуу. Бул чараны аялдардын 19 пайызы жана эркектердин 18 пайызы белгилеген. Маанилилүүгү боюнча үчүнчү чара болуп уландарга кызды ала качууга жана үйлөнүүгө мажбурлоого жардам берген досторун жана аялдарды кылмышка шериктеш болгондугуу үчүн жоопкерчиликке тартуунун зарылдыгы тандалган. (15 жана 16 пайыз, тийешелүү түрдө). Мындан тышкары, респонденттер дагы бир кошумча чара - кыздарды ала качуу - алардын укугун бузуу болуп саналаары жөнүндө калкка маалымат берүүнү көп айтышкан (аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 14 пайызы). Сунушталган чаралар боюнча респонденттердин жынысына жана жашаган жерине карата айырмачылыктар дээрлик байкалган эмес.

Милициянын жана соттордун кыздарды ала качуу жөнүндөгү арыздарды кароодогу ишине талаптарды күчөтүүнү сунуш кылгандардын ичинде Талас областынын респонденттеринин (аялдардын да, эркектердин да 29 пайызы) үлүшү өтө чоң. Ысык-Көл областында ала качкан адамды жазалоону камсыз кылууну сунуштагандардын көбүрөөк салыштырма салмагы белгиленген (аялдардын да, эркектердин да 22 пайызы). Калкка маалымат берүүнүн зарылдыгы жөнүндө Талас, Баткен, Жалал-Абад жана Ош областтарынын жашоочулары (18-23 пайыз) көп айтышкан. Жалпысынан, тандап алынган чаралар боюнча ар түрдүү улуттагы респонденттердин жашына, билим жана жашоо деңгээлине карата айырмачылыктар дээрлик белгиленген эмес.

8.25-Таблица. Үйлөнүү үчүн кыздарды ала качууну кандай чаралар токтото алат

Сунушталган тизмеден кыздарды ала качууну токтото турган үч эң маанилүү чараны тандап алган аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар,жашынын топтору, билим жана жашоо деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	милиция менен соттордун кыздарды ала качуу жөнүндө арыздарды кароодогу ишине талапты күчөтүү	Ала качкан адамдын ар биринин жазаланышын камсыз кылуу	Калкка кызды ала качуу анын укуктарын бузууга жатары жөнүндө маалымат берүү	милиция менен соттордун кыздарды ала качуу жөнүндө арыздарды кароодогу ишине талапты күчөтүү	Ала качкан адамдын ар биринин жазаланышын камсыз кылуу	Калкка кызды ала качуу анын укуктарын бузууга жатары жөнүндө маалымат берүү
Бардыгы	21,2	18,7	15,8	20,6	18,4	14,3
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	22,2	17,5	16,9	21,8	17,5	15,8
Айыл	20,6	19,5	15,0	19,9	18,8	13,5
Областтар						
Баткен	21,6	19,3	13,5	24,3	20,0	9,6
Жалал-Абад	17,2	16,4	13,8	15,4	17,8	13,1
Ысык-Көл	17,8	22,3	17,6	19,4	22,0	16,7
Нарын	23,4	20,9	13,7	21,1	17,8	15,0

Сунушталган тизмеден кыздарды ала качууну токтото турган үч эң маанилүү чараны тандап алган аялдар менен эркектердин отурукташкан жашоо жеринин түрү, областтар,жашынын топтору, билим жана жашоо деңгээли жана улуту боюнча пайызы

	Аялдар			Эркектер		
	милиция менен соттордун кыздарды ала качуу жөнүндө арыздарды кароодогу ишине талапты күчөтүү	Ала качкан адамдын ар биринин жазаланышын камсыз кылуу	Калкка кызды ала качуу анын укуктарын бузууга жатары жөнүндө маалымат берүү	милиция менен соттордун кыздарды ала качуу жөнүндө арыздарды кароодогу ишине талапты күчөтүү	Ала качкан адамдын ар биринин жазаланышын камсыз кылуу	Калкка кызды ала качуу анын укуктарын бузууга жатары жөнүндө маалымат берүү
Ош	19,7	20,2	13,5	19,4	18,4	10,7
Талас	29,0	21,1	22,9	28,5	,9	22,7
Чүй	23,1	20,2	16,5	23,0	18,0	15,4
Бишкек шаары	24,0	16,3	19,2	23,6	15,9	18,2
Ош шаары	22,0	16,6	12,7	20,4	17,4	13,4
Курагы, жаш						
18-20	22,3	16,3	18,7	22,9	16,7	16,5
21-30	21,1	19,0	14,6	21,8	17,8	14,4
31-40	20,8	19,2	16,4	20,4	19,0	14,6
41-50	21,8	18,9	15,8	18,2	18,6	13,2
51-60	20,9	19,0	15,6	21,1	18,9	13,8
61-70	20,9	18,1	15,9	20,0	18,1	16,3
70+	20,8	18,1	15,8	20,2	19,3	11,8
Билим деңгээли						
Негизги жалпы (баштапкыны камтый)	21,4	19,6	13,4	21,6	17,6	13,3
Жалпы орто	20,9	18,9	16,0	19,9	18,1	13,6
Баштапкы жана орто кесиптик	20,7	19,6	16,1	20,6	19,5	15,7
Жогорку кесиптик жана бүтпөгөн жогорку	22,2	17,4	15,9	21,4	18,3	14,8
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли						
Өтө жакыр	21,3	19,9	14,1	20,8	19,3	13,7
Экинчи	20,2	18,9	15,2	19,8	17,7	13,0
Орто	20,2	18,7	15,7	20,8	19,0	14,5
Төртүнчү	22,3	18,5	17,0	21,2	17,8	14,6
Өтө бай	22,2	17,0	17,6	20,1	17,6	16,8
Улуту						
Кыргыздар	21,3	18,8	15,5	19,8	18,2	14,8
Өзбөктөр	18,5	18,4	14,7	20,9	19,7	11,0
Орустар	24,3	19,5	18,8	23,7	17,7	16,0
Башкалар	21,4	17,9	16,5	25,9	18,0	14,1

Келтирилген маалыматтар калктын көпчүлүгү кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу көрүнүштөрүнө терс көз караштa экенин көрсөтүп турат. Бирок, сурамжылоонун катышуучуларынын болжол менен бештен бир бөлүгү мындай көрүнүштөргө нейтралдуу же оң карашат. Бул жалпысынан, коомчулуктун аялдардын жубайын эркин тандоо укугунун бузулушуна чыдамдуулук менен караганын айтып турат. Терс баа берүүлөрдүн басымдуулук кылганына карабастан аялдар өздөрү кыздарды ала качууга катышышат жана өздөрүнүн катышканын элдик салт, үрп-адат деп, тууганына жардам берүү керектиги, жана ошондой эле алар өздөрү да убагында ала качкан адамга күйөөгө чыкканы менен акташат.

Сурамжылоонун катышычууларынын дээрлик ар бир онунчусу үйлөнүү үчүн макулдугу жок, зордоп ала качып кеткен кыздарды билишет. Үйлөнүү үчүн кыздарды ала качуунун регионалдык жана этникалык өзгөчөлүктөрү бар. Бул көрүнүш Нарын жана Ош областтарында, жана ошондой эле Бишкек менен Ош шаарларында көп таралган.

Изилдөөлөрдүн маалыматтары боюнча көп учурларда өтө жакыр үй-чарбаларынан чыккан, билим деңгээли төмөн кыздарды ала качышат. Бул кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу көрүнүшүнүн маданий жана этникалык табияты гана эмес, социалдык да табияты бар экенинин күбөлөндүрүп турат.

Кыздарды ала качуу көрүнүшүнө карата болгон гендердик өзгөчүлүктөр аныкталган - эркектер үйлөнүү үчүн кызды ала качкан эркекке оң баа берип же нейтралдуу караса, аялдар мындай эркекке карата болгон терс мамилесин билдиришкен.

Кыздарды ала качуунун себептери көп учурда өзүнө ишеними жок жана башка эркек менен болгон атаандаштыктан корккон эркектин өзүн-өзү төмөн баалоосу менен да байланышкан. Ошондуктан, кыздарды ала качуунун өтө көп таралган себептери ала качкан адам кыз башка адамга күйөөгө чыгып кетет же кыз макул болбой баш тартат деп корккону нда, ал гана эмес таанышууга батынбагандыгында жатат. Ошол эле убакта, кыздарды үйлөнүү үчүн ала качуу кыздын ата-энесинин кызы үчүн калың алганы менен да байланышкан. Көрсө, кызды ала качууга калың төлөөгө мүмкүнчүлүгү жок жаштар барат.

Ала качып кеткенде кетип калууга жана ала качкан адамга күйөөгө чыгуудан баш тартууга мүмкүндүк бербеген гендердик көнүм көз караштар коомчулуктун аң-сезимине бекем сиңип калган. Ала качкан адамга күйөөгө чыкпай койгон кыз сөзгө калат, аны коомчулук айыптайт, кийин ага турмушка чыгуу оор болот, жана ошондой эле кыз эркекке баш ийиш керек деген пикирлер кеңири жайылган. Айылда жашаган калк, жана ошондой эле калктын билими төмөн бөлүгү көбүрөөк дуушар болгон гендердик көнүмдөр кыздарга ала качкан адамдан кетип калууга жана укук коргоо органдарына кайрылууга мүмкүндүк бербейт.

Ала качуу сексуалдык зордук менен коштолгон учурларда, кыздын отуруп калганы жана ала качкан адамга күйөөгө чыкканы оң деп эсептеген респонденттердин саны жогорулаган. Бул факт кыйла өлчөмдө кыздын кыз бойдон калганы анын ийгиликтүү үй-бүлөлүк жашоосунун кепилдиги деген гендердик көнүмдүн баардык жерде кеңири таралганы менен байланыштуу. Мында, кыздын биринчи сексуалдык тажрыйбасы, ал үчүн зордуктоонун натыйжасы көп жылдарга психологиялык жаракат болуп кала турганы көңүлгө алынбайт.

Респонденттердин жарымынан көбү ала качканда зордуктоого кабыл болгон кызга кетип калууга жана укук коргоо органдарына кайрылууга кеңеш бергенине карабастан, алардын үчтөн бири гана өзүнүн кызын/карындашын/сиңдисин ала качып кетсе аны үйүнө кайра алып кетерин жана милицияга арыз менен кайрылаарын айткан. Зордуктоого кабыл болгон аялдар - алар болгон окуяга өздөрү күнөөлүү деп эсептелгендиктен, көп учурда коомчулукта басмырлоого кабыл болушат. Ошондуктан, алардын кызы же карындашы/синдиси жөнүндө сөз болгондо респондентер, репутациясын сактоо үчүн, зордуктоо фактысын жашырууну тандашат.

Изилдөөлөр кыздарды үйлөнүү үчүн ала качууга кылмыш-жаза мыйзамы менен жоопкерчилик каралгандыгы (үчтөн биринин маалыматы жок) жана жоопкерчиликтин ченемдери (60 пайызынын туура маалыматы жок) жөнүндө калктын маалыматынын жетишсиздигин аныктаган.

Калктын пикири боюнча, милициянын жана соттордун ала качуу фактылары боюнча арыздарды кароо иштерине болгон талаптарды күчөтүүгө багытталган укуктук механизмдер, ала качкан адамды, жана ошондой эле аны менен чогуу кылмышка катышкандарды, көмөкчүлөрүн жазадан четте калтырбоо принципин камсыз кылуу, үйлөнүү үчүн кыздарды ала качууларды токтото алат. Ошондой эле, аялдын жубайын эркин тандап алуу укугун бузууга жол бербөө жөнүндө кеңири маалымат кампаниясын өткөрүү сунушталууда.

9 Аялдардын саясий катышуусу

Негизги жыйынтыктар

- Калк, саясатчынын эң негизги сапаты, жынысына карабай, бул билимдүүлүк жана жогорку интеллект (27 пайыз), жөнөкөй элдин муктаждыктары жөнүндө кам көрүү (18 пайыз), тууралык жана ак-ниеттүүлүк (16 пайыз) деп эсептейт.
- Изилдөө учурунда аялдардын 37 пайызы жана эркектердин 40 пайызы Кыргыз Республикасында аялдарды саясатта алдыга жылдыруу боюнча кандайдыр бир атайын чаралар бар экендигин билишкен.
- Айылдагы жана шаардагы аялдар менен эркектердин көпчүлүгүнүн ойлору боюнча, аялдар өлкөбүздүн саясатынын калыптанышына өздөрүнүн зор салымын кошушат жана, ошондой эле, алар бийлик органдарындагы аял менен эркектердин бирдей өкүлчүлүгү өлкөбүздүн жогорку даражадагы өнүгүүсүн көрсөтөт (69 пайыз жана 63 пайыз) жана биздин өлкөбүздө аялдардын саясий өкүлчүлүгү азыркы абалга салыштырмалуу жогору болуусу зарыл (68 пайыз жана 60 пайыз) деп эсептешет.
- Аялдардын жарымынан ашыгы (54 пайыз) жана эркектердин жарымынан азы (41 пайыз), эгерде чечим кабыл алган адамдардын арасында аялдардын саны көбүрөөк болсо, өлкөбүздө жашоо деңгээли жогорулайт деп эсептешет.
- Жалпысынан алганда, респонденттердин жарымы (50 пайыз), аялдар жана эркектер, аялдардын саясатка активдүү катышуусунун эң негизги тоскоолдугу, бул күйөөсү же үй-бүлөсү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жана аялдардын тажрыйбасынын жана билиминин (46 пайыз) жана коомдун колдоосунун (42 пайыз) жок болушу деп эсептейт.
- Калктын дээрлик жарымы (48 пайыз), аялдар жана эркектер, аял депутаттарды билишпейт. Бирок, ошол эле учурда, аялдардын чейрек бөлүгүнүн ою боюнча (26 пайыз) аял депутаттардын аткарган жумушу майнаптуу.
- Жыйынтыктарды карай турган болсок, аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 21 пайызынын көз-карашы боюнча, аялдардын катышуусу жергиликтүү кеңештин жумушуна эч кандай таасир бербейт жана 17 пайыз менен 16 пайыздын ою боюнча, жергиликтүү кеңештин жумуштарын аялдар аткарат.
- Акыркы жылдарда калк ар кандай даражадагы шайлоолор (89 пайыз), ар түрдүү темадагы коомдук угууларга (14 пайыздын көбү) активдүү катышкан жана суроолорго жооп бергендердин кээ бирлери болсо, жергиликтүү бюджетти (3 пайыздын тегереги) талкулоого жана кандидат катары шайлоого (2 пайыз) катышышкан.
- Көчө жыйындарында өздөрүнүн көз-караштарын активдүү жана өжөрдүк менен көрсөткөн аялдар ким деген суроого респонденттердин 44 пайызы жөнөкөй эле аялдар, 15 пайызы ОБОН жана бир аз бөлүгү жергиликтүү коомчулуктун лидерлери, кандайдыр бир партиялардын мүчөлөрү, укук коргоочулар жана бейөкмөт уюмдарынын өкүлдөрү деп жооп беришкен.
- Жөнөкөй аялдардын көпчүлүгү (75 пайыз) жана ОБОНдун аял мүчөлөрү (73 пайыз) жана ошондой эле жергиликтүү коомчулуктардын лидерлери жана партиялардын мүчөлөрү акча каражаттарынын айынан нааразылык көрсөтүү акцияларына катышышат (44-46 пайыз). Ал эми идиелогиялык себептер боюнча партиялардын мүчөлөрү жана жергиликтүү коомчулуктардын башчылары көбүрөөк катышышат (29-30 пайыз).
- Калктын үчтөн бир бөлүгү (35 пайыз) ОБОН аялдарын билишпейт. ОБОН топтору тууралы маалыматтары болгон респонденттер алар акча каражат табуу үчүн нааразычылык акцияларына катышышат деп эсептешет (25 пайыз).

Адамдын укуктарын жана мүмкүнчүлүктөрүнүн теңдигин коргоого багытталган коомдун демократиялык өнүгүү прогрессинин эң негизги индикаторлорунун бири – бул чечимдерди кабыл алуу процесстеринде гендердик паритетке жетүү жана аялдардын саясий катышуусун кеңейтүү жана Кыргыз Республикасынын эл аралык жана мамлекеттик милдеттенмелеринде орун алган мамлекеттик жана муниципалдык кызмат органдарында гендердик кадрдык саясатты өндүрүү. Башкаруу органдарындагы аялдардын катышуусунун прогрессивдүү мыйзамына жана чечимдерди кабыл алуу процесстерине карабастан, мурдагыдай эле, аялдар саясат ишкерлеринин азчылыгын гана түзөт. Изилдөөнүн жыйынтыктарын талдоо аялдарды бийликке илгерилетүүдөгү тоскоолдуктарды изилдөө, башкаруу органдарында аялдардын өкүлчүлүктөрүн жакшыртуу максатында саясаттын жаңы багыттарын аныктоо жана ошондой эле улуттук мыйзамды мындан ары жакшыртуу үчүн негиз болот.

Бул бөлүмдө аялдардын жана эркектердин саясатка катышуусу, аялдардын саясий катышуусун бекемдөө үчүн аялдардын активдүүлүгү жана саясий өнүгүүсүнүн даражасы боюнча атайын иш-чаралардан кабардар болуу жана ошондой эле калктын ар түрдүү эл аралык жана коомдук мекемелердин ишкердүүлүгүнө болгон мамилелерине байланыштуу жыйынтыктар берилген.

Сурамжылоодо калктын ой-пикирин мүнөздөөчү, башкача айтканда идеалдуу эркек жана аял саясатчынын эң негизги сапаттарын көрсөтүүчү маалымат чогултулган. Изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча, калк аял менен эркек саясатчылардын сапаттарынын ортосундагы айырмачылыктарды белгилешкен эмес. 9.1-таблицада аял саясатчыга тиешелүү болгон эң негизи сапаттар көрсөтүлгөн. Респонденттерге сунушталган тизмедеги аял менен эркектер аял депутатка мүнөздүү үч негизги сапатты белгилешкен: билимдүүлүк жана жогорку интеллект (27 пайыз), жөнөкөй адамдардын муктаждыктарына кам көрүү (18 пайыз), чынчылдык жана ак ниеттүүлүк (16 пайыз). Ошол эле учурда, аялдар менен эркектердин көрсөткүчтөрүн тандап кароодо алардын жашоо жери, билим жана жетиштүүлүк деңгээли, улуту боюнча кандайдыр бир айырмачылыктар дээрлик байкалган эмес. Башка аймактар менен салыштырмалуу, Жалал-Абад областында респонденттер билимдүүлүк жана жогорку интеллектти (32 пайыз), Талас областында жогоруда аталган айым саясатчыга мүнөздүү баардык үч негизги сапатты тандашкан (31, 23 жана 22 пайыз).

9.1-Таблица. Аял-саясатчылар үчүн маанилүү үч сапат

Аймактар боюнча аял саясатчыга үчүн эң негизги үч сапатты тандаган аял менен эркектердин пайызы

	Баткен	Жалал-Абад	Ысык-Көл	Нарын	Ош	Талас	Чүй	Бишкек ш.	Ош ш.
Билимдүүлүк жана жогорку интеллект	28,0	31,6	23,2	31,1	25,9	31,0	26,2	24,3	18,9
Салттуу үй-бүлөлүк баалуулуктарга берилгендик	4,1	4,8	1,7	5,6	5,1	1,0	1,2	3,0	4,6
Чынчылдык жана ак ниеттүүлүк	12,6	15,0	16,9	17,1	16,3	23,1	22,3	13,0	16,2
Жашоо тажрыйбасы	10,4	3,9	8,4	5,1	4,7	4,8	5,9	11,6	3,3
Көз-караштын ийкемдүүлүгү	2,3	2,7	2,3	3,1	3,2	3,0	1,1	3,8	4,0
Жылдыздуулук, чырайлуу келбет	4,0	2,3	4,7	1,7	4,7	0,5	1,0	2,8	7,0
Сүйлөшө билүү	9,8	4,3	9,0	3,7	7,4	7,9	9,2	7,0	7,8
Жөнөкөй адамдардын муктаждыктарына кам көрүү	13,1	19,0	19,1	16,4	18,9	21,9	20,4	14,2	15,1
Туруктуулук, чечкиндүүлүк	5,7	3,8	9,4	5,8	5,9	3,7	4,8	12,0	10,6
Мекенчилдик	4,7	11,6	4,6	7,1	3,5	2,5	2,5	5,2	5,3
Динчилдик	0,4	0,3	0,0	0,2	2,4	0,0	0,9	0,3	1,2
Туюм	4,9	0,4	0,3	3,1	1,5	0,4	1,4	2,4	5,3
ЖБК/ЖБ	0,1	0,5	0,3	0,2	0,5	0,2	3,2	0,4	0,7
Бардыгы	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Кыргыз Республикасында калкка толук берилбей калган топтор (аялдар, этникалык топтордун өкүлдөрү, жаштар) үчүн квота берүү[23] принциби жана өлкөнүн парламентин түзүүчү партиялык тизмелер боюнча аялдардын саясий катышуусун бекемдөө максатында маанилүү мыйзамдык ченемдер бекитилген. Мажоритардык принциби боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку кеңешинин эркек курамы 2005 жылы шайлангандан кийин парламентке партиялык тизмелер боюнча аялдар, этникалык азчылыктар жана жаштардын өкүлдөрү киргенгенден кийин бул көрүнүш толук бойдон өзгөрүүгө учураган.

Калктын саясатта аялдардын катышуусун жогорулатуучу атайын иш-чараларга байланыштуу маалыматы 9.2 таблицасында көрсөтүлгөн. Изилдөө жүргүзүү учурунда аялдардын 37 жана эркектердин 40 пайызы гана Кыргыз Республикасында саясатта аялдардын катышуусун камсыз кылуу боюнча кандайдыр бир атайын иш-чаралардан маалыматы бар болгон. Ошол эле учурда, айыл жергелери менен салыштырмалуу шаар жергелеринин тургундары бул мыкты деңгээлде маселеден кабардар болгондугун көрсөтүшкөн (46 пайыз жана 34 пайыз). Аймактар боюнча Бишкек шаарынын жана Ысык-Көл Областынын тургундары (46 пайыз жана 56 пайыз) бул маселеден кабардар болгондугун көрсөтүштү. Бишкек шаарынын тургундарынын жарымынын көбү атайын иш-чараларынын болгондугун билишкен (аялдардын 58 пайызы жана эркектердин 62 пайызы). Нарын Областынын респонденттери атайын иш-чараларды толук билишкен эмес (аялдардын 18 пайызы жана эркектердин 21 пайызы).

9.2-Таблицасында калктын аялдарды мыйзам жана аткаруу органдарына илгерилетүү иш-чаралардан кабардар болгондугу тууралуу маалыматтар берилген. Аялдарды илгерилетүү үчүн саясаттын атайын иш-чараларынын болгондугун билген аялдар менен эркектер аталган иш-чараларды партиялардын талапкерлеринин тизмелерин түзүүдө берилген квота (35 жана 39 пайыз) жана ошондой эле алар айылдык кеңештерге шайлоодо берилген квота (16 пайыз жана 20 пайыз) жана башкаруу кызмат орундары үчүн талапкерлерди тандоодо квота берүү (15 пайыз жана 18 пайыз) деп эсептешкен. Респонденттердин улуу курактагы топтордун арасындагы эркектердин атайын иш-чаралардын болгондугун билүү даражасы улутка карабастан билим жана жетиштүүлүк деңгээлинин өсүшү менен бирге жогорулап жатышын белгилөө зарыл. Изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча, өлкөнүн калкы, эркектер да, жана аялдар да, айрыкча айыл жергесинде, бийлик органдарында аялдардын катышуусун камсыздоочу атайын иш-чаралардын болгондугун жакшы билишпейт. Демек, калтктын аталган бөлүгү бийлик органдарына аялдардын эмне себептен зарыл болгондугун жакшы билишпейт. Бул көрүнүш гендердик теңдикке жетүү жана чечим кабыл алууда аялдардын саясатка катышуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүүгө тосколдук жаратып жатат.

[23]Квота (лат. *quota*) –макулдашуу жана келишимдерде мүмкүн болуучу бир нерсенин ченеми, үлүшү же бөлүгү. Квота принциби бир жыныстагы адамдардын өкүлчүлүгү 70 пайыздан ашпашы керек, ошол эле учурда талапкерлердин тизмесинде кезектик үч орундан ашпоого тийиш.

9.2-Таблица. Саясатта аялдардын санын көбөйтүү үчүн атайын социалдык чаралар жөнүндө кабардар болуу

Аялдардын өкүлчүлүктөрү, жашаган жерлер, областтар, курак, билим жана жетиштүүлүк деңгээли боюнча атайын иш-чаралардын бар болушун билген эркек менен аялдардын пайызы

	Аялдар						Эркектер					
		Иш-чаралардын тизмеги						Иш-чаралардын тизмеги				
	Иш-чаралар бар	Талапкерлерди башкаруу кызмат ордуларына тандоодогу квоталар	ЖК партиялардан талапкерлердин тизмесин түзүүдөгү квоталар	Айылдык кеңештерге шайлоодогу квоталар	Өкмөттү түзүү-дөгү квоталар	ЖБК/ЖБ	Иш-чаралар бар	Талапкер-лерди башкаруу кызмат ордуларына тандоодогу квоталар	ЖК партиялардан талапкерлердин тизмесин түзүүдөгү квоталар	Айылдык кеңештерге шайлоо-догу квоталар	Өкмөттү түзүү-дөгү квоталар	ЖБК/ЖБ
Бардыгы	37,5	15,1	35,5	15,7	7,4	15,7	39,6	17,8	**39,2**	**20,0**	**9,5**	**13,5**
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	46,0	12,9	33,1	12,6	8,6	25,8	47,4	15,0	31,5	15,4	11,8	22,2
Айыл	32,2	16,5	37,1	17,8	6,7	9,0	35,7	19,3	43,5	22,6	8,2	8,6
Областтар												
Баткен	38,1	28,5	37,7	30,1	22,8	3,6	44,1	36,5	43,9	36,1	31,9	3,2
Жалал-Абад	32,0	19,6	44,0	20,0	3,2	5,1	33,6	28,4	50,5	31,2	5,0	2,1
Ысык-Көл	49,3	25,2	58,5	46,8	17,8	2,7	55,8	26,0	68,8	43,2	17,8	0,0
Нарын	18,1	15,5	33,9	8,0	6,4	3,4	20,8	20,7	43,2	12,1	7,1	7,9
Ош	33,9	13,9	41,8	14,2	2,1	13,5	37,1	14,3	44,3	14,7	3,7	10,2
Талас	23,8	7,1	22,2	24,5	9,7	5,4	25,4	7,3	30,0	37,3	9,9	3,6
Чүй	29,4	7,9	18,9	1,9	5,8	20,0	32,2	5,5	22,9	2,8	6,1	20,8
Бишкек шаары	58,1	10,9	34,3	7,7	6,6	38,6	62,2	12,2	25,5	10,3	9,6	38,7
Ош шаары	23,2	9,2	13,0	7,5	5,2	10,2	22,8	7,7	16,2	8,7	10,9	10,8
Курагы, жаш												
18-20	30,7	14,3	32,4	12,5	7,1	16,4	41,3	9,8	27,7	20,4	2,8	19,7
21-30	36,0	14,2	36,2	14,8	7,1	12,9	35,3	15,5	32,1	16,9	6,5	19,4
31-40	38,7	17,7	34,6	15,0	5,5	18,6	40,5	15,5	39,8	17,9	11,3	14,3
41-50	41,2	14,1	38,6	16,8	8,7	15,3	39,9	17,2	42,3	23,4	12,2	8,5
51-60	38,5	17,5	38,5	19,1	7,5	15,2	40,1	24,0	49,3	22,3	11,5	8,0
61-70	38,5	11,2	32,6	16,5	8,4	19,8	47,7	30,0	38,0	22,7	10,0	11,0
70+	30,7	13,3	23,2	11,6	10,6	14,6	38,4	7,5	49,3	18,2	8,8	11,9
Билим деңгээли												
Жалпы орто билим (башталгыч билим берүү)	26,8	10,9	24,5	7,5	2,6	11,2	29,4	10,7	23,2	12,3	5,2	15,4
Орто билим	31,8	15,4	34,7	15,9	6,6	12,9	34,0	17,6	38,0	24,0	7,7	9,7
Башталгыч жана орто кесиптик билим	41,0	12,8	36,9	15,9	7,5	18,7	46,9	18,6	41,2	18,6	10,0	16,3
Жогорку/бүтпөгөн жогорку билим	48,4	18,1	39,5	18,3	10,5	19,1	48,0	19,8	45,0	17,0	13,6	16,8
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Эң жакыр	31,0	17,4	28,7	13,5	7,8	13,9	35,2	19,2	36,5	19,5	9,4	14,2
Экинчи	32,0	13,3	36,0	15,7	6,1	12,3	37,9	17,4	48,1	23,9	9,7	8,4
Орто	38,1	15,2	36,5	18,1	5,4	15,2	37,6	15,2	37,0	19,0	7,5	14,5
Төртүнчү	45,6	14,6	37,0	13,7	9,5	20,9	47,4	18,6	34,8	16,3	12,6	16,3
Эң бай	44,3	14,8	41,4	18,7	8,5	16,8	43,4	18,2	39,4	21,3	7,6	14,6

9.3-Таблицасында аял менен эркектердин аялдын саясаттагы ролу тууралуу ой-пикирлери берилген. Бул ой-пикирлердин арасында гендердик жана аймактык айырмачылыктар бар.

Ой-пикирлердин бир бөлүгү аялдардын саясий катышуусуна болгон жагымдуу, оң мамилени көрсөтөт. Ал эми ой-пикирлердин экинчи бөлүгү болсо, аялдардын саясий катышуусуна болгон жагымсыз же терс мамилени аныктайт жана аялдардын саясатчы болуу мүмкүнчүлүктөрүнө байланыштуу гендердик стереотиптерди камтыйт.

Айылдагы жана шаардагы аялдар менен эркектердин көпчүлүгүнүн ойлору боюнча, аялдар өлкөбүздүн саясатынын калыптанышына өздөрүнүн зор салымын кошушат (73 жана 64 пайыз). Катышуучулардын үчтөн эки бөлүгү «аял менен эркектердин бирдей өкүлчүлүгү өлкөбүздүн жогорку даражадагы өнүгүүсүн көрсөтөт» (69 жана 63 пайыз) деп эсептешет жана «биздин өлкөбүздө аялдардын саясий өкүлчүлүгү азыркы абалга салыштырмалуу жогору болуусу зарыл» деген көз-карашты колдошот (68 жана 60 пайыз).

Ошол эле учурда, респонденттердин көпчүлүгү аялдар үчүн эркектердей болуп саясатка жолтоосуз катышууга мүмкүнчүлүк бербеген тоскоолдуктар бар деген пикири менен макул болушту. Аялдар менен эркектердин ою боюнча «эркектер аялдардын саясатка катышуусуна дайыма каршылык көрсөтүшөт» (65 жана 61 пайыз). Аял менен эркектердин жарымынын көбү аялдардын финансылык көз карандылыгы саясатка катышууга жол бербейт жана берилген квоталар аялдарга бийлик органдарына жетүүгө жардам берет деп эсептейт (55-57 пайыз).

Респонденттердин аялдардын саясатчы болуу мүмкүнчүлүгү жөнүндөгү көндүм ой-пикирлер коомдогу гендердик стереотиптердин болушун тастыктайт. Ошентип, аялдардын 40 пайызы жана эркектердин 50 пайызы «аялдардын физикалык жактан алсыздыгы саясатка катышууга жол бербейт» деген ой-пикир менен макул болушту. Суроолорго жооп берген дээрлик бардык адамдардын ойлору боюнча, «аялзат үчүн үй-бүлө жана саясат бир бирине туура келбейт» жана «саясатка катышуу үчүн аялдар өтө эле сезимтал келишет» (аялдардын 42 пайызы жана эркектердин 52 пайызы). Ошону менен бирге, ар бир төртүнчү аял (25 пайыз) жана ар бир үчүнчү эркек (35 пайыз) «аялдар такыр эле саясатка катышпашы керек, бул аялдардын иши эмес» деп эсептешет.

Изилдөөнүн жыйынтыктары жашаган аймактары боюнча респонденттердин ой-пикирлеринин айырмачылыктарын көрсөтүп жатат. Жалпысынан, Нарын, Ысык-Көл жана Баткен областтарынын тургундарынын көпчүлүгү (80 пайыздан 90 пайызга чейин) аял саясатта зор ролду ойнойт деген пикир менен макул болушту. Ошол эле учурда, Жалал-Абад жана Ош областтарынын жана Ош шаарынын тургундарынын жарымынын көбү көндүм (стереотиптүү) ой-пикирлер менен макул болушту. Бул көрүнүш Кыргыз Республикасынын түштүк аймагындагы патриархалдык көз-караштардын болушун тастыктайт.

9.3-Таблица. Саясаттагы аялдар тууралуу ой-пикир менен макул болгон аялдар менен эркектердин үлүшү

Саясат жана аялдар тууралуу ой-пикир менен макул болгон аялдар менен эркектердин пайызы, жашаган жери жана областтар боюнча

	Аялдар өлкөбүздүн саясатынын калыптанышына өздөрүнүн зор салымын кошушат	Аялдар такыр эле саясатка аралашпашы, бул аялдардын иши эмес	Өлкөбүздө саясаттагы аялдардын өкүлчүлүгү азыркыга салыштырмалуу жогорураак болушу керек	Аялзат үчүн үй-бүлө жана саясат бир бирине туура келбейт	Эркектер аялдардын саясатка катышуусуна дайыма каршылык көрсөтүшөт, бул алар үчүн пайдалуу эмес	Аялдардын өздөрү күнөлүү, анткени, аялдар аялдарга өз добуштарын беришпейт.	Саясатка катышуу үчүн аялдар өтө эле сезимтал келишет	Аялдардын финансылык көз карандыгы саясатка катышууга жол бербейт	Аялдардын физикалык жактан алсыздыгы саясатка катышууга жол бербейт	Берилген квоталар саясатка кирүү үчүн жардам берет	Бийлик органдарындагы аялдар менен эркектердин бирдей өкүлчүлүгү өлкөнүн жогорку даражадагы өнүгүүсүн көрсөтөт
Аялдар											
Бардыгы	73,3	25,0	67,9	41,6	65,0	51,4	41,8	56,4	40,2	54,6	68,6
Отурукташкан жеринин түрү											
Шаар	69,5	17,7	68,7	36,0	61,1	48,3	36,1	48,6	33,5	59,7	68,2
Айыл	75,6	29,5	67,4	45,1	67,3	53,3	45,3	61,3	44,3	51,4	68,9
Областтар											
Баткен	84,0	16,1	81,5	35,1	55,7	61,3	61,3	63,1	47,4	61,9	78,3
Жалал-Абад	68,8	31,3	60,6	47,0	80,9	63,6	47,7	63,5	59,4	52,9	68,1
Ысык-Көл	90,2	16,5	87,9	28,9	65,2	50,4	39,6	70,7	45,9	78,2	82,1
Нарын	92,0	24,2	76,9	29,7	47,1	53,8	42,5	61,9	52,7	65,2	86,0
Ош	74,7	43,8	62,5	63,6	65,6	51,5	54,8	61,2	40,2	50,8	66,2
Талас	81,6	18,0	82,3	27,5	69,9	48,5	23,1	65,3	34,4	59,5	72,2
Чүй	68,5	20,1	65,2	33,3	64,3	47,5	32,8	54,6	29,9	30,9	61,8
Бишкек шаары	64,5	9,4	66,3	30,9	58,0	37,7	25,2	33,8	23,0	60,8	66,9
Ош шаары	66,6	39,1	57,4	55,4	62,6	60,3	46,6	62,0	46,9	66,5	54,9
Эркектер											
Бардыгы	64,2	34,7	60,5	51,3	61,3	56,8	52,5	56,9	49,9	55,9	63,2
Отурукташкан жеринин түрү											
Шаар	63,9	30,4	58,3	49,3	57,3	52,6	47,5	47,8	43,3	61,3	64,4
Айыл	64,3	36,9	61,6	52,3	63,3	58,8	54,9	61,5	53,1	53,2	62,6
Областтар											
Баткен	83,3	17,5	72,7	45,1	54,2	60,4	64,3	57,2	51,8	69,7	76,1
Жалал-Абад	53,5	39,5	54,1	56,4	70,3	57,0	52,7	62,9	65,2	49,2	55,1
Ысык-Көл	83,4	33,1	73,6	33,3	63,8	62,6	53,9	65,6	54,2	80,4	81,3
Нарын	87,2	25,6	76,1	35,1	37,5	54,6	52,8	60,7	58,7	69,6	86,1
Ош	58,5	50,9	56,2	65,8	64,3	63,5	64,0	61,1	53,0	55,7	57,2
Талас	67,9	42,0	70,7	49,1	55,9	71,1	52,7	68,7	50,2	61,1	70,3
Чүй	64,2	25,2	60,2	45,8	65,6	52,3	44,2	53,8	36,1	32,2	59,3
Бишкек шаары	60,1	21,9	57,5	45,1	55,4	43,0	37,7	34,9	33,7	61,5	67,0
Ош шаары	59,3	50,1	50,8	63,3	53,1	61,0	55,4	66,2	48,1	59,9	43,7

Изилдөө жүргүзүүдө эгерде чечим кабыл алуучу адамдардын арасында аялдардын саны көп болсо, өлкөдө жашоо-турмуш өзгөрөт беле деген суроо тууралуу маалымат алынган (Таблица 9.4). Аялдардын жарымынын көбү (54 пайыз) жана эркектердин жарымынын азы (41 пайыз), айыл жана шаар жергесинде, өлкөдө жашоо-турмуш өзгөрөт деп эсептешет. Дээрлик калктын үчтөн бир бөлүгүнүн ою боюнча, жашоо жерине карабастан, өлкөдө жашоо-турмуш өзгөрбөйт (аялдардын 26 пайызы жана эркектердин 34 пайызы). Ошол эле учурда, аялдардын 10 пайызы жана эркектердин 13 пайызынын көз-караша боюнча, эгерде саясатка аялдар катышышса, жашоо-турмуш начарлайт. Ошондой эле, шаар жергелерине салыштырмалуу айыл жергесинде респонденттердин көпчүлүгү жогоруда аталган ой-пикир менен макул (14 жана 8 пайыз).

Айыл жана шаар жергесинде жашаган тургундардын ой-пикирлеринин ортосундагы айырмачылыктардан сырткары аймактык айырмачылыктарды да белгилеп кетсе болот. Ысык-Көл Областында (аялдардын 72 пайызы жана эркектердин 53 пайызы) жана Нарын Областында (70 жана 61 пайыз) сурамжылоого катышкан респонденттер айым-депутаттардын санынын жогорулашынан улам өлкөбүздөгү абал жакшырууда деген көз-карашты белгилешкен. Жалал-Абад Областынын аялдары (38 пайыз) жана Талас областынын эркектери (59 пайыз) өлкөнүн абалынын жакшыруусуна ишенишпейт. Жалал-Абад областынын жана Ош шаарынын аял жана эркек тургундары (18 жана 25 пайыз) абалдын начарлашын белгилешкен. Аталган аймактарда диний баалуулуктарга жогорку деңгээлде колдоо көрсөткөнүн баса белгилеп кетүү зарыл. Ошол эле учурда, 40 жаштан ашкан аялдар (56-58 пайыз) жана 60 жаштан ашкан эркектердин (55-56 пайыз) ою боюнча, жашоонун жакшыруусу мүмкүн. Аталган көз-караш менен макул болуу даражасы аял менен эркектердин билим деңгээлинин өсүүсү менен бирге жогорулоодо (60 жана 43 пайыз). Бирок, бул көз-караш жакыр жана бай жашаган үй чарбаларда кеңири жайылган.

Жыйынтыктар азыркы учурда аялдардын республикада мамлекеттик жана саясий жашоосуна катышуусунан калктын кабардар болуусу дагы эле төмөн деңгээлде экендигин көрсөтүп жатат. Айрыкча, бул көрүнүш калктын төмөн билим деңгээлине байланыштуу.

9.4-Таблица. Эгерде чечим кабыл алуучу адамдардын арасында аялдардын саны көп болсо, өлкөдө жашоо-турмуш кандай өзгөрөт деген ой-пикир

Эгер чечим кабыл алуучу адамдардын арасында аялдардын саны көп болсо, өлкөбөздө жашоо-турмуш жакшырат, начарлайт же өзгөрбөйт деп эсептеген аял менен эркектердин пайызы, жашаган жерлери, областтар, жашы, билим деңгээли, жетиштүүлүк жана улут боюнча

	Аялдар					Эркектер				
	Жак-тырат	Начар-лайт	Өзгөр-бөйт	ЖБК/ЖБ	Баар-дыгы	Жак-тырат	Начар-лайт	Өзгөр-бөйт	ЖБК/ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	54,4	9,8	25,6	10,1	100	41,2	13,4	33,9	11,5	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	55,0	6,4	26,6	12,0	100	43,4	8,9	35,9	11,8	100
Айыл	54,0	12,0	25,0	9,0	100	40,2	15,6	32,9	11,4	100
Областтар										
Баткен	66,1	5,7	13,5	14,6	100	51,3	6,8	18,1	23,7	100
Жалал-Абад	39,8	18,3	37,8	4,1	100	29,5	25,0	41,1	4,5	100
Ысык-Көл	72,0	2,1	16,9	9,0	100	52,7	2,6	31,9	12,8	100
Нарын	69,9	3,5	20,4	6,3	100	61,3	4,4	28,9	5,4	100
Ош	50,5	16,1	25,8	7,6	100	33,4	20,1	34,2	12,3	100
Талас	57,5	2,6	35,4	4,4	100	34,5	2,3	59,2	4,0	100
Чүй	55,5	8,4	21,6	14,6	100	48,4	9,5	27,0	15,1	100
Бишкек шаары	57,4	2,8	25,8	14,0	100	46,9	4,0	36,4	12,7	100
Ош шаары	42,4	17,7	26,0	13,8	100	34,3	24,2	26,7	14,8	100
Курагы, жаш										
18-20	47,9	5,7	37,1	9,2	100	29,3	15,4	36,2	19,1	100

Эгер чечим кабыл алуучу адамдардын арасында аялдардын саны көп болсо, өлкөбөздө жашоо-турмуш жакшырат, начарлайт же өзгөрбөйт деп эсептеген аял менен эркектердин пайызы, жашаган жерлери, областтар, жашы, билим деңгээли, жетиштүүлүк жана улут боюнча

	Аялдар					Эркектер				
	Жак-тырат	Начар-лайт	Өзгөр-бөйт	ЖБК/ ЖБ	Баар-дыгы	Жак-тырат	Начар-лайт	Өзгөр-бөйт	ЖБК/ ЖБ	Бардыгы
21-30	53,3	11,7	25,3	9,6	100	37,6	15,1	35,0	12,3	100
31-40	52,8	11,7	25,4	10,1	100	38,7	12,3	35,8	13,2	100
41-50	58,3	8,7	24,1	8,9	100	41,8	13,4	35,2	9,6	100
51-60	55,8	8,8	24,9	10,5	100	43,2	12,3	33,2	11,2	100
61-70	56,0	6,5	23,4	14,2	100	54,8	11,8	27,9	5,5	100
70+	53,1	11,2	23,9	11,9	100	56,4	12,0	22,8	8,8	100
Билим деңгээли										
Жалпы орто билим (баш-талгыч би-лим берүү)	39,6	14,2	28,2	18,0	100	35,5	13,5	34,6	16,4	100
Орто билим	54,9	11,4	26,4	7,3	100	38,7	16,6	33,7	11,0	100
Башталгыч жана орто кесиптик билим	53,1	6,3	27,4	13,2	100	43,2	11,2	35,6	10,0	100
Жогорку/ бүтпөгөн жогорку билим	60,1	8,7	21,6	9,6	100	46,7	8,6	32,6	12,1	100
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли										
Эң жакыр	56,7	9,0	23,5	10,7	100	40,2	13,2	34,7	11,9	100
Экинчи	54,6	12,2	24,6	8,6	100	40,5	15,3	32,3	11,9	100
Ортончу	51,0	12,3	27,3	9,4	100	44,2	11,3	32,8	11,7	100
Төртүнчү	52,2	8,4	27,8	11,5	100	41,4	12,2	33,8	12,6	100
Эң бай	57,2	6,6	25,5	10,6	100	40,1	14,7	36,5	8,7	100
Улуту										
Кыргыздар	56,9	9,3	25,3	8,6	100	42,7	12,9	34,5	9,9	100
Өзбектер	42,8	17,1	27,0	13,1	100	30,5	19,4	35,3	14,8	100
Орустар	57,0	4,1	26,8	12,0	100	52,9	4,8	27,7	14,5	100
Башкалар	48,6	8,6	24,3	18,5	100	37,3	13,4	30,1	19,1	100

Жылыштарга карабастан коом мамлекеттик жана саясий турмушта, айрыкча, чечим кабыл алууга байланыштуу кызмат орундары, мыйзам жана аткаруу бийлигинин жогорку даражалары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу деңгээлинде жергиликтүү башкаруу, өкүлчүлүктүү жана аткаруу бийликтеринин органдарында аялдарга жетиштүү орун бербөөдөн улам тынчсызданууда. Кыргыз Республикасынын өнүгүүсүндөгү акыркы он жылга тиешелүү статистикалык маалыматтар аялдардын бийлик органдарындагы туруксуз абалын көрсөтүүдө. Республиканын башкаруу оргадарында, айрыкча бийликтин жогорку эшелондорундагы, катышуу боюнча көрсөткүчтөр аялдарды бийликте илгерилетүүдөгү жолтолорду көрсөтүп турат. Изилдөөнүн максаттарынын бири болуп коомдо аялдардын саясий катышуусун кеңейтүү маселесине тиешелүү болгон тоскоолдуктарды изилдөө саналат.

Изилдөө жүргүзүүдө аялдардын саясатка активдүү катышуусуна тоскоолдук жаратуучу негизги себептер жөнүндөгү маалыматтар чогултулган. (Таблица 9.5). Жалпысынан алганда, респонденттердин жарымы (50 пайыз), аялдар жана эркектер, аялдардын саясатка активдүү катышуусунун эң негизги тоскоолдугу, бул күйөөсү же үй-бүлөсү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жана аялдардын тажрыйбасынын жана билиминин (46 пайыз) жана коомдун колдоосунун (42 пайыз)

жок болушу деп эсептейт. Мындан тышкары, сурамжылоого катышкан адамдардын чейрек бөлүгү (26 пайыз) аялдарга саясатка катышуу үчүн материалдык каражаттар жетишпейт деп белгилешкен.

Ошол эле учурда, шаар жергелерине салыштырмалуу айыл жергесинде күйөө же үй-бүлө тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жок болушу деп айткан респонденттердин үлүшү 1,5 эсе жогору (27 жана 38 пайыз). Тажрыйбанын жана билимдин жок болушун шаар жана айыл жергелеринин тургундары, жынысына карабастан, бирдей белгилешкен (45 жана 47 пайыз). Айыл жергелерине салыштырмалуу шаар жергесинде «коомдун колдоосунун жок болушу» деген жоопту аз белгилешкен (37 жана 44 пайыз). Аталган суроо боюнча изилдөө көрүнүктүү гендердик, куррактык, билим берүү жана башка айырмачылыктарды көрсөткөн жок. Бирок кээ бир аймактык айырмачылыктарды белгилеп кетүү маанилүү. Ош областында «күйөө жана үй-бүлө тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жоктугу» деген жоопту көп тандашкан (жалпысынан 73 пайыз). Талас областынын тургундары аялдардын тажрыйбасынын жана билиминин жоктугу деп жооп беришкен (59 пайыз). Ал эми Ысык-Көл областынын тургундары коомдун колдоосунун жоктугу деген жоопту белгилешкен (52 пайыз).

Сурамжылоонун жыйынтыктары, айрыкча, айыл жергесинде коомдук-саясий турмушка толук кандуу катышууга аракеттенген аялдарга үй-бүлөдө тийиштүү колдоо алууга мүмкүнчүлүк бербеген патриархалдык моделдер жана стереотиптердин коомчулукта сакталуусун тастыктайт. Аялдардын саясий катышуусунда дагы коом, мамлекеттик жана бейөкмөт уюмдарынын жетишсиз колдоосу, аялдардын финансылык көз карандыгы абдан зор ролду ойнойт. Ошону менен бирге, аялдар жетиштүү билим жана тажрыйба албастан саясатка толук кандуу катыша алышпайт. Айрыкча айыл жергесинде аялдардын көпчүлүгү билим жана тажрыйба ала алышпайт.

9.5-Таблица. Аялдардын катышуусуна тоскоол болгон себептер тууралуу пикир

Аялдарга саясатка активдүүрөк катышууга жолто кылган үч себепти белгилеген аял менен эркектердин пайызы, жашаган жерлери, областы, жашы, билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Аялдар			Эркектер		
	Тажрый-банын жана билимдин жоктугу	Күйөө / үй-бөлү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жоктугу	Коомдун колдоосунун жоктугу	Тажрыйбанын жана билимдин жоктугу	Күйөө/ үй-бөлү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жоктугу	Коомдун колдоосунун жоктугу
Бардыгы	44,3	51,0	42,2	47,5	49,6	41,4
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	43,0	39,2	39,3	46,5	37,4	35,6
Айыл	45,1	58,4	44,1	47,9	55,7	44,3
Областтар						
Баткен	60,5	60,0	41,9	58,8	60,0	37,1
Жалал-Абад	45,7	57,6	44,2	47,4	58,6	50,2
Ысык-Көл	39,3	46,1	50,5	43,8	41,3	52,7
Нарын	57,6	50,2	49,2	59,9	38,4	48,8
Ош	43,0	72,1	43,7	38,5	74,1	39,4
Талас	60,8	57,4	48,8	57,8	59,4	60,2
Чүй	31,4	44,9	37,0	49,4	34,7	34,3
Бишкек шаары	41,2	28,7	40,8	43,2	25,4	34,4
Ош шаары	55,3	38,3	28,7	61,2	35,6	22,2
Курагы, жаш						
18-20	45,5	54,0	44,2	48,5	43,6	39,6
21-30	43,8	50,2	41,6	48,9	50,5	37,6
31-40	44,4	47,4	42,0	42,6	50,9	45,1
41-50	43,1	55,5	40,4	47,2	47,4	41,5
51-60	48,2	51,4	43,9	51,1	50,0	43,0
61-70	41,6	48,2	44,2	45,6	47,3	41,1
70+	41,4	51,8	42,5	49,8	61,8	43,9
Билим деңгээли						

Аялдарга саясатка активдүүрөк катышууга жолто кылган үч себепти белгилеген аял менен эркектердин пайызы, жашаган жерлери, областы, жашы, билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Аялдар			Эркектер		
	Тажрый-банын жана билимдин жоктугу	Күйөө / үй-бөлү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жоктугу	Коомдун колдоосунун жоктугу	Тажрыйбанын жана билимдин жоктугу	Күйөө/ үй-бөлү тарабынан көрсөтүлгөн колдоонун жоктугу	Коомдун колдоосунун жоктугу
Жалпы орто билим (башталгыч билим берүү)	45,1	56,0	43,7	45,7	52,1	38,9
Орто билим	46,1	58,9	41,2	50,2	55,1	42,3
Башталгыч жана орто кесиптик билим	45,3	42,3	40,4	41,7	43,4	39,4
Жогорку / бүтпөгөн жогорку билим	39,7	43,1	45,3	48,1	43,4	42,4
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли						
Эң жакыр	49,8	58,4	44,5	48,1	59,0	40,5
Экинчи	44,4	58,1	44,4	48,3	49,0	46,0
Ортончу	45,4	51,8	43,2	53,9	48,6	39,9
Төртүнчү	41,1	43,2	40,8	42,4	43,9	37,9
Эң бай	38,4	38,8	36,5	42,4	42,0	42,4
Улуту						
Кыргыздар	43,8	52,8	43,3	47,8	50,3	42,9
Өзбектер	48,3	61,2	37,5	45,9	61,9	39,8
Орустар	42,7	24,3	40,7	38,9	19,6	34,8
Башкалар	43,2	48,2	43,7	55,3	44,7	35,2

Коомчулуктун өлкө парламентиндеги аялдардын саясий катышуусун кабыл алуусун жана түшүнүүсүн изилдөө максатында сурамжылоого азыркы жана мурунку чакырылышындагы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин айым-депуттардын жүргүзгөн иштерин баалоо боюнча суроо кошулган. 9.6-Таблицасындагы маалыматтар сурамжылоого катышкан адамдардын дээрлик жарымынын (48 пайыз), аялдар жана эркектер, айым-депуттарды билбегендерин жана ушул себептен улам баалоого катышпагандарын көрсөтүп жатат. Ошол эле учурда, респонденттердин чейрек бөлүгү (26 пайыз) айым-депутаттардын жүргүзгөн ишин майнаптуу деп эсептешет. Жалпысынан алганда, респонденттердин 8 пайызы алардын аткарган иши майнаптуу деп белгилеген. Алардын арасында аялдарга салыштырмалуу эркектердин саны 2 эсе аз (5 жана 10 пайыз). Ошол эле учурда, аялдардын 15 пайызы жана эркектердин 21 пайызы айым-депуттардын ишин баалашкан жок же жооп берүүдө кыйналышты. Респонденттердин аталган тобу же айым-депуттарды билбейт же алардын ишин баалоо үчүн жетиштүү маалыматка ээ эмес деп айтууга мүмкүн.

Гендердик айырмачылыктардан сырткары айыл жана шаар тургундарынын жоопторунун ортосундагы жана ошондой эле жашоо жерлери боюнча айырмачылыктарды белгилөө мүмкүн – шаар тургундарына салыштырмалуу айыл жергелеринин тургундары аял депуттарынын ишин жогорку деңгээлде баалашкан (аялдар жана эркектер: 30 жана 20 пайыз). Шаар жергесинде жашаган аялдардын терс жоопторун белгилеп кетүү керек. Айыл жергесинде турган аялдарга (6 пайыз) жана эркектерге (5 пайыз) салыштырмалуу алар үч эсе көп жана аял депуттардын аткарган ишин майнапсыз деп баалашкан (18 пайыз).

Ош областында респонденттердин көпчүлүгү Жогорку Кеңештин V жана VI чакырылышындагы айым-депуттардын аткарган ишине оң баа беришкен (аялдардын 37 пайызы жана эркектердин 32 пайызы). Аял депуттардын ишин терс баалаган аялдардын эң чоң үлүшү Бишкек шаарында (30 пайыз), ал эми эркектер (13 пайыз) болсо Нарын областында турушат. V жана VI чакырылышындагы бир дагы айым-депуттартарды билбейм деген аялдардын көпчүлүгү Чүй

областында (69 пайыз), ал эми эркектер болсо, Талас областында жана Бишкек шаарында жашашат (30 пайыз).

9.6-Таблица. Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин V жана VI чакырылышындагы айым депуттарынын аткарган ишинин сапатын баалоо

ЖК аял депуттарынын аткарган иишин сапатын баалаган аял менен эркектердин пайызы, жашаган жери жана областтар боюнча

	Аялдар				Бардыгы	Эркектер				Бардыгы
	Аял депутаттардын иши майнаптуу	Эч ким майнаптуу эмес	Аял депутаттарды билбейм	ЖБК/ЖБ		Аял депутаттардын иши майнаптуу	Эч ким майнаптуу эмес	Аял депутаттарды билбейм	ЖБК/ЖБ	
Бардыгы	26,3	10,5	48,4	14,8	100,0	26,3	5,0	48,1	20,6	100
Отурукташкан жеринин түрү										
Шаар	19,5	18,2	47,2	15,1	100,0	19,5	4,2	48,0	28,2	100
Айыл	30,3	5,9	49,1	14,7	100,0	29,6	5,4	48,1	16,9	100
Областтар										
Баткен	21,2	3,3	60,3	15,3	100,0	23,9	6,4	55,0	14,7	100
Жалал-Абад	33,7	3,3	40,1	22,9	100,0	35,5	3,4	40,8	20,3	100
Ысык-Көл	27,5	7,7	49,7	15,1	100,0	24,7	6,6	51,3	17,4	100
Нарын	30,1	16,7	44,4	8,8	100,0	27,8	13,4	41,6	17,2	100
Ош	36,6	4,1	41,0	18,4	100,0	32,2	5,2	43,5	19,0	100
Талас	19,4	26,6	42,7	11,2	100,0	11,4	4,5	53,1	30,9	100
Чүй	16,7	7,4	68,5	7,5	100,0	16,8	4,1	63,3	15,8	100
Бишкек шаары	15,6	29,7	46,0	8,6	100,0	18,2	5,2	46,2	30,4	100
Ош шаары	18,9	12,8	57,7	10,6	100,0	18,2	1,3	57,5	23,0	100

Гендердик мамилелер тармагындагы прогрессивдүү мыйзамдык базаны түзүүгө карабастан, республикада аялдардын коомдук-саясий катышуусунун төмөн деңгээли сакталууда. Айрыкча бул көрүнүш айыл жергесинде байкалууда. Жергиликтүү деңгээлде аялдардын башкаруу органдарында болушу дисбалансты жана аялдар үчүн бирдей эмес мүмкүнчүлүктөрдү көрсөтүүдө. Ошондой эле изилдөөнүн жыйынтыктары жергиликтүү кеңештеги аялдардын аткарган ишин баалоого мүмкүнчүлүк берди. 9.7-таблицасындагы маалыматтар аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 21 пайызынын аялдардын болушу жергиликтүү кеңештин ишине эч кандай таасир бербейт деп эсептегенин көрсөтүп турат. Ал эми аялдардын 17 пайызы жана эркектердин 16 пайызы жергиликтүү кеңешинин ишин аялдар жасайт деген ой-пикири менен макул. Аялдар болбосо, кеңештин иши төмөн болот деген ой аялдардын 16 пайызы жана эркектердин 12 пайызында жайылган жана аял менен эркектердин бирдей үлүшү алардын жергиликтүү кеңешинде аялдар жок деп жооп беришкен (13 пайыз). 4-5 пайызынын көз-карашы боюнча, аялдар болбосо, кеңештин иши жогору болот. Ошол эле учурда, респонденттердин үчтөн бир бөлүгү, аялдар жана эркектер, аталган суроого жоо бере алган жок.

Аялдар жана эркектердин жоопторунда байкалган айырмачылыктар менен бирге алардын жашаган жери жана аймактары боюнча да айырмачылыктар байкалган. Жалпысынан шаарларга салыштырмалуу айылдарда кеңеште аялдар жакшы иштейт деп эсептеген адамдардын саны көп (19 жана 12 пайыз). Ошондой эле «Аялдар болбосо, кеңештин иши жакшы жүрөт эле» деген ойду тандаган респонденттердин саны да жогору. Жыйынтыктар айыл жергесинде жергиликтүү деңгээлде аялдардын өкүлчүлүгүнүн төмөн даражасын көрсөтүүдө. Шаарларга салыштырмалуу айыл жергесинде жергиликтүү кеңештерде аялдардын жок болуусу байкалган (18 жана 4 пайыз), айрыкча Жалал-Абад областында. Нарын областында кеңештерде аялдар майнаптуу иштейт деген ой менен макул болгон адамдардын саны арбын (38 пайызга чейин, аялдар жана эркектер). Ош областында

респонденттер аялдарсыз жумуш жакшы жүрөт деп көбүрөөк жооп беришкен (11 пайызга чейин). Тескеринче, Бишкек шаарында респонденттер аялдар болбосо, жумуш начарыраак жүрөт деп жооп беришкен (аялдардын 27 пайызы жана эркектердин 17 пайызы). Ошол эле учурда, Бишкек шаарында аялдар кеңештин ишине эч кандай таасир бербейт деп эсептеген адамдардын үлүшү жогору.

9.7-Таблица. Аялдардын жергиликтүү кеңештердеги ишинин сапатын баалоо

Берилген шкала, жашаган жери жана территориясы боюнча жергиликтүү кеңеште аялдардын ишин баалаган аял менен эркектердин пайызы

	Негизинен Кеңештин жумушун аялдар аткарышат	Аялдар болбосо, кеңештин иши жаманыраак жүрөт эле	Аялдар болбосо кеңештин иши жакшыраак жүрөт эле	Аялдардын болуусу кеңештин ишине эч кандай таасир бербейт	Жерги-ликтүү кеңеште аялдар жок	ЖБК/ЖБ	Баар-дыгы
Аялдар							
Бардыгы	17,4	16,1	4,2	16,0	13,4	32,8	100
Отурукташкан жеринин түрү							
Шаар	11,6	21,1	3,1	19,6	3,9	40,7	100
Айыл	21,1	13,0	4,9	13,8	19,3	27,9	100
Областтар							
Баткен	33,9	16,5	3,8	7,0	12,4	26,6	100
Жалал-Абад	20,6	4,7	4,8	10,9	25,8	33,3	100
Ысык-Көл	12,5	21,9	1,3	23,3	12,8	28,2	100
Нарын	37,7	17,9	7,8	10,6	12,8	13,3	100
Ош	23,7	13,6	9,4	12,4	22,1	18,8	100
Талас	26,2	6,4	2,5	20,8	17,9	26,3	100
Чүй	7,0	16,5	1,1	16,5	6,3	52,6	100
Бишкек шаары	4,7	27,1	1,4	23,6	1,7	41,5	100
Ош шаары	21,5	17,1	6,7	22,6	4,4	27,7	100
Эркектер							
Бардыгы	16,1	12,0	5,4	21,4	12,6	32,6	100
Отурукташкан жеринин түрү							
Шаар	12,9	14,2	4,1	23,0	4,3	41,5	100
Айыл	17,6	10,9	6,0	20,6	16,6	28,2	100
Областтар							
Баткен	34,9	15,3	3,7	10,5	8,8	26,8	100
Жалал-Абад	21,7	3,5	6,8	13,2	17,8	37,1	100
Ысык-Көл	10,3	23,0	1,5	33,2	10,1	21,9	100
Нарын	36,3	15,0	8,2	13,8	16,7	9,9	100
Ош	14,0	9,1	10,5	25,6	18,7	22,1	100
Талас	25,7	3,0	0,9	26,4	16,5	27,6	100
Чүй	5,4	15,7	0,9	21,2	10,4	46,4	100
Бишкек шаары	6,3	17,2	2,1	25,1	3,5	45,8	100
Ош шаары	17,9	13,1	12,1	26,8	3,5	26,6	100

Изилдөөнүн жыйынтыктары калктын саясий активдүүлүгүнүн деңгээлин жана 2010 жылдан тартып респонденттер катышкан саясий иш-чаралардын түрлөрүн изилдөөгө мүмкүнчүлүк берген. Келип чыккан жыйынтыктар маанилүү гендердик айырмачылыктардын жок болуусу, үй мүчөлөрүнүн жашаган жери жана аймагы жана башка негизги белгилеринин айырмачылыктары менен мүнөздөлөт. 9.8-таблицасында берилген маалымат акыркы жылдары калктын ар түрдүү деңгээлдеги шайлоолорго (89 пайыз) жана ар кандай темадагы коомдук угууларга (14 пайыздан жогору) активдүү катышкандыгын көрсөтүп жатат. Катышуучулардын чакан тобу жергиликтүү бюджетти талкуулоо (3 пайыздын тегереги) жана талапкер катары шайлоолорго катышкан (2 пайыз). Шаарларга салыштырмалуу айылдарда адамдар саясий иш-аракеттердин ар кандай түрлөрүнө

көбүрөөк катышкандыгын белгилеп кетүү мүмкүн. Активдүүлүк боюнча Нарын областында сурамжылоого катышкан адамдардын 95 пайызы шайлоолорго, коомдук угууларга 44 пайызы, ал эми жергиликтүү бюджетти талкуулоого 12 пайызы катышкан.

9.8–Таблица. 2010-жылдан бери калктын саясий активдүүлүгү

2010 жылдан тартып саясий иш-аракеттердин ар кандай түрлөрүнө катышкан аялдар менен эркектердин пайызы, жашаган жери жана областтар боюнча

	Шайлоолордо добуш беришкен	Шайлоолорго талапкер катары катышышкан	Коомдук угууларга каташышкан	Жергиликтүү бюджетти талкуулоого катышышкан	Петицияларга кол коюшкан	Пикеттерге жана митингтерге катышышкан	Нааразылык жана жол тосуу иш-аракеттерине катышышкан	Ишташтоолорго катышышкан
Бардыгы	89,0	2,1	14,5	2,6	0,6	0,4	0,1	0,1
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	86,3	1,4	11,5	1,3	0,5	0,1	0,2	0,1
Айыл	90,4	2,5	16,0	3,4	0,7	0,5	0,1	0,2
Областтар								
Баткен	90,4	4,4	21,7	2,9	0,6	0,0	0,2	0,0
Жалал-Абад	88,9	2,7	11,0	5,5	0,0	0,1	0,3	0,0
Ысык-Көл	91,7	1,8	8,4	3,0	1,5	0,6	0,1	0,1
Нарын	94,7	3,3	44,5	11,6	3,6	1,4	0,0	0,1
Ош	92,4	2,0	18,2	1,0	0,7	0,6	0,3	0,4
Талас	93,9	3,1	17,9	3,2	0,8	2,4	0,1	0,7
Чүй	85,3	1,1	6,0	1,2	0,4	0,0	0,0	0,0
Бишкек шаары	83,3	1,4	13,9	0,0	0,4	0,1	0,0	0,0
Ош шаары	90,0	1,0	7,2	1,6	0,1	0,2	0,1	0,3

2010 жылда болгон төңкөрүлүштөн кийин нааразылык иш-аракеттер, пикеттер, митингтер жана иш таштоолор кеңири тараган. Аталган иш-аракеттерди өткөрүүдө көп учурларда катаал жана зордукка салган ыкмаларды колдонуу аркылуу өздөрүнүн көз-карашын активдүүлүк жана өжөрдүк менен коргогон ОБОН (Аялдардын Атайын Дайындоо Тобу) аттуу аялдардын топтору пайда болгон. Ар кандай изилдөөлөрдүн жыйынтыктары бул көрүнүшкө карата терс мамиле калыптанып калгандыгын тастыктайт. Себеби ОБОН аярлуу калктын топторунун кызыкчылыктарын коргогон чыныгы жарандык топторго эч кандай тиешеси жок. Алар аялдардан турган жана конкреттүү жалдоочулар (бийлик, түзүлүш, бизнес, жарым жартылай кылмыш элементтеринин жана башкалардын саясий оппоненттери) тарабынан коюлган максаттарга жетүү үчүн өз иш-аракеттерин аткарган формалсыз топтор болуп эсептелет.

Аталган топтордун ишмердүүлүгүнө байланыштуу маселелерди изилдөө максатында изилдөө жүргүзүү учурунда митингтерди өткөрүүдө өздөрүнүн көз-караштарын активдүүлүк жана өжөрдүк менен коргогон аялдар ким деген суроо берилген. 9.9-таблицасында берилген маалыматтар боюнча, респонденттердин 44 пайызы жөнөкөй адамдар, 15 пайызы ОБОН жана чакан үлүшү жергиликтүү коомдун лидерлери, кандайдыр бир партиялардын мүчөлөрү, укук коргоочулар жана бейөкмөт уюмдарынын өкүлдөрү деп жооп беришкен. Респонденттердин бештен бир бөлүгүнүн аталган суроого жооп бербегенин (19 пайыз) белгилеп кетүү зарыл, айрыкча айыл жергесинде (21 пайыз). Ошол эле учурда, билим жана жетиштүүлүк деңгээли, ошондой эле улуту жагынан маанилүү гендердик жана курактык өзгөрүүлөр байкалган эмес. Шаар тургундарына салыштырмалуу айыл тургундары аталган топтордун аялдары ОБОНго тиешеси бар деп белгилешкен (16 пайыз жана 12 пайыз). Респонденттердин аймактык айырмачылыктарын талдоого алуу менен бирге Бишкек шаарындагы (60 пайыз) жана Нарын областындагы (58 пайыз) респонденттердин көпчүлүгүнүн көз-караштарын катаалдык менен коргогон аялдардын жөнөкөй адамдарга тиешеси бар деп жооп

бергенин белгилеп кетүү керек. Баткен областындагы респонттердин үчтөн бир бөлүгү (29 пайыз) аталган суроого жооп бере алышкан жок. Башка аймактарга салыштырмалуу Жалал-Абад жана Ысык-Көл областындагы респонттердин бештен бир бөлүгү (21 пайыз) жогоруда аталгангандар ОБОН аялдары деп жооп беришкен. Ал эми Талас областындагы респонденттердин дал ушул саны алар жергиликтүү коомдун лидерлери деп жооп беришкен. Ысык-Көл областынын тургундарынын ою боюнча, жогоруда аталган аялдар укукчулар. Респонденттердин жооптору аялдардын айрым топторунун «саясий активдүүлүгү» тууралуу терс көз-караш калган аялдардын коомдук-саясий турмушка катышуусуна өзүнүн жагымсыз тааасирин тийгизип жатканын далилдөөдө. Бул көз-караш республикада гендердик теңдикке багытталган иш-аракеттерге болгон калктын ишенимин жокко чыгарууда.

9.9- Таблица. Митингтерди өткөрүп жатканда өз пикирин ачык жана өжөрдүк менен билдирип жаткан аялдар ким деген суроого жооп берген респонденттердин пикири

Өздөрүнүн көз-караштарын активдүүлүк жана өжөрдүк менен коргогон аялдардын ким экендигин билген респонденттердин пайызы, жашаган жери жана областтары боюнча

	Жергилик-түү коомдун лидерлери	ОБОН	Бейөкмөт уюмда-рынын өкүлдөрү	Укук коргоочу-лар	Партия-нын мүчөлөрү	Жөнөкөй аялдар	ЖБК/ЖБ	Бардыгы
Бардыгы	7,8	14,6	1,7	3,9	8,3	44,4	19,4	100
Отурукташкан жеринин түрү								
Шаар	6,5	12,3	2,7	3,8	8,2	49,8	16,7	100
Айыл	8,5	15,8	1,1	3,9	8,4	41,5	20,8	100
Областтар								
Баткен	16,5	2,2	0,3	2,3	21,2	28,5	29,0	100
Жалал-Абад	8,9	20,5	0,6	1,0	4,3	42,5	22,2	100
Ысык-Көл	2,5	20,4	1,3	13,9	3,3	50,6	8,0	100
Нарын	3,4	12,8	0,3	1,2	1,8	57,7	22,7	100
Ош	6,7	17,6	1,4	3,7	8,9	41,1	20,6	100
Тала	21,4	14,8	0,8	8,4	12,6	27,4	14,6	100
Чүй	7,2	14,7	1,6	3,0	9,1	43,7	20,7	100
Бишкек шаары	2,0	9,5	4,2	3,6	8,0	59,8	12,9	100
Ош шаары	17,7	7,4	2,4	4,2	10,2	32,1	26,0	100

Коомдогу аялдардын саясий активдүүлүгүнүн жагымсыз көрүнүштөр жана катаал, зордукка салган жана мыйзамсыз ыкмаларды колдоонуунун себептерин изилдөө максатында изилдөө жүргүзүүдө респонденттерге эмне себептен аталган аялдар ар кандай наразычылык иш-аракеттерге көбүрөөк катышышат деген суроо берилген. 9.1 сүрөтү көрсөтүп тургандай эле, респонденттердин оюу боюнча, жөнөкөй аялдардын көпчүлүгү (75 пайыз) жана ОБОНдун мүчө аялдары (73 пайыз) жергиликтүү коомдун лидерлери жана партиянын мүчөлөрүндөй эле (44-46 пайыз), акча каражаттын айынан митингтерге катышышат. Идеологиялык себептерден улам партиянын мүчөлөрү жана жергиликтүү коомдун башчылары митингтерге көбүрөөк катышышат (29-30 пайыз). Турмуш шарттары каралып жаткан топтордогу кээ бир аялдарды үмүтсүздүккө алып келишет. Ошол эле учурда, кээ бир респонденттердин көз-карашы боюнча, кээ бир аялдарды зордоп аталган акцияларга катыштырышат (4-8 пайыз). Жооптордун респонденттердин жынысы, курагы, жашаган жери жана аймагы боюнча кандайдыр бир айырмачылыктары жана ошондой эле үй мүчөлөрүнүн негизги мүнөздөмөлөрү жок.

9.1-Сүрөт. Аялдардын митингтерге катышуу себептери

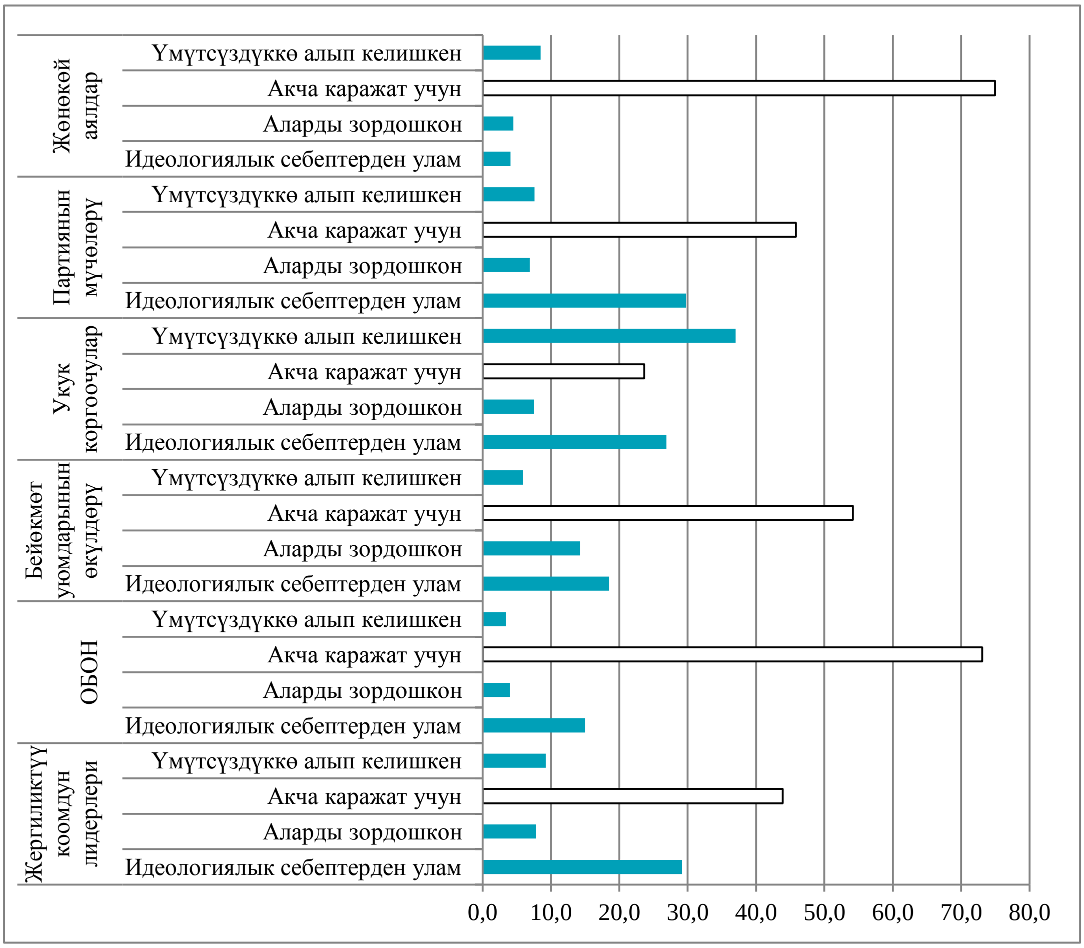

Сурамжылоо учурунда ОБОН тобунун болуу себептери каралган. 9.10-таблицасында берилген маалыматтар боюнча, респонденттердин үчтөн бир бөлүгүнүн көбү (35 пайызы), аялдар жана эркектер, ОБОН тобундагы аялдарын билишпейт. ОБОН тобу жана анын болуу себептеринен кабардар болуу деңгээли жашаган жери, респонденттердин жашы, алардын билим жана жетиштүүлүк деңгээли, улуту боюнча анча өзгөргөн эмес. Аймактарды карай турган болсок, Баткен областы менен Ош шаарын белгилеп кетүү керек. Респонденттердин жарымынын көпчүлүгүнүн (56 жана 59 пайыз), аялдар менен эркектер, жогоруда аталган топ тууралуу эч кандай маалыматы жок. Аларга салыштырмалуу Бишкек шаарынын тургундарынын аталган топ тууралуу маалыматтары бар (аялдардын 77 пайызы жана эркектердин 81 пайызы). Жалпысынан бул маалымат «ОБОН» терминдин негизинен Бишкек шаары, Чүй жана Ысык-Көл областтарында кеңири таралгандыгын далилдеп жатат.

ОБОН топтору тууралуу маалыматы болгон респонденттер алардын бар болуу себеби катары төмөнкү маанилүү себепти аташкан: акча каражат табуу ыкмасы (25 пайыз). Айыл тургундарына салыштырмалуу шаар тургундары жыныбына карабастан дал ушул себепти белгилешкен (29 жана 22 пайыз). Ысык-Көл областында ушул себебти атаган респонденттердин үлүшү жогору (аялдардын 41 пайызы жана эркектердин 45 пайызы). Ал эми Баткен областында болсо, бул көрсөткүч абдан төмөн (13 жана 12 пайыз). ОБОН тууралуу маалыматы болгон Бишкек шаарынын тургундары ОБОН-аялдары саясатчылардын күрөшүү куралы деп эсептешет (аялдардын 19 пайызы жана эркектердин 21 пайызы). Респонденттердин чакан саны (4-5 пайыз) ОБОН тобунун бар болушу бийликтин аткарган майнапсыз ишине карата көрсөтүлгөн таасир деп белгилешкен.

9.10-Таблица. ОБОН тобунун пайда болуу себептери

ОБОН тобунун бар болушунун бир себебин тандаган аял менен эркектердин пайызы, жашаган жери жана областтары боюнча

	Баардыгы	Шаар	Айыл	Баткен	Жалал-Абад	Ысык-Көл	Нарын	Ош	Талас	Чүй	Бишкек шаары	Ош шаары
ОБОН тобун билбеген аялдардын пайызы	**35,0**	**34,3**	**35,4**	**55,6**	**33,6**	**28,3**	**46,6**	**34,6**	**43,8**	**31,6**	**22,9**	**59,3**
ОБОНду билген аялдар:												
Аялдардын саясатта алдыга жылуунун башка жолу жок	2,1	2,2	2,1	1,4	1,4	4,1	1,2	2,8	3,0	1,2	2,2	2,1
Акча каражат табуу ыкмасы	25,1	29,8	22,2	12,6	15,6	40,6	34,0	17,2	24,5	31,0	37,3	13,9
Жеке маселелерден кетүү ыкмасы	1,7	1,3	2,0	1,1	0,8	2,4	1,0	5,2	0,9	0,0	0,7	1,9
Саясатчылардын күрөшүү куралдары	11,4	13,1	10,3	3,9	10,3	11,5	7,8	14,7	7,3	6,3	18,7	7,9
Бийликтин аткарган майнапсыз ишине карата көрсөтүлгөн таасир	4,7	4,6	4,7	3,2	9,4	5,6	2,6	3,6	3,4	2,6	5,1	0,7
ОБОН тобун билбеген эркектердин пайызы	**35,4**	**34,0**	**36,1**	**55,2**	**35,2**	**27,5**	**41,0**	**37,6**	**55,5**	**29,2**	**19,2**	**58,9**
ОБОНду билген эркектер:												
Аялдардын саясатта алдыга жылуунун башка жолу жок	2,4	3,1	2,1	1,9	0,8	2,3	1,0	3,6	3,6	2,1	4,0	2,0
Акча каражат табуу ыкмасы	24,8	29,1	22,7	12,0	14,6	44,9	35,4	18,5	18,7	33,8	34,5	16,0
Жеке маселелерден кетүү ыкмасы	1,8	1,3	2,1	1,8	1,2	2,5	1,6	3,9	1,3	1,5	0,3	1,5
Саясатчылардын күрөшүү куралдары	11,6	14,2	10,3	3,0	13,1	11,8	10,2	12,7	6,9	4,9	21,3	8,4
Бийликтин аткарган майнапсыз ишине карата көрсөтүлгөн таасир	4,3	4,2	4,3	2,2	9,6	5,3	3,4	1,9	2,7	1,8	4,5	2,2

Жогоруда берилген маалыматтар аялдарга карата жагымсыз жана көндүм көз караштардын бар болушу, аялдардын финансылык көз карандыгы, коомдун жана үй-бүлө тарабынан көрсөтүлүүчү колдоонун жоктугу аялдарды саясатка илгерилетүүнүн эң негизги тосколдуктары экендигин көрсөтүүдө.

Ошондой эле, аялдардын өзү айым-депутаттарды колдошпойт. Эркектерге салыштырмалуу, аялдар айым-депутаттардын ишин катуу сынга алышат. Бул, бир жагынан, аялдардын жогорку мыйзам органдарында бар болушунун маанилүүлүгүн түшүнбөстүктөн жана айым-депутаттардын аял электораты менен сүйлөшүүнүн жетишсиз деңгээлинен келип чыгышы мүмкүн. Ошол эле учурда, аялдардын көпчүлүгү саясий ишмердүүлүк менен үй-бүлөлүк милдеттер бир бирлерине туура келбейт деп эсептешет. Ошондой эле, калк айым-депутаттарды жакшы биле беришпейт жана алардын аткарган иши тууралуу маалыматтары жетишсиз.

Жыныска карабастан саясатчынын эң негизги сапаттары – билимдүүлүк, жогорку интеллект, жөнөкөй адамдарга кам көрүү, чынчылдык жана ак ниеттүүлүк. Демек, көп учурларда калк аял саясатчыларга өзгөчө жана белгилүү талаптарды кое бербейт.

Калктын Кыргыз Республикасында бийликтин мыйзам жана аткаруу органдарында өкүлчүлүктү камсыздоо үчүн каралган атайын иш-чаралар тууралуу маалыматы жетишсиз. Калктын саясий партиялардын тизмелеринде аялдардын өкүлчүлүгү тууралуу маалыматтары бар.

10 Миграция

Негизги жыйынтыктар

- Аялдар менен эркектердин басымдуу бөлүгүнүн ою боюнча, «миграция – бул үмүтсүздүктөн улам көрүлүүчү акыркы чара» (87 жана 89 пайыз) жана «ал үй-бүлөлүн материалдык жыргалчылыгына алып келет» (аялдар жана эркектер, 84 пайыздан).
- Аял менен эркектердин бирдей бөлүгү «миграция адам баласына жаңы билим, кесиптик көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды берет» (67 жана 71 пайыз) жана «дүйнө жүзүн көрүү үчүн эң жакшы мүмкүнчүлүк» (68 жана 73 пайыз) деп эсептешет.
- Аялдар (68 пайыз) менен эркектердин (70 пайыз) бирдей бөлүгү «миграция үй-бүлөлүк мамилелерди начарлатат» деп эсептешет.
- Аял менен эркектердин басымдуу бөлүгүнүн көз-карашы боюнча, «миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн эң мыкты мүмкүнчүлүк» (81 жана 83 пайыз). Бирок дал ушул көз-караш («миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн эң мыкты мүмкүнчүлүк») менен макул болгон аялдардын үлүшү төмөн: аялдар – 67 пайыз, эркектер – 68 пайыз.
- Миграцияда эмгектенүү аялдардын өзүн баалооун жана өзүнө ишенүүсүн жогорулатат. Ошентип, респонденттердин көпчүлүгү «аял мигранттар үйлөрүнө кайтып келгенде көз карандысыз болушат жана өздөрүнө ишенишет» (аялдар – 58 пайыз, эркектери – 59 пайыз) жана «чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштырмалуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет» (аялдар – 60 пайыз, эркектер – 62 пайыз) деп белгилешкен.
- Респонденттердин көпчүлүгүнүн ою боюнча (аялдардын 51 пайызы жана эркектердин 45 пайызы), миграцияда жана үйүнөн алыс жакта эмгектенген аялдар ахлаксыздык менен жашай башташат.
- Респонденттердин жарымынын көпчүлүгү (аялдардын 51 пайызы жана эркектердин 55 пайызы) Кыргыз Республикасынан келген аялдардын моралдык келбетине «байкоо жүргүзгөн», аларды чечинтип зордуктаган жана жагымсыз жүрүм-турум үчүн сүрөттөрүн жана «жазалоо» видеоматериалдарын жайгаштырган улуттук уюмдардын ишмердүүлүгүнө колдоо көрсөтүшөт. Ошол эле учурда, аялдардын 22 пайызы жана эркектердин 26 пайызынын көз-карашы боюнча, эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, эчтеме болбойт.
- Евразия экномикалык биримдигини территориясында ЕАЭБнин мүчө-өлкөлөрүнөн келген адамдардын эмгектенүү жана жүрүү тартибин жеңилдетүүчү жеңилдиктердин бар болуусуна карабастан чет жакка чыгуу каалагандардын саны анча көп эмес (эркектердин 13 пайызы жана аялдардын 8 пайызы).
- Аял менен эркектердин көпчүлүгү ОФ ФМК тарабынан кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмеси тууралуу маалыматка ээ.
- Россия Федерациясы жана Казахстан Республикасында болуу жана ошондой эле Кытай Эл Республикасына баруу мигранттардын динчилдигине эч кандай таасир бербейт: респонденттердин 2 пайызы мигранттардын динчилдиги аталган өлкөлөрдөн кайтып келгенден кийин жогорулады деп белгилешкен.
- Бириккен Араб Эмирликтери (89 пайыз) жана Түркия Республикасынан (7 пайыз) кайткан мигранттардын динчилдигинин жогорулашы байкалган.

- Респонденттердин үчтөн бир бөлүгү гана (аялдардын 32 пайызы жана эркектердин 36 пайызы) ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана ишке орношуу маселелери тууралуу маалымат алуу үчүн

миграция кызматтарына кайрылууну пландаштырууда. Ошол эле учурда, сурамжылоого катышкандардын көпчүлүгү (эркектердин 50 пайызы жана аялдардын 45 пайызы) досторубузга жана туугандарыбызга (жердештердин коомуна) кайрылабыз деп жооп беришкен. Респонденттердин бешинин экөөсү маалыматты массалык маалымат каражаттары (22 пайыз) же интернет аркылуу (20 пайыз) өз алдынча табабыз деп белгилешкен.

- Мигранттардын жарымы кабыл алуучу өлкөлөрдө миграция мыйзамдарын бузуп жүрүшөт. Ушул көрүнүштөн улам эркектер менен аялдар полиция, миграция кызматтары жана иш берүүчүлөрдү коркунуч катары кабыл алышат.
- Эмгек миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер көпчүлүк учурларда бирдей маселелерге туш болушат. Кайтып келген мигранттардын биринчи маселеси – бул ден-соолуктун начарлашы (аялдардын 28 пайызы жана эркектердин 27 пайызы). Эркектердин экинчи маселеси – бул жумуш издөө (21 пайыз) жана үчүнчү маселе – өз балдарынан алыстоо (17 пайыз). Эркектерге салыштырмалуу балдардан алыстоо (20 пайыз) маселеси миграциядан кайтып келген аялдардын экинчи маселеси, ал эми жумуш издөө аялдардын үчүнчү маселеси болуп саналат (14 пайыз).
- Миграциядан келген аялдар жана эркектердин күйөөсү же жубайы менен болгон мамилеси начарлайт (11 жана 14 пайыз).
- Миграциядан келген аялдар (11 пайыз) эркектерге салыштырмалуу (5 пайыз) үй-бүлө куруу маселесине эки эсе көп туш болушат.
- Эмгек миграциясынан кайтып келген аялдар менен эркектер коом, туугандар жана достордун жагымсыз мамилесин маселе катары карашпайт (2 пайыздан).

КМШ өлкөлөрүндө 90-ж.ж. башынан тартып миграция процесстери күч алууда. Бул процесстердин мүнөзү өткөн жылдарда байкалган миграциялык процесстерден жогорку деңгээлде айырмаланат. Мурунку шериктеш өлкөлөрдүн калкынын ыкчамдыгы бир нече факторлорго байланыштуу: жаңы көз карандысыз мамлекеттердин суверенитеттүү процесстери, экономикалык жайдайлардын аймактык айырмачылыктары, саясий туруктуусуздук, улуттук уруш-талаштар. Советтен кийинки аймакта эмгек булактарын өзүнө тартуучу Россия Федерациясы жана Казахстан Республикасы сыяктуу борборлор пайда болгон. Кыргыз Республикасында эмгек миграциясы акыркы бир нече жылдарда болуп өткөн катаал социалдык жана экономикалык өзгөрүүлөрдөн улам келип чыккан. Ушул өзгөрүүлөрдөн улам өндүрүштүк кубаттулук жоголгон жана жумуш жерлери жоюлган. Натыйжада жакырчылык көбөйүп калк жагымдуу аймактарга кете башташкан.

Кыргыз Республикасынын эмгек базары эмгек акысынын төмөн болушу жана жумуш орундарынын жетишсиздиги менен мүнөздөлөт. Жумушчу күчтөрүнүн ашыктыгы калктын талаптарына ылайык жумуш орундарын жетиштүү түрдө түзгөн экономикалык өнүгүүнүн темпи төмөн экендиги менен мүнөздөлөт.

Ошентип, Кыргыз Республикасынан башка өлкөлөргө эмгек миграциясына кетүү масштабы, баарынан мурун, акы төлөнүүчү жумуш издөөдөн пайда болгон экономикалык себептер жана эмгектин жаңы тармагынан улам чоңойгон. Бул көрүнүш жумушка орношуу жана мурунку жашаган жеринде жетиштүү айлык акысын алуу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугунун натыйжасы болуп эсептелет.

Кыргыз Республикасынын тышкы агымынын 90 пайызын түзүү менен бирге эмгек миграциясынан улам өлкөнүн экономикасы кабыл алуучу өлкөнүн экиномикасына жогорку даражада көз каранды болот.[24]

Бул бөлүм респонденттердин эмгек миграциясына болгон мамилеси, анын өздөрүнүн жашоосуна тийгизген таасири жана кабыл алуучу өлкөлөрдүн мигранттардын динчилдигине берген таасири тууралуу маалымат берет.

Калктын миграцияга болгон мамилесин аныктоо максатында бардык респонденттерге миграция тууралуу көз-караштар менен макул болуу же болбоо сунушталган. Берилген көз-караштар боюнча аял менен эркектердин жоопторунда айырмачылыктар байкалган жок (10.1 жана 10.2 таблицалары).

Көз-караштардын биринчи тобу миграциянын мигранттардын жетиштүүлүк деңгээлине жана үй-бүлөлүк мамилелерине, кесиптик жана башка көндүмдөргө тийгизген таасири тууралуу маалымат берген. Аялдар менен эркектердин басымдуу бөлүгүнүн оюу боюнча, «миграция – бул үмүтсүздүктөн улам көрүлүүчү акыркы чара» (87 жана 89 пайыз) жана «ал үй-бүлөлүн материалдык жыргалчылыгына алып келет» (аялдар жана эркектер, 84 пайыздан). Аялдар менен эркектердин бирдей бөлүгү «миграция адам баласына жаңы билим, кесиптик көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды берет» (67 жана 71 пайыз) жана «дүйнө жүзүн көрүү үчүн эң жакшы мүмкүнчүлүк» (68 жана 73 пайыз) деп эсептешет. Ошол эле учурда, аялдар (68 пайыз) менен эркектердин (70 пайыз) бирдей бөлүгү миграция «үй-бүлөлүк мамилерерди начарлатат» деп эсептешет.

Респонденттер алардын жашаган шаар, айыл, аймак жана башка мүнөздөмөлөр боюнча аталган көз караш менен макул болушкан жана бул жерде айырмачылыктар анча байкалган эмес. Бирок улуу курактагы адамдарга (84-88 пайыз) салыштырмалуу 18-20 жаштагы жаштардын (75 пайыз) оюу боюнча, миграцияда эмгектенүү үй-бүлөнүн жетиштүүлүк деңгээлинин жакшыруусуна алып келет.

Аталган топтун көз-караштары миграциянын аял менен эркекке тийгизген таасирине тиешеси бар болчу. Аялдар менен эркектердин басымдуу бөлүгүнүн көз-карашы боюнча, «миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн эң мыкты мүмкүнчүлүк» (81 жана 83 пайыз). Бирок дал ушул көз-караш («миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн эң мыкты мүмкүнчүлүк») менен макул болгон аялдардын үлүшү төмөн: аялдар – 67 пайыз, эркектер – 68 пайыз.

Айтылган көз-караштын үчүнчү бөлүгү миграциянын аялдарга тийгизген таасирин изилдөөгө багытталган. Респонденттердин жоопторуна талдоо жүргүзүү миграцияда эмгектенүү аялдардын өз өзүн баалоо жана өз өзүнө ишенүүсүн жогорулатат деп жыйынтык чыгарууга мүмкүнчүлүк берет. Ошондой эле, респонденттердин көпчүлүгү «аял мигранттар үйлөрүнө кайтып келгенде көз карандысыз болушат жана өздөрүнө ишенишет» (аялдар – 58 пайыз, эркектери – 59 пайыз) жана «чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштырмалуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет» (аялдар – 60 пайыз, эркектер – 62 пайыз) деп белгилешкен.

Ошондой эле, респонденттердин ири бөлүгүнүн ой-пикири боюнча (аялдардын 38 пайызы жана эркектердин 45 пайызы), миграцияда болуп алыс жакта иштеген аялдар ахлаксыздык менен жашай башташат. Ушул себептен улам, аялдардын 51 пайызы жана эркектердин 55 пайызы Кыргыз Республикасынан келген аялдардын моралдык келбетине «байкоо жүргүзгөн», аларды чечинтип зордуктаган жана жагымсыз жүрүм-турум үчүн сүрөттөрүн жана «жазалоо» видеоматериалдарын

---

[24] Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Стратегиялык изилдөөлөр боюнча улуттук институту. Кеңейтилген миграция профили 2010-2015 – Бишкек, 2016

жайгаштырган улуттук уюмдардын ишмердүүлүгүнө колдоо көрсөтүшөт. Ошол эле учурда, аялдардын 22 пайызы жана эркектердин 26 пайызынын көз-карашы боюнча, эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, ахлаксыздык болуп эсептелбейт.

Аталган ой-пикирде респонденттердин жашаган жерлери боюнча айырмачылыктар байкалууда. Айыл жергесинин тургундары миграциядагы аялдардын моралдык туруктуусуздугу тууралуу гендердик стереотипти (аялдар: шаар – 35 пайыз, айыл – 41 пайыз; эркектер: шаар – 42 пайыз, айыл – 47 пайыз) жана көбүрөөк алардын моралдык келбетине «кам көргөн» улуттук топтордун ишмердүүлүгүн колдошот (аялдар: шаар – 47 пайыз, айыл – 54 пайыз; эркектер: шаар – 50 пайыз, айыл – 57 пайыз). 20 жашка чейинки жаштар билим деңгээлине карабастан аталган улуттук топтордун ишмердүүлүгүнө колдоо көрсөтүшөт.

Айыл жергесинин тургундары, айрыкча эркектердин көз-карашы боюнча, эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, эчтеме болбойт (аялдар: шаар – 19 пайыз, айыл – 23 пайыз; эркектер: шаар – 23 пайыз, айыл – 28 пайыз).

Аймактарды карай турган болсок, аталган стереотип миграция процесстери активдүү жүргөн аймактарда кеңири жайылган: Жалал-Абад, Нарын, Ысык-Көл, Баткен жана Ош областтары, Бишкек жана Ош шаарлары.

Кыргыз Республикасынын ЕАЭБге кирүүсү өлкөлөрдүн эмгектенген жарандарына артыкчылыктарды берет: иш берүүчүлөр чектөөнү (квоталар) көңүлгө албастан Кыргыз Республикасынан жумушчуларды чакырышат; ЕАЭБге кирген мамлекеттерде эмгектенүү үчүн Кыргыз Республикасынын жарандарына уруксат алуу талабы коюлбайт; Кыргыз Республикасынан келген жумушчулар жана алардын үй-бүлө мүчөлөрү келгенден кийин 30 күндүн ичинде ыйгарым укуктуу органдарда каттоодон өтүүдөн (келген жери боюнча катоодон өтүү) бошотулат; Кыргыз Республикасынын билим берүү мекемелери тарабынан берилген билим тууралуу документтер кабыл алуу процедураларын өткөрбөстөн кабыл алынат, бирок педагогика, юридика, медицина же фармакология тармагынын өкүлдөрү аталган процедурадан өтүшөт; Медициналык камсыздандыруу полиси жана башка документтердин болушуна карабастан ЕАЭБ мүчө-мамлекеттеринде жумушчу жана алардын үй-бүлө мүчөлөрүнө бекер медициналык жардам алууга (шашылыш түрдө) укук беришет.

10.1- Таблица. Ар кайсы жыныстардын өкүлдөрү үчүн миграциянын тийгизген таасири тууралуу айтылгандар менен макул болгон аялдардын үлүшү

Миграциянын аялдарга тийгизген таасири менен макул болгон аялдардын пайызы, жашаган жери, областтары, жашы , билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Миграция											
	Миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция – бул үмүтсүздүктөн улам көрүлүүчү акыркы чара	Үй-бүлөнүн материалдык жыргалчылыгына алып келет	Адамдарга жаңы билим, кесиптик көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды берет	Чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштырмалуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет	Үй-бүлө мамилелерин начарлатат	Дүйнө жүзүн көрүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Аял мигранттар көз карандысызыраак болуп, өздөрүнө ишенип үйлөрүнө кайтып келишет	Миграцияда болуп алыс жакта иштеген аялдар ахлаксыздык менен жашай башташат	Кыргыз аял мигранттардын моралдык келбетине байкоо жүргүзгөн уюмдардын жана Кыргызстандан келген жаш балдардын болусуу жакшы	Эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, эч нерсе болбойт
Бардыгы	80,6	67,1	87,2	84,0	67,2	60,0	67,5	67,6	58,1	38,2	51,3	21,5
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	78,7	66,4	86,0	80,1	60,8	55,3	64,6	59,1	54,0	34,5	46,7	19,2
Айыл	81,9	67,6	88,0	86,5	71,2	63,0	69,2	72,8	60,7	40,5	54,1	23,0
Областтар												
Баткен	79,7	68,4	81,3	83,7	83,7	59,7	58,2	81,1	59,7	27,1	63,0	15,7
Жалал-Абад	94,3	83,1	95,6	94,9	79,9	69,9	75,1	80,3	62,1	46,7	64,6	41,2
Ысык-Көл	82,0	68,6	94,1	87,6	70,2	75,7	72,5	64,3	75,0	34,5	73,1	24,8
Нарын	77,9	75,7	86,4	83,0	57,7	66,0	75,5	65,8	69,3	61,1	70,3	41,8
Ош	94,3	72,4	80,7	89,3	79,6	55,7	68,9	77,3	53,4	54,7	56,2	26,5
Талас	61,7	56,1	96,5	81,7	55,9	64,2	69,3	63,8	67,1	49,2	48,6	5,6
Чүй	59,0	48,8	92,6	76,1	53,7	56,5	65,6	60,3	57,8	15,7	21,8	3,8
Бишкек шаары	75,5	61,5	82,1	77,1	52,4	53,8	60,7	48,8	48,6	26,9	41,4	15,6
Ош шаары	85,3	69,1	79,6	75,7	59,2	46,4	67,7	67,3	57,4	58,1	51,5	13,7
Курагы, жаш												
18-20	79,4	67,0	89,8	74,9	65,5	57,2	70,7	65,8	48,8	38,3	60,6	30,4
21-30	82,5	68,8	88,4	84,5	67,4	57,8	65,2	69,1	59,3	40,3	51,1	23,3
31-40	80,5	67,0	85,1	82,1	64,1	62,4	71,8	67,8	58,7	38,5	48,9	21,5
41-50	81,6	66,9	88,2	83,3	71,2	61,3	67,7	69,1	59,1	35,4	51,0	20,8
51-60	83,2	68,5	85,9	87,6	70,2	59,2	64,6	67,7	56,9	37,3	52,6	18,9
61-70	72,3	61,2	88,6	87,8	63,1	60,0	68,8	59,2	61,4	42,1	53,6	21,0
70+	75,0	65,4	84,3	87,6	64,0	63,4	63,5	67,8	57,5	33,8	42,4	12,2

Миграциянын аялдарга тийгизген таасири менен макул болгон аялдардын пайызы, жашаган жери, областтары, жашы , билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Миграция											
	Миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция – бул үмүтсүздүк төн улам көрүлүүчү акыркы чара	Үй-бүлөнүн материалдык жыргалчылыгына алып келет	Адамдарга жаңы билим, кесиптик көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды берет	Чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштырмалуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет	Үй-бүлө мамилелерин начарлатат	Дүйнө жүзүн көрүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Аял мигранттар көз карандысызыраак болуп, өздөрүнө ишенип үйлөрүнө кайтып келишет	Миграцияда болуп алыс жакта иштеген аялдар ахлаксыздык менен жашай башташат	Кыргыз аял мигранттардын моралдык келбетине байкоо жүргүзгөн уюмдардын жана Кыргызстандан келген жаш балдардын болусуу жакшы	Эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, эч нерсе болбойт
Билим деңгээли-												
Жалпы орто билим (башталгыч билим берүү)	76,2	61,4	83,7	85,0	69,3	55,5	68,7	67,7	56,5	36,8	42,9	15,4
Орто билим	84,5	70,3	86,6	85,7	72,1	61,3	69,3	72,6	60,0	42,7	57,0	26,1
Башталгыч жана орто кесиптик билим	77,6	62,9	88,4	79,9	62,7	58,7	67,3	62,2	55,6	33,3	47,5	17,5
Жогорку/бүтпөгөн жогорку билим	78,1	67,5	88,6	84,7	61,9	60,5	63,8	63,4	57,7	35,2	47,5	19,3
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Эң жакыр	79,6	69,3	86,8	86,1	74,0	61,5	69,5	72,0	58,7	44,2	57,7	19,1
Экинчи	81,3	66,2	87,7	86,9	67,4	59,7	70,5	70,4	60,6	40,0	56,2	22,4
Ортончу	85,7	71,6	87,9	83,8	66,3	62,0	66,6	70,7	58,6	39,9	46,6	22,0
Төртүнчү	77,7	60,7	85,7	79,9	63,2	55,8	64,2	60,3	53,6	33,2	44,5	18,5
Эң бай	79,1	67,9	88,3	82,3	62,9	61,2	65,3	62,1	59,1	31,0	48,3	27,0
Улут												
Кыргыздар	81,8	69,7	88,3	85,3	67,5	60,6	67,7	68,8	59,3	40,7	52,8	23,2
Өзбектер	89,1	68,9	85,4	87,1	74,3	58,0	72,2	70,9	58,6	43,2	57,0	23,8
Орустар	72,0	56,1	83,9	75,0	55,6	59,0	63,9	54,6	49,1	19,2	35,1	11,2
Башкалар	60,4	50,2	84,7	76,3	65,9	60,0	59,7	65,5	57,2	27,3	44,6	12,6

10.2-Таблица. Ар кайсы жыныстардын өкүлдөрү үчүн миграциянын тийгизген таасири тууралуу айтылгандар менен макул болгон эркектердин үлүшү

Миграциянын аялдарга тийгизген таасири менен макул болгон аялдардын пайызы, жашаган жери, областтары, жашы, билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Миграция											
	Миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүн-чүлүк	Миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максат-тарга жетүү үчүн жакшы мүмкүн-чүлүк	Миграция – бул үмүтсүз-дүктөн улам көрүлүүчү акыркы чара	Үй-бүлөнүн материалдык жыргалчылы-гына алып келет	Адамдарга жаңы билим, кесиптик көндүм-дөрдү жана социалдык байланыш-тарды берет	Чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштыр-малуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет»	Үй-бүлө мамилеле рин начар-латат	Дүйнө жүзүн көрүү үчүн жакшы мүмкүн-чүлүк	Аял мигранттар көз карандысы-зыраак болуп, өздөрүнө ишенип үйлөрүнө кайтып келишет	Миграция да болуп алыс жакта иштеген аялдар ахлаксыз-дык менен жашай башташат	Кыргыз аял мигранттар дын моралдык келбетине байкоо жүргүзгөн уюмдардын жана Кыргызстан дан келген жаш балдардын болусуу жакшы	Эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлө-сүнө кам көрүп мигра-цияда башка үй-бүлө курса, эч нерсе болбойт
Бардыгы	83,0	67,9	88,9	83,5	70,5	61,6	69,7	72,5	59,2	45,3	54,6	26,4
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	83,3	68,4	86,6	82,9	62,6	60,4	64,6	63,5	56,0	42,4	49,6	23,1
Айыл	82,8	67,7	90,1	83,8	74,4	62,2	72,1	76,9	60,7	46,8	57,0	28,0
Областтар												
Баткен	90,9	73,3	82,7	86,5	92,0	49,7	58,2	88,3	59,6	24,2	67,9	18,4
Жалал-Абад	94,7	77,7	98,4	91,6	85,7	76,3	74,8	86,3	66,2	50,8	63,1	41,9
Ысык-Көл	84,9	63,9	98,0	88,8	71,5	68,1	80,5	65,6	66,4	55,9	79,8	37,4
Нарын	79,9	74,9	89,7	83,2	60,5	64,0	79,1	65,6	65,7	62,1	61,4	37,6
Ош	91,2	76,3	80,5	89,9	81,1	60,8	73,9	80,5	62,8	58,5	57,8	30,8
Талас	66,2	61,5	96,1	78,7	50,1	58,8	72,0	64,1	56,7	54,3	58,2	8,0
Чүй	57,4	43,9	93,1	67,9	55,7	51,6	65,3	65,1	48,5	21,3	25,9	6,0
Бишкек шаары	80,5	65,1	83,3	80,7	53,5	59,9	55,2	55,0	52,2	36,1	44,1	22,4
Ош шаары	89,6	72,4	76,7	71,5	57,0	47,5	77,9	62,6	52,7	61,3	55,9	16,5
Курагы, жаш												
18-20	87,9	74,1	82,4	83,9	68,8	68,1	57,8	74,2	64,8	41,9	55,2	27,2
21-30	87,1	72,0	89,1	84,1	69,6	64,1	65,5	75,3	55,8	48,9	52,9	24,9
31-40	82,2	67,0	88,3	86,0	74,2	58,0	72,4	74,4	61,5	46,4	56,1	28,9
41-50	82,5	67,1	89,3	84,4	70,3	58,9	73,8	70,1	57,7	45,8	57,4	26,7
51-60	82,6	69,0	91,9	85,3	72,0	61,3	68,8	72,2	59,3	44,5	56,4	26,6
61-70	74,7	54,5	91,3	74,8	63,5	65,6	71,6	67,3	65,7	37,7	47,5	25,3
70+	74,3	64,0	81,7	72,5	70,0	59,9	80,9	67,1	52,2	40,8	49,0	21,9

Миграциянын аялдарга тийгизген таасири менен макул болгон аялдардын пайызы, жашаган жери, областтары, жашы, билим жана жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Миграция											
	Миграция, көптөгөн эркектер үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция, көптөгөн аялдар үчүн, көздөгөн ой-максаттарга жетүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Миграция – бул үмүтсүздүктөн улам көрүлүүчү акыркы чара	Үй-бүлөнүн материалдык жыргалчылыгына алып келет	Адамдарга жаңы билим, кесиптик көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды берет	Чет жакта иштеген аялдар үйгө салыштырмалуу өздөрүн эркектер менен бирдей сезишет»	Үй-бүлө мамилелерин начарлатат	Дүйнө жүзүн көрүү үчүн жакшы мүмкүнчүлүк	Аял мигранттар көз карандысызыраак болуп, өздөрүнө ишенип үйлөрүнө кайтып келишет	Миграция да болуп алыс жакта иштеген аялдар ахлаксыздык менен жашай башташат	Кыргыз аял мигранттардын моралдык келбетине байкоо жүргүзгөн уюмдардын жана Кыргызстандан келген жаш балдардын болусуу жакшы	Эгерде эркек өзүнүн биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүп миграцияда башка үй-бүлө курса, эч нерсе болбойт
Билим деңгээли												
Жалпы орто билим (башталгыч билим берүү)	83,9	68,1	84,5	80,6	60,5	54,7	71,5	69,1	49,2	40,0	53,4	20,2
Орто билим	86,0	70,8	89,6	85,5	74,6	65,5	72,2	75,7	62,9	49,1	58,1	32,3
Башталгыч жана орто кесиптик билим	81,1	65,9	90,9	82,6	70,3	57,5	64,4	70,2	56,6	44,5	55,3	22,9
Жогорку/бүтпөгөн жогорку билим	78,4	64,0	87,5	81,4	66,3	60,3	68,6	69,5	57,8	40,6	47,2	19,9
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Эң жакыр	86,3	70,6	90,2	84,3	75,0	59,6	74,7	79,9	60,5	51,7	60,0	28,0
Экинчи	84,7	70,3	87,6	87,3	71,4	63,6	69,2	73,5	60,2	47,0	52,3	23,0
Ортончу	80,7	67,1	87,3	80,8	75,2	61,4	71,5	71,1	61,4	41,0	51,0	29,0
Төртүнчү	80,5	63,9	90,5	78,0	59,2	61,4	64,3	65,9	56,3	42,2	50,4	21,9
Эң бай	80,4	65,5	88,8	86,6	68,6	62,9	65,3	67,7	55,7	40,9	58,2	30,7
Улут												
Кыргыздар	83,9	70,7	89,9	84,7	71,2	63,0	68,9	71,2	61,2	48,2	57,8	28,0
Өзбектер	91,6	69,8	85,0	86,1	75,6	64,3	79,4	80,0	55,4	45,0	55,5	27,8
Орустар	65,6	*46,4*	*87,7*	*75,1*	*58,9*	*53,2*	*64,1*	*62,9*	*53,5*	*24,1*	*36,3*	*14,5*
Башкалар	71,4	*54,3*	*87,7*	*72,7*	*63,4*	*48,6*	*61,7*	*79,5*	*49,9*	*34,8*	*34,8*	*17,1*

Ошентип, алардын укуктук статусу принципиалдуу түрдө өзгөрөт. Бул жагдай башка ЕАЭБ өлкөлөрүнүн жумушчуларынын укуктары менен теңдөөгө мүмкүнчүлүк берет. Биздин боордошторубуздун ЕАЭБде жумушка орношууда Өзбекстан жана Тажикстандын жарандарына салыштырмалуу артыкчылыгы бар. Бирок миграциялык агымынын өнүгүү тенденциясы Россия менен Казахстандын миграция саясатына көз каранды. Ал эми миграциялык саясат болсо, аталган өлкөлөрдүн демографиялык прогноздоруна жана экономикалык өнүгүүнүн ылдамдыгына көз каранды болот.[25]

Евразия экномикалык биримдигини территориясында ЕАЭБдин мүчө-өлкөлөрүнөн келген адамдардын эмгектенүү жана жүрүү тартибин жеңилдетүүчү жеңилдиктердин бар болуусуна карабастан чет жакка чыгууну каалагандардын саны анча көп эмес (эркектердин 13 пайызы жана аялдардын 8 пайызы). Демек, ЕАЭБге кирүү миграциялык агымынын жогорулашына алып келбейт.

Мурдагыдай эле, потенциалдуу жумушчу мигранттар үчүн Россия Федерациясы менен Казахстан Республикасы жагымдуу өлкөлөр болуп келүүдө. Эгерде Россия түштүк аймактарда жашаган аялдар менен эркектерди кызыктырып жатса, Нарын менен Талас областынын тургундары Казахстанга барууну пландаштырууда. Ошону менен бирге, аялдар (8 пайыз) жана эркектер (2 пайыз) Беларус Республикасын жаңы эмгек базары катары карап жаткандыгын баса белгилеп кетүү керек (10.1 сүрөтү жана 10.3-таблицасы).

10.1-Сүрөт. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБге кирүүсүнө байланыштуу жумушчу мигранттар тарабынан тандалган өлкөлөр

(чыгууга пландаштырган өлкөлөр боюнча барууну каалаган эркек менен аялдардын пайызы)

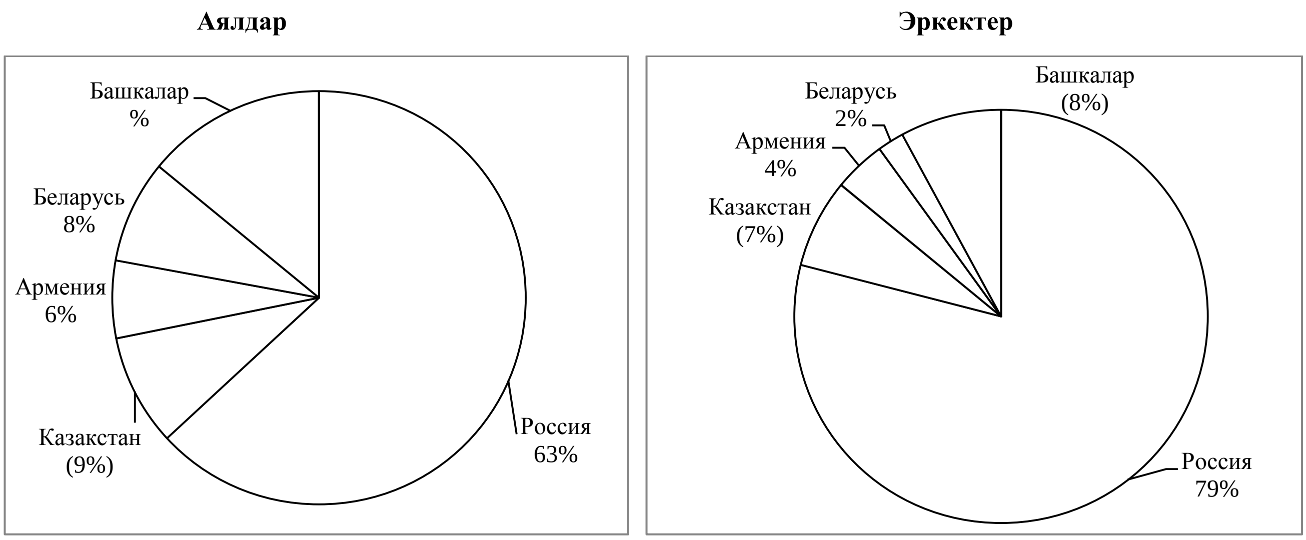

[25] Кыргыз Республикасынын эмгек, миграция жана жаштар министирлиги. Миграция тууралуу доклад, 2015 ж. – Бишкек, 2016.

10.3-Таблица. Кыргыз Республикасынын ЕАЭБга кирүүсү менен байланыштуу эмгек миграциясына кирүүнү пландаштыруу

Эмгек миграцияга кетүүнү пландаштырган аял менен эркектердин пайызы, жашаган жери, Областы, жетиштүүлүк деңгээли жана улуту боюнча

	Аялдар						Эркектер					
	Кетүүнү пландаштырууда	Пландаштырылган өлкө					Кетүүнү пландаштырууда	Пландаштырылган өлкө				
		Россия	Казахстан	Армения	Беларусь	Башка өлкөлөр		Россия	Казахстан	Армения	Беларусь	Башка өлкөлөр
Бардыгы	8,1	63,1	8,7	6,1	8,1	14,1	13,0	79,0	6,9	4,1	2,1	7,9
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	10,6	53,2	10,8	3,7	7,8	24,5	16,7	68,3	9,4	5,8	0,8	15,7
Айыл	6,6	73,0	6,6	8,5	8,3	3,6	11,2	86,9	5,1	2,8	3,0	2,2
Областтар												
Баткен	7,2	78,9	5,2	0,0	15,9	0,0	19,3	88,7	7,0	4,3	0,0	0,0
Жалал-Абад	8,7	92,3	2,2	0,0	3,1	2,4	13,2	94,9	1,7	3,4	0,0	0,0
Ысык-Көл	6,6	59,8	8,5	4,5	21,3	5,9	5,4	39,1	10,2	15,4	30,6	4,7
Нарын	3,9	69,7	24,6	0,0	5,7	0,0	5,4	77,2	22,8	0,0	0,0	0,0
Ош	6,9	83,2	5,3	2,3	9,2	0,0	15,4	98,0	0,9	0,0	1,1	0,0
Талас	6,3	35,6	19,8	29,0	11,8	3,8	10,8	45,9	20,6	11,0	13,1	9,3
Чүй	6,8	49,3	7,6	21,6	8,0	13,4	7,2	59,9	16,3	10,0	4,1	9,6
Бишкек шаары	12,5	38,1	14,7	4,4	4,3	38,6	21,0	60,7	10,6	4,0	0,0	24,8
Ош шаары	6,1	68,6	3,9	10,1	17,4	0,0	7,6	72,9	4,6	6,8	0,0	15,7
Жетиштүүлүгүнүн деңгээли												
Эң жакыр	5,6	76,6	4,8	4,8	9,5	4,3	11,4	78,9	12,1	1,9	1,1	6,1
Экинчи	7,0	81,1	5,0	2,5	5,4	6,0	12,3	89,3	1,5	4,6	2,8	1,7
Ортончу	6,6	58,1	5,5	14,4	11,5	10,5	13,7	76,5	2,3	2,9	1,1	17,2
Төртүнчү	9,1	59,4	9,0	0,0	9,0	22,7	13,1	78,1	11,7	0,6	5,6	3,9
Эң бай	13,8	47,9	15,2	9,7	6,5	20,7	15,9	70,7	7,3	11,1	0,0	10,9
Улуту												
Кыргыздар	9,2	63,1	9,4	6,0	7,2	14,4	12,7	75,4	7,7	4,8	2,9	9,1
Өзбектер	5,8	67,4	5,9	10,4	16,2	0,0	14,4	96,5	3,5	0,0	0,0	0,0
Орустар	5,9	65,6	1,1	0,0	9,7	23,5	13,6	81,1	0,0	6,9	0,0	12,0
Башкалар	3,7	43,2	18,3	6,2	0,0	32,4	13,0	72,7	14,2	3,0	0,0	10,1

Коомдо жана эксперттик коомчулукта миграциядан кайтып келген Кыргыз Республикасынын жарандары динчилирээк болуп калат деген ой-пикир бар. Бирок аталган көз-караш тастыкталган жок.

Жыйынтыктар башка өлкөдө болуунун жыныс, жаш, билим жана жетиштүүлүк деңгээли боюнча мигранттардын динчилдигинин жогорулашына бирдей таасир бергендигин көрсөтүп жатат.

Россия Федерациясы жана Казахстан Республикасында болуу (Кыргыз Республикасынан барган эмгек мигранттардын көпчүлүгү жогоруда аталган өлкөлөргө акча каражат табуу үчүн барат), ошондой эле Кытай Эл Республикасына баруу мигранттардын динчилдигине эч кандай таасир бербейт: респонденттердин эки пайызы мигранттардын динчилдиги аталган өлкөлөрдөн кайтып келгенден кийин жогорулады деп белгилешкен.

Сурамжылоого катышкандардын 89 пайызы Бириккен Араб Эмирликтеринен кайтып (БАЭ) келгендеген кийин динчилдиктин жогорулашы тууралуу айтышкан. Ал эми респонденттердин 7 пайызы Түркия Республикасынан кайтып келгенден кийин динчилдиктин жогорулашын белгилешкен. Шаар тургундарына салыштырмалуу (84 пайыз) айыл тургундарынын ой-пикири боюнча (91 пайыз), БАЭ кайтып келгенден кийин мигранттардын динчилдик деңгээли жогорулайт. Шаар тургундары (11 пайыз), айрыкча Бишкек шаарындагы респонденттер (21 пайыз), Түркиядан кайтып келгенден кийин динчилдик деңгээли жогорулайт деп белгилешкен.

10.4-Таблица. Кабыл алган өлкөдөгү мигранттардын (аялдардын жана эркектердин) динчилдигинин жогорулашы

Кабыл алуучу өлкөлөрдө мигранттардын динчилдигинин деңгээли жогулайт деп айткан аял менен эркектердин пайызы, отурукташкан жеринин түрү жана Областы боюнча

	Төмөндөгү өлкөлөрдө мигранттар динчилирээк болуп калышат:				
	Россия	Казахстан	Түркия	Китай	БАЭ
Бардыгы	1,9	1,4	6,6	1,3	88,7
Отурукташкан жеринин түрү					
Шаар	1,2	2,0	11,2	1,3	84,2
Айыл	2,4	1,2	4,0	1,2	91,2
Областтар					
Баткен	4,7	0,6	9,1	1,1	84,5
Жалал-Абад	1,0	0,0	0,2	0,8	98,1
Ысык-Көл	0,3	0,0	1,7	1,6	96,4
Нарын	0,1	0,1	2,4	2,1	95,3
Ош	3,8	2,9	1,7	1,0	90,5
Талас	0,0	0,4	1,7	1,9	95,9
Чүй	1,9	0,0	11,0	0,6	86,5
Бишкек шаары	1,2	3,5	20,7	1,9	72,6
Ош шаары	2,6	2,0	3,8	1,1	90,5

Сурамжылоодо эмгек мигранттарынын динчилдик деңгээлинин өзгөрүлүш себептери аныкталып чыккан. 10.5 сүрөтүндө көрсөтүлүп тургандай, респонденттер эмгек мигранттарынын динчилдик деңгээлинин өзгөрүлүш себептери, бул кабыл алуучу өлкөлөрдөгү диний уюмдардын активдүү иш-чаралары (47 пайыз) жана диндин жолуна түшүү эмгек мигранттардын миграциядагы жашоо кыйынчылыктарын жеңилдетет (21 пайыз) деп эсептешет. Мигранттардын динчилдик деңгээлинин төмөндөшүнүн негизги себептери – бул мигранттардын динге бөлүү үчүн мүмкүнчүлүгү жок, динчил уюмдарына бара алышпайт, алар башка диний багыттардан таасирленишет (24 пайыздан) жана өздөрүнүн салттуу дини менен болгон байланышын жоготушат (19 пайыз).

10.2-Сүрөт. Эмгек мигранттарынын динчилдик деңгээлинин өзгөрүлүш себептери *(пайыздар)*

Динчилдик деңгээлинин жогорулашы

Динчилдик деңгээлинин төмөндөшү

Азыркы учурда эмгек мигранттарынын статусунун иретке салынбашы алардын эң негизги маселеси болуп эсептелет. Көптөгөн кыргызстандыктарга кирүү үчүн тыюу салынган, жүздөгөн адамдар чыгарылып жиберилген, ондогон адамдар атайын чет өлкөлүк жарандарды кармоо мекемелеринде жатышат (СУВСИГ).[26]

10.5 таблицасында көрсөтүлүп тургандай эле, аялдар менен эркектердин көпчүлүгү Россия Федерациясына кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесин билишет (64 жана 68 пайыз). Бардык аймактарда жашаган аялдар, Бишкек шаарынан сырткары (28 пайыз), бул маалыматтан жогорку деңгээлде кабардар болгондугун көрсөтүштү (56-88 пайыз). Ошону менен бирге, Бишкек шаарынын тургундары гана эмгек мигранттардын тизмеге кирүүсү алардын динчилдигине таасир берүү учурларын билишет экен (аялдар – 24 пайыз, эркектер – 21 пайыз). Жалал-Абад областынын тургундары башкаларга салыштырмалуу «биз аталган базага кирген адамдарды билебиз» деп айтышты (аялдар – 61 пайыз, эркектер – 63 пайыз).

10.5-Таблица. Россия Федерациясына кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалыматтар базасынын бардыгы тууралуу кабардар болуусу

ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин бар экендигин билген аял менен эркектердин пайызы; аталган базага кирген жана мындан кийин динчилирээк болуп калган адамдарды билген аял менен эркектердин пайызы, отурукташкан жеринин түрү, областтары жана улут боюнча

	Аялдар			Эркектер		
	ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалымат базасынын бар экендигин билишет	Аталган маалымат базасына кирген адамдарды билишет	Аталган базага киргенден кийин динчилирээк болуп калгандыгын билет	ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалымат базасынын бар экендигин билишет	Аталган маалымат базасына кирген адамдарды билишет	Аталган базага киргенден кийин динчилирээк болуп калгандыгын билет
Бардыгы	64,2	38,7	4,2	68,1	40,3	4,7
Отурукташкан жеринин түрү						
Шаар	49,5	32,4	6,6	57,4	30,2	6,9
Айыл	73,3	41,4	3,5	73,3	44,2	4,1
Областтар						

[26] Кыргыз Республикасынын эмгек, миграция жана жаштар министирлиги. Миграция тууралуу доклад, 2015 ж. – Бишкек, 2016

ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин бар экендигин билген аял менен эркектердин пайызы; аталган базага кирген жана мындан кийин динчилирээк болуп калган адамдарды билген аял менен эркектердин пайызы, отурукташкан жеринин түрү, областтары жана улут боюнча

	Аялдар			Эркектер		
	ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалымат базасынын бар экендигин билишет	Аталган маалымат базасына кирген адамдарды билишет	Аталган базага киргенден кийин динчилирээк болуп калгандыгын билет	ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын маалымат базасынын бар экендигин билишет	Аталган маалымат базасына кирген адамдарды билишет	Аталган базага киргенден кийин динчилирээк болуп калгандыгын билет
Баткен	82,1	44,8	2,3	86,3	44,8	0,9
Жалал-Абад	88,2	60,6	1,8	91,5	62,6	3,2
Ысык-Көл	63,6	19,0	0,6	67,9	18,0	4,7
Нарын	72,5	14,7	0,0	71,0	15,3	5,4
Ош	74,0	46,6	6,2	73,6	51,9	6,5
Талас	72,9	22,4	1,9	74,2	24,8	6,3
Чүй	56,0	20,4	5,0	54,7	16,8	6,1
Бишкек шаары	27,8	23,0	23,6	32,1	17,7	20,9
Ош шаары	66,7	29,3	0,0	68,6	23,7	0,0
Улуту						
Кыргыздар	67,7	40,0	4,5	70,4	41,1	5,8
Өзбектер	66,9	44,0	0,8	71,0	48,8	0,0
Орустар	45,1	17,2	7,6	47,8	18,6	14,6
Башкалар	46,6	31,1	13,2	55,8	22,7	0,0

10.6-Таблицасында ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн эркектер кайсыл кызматтарга баруусу керектиги берилген. Респонденттердин үчтөн бир бөлүгү миграция кызматтарына кайрылууну пландаштырып жаткандыгын белгилеп кетүү зарыл (аялдардын 32 пайызы жана эркектердин 36 пайызы). Сурамжылоого катышкандардын дээрлик жарымы (аялдардын 45 пайызы жана эркектердин 50 пайызы) маалымат алуу үчүн өздөрүнүн достору жана туугандарына (жердештердин коомчулугуна) кайрылабыз деп жооп беришкен. Респонденттердин 20 пайызы маалыматты массалык маалымат каражаттарында жана 20 пайызы интернетте издей тургандарын айтышты. Ошентип, аялдарга салыштырмалуу эркектер маалымат алуу үчүн өзүнүн жакын коомчулугуна жана миграция кызматтарына кайрылууну көбүрөөк пландаштырышат.

Республиканын түштүк областтарына караганда миграция кызматтарына кайрылуу деңгээли төмөнүрөөк: Баткен (аялдар – 18 пайыз, эркектер – 34 пайыз), Ош (аялдар – 19 пайыз, эркектер – 17 пайыз), Жалал-Абад (аялдар – 23 пайыз, эркектер – 26 пайыз), Ош шаары (аялдар – 18 пайыз, эркектер – 29 пайыз). Миграция кызматтарына кайрылуу деңгээли респонденттердин билимине жараша жогорулоодо: орто билимге ээ аялдардын 20 пайызынан тартып жогорку билимге ээ аялдардын 44 пайызына чейин; орто билимге ээ эркектердин 25 пайызынан тартып жогорку билимге ээ эркектердин 46 пайызына чейин.

Бишкек жана Чүй областынын тургундарына салыштырмалуу (25 пайыздан) Жалал-Абад областынын аялдары менен эркектери туугандардын жардамына көбүрөөк ишенишет (83 пайыз жана 75 пайыз) жана интернетте ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат издөөнү пландыштырган респонденттердин үлүшү Бишкек шаарында орун алган (28 пайыз), ал эми Талас жана Баткен областынын тургундары маалыматты массалык маалымат каражаттарынан издөөнү пландаштырышат (38 пайыздан).

Ошентип, аялдар менен эркектердин үчтөн эки бөлүгү ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалыматты социум, интернет жана массалык маалымат каражаттары сыяктуу ишенимсиз маалымат булактарынан издөөнү пландаштырат деп жыйынтык чыгаруу мүмкүн. Өздөрүнүн ишин уруксатсыз алып барган жеке агенттиктер аталган маалымат булактарына жарнамаларын жайгаштырышат.

10.6-Таблица. ЕАЭБ мамлекеттерине кирүү, болуу жана жумушка орношуу тууралуу маалымат алуу үчүн аялдар жана эркектер кайсы кызматтарга кайрылышат

ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн кайрылууну пландаштырган аял менен эркектердин пайызы , отурукташкан жеринин түрү, Областы, жашы жана билим деңгээли боюнча

	Аялдар төмөнкү кызматтарга кайрылышат:						Эркектер төмөнкү кызматтарга кайрылышат:					
	Массалык маалымат каражат-тары	Интернет	Достор, туугандар	ЖӨӨБО	Бейөкмөт уюмдар	Миграция кызмат-тары	Массалык маалымат каражаттары	Интернет	Достор, туугандар	ЖӨӨБО	Бейөкмөт уюмдар	Миграция кызматтары
Бардыгы	21,7	19,1	45,3	2,4	0,2	32	22,1	21,2	49,9	3,1	0,3	36
Отурукташкан жеринин түрү												
Шаар	15,1	22,9	33,4	2,2	0,3	36,7	15,4	26,6	41,2	3,5	0,1	44,6
Айыл	25,8	16,8	52,7	2,5	0,1	29,1	25,5	18,5	54,2	2,9	0,4	31,8
Областтар												
Баткен	35,2	19,2	33,7	4,8	0,7	17,5	40,3	33,5	55	2,2	0,3	34
Жалал-Абад	21,1	13,7	75	4,2	0,4	23,1	21,3	11,8	82,9	7,5	0,7	25,6
Ысык-Көл	34,7	26,4	46,9	2	0,3	44,1	31,2	23,3	37,8	3,1	0,6	52,7
Нарын	39,3	22,2	41,9	4,3	0,2	34	34	19,4	32,3	5,1	0,5	41,5
Ош	24,1	18,1	60,4	1,2	0	19,1	18,4	24,7	58,8	0,1	0	17,3
Талас	36,5	19,3	53,5	1,6	1	42,3	39,9	26,9	54,8	1,6	0,4	48,5
Чүй	21,4	15	25,4	0,7	0	45,3	26,2	16,3	24,5	1	0	46,2
Бишкек шаары	5,7	26,8	24,8	1,9	0	44,7	7,1	30,3	30,6	2,7	0	53,6
Ош шаары	8	11,3	40,6	3,8	0,2	18,0	7,8	6,1	41,9	4,8	0,4	28,8
Курак, жаш												
18-20	20	21,8	52,9	2	0	30,5	17,7	37,3	54,2	0,3	0	36,4
21-30	21	23,2	47,5	3	0,2	34,4	17,7	27,4	53,3	3,9	0,1	42,2
31-40	19,6	21,8	45	2,3	0,3	33,1	23,4	24,3	47,9	3,8	0,7	35,5
41-50	24,7	17,7	45,3	2,5	0,2	33,3	22	17,7	47	2,7	0,1	37,7
51-60	21,7	17,5	45,1	2	0,1	32,1	25,7	14,2	52,1	2,7	0,3	33,1
61-70	20,9	10,6	38,3	1,5	0,2	24,2	25,2	10,6	45,6	3,8	0,3	29,3
70+	25,6	7,9	37,2	2,3	0	24,4	29,6	10	45,9	0,5	0,8	17,8
Билим деңгээли												
Жалпы орто билим (башталгыч билим берүү)	20,9	9,6	39,3	1,5	0	20,3	24,6	21,7	38,7	0,5	0,3	24,6
Орто билим	23,9	16,1	53,2	2,5	0,3	25,3	23,1	18,3	57,3	2,5	0,3	30,3
Башталгыч жана орто кесиптик билим	19	21,8	38,6	1,8	0,1	36,3	22,2	21,3	43,8	4,5	0,1	42,8
Жогорку/бүтпөгөн жогорку билим	20,5	25,5	39,7	3,2	0,2	44,3	19,3	26,5	45	3,9	0,5	45,6

Изилдөөнүн жыйынтыктары боюнча мигранттардын жарымы кабыл алуучу өлкөлөрдө каттоодон өтпөстөн жана эмгектенүү үчүн уруксат иш кагаздарын албастан мыйзамсыз түрдө иштешет. Бул көрүнүштөн улам алар полиция, миграция кызматтарынын өкүлдөрү тарабынан кармалуу жана ошондой эле жумуш берүүчү тарабынын алдануу коркунучуна кабылышат[27].

10.7-таблицасындагы маалыматтар полиция (аялдар – 51 пайыз, эркектер – 52 пайыз), жумуш берүүчүлөр (аялдар – 46 пайыз, эркектер – 47 пайыз), жергиликтүү тургундар (аялдар жана эркектер 40 пайыздан), жана жердештер (аялдар – 20 пайыз, эркектер – 22 пайыз), аялдарга да, эркектерге да, коркунуч туудуруп жаткандыгын көрсөтүүдө.

10.7-Таблица. Тышкы эмгек миграциясында жүргөн аялдар менен эркектерге ар кандай мекемелер менен кызматтар кандай коркунуч туудурары жөнүндө пикирлер

Тышкы эмгек миграциясында жүргөн адамдарга ар кандай мекемлер жана кызматтар жогорку деңгээлде кореунуч туудурары тууралуу ои-пикирди айткан аялдар менен эркектердин пайызы

	Аялдар					Эркектер				
	Эркектер үчүн коркунуч жогорураак	Аялдар үчүн коркунуч жогорураак	Коркунучтун деңгээли бирдей	Коркунуч такыр жок	ЖБК/ЖБ	Эркектер үчүн коркунуч жогорураак	Аялдар үчүн коркунуч жогорураак	Коркунучтун деңгээли бирдей	Коркунуч такыр жок	ЖБК/ЖБ
Полиция	27,3	3,6	50,6	9,3	9,1	29,1	4,8	52,4	9,5	4,3
Жумуш берүүчү	7,4	8,7	45,7	28,2	9,9	7,0	8,9	47,3	28,7	8,0
Миграция кызматтары	4,2	4,5	42,2	34,0	15,1	5,3	4,7	42,0	35,5	12,5
Жергиликтүү тургундар	8,2	4,9	40,3	32,4	14,3	9,3	4,5	40,1	34,0	12,1
Жердештер	2,1	3,1	19,8	57,7	17,2	2,9	2,4	21,5	59,0	14,2

Жогоруда аталган органдар жана топтордун кызматкерлери тарабынан көрсөтүлгөн коркунучтар маселесинде эч кандай гендердик айырмачылыктар байкалган жок. Ошондой эле респонденттердин башка мүнөздөмөлөрүнө жараша да эч кандай айырмачылыктар чыккан жок.

10.8-Таблицасы жана 10.4 сүрөтүндө берилген маалыматтар боюнча, эмгек миграциясынан кайтып келген аялдар менен эркектер көпчүлүк учурларда бирдей көйгөйлөргө туш болушат: ден-соолуктун начарлашы, ишке орношууда кыйынчылыктар, балдардан алыстоо жана күйөөсү же аялы менен болгон мамилесинин начарлашы. Бирок бул маселеде бир нече гендердик өзгөчөлүктөр пайда болгон. Аялдар менен эркектер ден-соолуктун начарлашына бирдей туш болушат (аялдардын 28 пайызы жана эркектердин 27 пайызы). Эркектер үчүн экинчи маселе – жумуш издөө (21 пайыз), үчүнчү маселе – балдардан алыстоо (17 пайыз). Бул көрүнүштөн айырмаланып, миграциядан кайтып келген аялдардын экинчи маселеси – бул балдардан алыстоо (20 пайыз), үчүнчү маселе –жумуш издөө (14 пайыз). Миграциядан кайтып келген аялдар жана эркектердин күйөөсү же аялдары менен болгон мамилелери начарлайт (11 жана 14 пайыз) жана алар психологиялык маселелерге кабылышат (9 пайыздан).

[27] Орусия Федерациясы жана Казахстан Республикасында эмгектенген Кыргыз Республикасынын эмгек мигранттарынын укуктарына абалдык талдоо жүргүзүү (Москва, Санкт-Петербург, Астана, Алматы шаарларынын мисалында). «Укук коргоо кыймылы "Бир Дүйнө Кыргызстан" КБ (Бишкек ш.) жана «Эл аралык коргоого колдоо көрсөтүү борбору» КФ (Ош ш.). – Бишкек, 2013.

10.3-Сүрөт. Миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болгон көйгөйлөр

(миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болгон маселелерди айткан аялдар менен эркектердин пайызы)

Жогоруда айтылгандай эле, эркектердин 45 пайызы жана аялдардын 38 пайызы миграциядагы аялдар туура эмес жашоо сүрүшөт деген пикирди колдошот. Балким ушул себептен улам миграциядан кайтып келген аялдар (11 пайыз) эркектерге салыштырмалуу (5 пайыз) турмуш курууда эки эсе көп кыйынчылыктарга туш болушат. Ошол эле учурда, эмгек миграциясынан кайтып келген аялдар менен эркектер коом, туугандар жана достордун жагымсыз мамилесин маселе катары карашпайт (2 пайыздан).

Көрсөтүлгөн тендециялар респонденттердин жашаган жери, билими жана башка мүнөздөмөлөрүнө көз каранды эмес.

10.8–Таблица. Миграциядан кайтып келген аялдар менен эркектер туш болчу көйгөйлөр

Миграциядан кайтып келген эркектер туш болчу негизги маселелерди белгилеген аялдардын менен эркектердин пайызы

	Аялдар								Эркектер							
	Эч кандай маселе жок	Ден-соолукка байланыштуу маселелер	Жумуш табууда кыйынчылыктар	Турмуш куруу кыйын	Балдардан алыстоо	Күйөөсү же аялы менен болгон мамилелердин начарлашы	Психологиялык көйгөйлөр	Кошуна жана тургундардын жагымсыз мамилеси	Эч кандай маселе жок	Ден-соолукка байланыштуу маселелер	Жумуш табууда кыйынчылыктар	Турмуш куруу кыйын	Балдардан алыстоо	Күйөөсү же аялы менен болгон мамилелердин начарлашы	Психологиялык көйгөйлөр	Кошуна жана тургундардын жагымсыз мамилеси
Эркек-мигранттар																
Бардыгы	5,8	26,3	20,2	5,6	16,9	14,7	8,9	1,6	6,0	27,0	21,2	5,2	16,2	14,1	8,9	1,4
Отурукташкан жеринин түрү																
Шаар	5,9	24,4	21,3	5,7	16,3	13,7	10,5	2,1	6,4	24,5	22,2	4,5	16,5	13,7	10,0	2,2
Айыл	5,8	27,5	19,5	5,5	17,3	15,3	7,8	1,3	5,7	28,3	20,7	5,6	16,0	14,3	8,4	1,0
Аял-мигранттар																
Бардыгы	4,4	28,5	13,9	10,7	19,8	11,7	8,9	2,2	4,6	28,1	13,9	11,5	19,3	11,2	9,1	2,2
Отуркташкан жеринин түрү																
Шаар	3,8	28,4	14,9	10,0	21,0	9,1	10,6	2,2	4,3	27,1	14,5	10,8	19,9	11,1	9,7	2,6
Айыл	4,8	28,5	13,2	11,1	19,0	13,3	7,9	2,2	4,8	28,6	13,6	11,9	19,0	11,3	8,8	2,0

Бул бөлүмдө белиген маалыматтар боюнча, калк эмгек миграцияны эң акыркы иш-чара катары карашат. Себеби үй-бүлөлөр эмгек миграциясына үмүтсүздүктөн улам кетишет. Миграция үй-бүлөлөр жана мигранттарга бир нече жагымдуу нерселерди алып келет. Эң негизгиси, миграцияда эмгектенүү үй-бүлөлөрдүн материалдык жагдайын жакшыртат. Мындан сырткары жер жүзүн көрүүгө мүмкүнчүлүк берет, профессионалдык көндүмдөрдү жана социалдык байланыштарды жогорулатат. Миграцияда эмгектенген аялдар өз өздөрүн жогору балашат, өздөрүнө ишенишет жана эркектерден көз карандысыз болушат. Бирок, бул көрүнүшкө карабастан миграция үй-бүлөлүк мамилелерге өз зыянын тийгизет жана балдардан алыстат. Натыйжада, үй-бүлөдө мамилелер бузулат.

Коомчулукта миграцияда иштеген аялдарга карата гендердик стереотиптер бар. Мисалы, эгерде эркектер үчүн миграцияда эмгектенүү көздөгөн максаттарга жетүү мүмкүнчүлүгү катары каралып жатса, аялдар үчүн миграция жогоруда аталгандай мүмкүнчүлүк катары каралбайт. Ошол эле учурда, үйдөн алыста турган аялдар жагымсыз жана ахлаксыз жашоо сүрөт деген көндүм (стереотип) жайылган. Ушул көрүнүшкө байланыштуу респонденттердин жарымынын көбү Кыргыз Республикасынан келген аялдардын моралдык келбетине «байкоо жүргүзгөн» улуттук уюмдардын иштерин колдошот. Ошондой эле миграцияда жүргөн эркек экинчи үй-бүлө курган болсо, ал көрүнүш аморалдык болуп эсептелбейт. Мындан тышкары эркектердин төрттөн бир бөлүгү жана аялдардын бештен бир бөлүгүнүн көз-карашы боюнча, эгер эркек биринчи үй-бүлөсүнө жардам берсе, бул көрүнүш кадимкидей көрүнүш болуп эсептелинет.

ЕАЭБ мүчө-өлкөлөрүнөн келген адамдардын жүрүү жана жумушка орношуу тартибин жеңилдетүүчү жеңилдиктерге карабастан ушул себептен улам миграциялык агымынын жогорулашы күтүлбөөдө.

ЕАЭБден кайтып келгенден кийин мигранттардын динчилдиги жогорулайт. Түркиядан кайтып келгенден кийин мигранттардын динчилдик деңгээли көп жогорулай бербейт. Бирок Россия жана Казахстандан келгенден кийин жогорулабайт.

Жарандар кетүү, жүрүү жана ЕАЭБдин өлкөлөрүндө ишке орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн миграция кызматтарына кайрылууну пландаштырышкан жок. Алар эң жакынкы коомго, массалык маалымат каражаттар жана интернеттеги жарыялар сыяктуу ишенимсиз маалымат булактарына кайрылууну пландаштырууда.

Эмгек миграциясынан кайтып келген аялдар менен эркектер көпчүлүк учурларда бирдей көйгөйлөргө туш болушат: ден-соолуктун начарлашы, ишке орношууда кыйынчылыктар, балдардан алыстоо жана күйөөсү же аялы менен болгон мамилесинин начарлашы. Миграциядан кайтып келгенден кийин турмуш куруу маселеси аялдардын кошумча көйгөйү болуп саналат.

Тиркеме А. Изилдөөгө катышкан кызматкерлердин тизмеси

<u>Изилдөөнү башкаруу</u>

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитети:

Султанов Акылбек	Төрага
Койчуманова Кулийпа	Төраганын кеңешчиси
Текеева Люксина	Төраганын орун басары
Исенкулова Эльвира	Долбоордун менеджери
Чыныбаева Римма	Социалдык-демографиялык жана эмгек базары башкармалыгынын башчысы
Рахманова Жылдыз	Социалдык-демографиялык жана эмгек базары башкармалыгынын социалдык статистика бөлүмүнүн башчысы

БУУнун Калк фонду (ЮНФПА):

Омурзаков Медер	Аткаруучу өкүлү
Суюналиева Нора	Программалык адис
Жеенбекова Назира	Административдик-финансы жардамчысы

<u>Изилдөөнүн улуттук консультанттары</u>

Илибезова Лариса	ЮНФПА консультанты, «Демократиялык процесстерди изилдөө борбору» КФ башкармасынын төрагасы
Абдуллаева Гульхумар	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитетинен консультант, Социалдык статистика бөлүмүнүн башкы адиси

<u>Аналитикалык отчетторду даярдоо тобу</u>

Сулайманова Гульсара	Соода статистика башкармасынын тышкы соода статистика бөлүмүнүн башчысы
Торгашева Людмила	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин демографиялык статистика бөлүмүнүн башкы адиси
Багдасарова Нина	Борбор Азиядагы Америка Университетинин психология кафедрасынын доценти, психологиялык илимдеринин кандидаты
Праслова Лариса	Тандап алуу изилдөө маселелери боюнча көз карандысыз эксперт
Кочорбаева Зульфия	«Социалдык технологиялардын агенттиги» коомдук бирикмесинин директору
Карпович Евгения	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Стратегиялык изилдөөлөр улуттук институтунун илимий кызматкери

<u>Тармактык статистика консультанттары</u>

Таипова Тамара	Социалдык-демографиялык статистика башкармалыгынын башкы адиси
Турдубаева Чинара	Жыйынтыкталган иштер жана статистиканы жайылтуу бөлүмүнүн башчысы

Улуттук статистикалык комитети

Маалыматтарды карап чыгуу адистери:
Праслова Лариса

IT колдоо:
Ханов Равиль, Адамалиев Азамат, Сулайманов Болот, Тенизбаев Азамат, Макеев Рамил

Талаа иштери боюнча аймактык координаторлор:
Искатов Улан Тукасович, Ысык-Көл областы
Садыралиев Жандаралы, Жалал-Абад областы
Акматов Кыдыргыч Акматович, Нарын областы
Эргешов Мурзахмат Ысакович, Баткен областы
Рысбаев Азизбек Ысакович, Ош областы
Сатканалиева Светлана, Талас областы
Шакулов Алмаз Джолдошбекович, Чүй областы
Исалиев Кошой Овосбекович, Бишкек шаары
Аматов Торобек Осекович, Ош шаары

Талаа кызматкерлери:

Жалал-Абад Областы
Канназаров Нурбек, супервайзер
Бекташова Идеят, интервьюер
Бакытбеков Тилек, интервьюер
Тажибаева Толгонай, интервьюер
Маматкулов Тологон, интервьюер
Ибраимов Болот, интервьюер
Эшенкулов Мирбек, интервьюер
Кожонов Асилбек, супервайзер

Нарын Областы
Молдокабылова Жазгул, супервайзер
Орозбаева Гулмира, супервайзер
Нааматова Айнура, интервьюер
Шабданова Жумагул, интервьюер
Каныметова Карлыгач, интервьюер
Качаганова Нестан-Дарежан, интервьюер
Алмазбекова Нурперизатханбубугул, интервьюер
Абдыкеримова Айгул, интервьюер

Баткен Областы
Байбубаева Барахатхон, супервайзер
Рахманжанова Махарам, супервайзер
Акматов Рахмат, интервьюер
Байбубаева Рахима, интервьюер
Гапарова Парида, интервьюер
Саитова Шахзада, интервьюер
Нурматова Гулзат, интервьюер
Туракулов Батиржон, интервьюер

Ош шаары
Эгембердиева Нурзат, супервайзер
Каримова Мархабахан, супервайзер
Камчыбекова Айгерим, интервьюер
Шакирова Айэлес, интервьюер
Артыкова Турдукан, интервьюер
Шакирова Назгул, интервьюер
Абдыкайымова Айгерим, интервьюер
Муктаралиев Сапармурат, интервьюер

Чүй Областы
Шакулов Нурлан, супервайзер
Муратбекова Салтанат, супервайзер
Токтосунова Айгуль, интервьюер
Оморова Гулсана, интервьюер
Жапарова Назира, интервьюер

Бишкек ш.
Сайнидинова Анаркул, супервайзер
Капарова Айсулуу, супервайзер
Маатова Толгонай, интервьюер
Темирова Сабира, интервьюер
Джумагулова Надира, интервьюер

Шатенова Чолпон, интервьюер
Иманова Жазгул, интервьюер
Момылбаева Айсулуу, интервьюер

Талас Областы

Садимова Гулнара, супервайзер
Токторбаев Кубан, супервайзер
Сабирбаева Алтынгуль, интервьюер
Иманалиева Уулжан, интервьюер
Касымова Зулайка, интервьюер
Назаралиев Нуржан, интервьюер
Турсунова Айнура, интервьюер
Кабылбеков Медетбек, интервьюер

Ош Областы

Аданова Чолпонай, супервайзер
Тохтарова Турдигул, супервайзер
Мурзарахим кызы Айзирек, интервьюер
Хамдамова Муяссархан, интервьюер
Жолдошова Аида, интервьюер
Бекмуратова Жумагул, интервьюер
Муратбек кызы Самара, интервьюер
Маматилла уулу Эдилбек, интервьюер

Маатов Азим, интервьюер
Кенешова Айканыш, интервьюер
Качкынбаева Айнура, интервьюер

Ысык-Көл Областы

Баяманов Токторбек, супервайзер
Бакашева Таалайкуль, интервьюер
Султанкулова Нур, интервьюер
Темирбекова Асель, интервьюер
Каптагаева Мээрим, интервьюер
Кадырова Фатыйна, интервьюер
Сыдыкова Бактыгуль, интервьюер

Маалыматтарды кодировка кылуу жана киргизүү кызматкерлери:

Кобцова Лариса
Молдоканова Айгерим
Буваматова Чолпон
Нургожоева Саламат
Дордоева Айгул
Капарова Зарина
Куздобаева Мээрим
Абдыкаимов Чингиз
Таалайбекова Нуржан
Абдыкеримова Бактыгуль
Бержибаева Замира
Эркинбек кызы Мээрим
Калдыбаева Клара

Тиркеме В. Тандоо каталарын саноо

“Коомдун гендерди кабыл алышы” аттуу изилдөө үчүн респонденттердин үлгү тобун тандап алуу бул ошол эле өлчөмдөгү тандап алуулардын, ошол эле калктын топтомунан ошол эле ыкма аркылуу калыптана турган тандоолордун мүмкүн болгон көпчүлүгүнүн бири. Бул тандоолордун ар биринен келип чыккан жыйынтыктарды, бир аз айырмаланган, факт жүзүндө калыптанган тандап алуулардан алса болот эле. Тандоо катасы – бул мүмкүн болгон бардык тандоолордун негизинде алынган баалардын вариация деңгээлин өлчөгөн көрсөткүч. Вариациянын деңгээли белгисиз, бирок ал изилдөөнүн жыйынтыктарынын негизинде статистикалык ыкмалардын жардамы менен бааланышы мүмкүн.

Изилдөө үчүн тандалып алган көрсөткүчтөрдөгү тандоо каталарынын көрсөткүчтөрү төмөндө берилген:

Стандарттык ката (*se*). Негизинен тандоо каталары конкреттүү көрсөткүчтөр (орто маани, үлүш ж.б.) үчүн стандарттык ката сыяктуу көрсөткүчтүн жардамы менен ченелет. Стандарттык ката – бул баалоо вариациясынын чоңдугунан чыккан квадраттык тамыр. Стандарттык каталарды баалоо үчүн Тейлор формуласынын негизинде линеаризация ыкмасы колдонулат. Төрөлүү жана өлүү сыяктуу татаалыраак статистикалык маалыматтар жана каталыктын стандарттык баалоосу үчүн кайталанган Джекнайф репликация ыкмасы колдонулат.

Вариация коэффициенти (*se*/*r*) – стандарттык ката менен көрсөткүчтүн маанисинин ортосундагы катыштык. Бул катыштык салыштырмалуу стандарттык ката деп аталат.

Дизайн-таасир (*deff*) – тандоо ыкмасынын негизинде алынган көрсөткүчтүн вариациясынын чыныгы чоңдугу менен тандоо өлчөмөнүн негизинде негизделген жөнөкөй кокустан тандалган тандоонун негизинде өлчөнгөн вариациянын чоңдугунун ортосундагы катыш. Дизайн-таасириндеги квадраттык тамыр баанын таамайдыгы жагынан тандоонун дизайны канчалык деңгээлде майнаптуу экендигин көрсөтөт. 1,0 барабар *deft* чоңдугу кокустан тандалган тандоо сыяктуу эле аталган тандоонун дизайны майнаптуу экендигин көрсөтүүдө. Ошол эле учурда 1.0 дөн ашык болгон *deft* чоңдугу тандоонун татаалыраак дизайнын колдонуудан улам стандарттык катанын жогорулашын белгилөөдө.

Ишеним интервалдары түшүнүктүү интервалды алуу максатында саналып чыгат. Түшүнүктү интервалда берилген ишеним деңгээлде калктын конкреттүү топтому үчүн көрсөткүчтүн чыныгы мааниси болушу мүмкүн. Изилдөөдөн келип чыккан кокреттүү статистикалык көрсөткүч үчүн ушул эле өлчөм менен дизайндын мүмкүн болгон тандоонун 95 пайызында аталган көрсөткүчтүн чоңдугу стандарттык катанын чегинде минус экиден тартып плюс экиге чейин болот ($r + 2.se$ или $r - 2.se$).

«Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу» изилдөөнүн жыйынтыктарынын негизинде тандоо каталарын саноо үчүн SPSS.21 версиясындагы Complex Samples модулу колдонулган. Жыйынтыктар таблицаларда берилген. Тандоо каталарынын көрсөткүчтөрүнөн сырткары аталган таблицалар ар бир көрсөткүч үчүн өлчөнбөгөн бөлүүчүлөрдү камтыйт.

Өлчөнбөгөн саноолорду салыштыруу жана оордукту көңүлгө алуу менен бирге конкреттүү территориалдык бирдик аз же көп тандоого ээ экендигин аныктаса болот.

Улуттук деңгээлде негизги кызыкчылыкты көрсөткөн көрсөткүчтөр үчүн тандоо каталары саналып чыккан. Тандалган көрсөткүчтөрдү он экөөсү үй чарбачылык мүчөлөрүнүн жалпы мүнөздөмөлөрүнө тиешеси бар, 36 нын тематикалык мүнөздөмөлөрүнө тиешеси бар. Бардык

көрсөткүчтөр гендердик контексте берилген. Бул жерде берилген көрсөткүчтөр сандык мааниде берилген. SE.1 таблицасында көрсөткүчтөрдүн тизмеси келтирилген. Аталган көрсөткүчтөр үчүн тандоо каталары жана булак калк (бөлүүчү) саналып чыккан. Булардын негизинде ар бир көрсөткүч өлчөнөт. SE.2 жана SE.3 таблицаларында аялдар жана эркектер үчүн саналып чыккан тандоо каталары келтирилген.

Таблица SE.1. Тандоо каталарын саноо үчүн тандалып алынган көрсөткүчтөр

Тандоо каталарын саноо үчүн тандалып алынган көрсөткүчтөрдүн тизмеси жана аталган көрсөткүчтөрдү саноо үчүн калктын баштапкы калктын топтору (бөлүүчү), «Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу»

Көрсөткүч	**Калк**
ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨЛӨР	
Шаарда жашоо	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Үй чарбачылыгынын башчысы	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Негизги жалпы билим (башталгыч билим)	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Орто, башталгыч, орто жана жогорку кесиптик билим	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүү курагы	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Кыздын макулдугусуз ала качып кетишкен	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүү – ЖААК гана	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүү – нике гана	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
18 жашка чейинки никелешүү	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Акыркы жолу Россияга барып келген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Жумушка орношулгандар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Жумушсуздар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
ТЕМАТИКАЛЫК	
Өзүнүн атына катталган үйдө/батирде жашайт	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Активтерди тескей алат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Жакырчылыкта жашаган адамдардын жетиштүүлүк деңгээли боюнча – тамак-ашка дагы акча-каражат жетпейт	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Үй чарбачылыкта кирешелерди бөлүштүрүү чечим бирге кабыл алынышы керек деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүүдө жашайт жана күйөө/аялга салыштырмалуу акча-каражат көбүрөөк табат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Эгерде ЖААК болбосо, аял биргелешкен мүлккө укуктуу эмес деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Жеке сектордо туруктуу иши болгон аялдар баланы багуу боюнча өргүү алууга укуктуу деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер

Кредит алуу тажрыйбасы бар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Учурда жеке иш менен алектенет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Катталбаган бизнеси/жеке ишкерлиги бар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Чечимди өзү кабыл алат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Ар кайсы мекемелер/топтордун бизнесин кылууда маселелерге туш болгон адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Финансылык жагдайдын жакшыруусун айткан ишкерлер	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Ар кандай себептерден улам бизнесин жапкан ишкерлер	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Дин жеке иш болушу жана ал мамлекеттин саясатына таасир бербеши керек деген пикир менен макул болгондор	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Тыюу салынган диний мекемелер тууралуу маалымат булактарын айткан	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Экстремистик уюмдардын иш чараларына катышуу үчүн жоопкерчилик тартуу жөнүндө туура жооп билген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
ЖААКта каттоодон өтүүнү никелешүү деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүү диндик ырым-жырымдар деп эсептешет (нике/нике кыюу)	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Депутаттардын ЖААКта никелешүүнү каттоого чейин «нике» диндик ырым-жырымды өткөрүүгө тыюу салуу демилгесин колдогон адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
КР үй бүлө кодексинде каралган никелешүү курагын билүү	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Акыркы 5 жылдын ичинде жашы жетелек кыздар турмушка көбүрөөк чыга башташты деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Жашы жетелек кыздардын никелешүүсүнүн эң негизги себеби, бул үй бүлө жакырчылыгынын жогорулашы деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Кээ бир учурларда жашы жетелек кыздардын никелешүүсү туура деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер

Никелешүүнүн минималдуу курагы өзгөрүлбөшү керек деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Кыздын макулдугусуз ала качуу тажрыйбасын туура көрүшпөйт	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Акыркы 5 жалдын ичинде кыздарды көбүрөөк ала кача башташты деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Никелешүүдө кыздарды ала качуу үчүн жооркерчиликке тартылуу тууралуу маалымат алган адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Эгерде кызын/сиңдисин/карыгдашын анын макулдугусуз ала качып кетишсе, аны үйгө алып кетишет жана милицияга кайрылышат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Саясатта аялдардын өкүлчүлүгүн жогорулатуу боюнча атайын иш-чаралардын болушу (квота) тууралуу маалымат алгандар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
2010 жылынан тартып ар кайсы саясий иш-чараларга катышкан адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Депутаттардын турмушка чыга элек 23 жашка чейинки кыздардын чет өлкөгө кетүүсүнө тыюу салуу демилгесин колдошот, себеби ушул жол менен аялдардын коопсуздугуна кепилдик берилет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Айым-эмгек мигранттар кабыл алуучу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
Эркек-эмгек мигранттар кабыл алуучу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин маалымат базасында болушун билген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер
ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн кайсыл кызматтарга кайрылуу керектигин билген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер

SE.2-Таблица: Тандоо каталары: Аялдар

Стандарттык каталар, вариациянын коэффициенттери, дизайн-таасирлер (deff), дизайн-тассир чоңдугун квадраттык тамыры (deft) жана тандалган көрсөткүчтөр үчүн ишеним интервалдар, «Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу»

	Маани (*r*)	Станда-рттык ката (*se*)	Ишеним интервалы		Коэффициент вариации (*se/r*)	Дизайн-таасир (*deff*)	Дизайн-таасир чоңдугунун квадраттык тамыры (*deft*)	Бааланбаган сан
			Төмөнкү чек r - 2se	Жогорку чек r - 2se				
Үй бүлө чарбачылык мүчөлөрү								
Шаарда жашоо	0.373	0.028	0.321	0.429	.074	27.122	5.208	3226
Үй чарбачылыгынын башчысы	0.285	0.009	0.267	0.303	.033	2.549	1.597	1681
Негизги жалпы билим (башталгыч билимин кошкондо)	0.105	0.006	0.093	0.119	.062	3.700	1.923	924
Орто, башталгыч, орто жана жогорку кесиптик билим	0.908	0.007	0.894	0.921	.008	4.472	2.115	7274
Биринчи никелешүү курагы	20.75	0.076	20.60	20.90	.004	4.448	2.109	7400
Кызды анын уруксатысыз ала качып кетишкен	0.064	0.004	0.056	0.073	.069	2.406	1.551	684
Никелешүү – ЖААК гана	0.081	0.008	0.067	0.097	.094	6.189	2.488	440
Никелешүү – нике гана	0.044	0.003	0.038	0.051	.075	2.048	1.431	301
18 жашка чейинки никелешүү	0.191	0.008	0.176	0.207	.041	3.289	1.813	1838
Акыркы жолу Россияга барып келген адамдар	0.462	0.046	0.374	0.553	.100	1.489	1.220	76
Жумушка орношулгандар	0.290	0.011	0.269	0.311	.037	4.564	2.136	2535
Жумушсуздар	0.057	0.004	0.049	0.066	.076	2.894	1.701	440
Тематикалык								
Өзүнүн атына катталган үйдө/батирде жашайт	0.186	0.009	0.170	0.204	.047	1.667	1.291	867
Активтерди тескей алат	0.171	0.009	0.153	0.190	.055	2.571	1.603	707
Жакырчылыкта жашаган адамдардын жетиштүүлүк деңгээли боюнча – тамак-ашка дагы акча-каражат жетпейт	0.022	0.003	0.017	0.030	.151	1.714	1.309	98
Үй чарбачылыкта кирешелерди бөлүштүрүү чечим бирге кабыл алынышы керек деп эсептешет	0.706	0.014	0.679	0.732	.019	3.022	1.738	2351
Никелешүүдө жашайт жана күйөө/аялга салыштырмалуу акча-каражат көбүрөөк табат	0.046	0.005	0.037	0.058	.117	1.521	1.233	114
Эгерде ЖААК болбосо, аял биргелешкен мүлккө укуктуу эмес деп эсептешет	0.690	0.015	0.661	0.718	.021	3.334	1.826	2369
Жеке сектордо туруктуу иши болгон аялдар баланы багуу боюнча өргүү алууга укуктуу деп эсептешет	0.742	0.013	0.715	0.767	.018	3.064	1.750	2497
Кредит алуу тажрыйбасы бар	0.216	0.011	0.195	0.240	.052	2.512	1.585	836
Учурда жеке иш менен алектенет	0.034	0.004	0.027	0.042	.116	1.567	1.252	157
Катталбаган бизнеси/жеке ишкерлиги бар	0.316	0.055	0.219	0.432	.174	1.753	1.324	43
Чечимди өзү кабыл алат	0.618	0.051	0.514	0.712	.082	1.375	1.172	103
Ар кайсы мекемелер/топтордун бизнесин кылууда маселелерге туш болгон адамдар	0.013	0.002	0.009	0.017	.157	1.066	1.032	73
Финансылык жагдайдын жакшыруусун айткан ишкерлер	0.873	0.033	0.794	0.925	.038	1.222	1.105	135
Ар кандай себептерден улам бизнесин жапкан ишкерлер	0.029	0.004	0.022	0.037	.133	1.721	1.312	96
Дин жеке иш болушу жана ал мамлекеттин саясатына таасир бербеши керек деген пикир менен макул болгондор	0.738	0.013	0.711	0.763	.018	2.955	1.719	2539

Тыюу салынган диний мекемелер тууралуу маалымат булактарын айткан	0.791	0.013	0.764	0.817	.017	3.653	1.911	2727
Экстремистик уюмдардын иш чараларына катышуу үчүн жоопкерчилик тартуу жөнүндө туура жооп билген адамдар	0.583	0.016	0.551	0.614	.027	3.488	1.868	1951
ЖААКта каттоодон өтүүнү никелешүү деп эсептешет	0.848	0.012	0.824	0.870	.014	3.511	1.874	2868
Никелешүү диндик ырым-жырымдар деп эсептешет (нике/нике кыйюу)	0.652	0.018	0.616	0.687	.028	4.786	2.188	2340
Депутаттардын ЖААКта никелешүүнү каттоого чейин «нике» диндик ырым-жырымды өткөрүүгө тыюу салуу демилгесин колдогон адамдар брака в ЖААКе	0.519	0.017	0.486	0.551	.032	3.742	1.935	1963
КР Үй бүлө кодексинде каралган никелешүү курагын билүү	0.825	0.011	0.802	0.847	.014	2.954	1.719	2932
Акыркы 5 жылдын ичинде жашы жетелек кыздар турмушка көбүрөөк чыга башташты деп эсептеген адамдар	0.151	0.010	0.131	0.172	.069	2.778	1.667	534
Жашы жетелек кыздардын никелешүүсүнүн эң негизги себеби, бул үй бүлө жакырчылыгынын жогорулашы деп эсептеген адамдар	0.129	0.009	0.111	0.149	.074	2.668	1.634	473
Кээ бир учурларда жашы жетелек кыздардын никелешүүсү туура деп эсептеген адамдар	0.901	0.009	0.881	0.918	.010	3.182	1.784	3126
Никелешүүнүн минималдуу курагы өзгөрүлбөшү керек деп эсептеген адамдар	0.542	0.015	0.513	0.571	.027	2.916	1.708	1856
Кыздын макулдугусуз ала качуу тажрыйбасын туура көрүшпөйт	0.815	0.011	0.793	0.835	.013	2.553	1.598	2858
Акыркы 5 жылдын ичинде кыздарды көбүрөөк ала кача башташты деп эсептеген адамдар	0.131	0.009	0.114	0.150	.070	2.420	1.556	578
Никелешүү үчүн кыздарды ала качуу жооркерчилигине тартылуу тууралуу маалымат алган адамдар	0.696	0.015	0.666	0.723	.021	3.308	1.819	2334
Эгерде уруксатсыз кызын/сиңдисин/карыгдашын ала качып кетишсе, аны үйгө алып кетишет жана милицияга кайрылышат	0.391	0.013	0.365	0.417	.034	2.472	1.572	1357
Саясатта аялдардын өкүлчүлүгүн жогорулатуу боюнча атайын иш-чаралардын болушу (квота) тууралуу маалымат алгандар	0.284	0.014	0.258	0.313	.049	3.196	1.788	965
2010 -жылдан тартып ар кайсы саясий иш-чараларга катышкан адамдар	0.910	0.007	0.896	0.922	.007	1.849	1.360	3134
Депутаттардын турмушка чыга элек 23 жашка чейинки кыздардын чет өлкөгө кетүүсүнө тыюу салуу демилгесин колдошот, себеби ушул жол менен аялдардын коопсуздугуна кепилдик берилет потому что таким образом гарантируется большая безопасность для женщин	0.511	0.016	0.480	0.541	.031	3.294	1.815	1838
Аял-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	0.465	0.016	0.435	0.496	.033	3.224	1.796	1550
Эркек-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	0.431	0.015	0.402	0.462	.035	3.160	1.778	1461
ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин маалымат базасында болушун билген адамдар	0.642	0.018	0.605	0.677	.029	4.874	2.208	2283
ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн кайсыл кызматтарга кайрылуу керектигин билген адамдар	0.908	0.007	0.894	0.921	.008	1.935	1.391	3072

SE.2-Таблица: Тандоо каталары: Эркектер

Стандарттык каталар, вариациянын коэффиценттери, дизайн-таасирлер (deff), дизайн-тассир чоңдугун квадраттык тамыры (deft) жана тандалган көрсөткүчтөр үчүн ишеним интервалдар, «Коомдун гендердик маселелерди кабыл алуусу»

	Маани (*r*)	Стандарт-тык ката (*se*)	Ишеним интервалы		Вариация-нын коэффици-енти (*se/r*)	Дизайн-таасир (*deff*)	Дизайн-таасир чоңдугунун квадраттык тамыры (*deft*)	Баалан-баган сан
			Төмөнкү чек r - 2se	Жогорку чек r - 2se				
Үй чарбачылыгынын мүчөлөрү								
Шаарда жашоо	0.334	0.027	0.284	0.388	.080	25.096	5.010	2663
Үй чарбачылыгынын башчысы	0.715	0.009	0.697	0.733	.013	2.549	1.597	4268
Негизги жалпы билим (башталгыч билимин кошкондо)	0.115	0.007	0.102	0.130	.061	3.823	1.955	832
Орто, башталгыч, орто жана жогорку кесиптик билим	0.909	0.007	0.894	0.922	.008	4.442	2.108	6608
Биринчи никелешүү курагы	23.97	.074	23.82	24.11	.003	2.924	1.710	5986
Кыздын макулдугусуз аны ала качып кетишкен	0.050	0.004	0.043	0.059	.082	2.149	1.466	419
Никелешүү – ЖААК гана	0.083	0.008	0.068	0.101	.098	6.524	2.554	421
Никелешүү – нике гана	0.044	0.003	0.038	0.051	.079	2.164	1.471	291
18 жашка чейинки никелешүү	0.016	0.002	0.013	0.020	.109	1.496	1.223	134
Акыркы жолу Россияга барып келген адамдар	0.664	0.036	0.589	0.731	.055	2.192	1.481	203
Жумушка орношулгандар	0.561	0.012	0.536	0.585	.022	5.005	2.237	4343
Жумушсуздар	0.119	0.009	0.103	0.138	.074	5.874	2.424	745
Тематикалык								
Өзүнүн атына катталган үйдө/батирде жашайт	0.490	0.013	0.464	0.516	.027	1.842	1.357	1382
Активтерди тескей алат	0.829	0.009	0.810	0.847	.011	2.571	1.603	3449
Жакырчылыкта жашаган адамдардын жетиштүүлүк деңгээли боюнча – тамак-ашка дагы акча-каражат жетпейт	0.020	0.003	0.015	0.028	.159	1.382	1.175	73
Үй чарбачылыкта кирешелерди бөлүштүрүү чечим бирге кабыл алынышы керек деп эсептешет	0.733	0.015	0.703	0.762	.021	3.085	1.756	1796
Никелешүүдө жашайт жана күйөө/аялга салыштырмалуу акча-каражат көбүрөөк табат	0.257	0.016	0.227	0.290	.063	2.674	1.635	519
Эгерде ЖААК болбосо, аял биргелешкен мүлккө укуктуу эмес деп эсептешет	0.728	0.016	0.696	0.758	.022	3.282	1.812	1810
Жеке сектордо туруктуу иши болгон аялдар баланы багуу боюнча өргүү алууга укуктуу деп эсептешет	0.745	0.016	0.711	0.776	.022	3.744	1.935	1844
Кредит алуу тажрыйбасы бар	0.255	0.013	0.230	0.281	.052	2.392	1.547	668
Учурда жеке иш менен алектенет	0.069	0.008	0.055	0.085	.112	2.454	1.566	171
Катталбаган бизнеси/жеке ишкерлиги бар	0.470	0.056	0.364	0.580	.119	2.530	1.591	66
Чечимди өзү толук кабыл алат	0.685	0.042	0.598	0.761	.061	1.632	1.278	111
Ар кайсы мекемелер/топтордун бизнесин кылууда	0.026	0.004	0.019	0.035	.156	1.721	1.312	71

маселелерге туш болгон адамдар								
Финансылык жагдайдын жакшыруусун айткан ишкерлер	0.838	0.039	0.745	0.901	.047	2.307	1.519	141
Ар кандай себептерден улам бизнесин жапкан ишкерлер	0.042	0.006	0.032	0.055	.140	2.243	1.498	81
Дин жеке иш болушу жана ал мамлекеттин саясатына таасир бербеши керек деген пикир менен макул болгондор	0.736	0.014	0.708	0.763	.019	2.661	1.631	1845
Тыюу салынган диний мекемелер тууралуу маалымат булактарын айткан	0.844	0.012	0.818	0.867	.015	3.126	1.768	2116
Экстремистик уюмдардын иш чараларына катышуу үчүн жоопкерчилик тартуу жөнүндө туура жооп билген адамдар	0.640	0.016	0.608	0.672	.025	3.002	1.733	1522
ЖААКта каттоодон өтүүнү никелешүү деп эсептешет	0.804	0.013	0.777	0.828	.016	2.859	1.691	2019
Никелешүү диндик ырым-жырымдар деп эсептешет (нике/нике кыйю))	0.692	0.017	0.659	0.724	.024	3.405	1.845	1810
Депутаттардын ЖААКта никелешүүнү каттоого чейин «нике» диндик ырым-жырымды өткөрүүгө тыюу салуу демилгесин колдогон адамдар брака в ЖААКе	0.514	0.016	0.483	0.546	.031	2.707	1.645	1392
КР Үй бүлө кодексинде каралган никелешүү курагын билүү	0.839	0.012	0.814	0.861	.014	2.825	1.681	2128
Акыркы 5 жылдын ичинде жашы жетелек кыздар турмушка көбүрөөк чыга башташты деп эсептеген адамдар	0.137	0.011	0.117	0.160	.080	2.716	1.648	335
Жашы жетелек кыздардын никелешүүсүнүн эң негизги себеби, бул үй бүлө жакырчылыгынын жогорулашы деп эсептеген адамдар	0.136	0.012	0.115	0.160	.086	3.045	1.745	334
Кээ бир учурларда жашы жетелек кыздардын никелешүүсү туура деп эсептеген адамдар	0.894	0.011	0.871	0.913	.012	3.190	1.786	2284
Никелешүүнүн минималдуу курагы өзгөрүлбөшү керек деп эсептеген адамдар	0.583	0.016	0.551	0.614	.028	2.845	1.687	1476
Кыздын макулдугусуз ала качуу тажрыйбасын туура көрүшпөйт	0.779	0.014	0.750	0.807	.019	3.217	1.793	2008
Акыркы 5 жалдын ичинде кыздарды көбүрөөк ала кача башташты депе эсептеген адамдар	0.137	0.011	0.117	0.161	.081	2.747	1.658	449
Никелешүү үчүн кыздарды ала качуу үчүн жооркерчиликке тартылуу тууралуу маалымат алган	0.710	0.015	0.680	0.739	.021	2.905	1.704	1745
Эгерде уруксатсыз кызын/сиңдисин/карыгдашын ала качып кетишсе, аны үйгө алып кетишет жана милицияга	0.357	0.015	0.327	0.387	.043	2.642	1.625	894
Саясатта аялдардын өкүлчүлүгүн жогорулатуу боюнча атайын иш-чаралардын болушу (квота) тууралуу	0.318	0.016	0.287	0.351	.052	3.284	1.812	793
2010 жылынан тартып ар кайсы саясий иш-чараларга катышкан адамдар	0.895	0.009	0.876	0.911	.010	2.252	1.501	2284

Депутаттардын турмушка чыга элек 23 жашка чейинки кыздардын чет өлкөгө кетүүсүнө тыюу салуу демилгесин	0.522	0.018	0.486	0.558	.035	3.588	1.894	1368
Аял-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	0.447	0.017	0.413	0.481	.039	3.248	1.802	1126
Эркек-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	0.425	0.017	0.392	0.460	.041	3.203	1.790	1084
ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин маалымат базасында болушун билген адамдар	0.681	0.019	0.643	0.716	.027	4.218	2.054	1758
ЕАЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн кайсыл кызматтарга кайрылуу керектигин билген адамдар	0.949	0.006	0.935	0.960	.007	2.116	1.454	2373

Тиркеме C. Маалыматтардын сапатын текшерүү таблицасы

DQ.1: P15 жаштан жана андан улуу үй чарбачылык калкын бөлүштүрүү

Курактык топ жана жыныс боюнча үй чарбачылык калкын бөлүштүрүү

	Аял		Эркек			Аял		Эркек	
	Сан	Пайыз	Сан	Пайыз		Сан	Пайыз	Сан	Пайыз
Курак					**Курак**				
15	116	1.4	119	1.6	52	152	1.8	125	1.6
16	132	1.6	148	1.9	53	129	1.5	124	1.6
17	131	1.5	144	1.9	54	145	1.7	141	1.8
18	149	1.8	137	1.8	55	130	1.5	127	1.7
19	146	1.7	159	2.1	56	138	1.6	124	1.6
20	213	2.5	161	2.1	57	139	1.6	90	1.2
21	180	2.1	153	2.0	58	117	1.4	103	1.3
22	164	1.9	170	2.2	59	125	1.5	109	1.4
23	205	2.4	196	2.6	60	133	1.6	82	1.1
24	178	2.1	170	2.2	61	114	1.3	96	1.3
25	174	2.1	186	2.4	62	115	1.4	81	1.1
26	198	2.3	158	2.1	63	97	1.1	71	.9
27	190	2.2	179	2.3	64	88	1.0	64	.8
28	167	2.0	164	2.1	65	80	.9	70	.9
29	180	2.1	174	2.3	66	61	.7	68	.9
30	197	2.3	168	2.2	67	71	.8	58	.8
31	147	1.7	152	2.0	68	54	.6	41	.5
32	179	2.1	168	2.2	69	49	.6	43	.6
33	160	1.9	145	1.9	70	39	.5	24	.3
34	157	1.9	133	1.7	71	27	.3	14	.2
35	162	1.9	138	1.8	72	24	.3	13	.2
36	154	1.8	159	2.1	73	36	.4	39	.5
37	156	1.8	150	2.0	74	42	.5	29	.4
38	158	1.9	136	1.8	75	42	.5	32	.4
39	173	2.0	140	1.8	76	32	.4	27	.4
40	175	2.1	160	2.1	77	32	.4	24	.3
41	141	1.7	153	2.0	78	41	.5	21	.3
42	158	1.9	165	2.1	79	42	.5	20	.3
43	150	1.8	170	2.2	80	32	.4	22	.3
44	158	1.9	142	1.8	81	19	.2	15	.2
45	132	1.6	157	2.0	82	15	.2	14	.2
46	170	2.0	146	1.9	83	24	.3	11	.1
47	156	1.8	143	1.9	84	14	.2	10	.1
48	177	2.1	146	1.9	85+	65	0.8	49	0.6
49	130	1.5	135	1.8					
50	159	1.9	123	1.6					
51	134	1.6	148	1.9	Бардыгы	8469	100	7676	100

График DQ.1: Курак боюнча үй чарбачылык калкын бөлүштүрүү

DQ.2: 18 жаштан жана андан улуу респонденттерди тандоо

Сурамжылоо үчүн туура тандалган үй чарбачылыктын бөлүштүрүү пайызы

	Үй чарбалардадын саны	Респонденттер туура тандалган үй чарбалардадын пайызы
Бардыгы	5950	98.1
Жашаган жери		
Шаар	2426	98.2
Айыл	3524	98.0
Областтар		
Баткен	670	98.1
Жалал-Абад	735	97.3
Ысык-Көл	666	99.1
Нары	668	98.4
Ош	674	98.2
Талас	645	98.0
Чүй	669	97.6
Бишкек шаары	658	98.0
Ош шаары	565	98.1

DQ.3: Респонденттердин курак боюнча бөлүштүрүлүүсү

Он жаштык курак боюнча сурамжылоого катышкан респонденттердин бөлүштүрүлүүсү

	Аял		Эркек	
	Сан	Пайыз	Сан	Пайыз
18-20	142	4.1	123	4.9
21-30	676	19.7	463	18.4
31-40	778	22.6	553	22.0
41-50	719	20.9	583	23.2
51-60	585	17.0	447	17.8
61-70	343	10.0	231	9.2
70+	192	5.6	114	4.5

График DQ.2: Жыныс жана жаш боюнча 18 жаштан жана андан улуу респонденттерди бөлүштүрүү

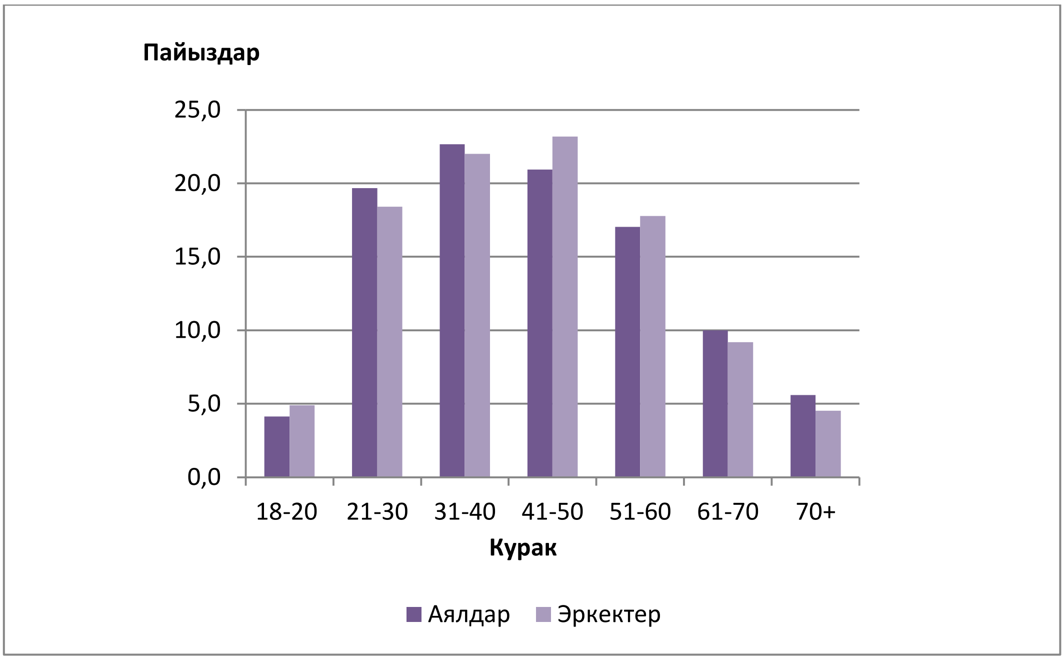

DQ.11: Маалыматтардын толуктугу

Өзүнчө суроолор жана көрсөткүчтөр боюнча калыа калган маалыматтар менен байкоонун пайыздык үлүшү

Суроолор жана көрсөткүчтөр	Контролдук топ	Калып калган/толук эмес маалыматтар менен байкоонун пайызы[2]	Байкоонун саны
Үй чарбачылыктын мүчөлөрү			
Шаарда жашоо	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	16145
Үй чарбачылыктын башчысы	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	5949
Билим	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	16145
Никелешүү курагы	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	13386

Кантип никелешкен	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	13386
Учурдагы үй-бүлөлүк абал	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	15355
18 жашка чейинки никелешүүдө	15 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	13386
Акыркы жолу Россияга барып келген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	328
Учурдагы жумуштуулук статусу	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	15355
Тематикалык			
Өзүнүн атына катталган үйдө/батирде жашайт	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	5407
Жетиштүүлүк деңгээли	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.3	5949
Сиздин оюңуз боюнча, үй чарбалардада кирешелер бөлүштүрүү тууралуу чечим кантип кабыл алыныш керек	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.4	5949
Сиз жана сиздин күйөөңүз/аялыңыз бирдей акча каражат табасыңарбы	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	14.2	4230
Эгерде ЖААКы болбосо, аял биргелешкен мүлккө укуктуу эмес деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	3.7	5949
Жеке сектордо туруктуу иши болгон аялдар баланы багуу боюнча өргүү алууга укуктуу деп эсептешет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	9.0	5949
Кредит алуу тажрыйбасы бар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.03	5949
Учурда жеке иш менен алектенет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	328
Жеке ишиңиздин/бизнесиңиздин укуктук формасы	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	1.2	328
Тизмеде берилгендердин кайсынысы жеке ишкерликти башкарууда сиздин ролуңузду чагылдырат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	3.7	328
Ар кайсы мекемелер/топтордун бизнесин кылууда маселелерге туш болосуңарбы	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	328
Үй чарбачылыкта финансылык жагдай өзгөрүлдүбү	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	328
Ар кандай себептерден улам бизнесин жапкан ишкерлер	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	177
Берилген үч пикирдин кайсынысы сиздин коомдогу диндин ролуу тууралуу көз карашыңарды чагылдырат	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	4.9	5949
Тыюу салынган диний мекемелер тууралуу маалымат булактарын айткан	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	10.4	5949
Биздин мыйзамда экстремистик уюмдардын иш чараларына катышуу үчүн кандай жоопкерчилик карлаган	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	21.5	5949
Никелешүү деген эмне	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.8	5949
Депутаттардын ЖААКта никелешүүнү каттоого чейин «нике» диндик ырым-жырымды өткөрүүгө тыюу салуу демилгесин колдогон адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	8.8	5949
КР Үй бүлө кодексинде каралган никелешүү курагын билүү	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	3.8	5949
Сиздин оюңуз боюнча,	18 жаштагы жана андан улуу	14.9	5949

айылыңызда/шаарыңызда акыркы 5 жылдын ичинде 18 жашка чейинки кыздар турмушка көбүрөөк жана азыраак чыга башташтыбы же өзгөрүүлөр жокпу	аялдар, эркектер		
Сиздин оюңуз боюнча, 18 жашка чейинки кыздар эмне себептен турмушка көбүрөөкм чыга башташты	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	17.2	1755
Кээ бир учурларда жашы жетелек кыздардын никелешүүсү туура деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	0.0	5949
Сиздин оюңуз боюнча, мамлекет аялдар үчүн никелешүү курагын өзгөртүүсү керекпи	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	2.8	5949
Кыздын макулдугусуз кызды ала качуу тууралуу эмне ойлойсуз	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	3.0	5949
Сиздин оюңуз боюнча, айылыңызда/шаарыңызда акыркы 5 жылдын ичинде кыздарды көбүрөөк, азыраак ала кача башташтыбы же өзгөрүүлөр жокпу	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	21.2	5949
Никелешүү үчүн кыздарды ала качуу үчүн жооркерчиликке тартылуу тууралуу маалымат алган адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	7.6	5949
Эгерде уруксатсыз кызыңызды/сиңдиңизди/карыгндаш ыңызды ала качып кетишсе, сиз эмне кыласыз	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	6.5	5949
Саясатта аялдардын өкүлчүлүгүн жогорулатуу боюнча атайын иш-чаралардын болушу (квота) тууралуу маалымат алгандар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	6.6	5949
2010 жылынан тартып ар кайсы саясий иш-чараларга катышкан адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	1.2	5949
Депутаттардын турмушка чыга элек 23 жашка чейинки кыздардын чет өлкөгө кетүүсүнө тыюу салуу демилгесин колдошот, себеби ушул жол менен аялдардын коопсуздугуна кепилдик берилет	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	4.9	5949
Аял-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	23.4	5949
Эркек-эмгек мигранттар кабыл алуу өлкөдө динчилирээк болуп калышат деп эсептеген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	23.2	5949
ОФ кирүүгө тыюу салынган адамдардын тизмесинин маалымат базасында болушун билген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	2.9	5949
ЕЭБ өлкөлөрүнө баруу, жүрүү жана жумушка орношуу тартиби тууралуу маалымат алуу үчүн кайсыл кызматтарга кайрылуу керектигин билген адамдар	18 жаштагы жана андан улуу аялдар, эркектер	8.5	5949

[a] «Билбейм» деген жоопторун кошкондо

«Коомдун түшүнүгүндөгү гендер» улуттук изилдөөсү

Саламатсызбы! Менин атым ________________, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинде иштейм. Биз биздин өлкөдөгү адамдар Кыргызстандын коомдук-саясий жашоосундагы аялдар менен эркектердин ролу жөнүндөгү маселелерге кандай мамиле жасаарын аныктоо үчүн үй чарбалардын изилдөөсүн өткөрүп жатабыз. Бизде Улутстаткомдун төрагасынын бул изилдөөнү жүргүзүү жөнүндөгү каты бар (КАТТЫ БЕРИҢИЗ).

Биз жыйнаган маалыматтар өкмөттүн аялдар жана эркектер маселелери боюнча саясатты иштеп чыгуусуна жардам берет. Калкты сурамжылоо Кыргызстан боюнча жүргүзүлөт, сиздин үй чарбаңыз сурамжылоого кокусунан туш келди. Изилдөөгө жалпысынан 6000 адам катышат. Биздин маегибиз 45 мүнөткө жакын убакытты алат. Сиздин изилдөөгө катышууңуз эркин түрдө жүргүзүлөт жана акы төлөнбөйт, белек берилбейт. Сиздин пикириңиз биз үчүн абдан маанилүү болгондуктан, биздин суроолорубузга жооп бересиз деп ишенебиз. Улутстатком сиздин сурамжылоого катышканыңыздын купуялуулугуна кепилдик берет – сиздин берген жоопторуңуздун бардыгы жалпыланган түрдө гана, сиздин атыңыз жана фамилияңыз аталып көрсөтүлбөстөн, изилдөө максаттары үчүн гана колдонулат.

Изилдөө тууралуу кошумча маалыматтар зарыл болгон учурларда төмөнкү адамдарга кайрылсаңыздар болот (КАРТОЧКАНЫ БЕРИҢИЗ).

1 Байланыш маалыматтары

Эгерде сизде сурамжылоо жүргүзүүгө карата суроолоруңуз же даттанууңуз бар болсо, төмөнкү адамдар менен байланышсаңыз болот:

Байланыш маалыматтары **Эгерде сизде бул изилдөө ишине карата суроолоруңуз же даттанууңуз бар болсо, төмөнкү адамдар менен байланышсаңыз болот:**	
КР Улуттук статистика комитети Бишкек, Фрунзе көчөсү, 374	**Улуттук Консультант** Илибезова Лариса 0 550 55 98 00
Менеджердин аты-жөнү жана байланыш маалыматтары Исенкулова Эльвира 0 312 32 47 24	**Консультанттын аты-жөнү жана байланыш маалыматтары** Абдуллаева Гульхумар 0 550 999 815

Суроолор тизмесинин башы

Байланыш маалыматтары 202
КЫЗМАТТЫК МААЛЫМАТ 204
А БӨЛҮМҮ: ҮЙ ЧАРБАНЫН 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ ЖАШТАГЫ МҮЧӨЛӨРҮНҮН ТИЗМЕСИ 208
В БӨЛҮМҮ: ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ ЖАШТАГЫ МҮЧӨЛӨРҮНҮН ИШИ 214
С БӨЛҮМҮ: АКТИВДЕРГЕ ЖАНА КИРЕШЕЛЕРГЕ ЭЭЛИК КЫЛУУ 218
1-СЕКЦИЯ: ТУРАК ЖАЙГА ЖАНА ЖЕРГЕ ЭЭЛИК КЫЛУУ 218
2-СЕКЦИЯ: БАЙГЕРЧИЛИКТИН ДЕҢГЭЭЛИ 220
3-СЕКЦИЯ: Ү/Ч КИРЕШЕСИНИН БУЛАКТАРЫ ЖАНА ӨЛЧӨМҮ 220
Е БӨЛҮМҮ: ЭКОНОМИКА 222
1-СЕКЦИЯ. КИРЕШЕЛЕР ЖАНА ЧЫГАШАЛАР БОЮНЧА ЧЕЧИМДЕРДИ КАБЫЛ АЛУУ 222
2-СЕКЦИЯ. ИШКЕ ОРНОШУУ ЖАНА ГЕНДЕРДИК РОЛДОРДУН БӨЛҮНҮШҮ 224
3-СЕКЦИЯ. МИКРОКРЕДИТ 226
4-СЕКЦИЯ. ИШКЕРДИК 229
R БӨЛҮМҮ: ДИНИЙ ИШЕНИМ ЖАНА ТАЖРЫЙБА 236
F БӨЛҮМҮ: НИКЕ ТАЖРЫЙБАСЫ 240
1-СЕКЦИЯ: НИКЕЛЕШҮҮНҮН ЖАЛПЫ МАСЕЛЕЛЕРИ 241
2-СЕКЦИЯ: НИКЕГЕ ЭРТЕ ТУРУУ 242
3-СЕКЦИЯ: АЛА КАЧУУ 246
G БӨЛҮМҮ: АЯЛДАР ЖАНА САЯСАТКА КАТЫШУУ 251
М БӨЛҮМҮ: МИГРАЦИЯ 258

<table>
<tr><td colspan="6">КУПУЯЛУУ: Бул изилдөөдө жыйналган маалыматтардын бардыгы купуялуу жана статистикалык максаттар үчүн гана колдонулат</td></tr>
<tr><td colspan="6">КЫЗМАТТЫК МААЛЫМАТ</td></tr>
<tr><td colspan="4">ОБЛАСТЫ .... КОД |__|__|

ЖЕРИ: шаар 1 айыл 2

ҮЙ ЧАРБАНЫН ДАРЕГИ..

....
ТЕЛЕФОН НОМЕРИ (__________) ___________________________

2</td><td>КЛАСТЕРДИН НОМЕРИ
| | | |

ҮЙ ЧАРБАНЫН НОМЕРИ
|__|__|</td><td>АНКЕТАНЫН НОМЕРИ
| | | | |

3</td></tr>
<tr><td colspan="4">ИНТЕРВЬЮЕРДИН КЕЛҮҮСҮ</td><td colspan="2">АКЫРКЫ КЕЛҮҮ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">ДА
ТА</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>КҮН/АЙ/ЖЫЛ</td><td>|__|__| - |__|__| - |__|__|__|__|</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td>ЖЫЙЫНТЫК*</td><td>|__|</td></tr>
<tr><td colspan="4"></td><td colspan="2">(*) ЖЫЙЫНТЫКТЫН КОДУ</td></tr>
<tr><td colspan="4">Интервьюердин аты-жөнү</td><td>1. Сурамжылоо жүргүзүлдү
2. Үй чарба мүчөлөрү үйүндө эмес же</td><td>5. Турак жай бош же адам жашай</td></tr>
</table>

……………………………………………………………… … **Интервьюердин коду |__|__|**	болбосо респондент үйүндө жок **3.** Үй чарба мүчөлөрүнүн 5 күндөн ашык үйүндө жоктугу **4**. Сурамжылоого катышуудан баш тартты	турган жай эмес экен **6.** Турак жай бузулуп калыптыр **7.** Турак жай жок болуп чыкты **8.** Башкалар (жазыңыз)……….
Супервайзердин аты-жөнү ……………………………………………………………… **Супервайзердин коду|__|__|**	**СУРАМЖЫЛООНУН БАШТАЛГАН ЖАНА БҮТКӨН УБАКТЫСЫ**	
Сурамжылоонун тили: 1- кыргызча **2 - орусча**	**Изилдөө башталган убакыт:** **____:_____**	**Изилдөө аяктаган убакыт:** **____:___**

3.1

НЕГИЗГИ СУРООЛОР

18+ ЖАШТАГЫ БИРДЕН КӨП МҮЧӨСҮ БАР ҮЙ ЧАРБАЛАРДАГЫ 18+ ЖАШТАГЫ БИР РЕСПОНДЕНТТИ КОКУСУНАН ТАНДАП АЛУУНУН ТАБЛИЦАСЫ

ИНТЕРВЬЮЕР, Ү/Ч МҮЧӨЛӨРҮ ЖӨНҮНДӨ БААРЫН БИЛГЕНДЕН КИЙИН БУЛ СУРООНУН ЖООБУН ТЕКШЕРИҢИЗ

2	**Ү/Ч 18 жана андан улуу жаштагы мүчөлөрдүн санын жазыңыз?**	| | |

Ү/Ч 18+ жаштагы бардык мүчөлөрүнүн эң улуусунан баштап эң кичүүсүнө чейин санаңыз. Үй чарбанын 18 жашка толо элек башка мүчөлөрүн кошпоңуз.

L3	**L4** *туулган күн, ай, жыл*	**L5** *аттары*	**L6** *жыныс*	
Катар №	Саптар	Аты		А
1	____ ____ ____			2
2	____ ____ ____			2
3	____ ____ ____			2
4	____ ____ ____			2
5	____ ____ ____			2
6	____ ____ ____			2
7	____ ____ ____			2
8	____ ____ ____			2
9	____ ____ ____			2
10	____ ____ ____			2

Нускама

- Ү/Ч анкетасынын сыртындагы анкетанын номеринин акыркы цифрасына караңыз – бул төмөндөгү таблицадан тегеректей турган катар номер.
- Ү/Ч 18 жана андан улуу жаш куррактагы мүчөлөрүнүн жалпы санын караңыз – бул төмөндөгү таблицанын баш жагындагы сапты тегеректей турган колонканын номери.
- Белгиленген катар жана колонка кесилише турган ячейканы табыңыз, ячейкада турган (L3) санды тегеректеңиз – бул үй чарбалардын тизмесиндеги анкетанын бардык кийинки суроолору бериле турган Ү/Ч мүчөлөрүнүн катар номери.
- Ү/Ч мүчөлөрүнүн номерин төмөндөгү «L7» суроосу менен катар жайгашкан клеткага жазыңыз.

АНКЕТАНЫН	ҮЙ ЧАРБАДАГЫ 18+ ЖАШТАГЫ Ү/Ч МҮЧӨЛӨРҮНҮН ЖАЛПЫ

НОМЕРИНИН АКЫРКЫ ЦИФРАСЫ	САНЫ							
	1	2	3	4	5	6	7	8 +
0	1	2	2	4	3	6	5	4
1	1	1	3	1	4	1	6	5
2	1	2	1	2	5	2	7	6
3	1	1	2	3	1	3	1	7
4	1	2	3	4	2	4	2	8
5	1	1	1	1	3	5	3	1
6	1	2	2	2	4	6	4	2
7	1	1	3	3	5	1	5	3
8	1	2	1	4	1	2	6	4
9	1	1	2	1	2	3	7	5

L7 | __|__| интервью үчүн тандалып алынган респонденттин коду

3.2

Ү/Ч ЭҢ МЫКТЫ БИЛГЕН МҮЧӨСҮ ҮЧҮН БЕРИЛЕ ТУРГАН СУРООЛОР, «А» “В”, “С” БӨЛҮМДӨРҮН ТОЛТУРУУДА БАШКА ЖАКШЫ БИЛГЕН Ү/Ч МҮЧӨСҮ СУРАЛАТ

А БӨЛҮМҮ: Ү/Ч 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ ЖАШТАГЫ МҮЧӨЛӨРҮНҮН ТИЗМЕСИ

	Сиздин үй чарбаңызда балдарды кошкондо жалпы канча адам жашайт?		

Мен сизден сиздин үй чарбаңызда жашаган 15 жаштан улуу бардык мүчөлөр тууралуу сурагым келип жатат.

АНЫКТАМА:[бул үйдө акыркы 12 айдын ичинде 6 ай жашаган жана тамактанган адамдардын бардыгы]

Үй чарба мүчөсүнүн №			**1**	**2**			**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
	Аты	Аттарын жазыңыз										
1	**[…] үй чарба башчысына тууганды жактан ким болот?**	Башчы	1	1			1	1	1	1	1	1
		Күйөөсү (аялы)/өнөктөшү	2	2			2	2	2	2	2	2
		Уулу/кызы	3	3			3	3	3	3	3	3
		Башчынын ата-энеси	4	4			4	4	4	4	4	4
		Башчынын бир тууганы	5	5			5	5	5	5	5	5

		Кайын ата/кайын эне	6	6	[illegible]	[illegible]	6	6	6	6	6	6
		күйөөсүнүн/аялынын бир тууганы	7	7	[illegible]	[illegible]	7	7	7	7	7	7
		Келин/күйөө бала	8	8	[illegible]	[illegible]	8	8	8	8	8	8
		Жээни	9	9	[illegible]	[illegible]	9	9	9	9	9	9
		Небереси	1 0	1 0	0	0	1 0	1 0	1 0	1 0	1 0	1 0
		Асырап алган/багып алган/камкордукка алган	1 1	1 1	1	1	1 1	1 1	1 1	1 1	1 1	1 1
		Башка тууганы	1 2	1 2	2	2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2
		Тууганчылыгы жок	1 3	1 3	3	3	1 3	1 3	1 3	1 3	1 3	1 3
2	**Жынысы**	1 = эркек	1	1			1	1	1	1	1	1
		2 = аял	2	2	[illegible]	[illegible]	2	2	2	2	2	2

Үй чарба мүчөсүнүн №			**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
3	**[…] азыркы учурдагы үй-бүлөлүк абалы кандай? –** ЖООП БИРӨӨ ГАНА БОЛУШУ КЕРЕК	Никеде такыр турган эмес >>А6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		ЖААК гана	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		Нике гана	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		ЖААК жана нике	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		ЖААКсыз жана никесиз чогуу жашоо	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
		Ажырашкан	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
		жесир/аялы каза болгон эркек	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
4	**[…] биринчи жолу канча жашында үйлөнгөн/ күйөөгө чыккан**	Жашы										
5	**Никеге кандайча турушкан?** Эң көп туура келген 1 вариантты тандаңыз	Колукту анын макулдугу менен уурдалып келинген	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Колукту анын макулдугусуз уурдалып келинген	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

		Колукту уурдалып келген эмес	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		Башка____ ________	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
6	**Улутун көрсөтүңүз**	кыргыз	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		өзбек	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		орус	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		дунган	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		тажик	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
		башка	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
71	**Туулган күнү жана айы**	Күн, Ай	|_ _|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|	| __|__|: |__|__|
72	**[…] туулган жылы**	Жыл	|_ |_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|	| __|_|_|_|_|

Үй чарба мүчөсүнүн №			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8	**[…] формалдуу билиминин эң жогорку деңгээли кандай?**	Формалдуу билим берүү системасында окуган эмес	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		1-4 класстагы башталгыч мектеп	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		5-9-класстагы негизги жалпы	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		10-11 класстагы орто жалпы	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Башталгыч кесиптик	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
		Орто кесиптик	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
		Бүтпөгөн жогорку	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
		Жогорку	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	**Акыркы 12 ай ичинде Ү/Ч 1 айдан ашык жок болгонбу?**	Ооба	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Жок >>КИЙИНКИ Ү/Ч МҮЧӨСҮНӨ ЖЕ>> «В» БӨЛҮМҮНӨ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2

10	[…] **акыркы жолу кайсы жерге барган**? БИР ГАНА ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ	Областтартагы башка айылга	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Областтартан сырткаркы башка айылга	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		Областтартагы башка шаарга	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		Областтартан сырткаркы башка шаарга	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		Россия	5	5	5	5	5	5	5	5	5
		Казакстан	6	6	6	6	6	6	6	6	6
		Түркия	7	7	7	7	7	7	7	7	7
		Сирия	8	8	8	8	8	8	8	8	8
		Ирак	9	9	9	9	9	9	9	9	9
		АКШ	10	10	10	10	10	10	10	10	10
		Европа өлкөлөрү	11	11	11	11	11	11	11	11	11
		БАЭ	12	12	12	12	12	12	12	12	12
		Түштүк Корея	13	13	13	13	13	13	13	13	13
		Кытай	14	14	14	14	14	14	14	14	14

		Башка, кайсы ____________________	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
		Билбейм/ЖБК	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99
11	**[…] акыркы жолу канча күнгө барган?**	Күндөрдүн санын көрсөтүңүз 99=БИЛБЕЙМ/ЖБК										
12	**[…] акыркы жолу кандай максатта барган?**	Ишке	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Окууга	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
		Конокко	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
		Башка, жазыңыз ____________________	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
		БИЛБЕЙМ/ЖБК	99	99	99	99	99	99	99	99	99	99

В БӨЛҮМҮ: ҮЙ ЧАРБАЛАРДЫН 15 ЖАНА АНДАН УЛУУ ЖАШТАГЫ МҮЧӨЛӨРҮНҮН ИШИ

ИНТЕРВЬЮЕР, Ү/Ч МҮЧӨЛӨРҮНҮН НОМЕРИ «А» БӨЛҮМҮ МЕНЕН ОКШОШ БОЛУШУ КЕРЕК: ҮЙ ЧАРБА МҮЧӨЛӨРҮНҮН ТИЗМЕСИ

	Үй чарба мүчөсүнүн №	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**0**

		Үй чарба мүчөсүнүн №	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**0**
1	**[…] бүгүнкү күндөгү жумуштуулугунун макамы кандай?**	Эмгек миграциясында иштейт >>КИЙИНКИСИ «С» БӨЛҮМҮ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
		Жумушу бар>>В3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
		Үй жумуштарын жасайт >>В2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
		жумушсуз>>К ИЙИНКИ СИ «С» БӨЛҮМҮ	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
		Пенсионер>>В2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
		Студент, окуучу>>В2	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
		Бала багуу боюнча өргүүдө>>В2	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
		99=БИЛБЕЙМ /ЖБК	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9
2	**[…] кандайдыр бир иш менен камсыз болгонбу?**	Ооба	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
		Жок >> КИЙИНКИ «С» БӨЛҮМҮ	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
		99=БИЛБЕЙМ /ЖБК	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9

		Үй чарба мүчөсүнүн №	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**0**
3	**[…] жалданып иштейби?**	Жалданып иштейт	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
		Жалданма эмес жумушта иштейт	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
		99=БИЛБЕЙМ /ЖБК	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9 9	9
4	**[…] кайсы жерде/ким болуп иштейт?**	***Жалданып иштегендер:***	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
		Мамлекеттик же муниципалдык кызматкер; аскер адамы	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
		Кызматкер (мугалим, окутуучу, окумуштуу)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
		ишканада, уюмда (же ишкананын, уюмдун обочолонгон бөлүмүндө), ОДЧ, БДЧ айыл чарба кооперативинде, юридикалык жак макамы бар мекемеде	3	3	3	3	3	3	3	3	3	

		Үй чарба мүчөсүнүн №	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
		жеке адамдарда, жеке ишкерлерде же айрым жарандарда жалданып иштегендер	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
		Жалданма эмес ***жумуш боюнча иштегендер:***	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
		Юридикалык жак макамы бар иш берүүчү (ЖИ, ӨАИ, ЖЧК, АК, БУ, ӨЭУ ээлери)	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
		Юридикалык жак макамы жок иш берүүчү	6	6	6	6	6	6	6	6	6	
		Юридикалык жак макамы бар өз алдынча иштеген адамдар (анын ичинде жалданма жумушчулары жок ЖИ, ӨИ, ЖЧК, ӨЭУ ээлери)	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
		Юридикалык жак макамы жок өз алдынча иштеген адамдар (жалданма жумушчулары жок)	8	8	8	8	8	8	8	8	8	

		Үй чарба мүчөсүнүн №	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
		Өндүрүштүк кооперативдердин мүчөлөрү	9	9	9	9	9	9	9	9	9	
		Акы төлөнбөгөн үй-бүлө жумушчулары	10	10	10	10	10	10	10	10	10	0

С БӨЛҮМҮ: АКТИВДЕРГЕ ЖАНА КИРЕШЕЛЕРГЕ ЭЭЛИК КЫЛУУ

1-СЕКЦИЯ: ТУРАК ЖАЙГА ЖАНА ЖЕРГЕ ЭЭЛИК КЫЛУУ

С1 Сиз жеке менчик үйдө/батирде жашайсызбы же турак жайды ижарага аласызбы?

1 Жеке менчик үйдө жашайм
2 Турак жайды ижарага алабыз >>С3
3 Башка, жазыңыз____ >>С3

С2 Үй/батир кимдин атына катталган?

Ү/Ч мүчөсүнүн кодун жазыңыз ____________
98 Ү/Ч мүчөсү эмес

	С3 Сиздин Ү/Ч кимдин бирөө төмөнкү активдерге ээлик кылабы?		**С4 Бул активдер кимдин наамына катталган?**		**С5 Сиз бул активдерди тескей аласызбы? (сатуу, күрөөгө коюу)**	
	Ооба	Жок	Үй чарба мүчөсүнүн №	Башка адамдын	Ооба	Жок
С3.1.Сиз жашаган жерден башка турак жай/үй/батир	1	2 >> С3.2	№_________	5	6	7
С3.2 Коммерциялык кыймылсыз мүлк	1	2 >> С3.3	№_________	5	6	7
С3.3 Жер	1	2 >> С3.4	№_________	5	6	7
С3.4 Жеңил транспорт	1	2 >> С3.5	№_________	5	6	7
С3.5 Жүк ташуучу транспорт	1	2 >> С3.6	№_________	5	6	7
С3.6 Айыл чарба транспорту	1	2 >> С3.7	№_________	5	6	7
С3.7 Мал (чоң бодо мал; майда жандык - кой, эчки, чочко)	1	2 >> С6	Х	Х	6	7

2-СЕКЦИЯ: БАЙГЕРЧИЛИКТИН ДЕҢГЭЭЛИ

ИНТЕРВЬЮЕР, РЕСПОНДЕНТКЕ № С6 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ (БИР ГАНА ЖООП)

С6	**Карточкага карап, жооптордун кайсынысы сиздин материалдык байгерчилигиңизди тагыраак чагылдырарын айтыңыз**	1=Бизге жадагалса тамак-ашка акчабыз жетпейт	
		2= Тамак-ашка акчабыз жетет, бирок кийим-кече сатып алууга каржы кыйынчылыктарды жаратат	
		3= Биздин акчабыз тамак-ашка да, кийим-кечеге да жетет, акчабызды жадагалса кандайдыр бир нерселерге үнөмдөй да алабыз, бирок алар муздаткыч, автомат кир жуугуч машина сыяктуу кымбат баалуу буюмдарды сатып алууга жетпейт	
		4=Биз өзүбүзгө муздаткыч, автомат кир жуугуч машина сыяктуу кымбат баалуу буюмдарды сатып ала алабыз	
		5=Биз өзүбүзгө батир, дача жана башка көптөгөн кымбат баалуу мүлктөрдү сатып ала алабыз	
		99=БИЛБЕЙМ/ЖБК	9

3-СЕКЦИЯ: Ү/Ч КИРЕШЕСИНИН БУЛАКТАРЫ ЖАНА ӨЛЧӨМҮ

Келиниз, сиздин Ү/Ч кирешелери жөнүндө сүйлөшөбүз жана сиздин үй чарбаңыздагы бардык мүчөлөрдүн акыркы 12 ай ичиндеги түрдүү булактардан канча киреше алгандыгын эсептейбиз.

	КИРЕШЕ БУЛАКТАРЫ	Кирешенин ар бир булагын, үй чарбанын ар бир мүчөсүнүн **акыркы 12 ай** ичиндеги суммасын эсептеңиз, Төмөндөгү эсеп саптарын пайдаланыңыз	БАРДЫГЫ,СОМ БИЛБЕЙМ/ЖБК = 99 ЖОК = 0
7	Жалданма иштен алган эмгек акы		99
8	Фермердиктен/а/ч ишкерлигинен түшкөн киреше (жер иштетүү, мал чарбачылык, а/ч азыктарын кайра иштетүү)		99

С9	Фермердик менен байланышпаган ишмердиктен (дүкөн ж.б.), кызмат көрсөтүүдөн (жеткирүү, репетиторлук, бала багуучулук ж.б.)		99
10	Фермердик иш менен байланышпаган өз алдынча иштөө (кол эмгеги менен жасалган продукция – килемдер, төшөктөр, жыгач оюу ж.б.)		99
11	Жеке көмөкчү чарбачылыктан түшкөн кирешелер		99
12	Пенсия / стипендия /пособия		99
13	Жерди, турак жайды, жабдууларды, жеке мүлктөрдү ижарага берүүдөн. Жеке насыялоодон түшкөн киреше		99
14	Ү/Ч мүчөлөрүнүн же чет өлкөдө же республикада эмгек миграциясы менен жүргөн туугандардын акчалай которуулары (трансферлери)		99
15	Белектер жана башка кирешелер		99

ИНТЕРВЬЮЕР, ТАНДАЛЫП АЛЫНГАН ГАНА РЕСПОНДЕНТ ЖООП БЕРЕТ

Е БӨЛҮМҮ: ЭКОНОМИКА

1-СЕКЦИЯ. КИРЕШЕЛЕР ЖАНА ЧЫГАШАЛАР БОЮНЧА ЧЕЧИМДЕРДИ КАБЫЛ АЛУУ

Е1 Чындыгында сиздин оюңуз боюнча үй чарбадагы кирешелерди бөлүштүрүү жөнүндө чечимди ким кабыл алышы керек? БИР ГАНА ЖООП!

1 Үй чарба башчысы жеке өзү
2 Кирешени көп тапкан адам
3 Чарба жүргүзгөн адам
4 Чечим чогуу кабыл алынышы керек
5 Ар бири өз кирешесин өзү тескеши керек
6 Киреше тапкан адамдын ар бири үй чарбасын жүргүзүүгө кеткен чыгымдарга кирешесинин бир бөлүгүн бериши керек, ал эми каражатынын калганы анын көзөмөлүндө калат
7 Бардыгы иштеп тапкан акчаларын чогуу салышат, андан кийин кимге канча керек болсо, ошончо алышат.
8 Башка, жазыңыз_______________________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

Е2 Сиздин үй чарбаңызга кайсы вариант жакыныраак? БИР ГАНА ЖООП!

1 Үй чарба башчысы жеке өзү
2 Кирешени көп тапкан адам
3 Чарба жүргүзгөн адам
4 Чечим чогуу кабыл алынышы керек
5 Ар бири өз кирешесин өзү тескеши керек
6 Киреше тапкан адамдын ар бири үй чарбасын жүргүзүүгө кеткен чыгымдарга кирешесинин бир бөлүгүн бериши керек, ал эми каражатынын калганы анын көзөмөлүндө калат
7 Бардыгы иштеп тапкан акчаларын чогуу салышат, андан кийин кимге канча керек болсо, ошончо алышат.

99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

Е3 Мындай жагдай сизди канааттандырабы?

1 Ооба
2 Жок
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

Е4 Келиңиз, сиздин үй чарбаңыздагы кирешелердин тескелиши жөнүндө сөз кылабыз. Сиз иштеп тапкан акчанын кандай жумшаларын ким чечет?

1 Мен өзүм
2 Үй чарба мүчөсү, Ү/Ч мүчөсүнүн кодун көрсөтүңүз____________
3 Үй чарбанын мүчөсү эмес, ким экендигин жазыңыз ______________________
4 Ү/ч мүчөсү менен биргеликте
5 Акча иштеп таппайм
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

ИНТЕРВЬЮЕР, Е5,Е6 СУРООЛОРУ НИКЕДЕ/ӨНӨКӨШТҮКТӨ ТУРГАН РЕСПОНДЕНТТЕРГЕ ГАНА БЕРИЛЕТ, КАЛГАНДАРЫ ҮЧҮН «ИШКЕ ОРНОШУУ ЖАНА ГЕНДЕРДИК РОЛДОРДУН БӨЛҮНҮШҮ» СЕКЦИЯСЫНА ӨТҮҮ

Е5 Сиздин күйөөңүздү(аялыңыздын)/өнөктөшүңүздүн канча иштеп табарын билесизби?

1 Так билем
2 Болжолдуу түрдө билем
3 Билбейм
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

E6 Сиз жана сиздин күйөөңүз/аялыңыз бирдей иштеп табасыздарбы? БИР ГАНА ЖООП!

1 Аялым көбүрөөк табат
2 Күйөөм көбүрөөк табат
3 Болжолдуу түрдө бирдей
4 Респондент-аял иштеп таппайт
5 Респондент-эркек иштеп таппайт
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

2-СЕКЦИЯ. ИШКЕ ОРНОШУУ ЖАНА ГЕНДЕРДИК РОЛДОРДУН БӨЛҮНҮШҮ

GR1 Төмөнкү ырастоолор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, GR1 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макул-мун	Айрымдары менен макулмун	Айрымдары менен макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ЖБК
1 Аял үй-бүлөөдө күнүмдүк майда сатып алууларга жооп бериши керек, ал эми ири сатып алуу чыгымдары жөнүндө чечимдерди эркек кабыл алышы керек	1	2	3	4	99
2 Аял ишинде көп кармалууга болбойт, анткени анын үйдө милдеттери бар	1	2	3	4	99
3 Аялдын карьерасы күйөөсүнүн карьерасына караганда анчалык маанилүү эмес	1	2	3	4	99
4 Төрөгөн аял иштөө жана карьера жөнүндө ойлорун калтырышы керек	1	2	3	4	99

5	Аял үй-бүлөдө үй жана балдары менен алек болушу керек, ал эми эркек иштеп табышы керек	1	2	3	4	99
6	Үй-бүлөнү багуу үчүн аялы күйөөсү менен бирдей иштеши керек	1	2	3	4	99
7	Эстүү аял үй чарбасы менен чын көңүлдөн алек болот – бул ага ырахат тартуулайт	1	2	3	4	99
8	Үй чарбасын жүргүзүү- жубайлар теңме-тең бөлө турган оор иш	1	2	3	4	99
9	Эгерде аял иштесе, бул үй-бүлөгө, балдарга терс таасир тийгизет	1	2	3	4	99
10	Эгерде бала өзү иштеп тапса, ал тапканын кандай кааласа, ошондой жумшаганга укуктуу	1	2	3	4	99
11	Эркектер аялдарга караганда мыкты жетекчилер	1	2	3	4	99

GR2 Эркектер жана аялдар үчүн жумуш тандоодо кайсы үч башкы фактор маанилүү?

ИНТЕРВЬЮЕР, GR2 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

Эркектер үчүн		Аялдар үчүн	
1	Эмгек акы	1	Эмгек акы
2	Карьераны өстүрүү мүмкүнчүлүгү	2	Карьераны өстүрүү мүмкүнчүлүгү
3	Иштердин ийкемдүү графиги	3	Иштердин ийкемдүү графиги
4	Иштин үйгө жакындыгы	4	Иштин үйгө жакындыгы
5	Иш шарттарынын коопсуздугу	5	Иш шарттарынын коопсуздугу
6	Кесиптик кызыкчылык	6	Кесиптик кызыкчылык
7	Иштин кадыр-барктуулугу	7	Иштин кадыр-барктуулугу

GR3 Жооп бериңиз, төмөнкү ырастоолор туурабы же жокпу?

	Туура	**Туура эмес**	**БИЛБЕЙМ/ЖБК**
1. Эгерде ЖААК жок болсо, анда аялы биргелешкен мүлккө талапкер боло албайт	1	2	99
2.Эгерде ЖААК бар болсо, анда мыйзам боюнча, мүлк катталган жубайы гана мүлккө укуктуу	1	2	99
3. Мыйзам боюнча жеке сектордо туруктуу иши бар аялдар декреттик өргүү алуу укугуна ээм	1	2	99
4.Кыргызстанда мыйзам эркек кишиге баласы 3 жашка толгонго чейин кароо боюнча өргүү алуу укугун берет	1	2	99
5.Мыйзам боюнча эгерде жазуу түрүндө эмгек келишими жок болсо, анда жумушчу сотко эмгек акы төлөө доосу менен кайрылууга укугу жок	1	2	99

3-СЕКЦИЯ. МИКРОКРЕДИТ

К1 Сиз качандыр бир кезде банктан, микрокредит компаниясынан кредит/микрокредит же жеке адамдардан, күрөөканалардан өзүңүздүн атыңызга пайызга займ алдыңыз беле?

1 Ооба>>**К1 А) Эгерде «Ооба», анда акыры 5 жыл ичинде канча жолу?** ________________
2 Жок >> К8
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

К2 Өзүңүздүн атыңызга алган акыркы кредитти канча суммада алдыңыз эле? ____________________ сумманы сом менен көрсөтүңүз.
99=БИЛБЕЙМ/ЖБК

К3 Сиздин атыңызга кредит/займ алуу тууралуу чечимди ким кабыл алды эле?
1 Мен өзүм
2 Менин күйөөм(аялым)/өнөктөшүм

3 Башка туугандарыбыз
4 Күйөөмдүн(аялымдын)/өнөктөшүмдүн туугандары
5 Күйөөм(аялым) экөөбүз же башка туугандар менен чогуу
6 Башка, жазыңыз____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

	К4 Кредитти эмнеге пайдаланууну пландадыңар?	**К5 Аны кайсы максатта пайдаландыңар?**
1. Бизнес ачуу үчүн	1	1
2. Бизнести кеңейтүү/айыл чарба иштерин жүргүзүү/техника, үрөн ж.б. сатып алуу үчүн	2	2
3. Жеңил автомашина сатып алуу үчүн	3	3
4. Керектөө үчүн буюмдарды сатып алуу үчүн (кийим, тирчилик техникасы, эмерек, жасалга ж.б.)	4	4
5. Үй оңдоо/үй куруу үчүн	5	5
6. Ү/Ч бир мүчөсүн эмгек миграциясына жөнөтүү үчүн	6	6
7. Туугандык/достук иш-чаралар үчүн (той, үйлөнүү той, сөөк коюу)	7	7
8. Уул окутуу үчүн	8	8
9. Кыз окутуу үчүн	9	9
10.Дарылануура	10	10

11.Алынган карызды же кредитти төлөө үчүн	11	11
12.Бөлөк кишиге берүү үчүн	12	12
13.Башка, жазыңыз ______________________________	13	13

К6 Кредитиңизди/займыңызды төлөгөнсүзбү?

1 Ооба
2 Жок
3 Кредитти төгүү мөөнөтү бутө элек
4 Башка __________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

К7 Кредит алуу тажрыйбасын кандай баалайсыз?

1 Оң
2 Терс
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

БАРДЫГЫ ҮЧҮН СУРОО

К8 Айтсаңыз, төмөнкү ырастоолор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР,К8 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Айрымдары менен макулмун	Айрымдары менен макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ЖБК
1. Кредит алуу коркунучтуу – бардык мүлктү жоготуп коюу мүмкүн	1	2	3	4	99

	Толук макулмун	Айрымдары менен макулмун	Айрымдары менен макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
2. Кредит алуу үй-бүлөнүн байгерлигин жакшыртууга жардам берет	1	2	3	4	99
3. Кредитти төлөө үй-бүлөдөгү мамилени начарлатат	1	2	3	4	99
4. Жумушту кредитсиз аягына чыгарууга мүмкүн эмес	1	2	3	4	99
5. Акчаны пайызга берүү жана алуу - бул күнөө	1	2	3	4	99

4-СЕКЦИЯ. ИШКЕРДИК

P1 Азыркы убакта ишкердик менен алектенесизби?

1 Ооба>>P7
2 Жок
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P2 Мурун качандыр бир кезде ишкердик менен алектендиңиз беле?

1 Ооба
2 Жок>>P5
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P3 Бизнесиңизди эмне үчүн жоюп койдуңуз? ИНТЕРВЬЮЕР, ТУУРА КЕЛГЕН ВАРИАНТТЫ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Акчалай жоготуулар/бизнес киреше алып келген жок>>P5
2 Бизнести башкарууга жетишерлик убактым болбоду>>P5

3 Бизнеске болгон кызыгуум жоголду>>P5
4 Мени бизнести жабууга мажбурлашкан >>P4
5 Бизнести менден тартып алышты>>P4
6 Менин бизнести башкарууга тажрыйбам жетишпеди >>P5
7 Жүгүртүү капиталы үчүн жетиштүү акчалай каражат болгон жок>>P5
8 Башка, түшүндүрүп бериңиз ________________________>>P5

P4 Ким бизнесиңизди жабууга мажбурлады же тартып алды?

1 Бизнес боюнча өнөктөш
2 Мурунку күйөөм(аялым)
3 Азыркы күөөм(аялым)
4 Башка туугандар
5 Мамлекеттик органдын чечими боюнча
6 Криминалдык түзүмдөр
7 Атаандаштар
8 Кредиторлор
9 Башка, жазыңыз_____________________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P5 Ишкердик менен алектенүүнү каалайсызбы?

1 Ооба
2 Жок>> КИЙИНКИ «ДИН» БӨЛҮМҮНӨ ӨТҮҢҮЗ
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК>> КИЙИНКИ «ДИН» БӨЛҮМҮНӨ ӨТҮҢҮЗ

P6 Бизнес ачууңузга эмне тоскоол болуп жатат? Эки эң маанилүү себепти белгилеңиз. ИНТЕРВЬЮЕР, ТИЛКЕДЕГИ ЖООПТОРДОН ГАНА БЕЛГИЛЕНИШИ КЕРЕК.

	1-себеп	**2-себеп**
1 Акчанын жетишсиздиги	1	1

		1-себеп	2-себеп
2	Күрөө жок	2	2
3	Мен бизнести жетишерлик жакшы түшүнбөйм	3	3
4	Мен салык/салык салуу жөнүндө жетишерлик билбейм	4	4
5	Мен каржы жөнүндө жетишерлик билбейм	5	5
6	Мага туугандарым уруксат бербейт	6	6
7	Балдарга кам көрүү зарылчылыгы	7	7
8	Ден соолуктун жеке абалы	8	8
9	Башка, жазыңыз______________________	9	9
	БИЛБЕЙМ/ЖБК	99	99

КИЙИНКИ «ДИН» БӨЛҮМҮНӨ ӨТҮҢҮЗ

P7 Сизге бизнес ачууга ким демилгечи болду эле?

1 Мен өзүм
2 Үй-бүлө мүчөлөрү менен биргеликте
3 Башка адамдар менен биргеликте
4 Мен бизнести ачуу тууралуу чечимдерди кабыл алууга такыр катышкан эмесмин
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P8 Сиз өзүңүздүн ишкердик ишиңизди кайсы чөйрөдө ишке ашырасыз? (БИР КАНЧА ЖООП)

1 Дүң соода
2 Чекене соода
3 Тарамдык маркетинг (дистрибьютор)
4 Тигүү өндүрүшү
5 А/Ч өндүрүшү жана айыл чарба азыктарын кайра иштетүү
6 Тамак-аш азыктарын өндүрүү

7 Коомдук тамактануу
8 Жеке кызмат көрсөтүүлөр (парикмахер, өтүкчү, тигүүчү, мончочу, тамада ж.б.)
9 Автотранспортту, тиричилик буюмдарын жана жеке керектөөчү буюмдарды оңдоо боюнча кызмат көрсөтүүлөр
10 Курулуш (сантехник, куруучу ж.б.)
11 Медицина жана билим берүү кызмат көрсөтүүлөрү
12 Мейманканалар жана туризм
13 Транспорт кызмат көрсөтүүлөрү жана ташуу
14 Риэлтердик кызмат көрсөтүүлөр (кыймылсыз мүлк операциялары)
15 Өнөр жай өндүрүшү
16 Башка, жазыңыз____

P9 Сиздин ишкердик иши менен алектенүүңүзгө төмөнкүлөрдүн ичинен кайсынысы негизги себеп болуп саналат?
ИНТЕРВЬЮЕР, РЕСПОНДЕНТКЕ МҮМКҮН БОЛГОН ЖООПТОРДУ ОКУП БЕРИҢИЗ;
ЖООПТУ ЭКИ ВАРИАНТ МЕНЕН БЕРҮҮГӨ БОЛОТ

	1-себеп	**2-себеп**
1. Мен өзүмө-өзүм кожоюн болгум келет	1	1
2. Мен базардан пайдалуу бизнес үчүн мүмкүнчүлүктөрдү көрдүм	2	2
3. Мен мындан ары эч жерден жумуш таба албайм	3	3
4. Мен качан жана кандай каалаган убакта иштей алам	4	4
5. Менин башка иш менен алектенүүм үчүн тиешелүү адистигим жок	5	5
6. Мен өзүмдүн мурунку ишимде иштебей калдым	6	6
7. Башка, жазыңыз_____________________	7	7

P10 Сиздин бизнесиңиздин уюштуруучулук-укуктук формасы кандай?

РЕСПОНДЕНТКЕ МҮМКҮН БОЛГОН ЖООПТОРДУ ОКУП БЕРИҢИЗ; ЖООП БИР ГАНА ВАРИАНТТА БЕРИЛЕТ

1 Катталбаган бизнес/ишкердик иши
2 Жек ишкер, өз алдынча ишкер (патент боюнча иштөө)
3 Дыйкан (фермер) чарба
4 Жамаат
5 Кооперативдер
6 ЖЧК (Жоопкерчилиги чектелген коом)
7 АК (Акционердик коом)
8 Башка, жазыңыз____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P11 Төмөнкүлөрдүн кайсынысы сиздин ишкердик ишиңизди башкаруудагы ролуңузду көбүрөөк чагылдырат?

1 Мен бардык чечимдерди дээрлик өзүм кабыл алам
2 Мен чечимдерди бизнес боюнча өнөктөшүм же жумушчуларым менен бирге кабыл алам
3 Мен чектелген суроолор боюнча чечимдерди гана кабыл алам
4 Мен бул бизнестин маселелерин чечүүгө катышпайм
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

P12 Азыркы убакта сиздин ишканаңызда канча эркек жана аял иштейт, <u>сизди кошуп</u> санаганда?

	Эркектер, адам	**Аялдар, адам**
1 Толук иш күнүндө иштеген туруктуу жумушчулар		
2 Толук эмес иш күнүндө иштеген туруктуу жумушчулар		
3 Убактылуу жумушчулар		

P13 Сиз өз товарларыңыздын/кызмат көрсөтүүлөрүңүздүн негизги бөлүгүн кайсы базарларда сатасыз?

ИНТЕРВЬЮЕР, МҮМКҮН БОЛГОН ЖООПТОРДУ ОКУП БЕРИҢИЗ.

	Ооба	Жок
1. Жергиликтүү базарлардабы? (Өзү жашаган жерде)	1	2
2. Региондук же Областтартук базарлардабы? (Коңшу райондордо /областтарда)	1	2
3. Улуттук базарлардабы? (Өлкөнүн бардык аймактарында)	1	2
4. Эл аралык базарлардабы?	1	2

Р14 Төмөнкү уюмдар же адамдар менен бизнес жүргүзүүдө сизде көйгөйлөр жаралабы?
ИНТЕРВЬЮЕР, АР БИР САПТЫ ОКУП БЕРИҢИЗ.

	Ооба	Жок
1 Салык инспекциясы		2
2 Санэпидкызмат		2
3 Юстиция министирлиги		2
4 Өрт кызматы		2
5 Жергиликтүү бийлик органдары		2
6 Бажы органдары		2
7 Милиция		2
8 Экологиялык текшерүү		2
9 Архитектура жана курулуш боюнча мамагенттик		2
10 Базардын администрациясы		2
11 Соцфонд		2
12 Мамлекеттик каттоо кызматы		2
13 Электр энергия чөйрөсүндөгү органдар жана уюмдар		2
14 Криминалдык топтор		2

P15 Бизнес жүргүзүүдөгү көйгөйлөрдү чечүү үчүн биринчи кезекте каякка кайрыласыз?

ИНТЕРВЬЮЕР, МҮМКҮН БОЛГОН ЖООПТОРДУ ОКУП БЕРИҢИЗ;

БИР ГАНА ЖООПТУ БЕРҮҮГӨ ЖОЛ БЕРИЛЕТ

	Көйгөйү жок	**0**
1	Көйгөйлөр туудурган оргaндын жетекчилигине	1
2	Эч кимге кайрылбайм, өзүм чечем	2
3	Укук коргоо органдарына	3
4	Сотко	4
5	Жергиликтүү бийлик органдарына	5
6	Кесиптик/бизнес-ассоциацияларга, кесиптик бирликтерге	6
7	Криминалдык топторго	7
8	Жалпыга маалымдоо каражаттарына	8
9	Туугандарыма, досторума	9

P16 Өз бизнесиңизди ачканыңыздан кийин сиздин жашооңуздагы төмөнкү аспектилер кандай өзгөрдү?

	Жакшырды	Начарлады	Өзгөрүүлөр жок
1 Үй чарбанын каржы жагдайы	1	2	3
2 Жеке каржы абалы	1	2	3
3 Үй-бүлөдөгү мамиле	1	2	3
4 Кызымдын окуусуна акча төлөө мүмкүнчүлүгү ИНТЕРВЬЮЕР! ЭГЕР КЫЗЫ ЖОК БОЛСО /ЖЕ ОКУБАСА СУРООНУ ӨТКӨРҮҢҮЗ	1	2	3
5 Уулумдун окуусуна акча төлөө мүмкүнчүлүгү ИНТЕРВЬЮЕР! ЭГЕР УУЛУ ЖОК БОЛСО /ЖЕ ОКУБАСА СУРООНУ ӨТКӨРҮҢҮЗ	1	2	3
6 Өзүн өзү баалоо	1	2	3
7 Көз карандысыздык/өз алдынча жетиштүүлүк	1	2	3

R БӨЛҮМҮ: ДИНИЙ ИШЕНИМ ЖАНА ТАЖРЫЙБА

Азыр сиз менен эркектер менен аялдардын диний тажрыйбага болгон көз карашы жөнүндө сүйлөшөлү. Эгерде интервью учурунда өзүңүздү ыңгайсыз сезсеңиз, анда ал жөнүндө айтыңыз, сизге ыңгайсыздык жаралса, биз кийинки суроого өтөбүз же бул бөлүмгө жооп берүүнү токтотобуз. Сураныч, сиздин берген жоопторуңуз купуялуу сакталарын эсиңизден чыгарбаңыз.

R1 Төмөнкү үч ырастоо сиздин коомдогу диндин ролу жөнүндө көз карашыңызды көбүрөөк билдирет? **БИР ГАНА ЖООП БЕРИЛЕТ**

1	Дин жеке иш катары болуп, мамлекеттик саясатка таасирин тийгизбеши керек	1
2	Ислам принциптери мамлекеттик саясаттын бир бөлүгү болушу керек	2
3	Мамлекеттик саясат толугу менен ислам принциптерине негизделиши керек	3
4	БИЛБЕЙМ/ЖБК	99

R2 Акыркы жылдарда динге берилген мусулмандардын саны көбөйүүдө. Сиз буга кандай карайсыз?

1 Бул абдан жакшы >>R3A
2 Бул туура >>R3A
3 Мага баары бир >>R6
4 Бул маселе боюнча бир аз кыжаалаттанып турам>>R3B
5 Бул биздин коом үчүн коркунуч деп эсептейм>>R3B
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК>>R6

R3 Сиздин көз карашыңызды билдирген сизге көбүрөөк жакын болгон бир гана ойду тандаңыз.

R3A БИР ГАНА ЖООП	**R3B** БИР ГАНА ЖООП
1.Анткени биздин улуттук баалуулуктарыбызды бекемдейт	1.Бул коомдо сабырсыздыкка жана жаңжалдарга алып келет
2.Анткени бул бизнести таза жүргүзүүгө жардам берет	2.Бул дүйнө таанымды тарытат
3.Бул үй-бүлөнү бекемдөөгө жана балдарды туура тарбиялоого жардам берет	3.Бул адам эркиндиги жана адам укугун коргоо үчүн коркунуч
4.Бул бийликтин жоопкерчилигин көтөрөт	4.Бул аялдардын абалына терс таасир тийгизет
5.Бул коомдогу тартипти бекемдейт жана сактайт	5.Бул экстремизмдин күчөшүнө алып келет
6.Башка, жазыңыз___________________________	6.Башка, жазыңыз________________________
R6 СУРООГО ӨТҮҢҮЗ	R6 СУРООГО ӨТҮҢҮЗ

R6 Төмөнкү ойлор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, № R6 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
1. Балдар үчүн мектепте окуганга караганда медреседе окуганы пайдалуу	1	2	3	4	99
2. Эгерде дарыгерлердин жардамы жана эмдөөлөр дин негиздерине каршы келсе, анда чыныгы мусулман адам алардан	1	2	3	4	99

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
баш тартышы керек					
3. Бойго бутүрбөөчү каражаттарды колдонуу адеп-ахлактык нормаларга каршы келет	1	2	3	4	99
4. Бойдон алдыруу – бул адам өлтүрүү	1	2	3	4	99
5. Ислам мыйзамдары кудайдан, алар мамлекеттик мыйзамдарга караганда маанилүүрөөк	1	2	3	4	99
6. Ислам баалуулуктарын коргоо үчүн өмүрдү курмандык кылууга болот	1	2	3	4	99
7. Сот жана укук коргоо органдарына кайрылганча молдолордун кеңештерин жана Шариат нормаларын аткаруу керек	1	2	3	4	99
8. Чыныгы мусулман аял күйөөсүнүн башка аял алуусуна тыюу салбайт	1	2	3	4	99
9. Аялдар үчүн никеге чейинки жана никеден сырткаркы жыныстык катнашка жол берилбейт	1	2	3	4	99
10. Эркектер үчүн никеге чейинки жана никеден сырткаркы жыныстык катнашка жол берилбейт	1	2	3	4	99
11. Чыныгы мусулман аял өзүнүн түгөйү менен бардык жерде, жадагалса куралдуу кагылышуу зоналарында да бирге болушу керек	1	2	3	4	99

R10 Диний түшүнүктөр боюнча Сирияга же башка куралдуу аракеттер зоналарына кеткен аялдардан кимдир бирөөнү билесизби?

1 Ооба
2 Жок>> R12
99 ЖБК

R11 Аны өз эрки менен кетти деп ойлойсузбу?

1 Өз эрки менен
2 Аны мажбурлашты >> **Ким мажбурлаганын жазыңыз:**
1-туугандары/күйөөсү, 2- диний уюмдун өкүлдөрү, 3- башкалар
3 Аны алдашты >> **Ким алдаганын жазыңыз:**
1-туугандары/күйөөсү, 2- диний уюмдун өкүлдөрү, 3 -башкалар

3.2.1 99 ЖБК

R12 Диний түшүнүктөр боюнча Сирияга же башка куралдуу аракеттер зоналарына кеткен эркектерден кимдир бирөөнү билесизби?

1 Ооба
2 Жок
99 ЖБК

R13 Сиз тыюу салынган диний уюмдар жөнүндө маалыматтарды каяктан ала аласыз?

ИНТЕРВЬЮЕР, ОКУБАҢЫЗ! ЖООПТУ ТОЛУК ЖАЗЫҢЫЗ.

ТӨМӨНКҮ КӨБҮРӨӨК ДАЛ КЕЛГЕН ЖООПТОРГО КОД КОЮҢУЗ

1 Эч жерден
2 Айыл өкмөтүнөн/мэриядан
3 Мечиттен/КМДБ (Кыргыз мамлекеттик диний башкармалыгы)
4 Милициядан
5 Бейөкмөт уюмдардан
6 Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссиядан
7 Интернеттен
8 ММК (газета, ТВ, радио)
9 Тааныштар, туугандар, коллегалар
10 Башка, жазыңыз____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

R14 Экстремисттик уюмдардын ишине катышкандыгы үчүн биздин мыйзамда кандай жоопкерчиликтер каралган?

БИР ГАНА ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Жоопкерчилик жок
2 Коомдук иштер
3 Айыппул
4 Эркиндигинен ажыратуу
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F БӨЛҮМҮ: НИКЕ ТАЖРЫЙБАСЫ

Келиңиз, эми биздин өлкөдөгү адамдардын никеге туруулары жөнүндө сөз кылалы.

1-СЕКЦИЯ: НИКЕЛЕШҮҮНҮН ЖАЛПЫ МАСЕЛЕЛЕРИ

F1. Төмөнкүлөрдүн кайсынысын нике деп эсептейсиз?

ИНТЕРВЬЮЕР, БИР НЕЧЕ ЖООП БОЛУШУ МҮМКҮН

1 Бирге жашоо/бирге жашоочулук (каттоосуз жана диний ырым-жырымсыз)
2 Диний ырым-жырым (нике)
3 ЖААКда катталуу
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F2. Депутаттардын ЖААКда никени каттаганга чейин «нике» диний ырым-жырымын жүргүзүүгө тыюу салуу жөнүндөгү демилгесин колдойсузбу же колдобойсузбу?

1 Толук колдойм
2 Бир аз колдойм
3 Бир аз колдобойм
4 Толук колдобойм
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F3. Төмөнкү ырастоолор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, F3 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
1 Кыздардын кыздык белгиси анын бактылуу үй-бүлөлүк жашоосу үчүн маанилүү болуп саналат	1	2	3	4	99
2 Балалуу үй-бүлөлөрдү гана толук кандуу үй-бүлө деп саноого болот	1	2	3	4	99

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
3 Эркек бала атасыз үй-бүлөдө нормалдуу өсө албайт	1	2	3	4	99
4 Кыз-бала энесиз үй-бүлөдө нормалдуу өсө албайт	1	2	3	4	99
5 Үйлөнүү/турмушка чыгуу үчүн ата-эненин уруксатын алуу керек	1	2	3	4	99
6 Жаштар никеге туруу жөнүндө өздөрү чечим кабыл алышы керек	1	2	3	4	99
7 Аял үй-бүлөнү сактап калуу үчүн баарын курмандык кылышы керек	1	2	3	4	99
8 Ажырашуу аял үчүн уят болуп саналат	1	2	3	4	99
9 Ажырашуу эркек үчүн уят болуп саналат	1	2	3	4	99

2-СЕКЦИЯ: НИКЕГЕ ЭРТЕ ТУРУУ

F4. Эстеп көрсөңүз, Кыргызстандын мыйзамы менен жалпы эреже боюнча канча жаштан баштап никеге турууга уруксат берилет?
(ИНТЕРВЬЮЕР, № F4 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ)

1 аялдар үчүн да, эркектер үчүн да 16 жаштан
2 эркектер үчүн 17, аялдар үчүн 16 жаштан
3 эркектер үчүн 18, аялдар үчүн 16 жаштан
4 аялдар үчүн да, эркектер үчүн да 18 жаштан
5 эгерде аял менен эркек үй-бүлө курууга даяр болсо, каалаган жаштан баштап
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F5. Сиздин айылыңызда/шаарыңызда акыркы 5 жыл ичинде 18 жашка толо элек кыздар турмушка көп чыгып жатышат деп ойлойсузбу, же азбы, же өзгөрүү жокпу?

1 Көп
2 Өзгөрүүлөр жок >> F7
3 Аз >> F7
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F6. 18 жашка толо элек кыздар эмне үчүн турмушка чыгып жатат деп ойлойсуз? Төмөнкү тизмеден 3 эң маанилүү себепти тандаңыз.

ИНТЕРВЬЮЕР, № F6 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

		1 себеп	**2 себеп**	**3 себеп**
1	Кыздар үчүн башка келечек жок	1	1	1
2	Жакырчылык өсүүдө, ошону үчүн жакыр үй-бүлөлөр кыздарын тезирээк күйөөгө берүүнү каалашат	2	2	2
3	Кыздарды никеге туруу үчүн көп уурдай башташты	3	3	3
4	Исламдын кыздарды эрте жаштан никеге турууга уруксат берген таасири өсүүдө	4	4	4
5	Исламдын эле эмес, 18 жашка чейин никеге турууга уруксат берген башка диндердин да таасири өсүүдө	5	5	5
6	Кыздар өздөрү эрте турмушка чыгууну каалашат	6	6	6
7	Жаштар жыныстык катнашка эрте жаштан баштап барышат	7	7	7
8	Кайненеси менен күйөөсу келинди тарбиялай алышы үчүн	8	8	8
9	Башка, жазыңыз_________________________________	9	9	9
10	БИЛБЕЙМ/ЖБК	10	10	10

F7. Жеке өзүңүз акыркы 2-3 жылдын ичиндеги 18 жашка толо элек турмушка чыккан кыздарды билесизби?

1. Ооба
2. Жок>> F9

F8. Анын турмушка чыгуусу керек экендигин ким чечти?

ИНТЕРВЬЮЕР, ЖООПТУН БИР ГАНА ВАРИАНТЫ БОЛУШУ МҮМКҮН

1 Кыз өзү
2 Кыздын ата-энеси
3 Күйөө бала
4 Күйөө баланын ата-энеси
5 Башка, жазыңыз_________________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F9. 18 жашка толо элек кызын күйөөгө берген ата-энелерге кандай карайсыз?

1 Мага баары бир – бул алардын иши
2 Айыптайм
3 Колдойм
99. БИЛБЕЙМ/ЖБК

F10. Төмөнкү ойлор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, № F10 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ /ЖБК
1 Бай адамга турмушка чыгуу эч качан эрте эмес	1	2	3	4	99

2 Жакшы адамга турмушка чыгуу эч качан эрте эмес	1	2	3	4	99
3 Турмушка чыккандан кийин аял дароо бала төрөшү керек	1	2	3	4	99
4 18 жашка толо элек турмушка чыккан аял күйөөсүнүн көз карандылыгына кеч турмушка чыккан аялга караганда көп кабылат	1	2	3	4	99
5 Эгерде кыз 18 жашка толо электе турмушка чыкса, анда ал кесипке ээ боло албай калат	1	2	3	4	99
6 Кыздардын организми 18 жашка толо электе дени сак баланы көтөрүп жүрүүгө даяр эмес болот	1	2	3	4	99
7 18 жашка толо электеги кош бойлуулук аялдын ден соолугу үчүн коркунучтуу	1	2	3	4	99

F11. 18 жашка толо электе турмушка чыгууга кайсы учурда сиз болот деп ойлойсуз?

	Ооба	Жок
1 Кызды уурдап кетишсе	1	2
2 Кыз кош бойлуу болсо	1	2
3 Кыз өзү сүйгөн адамына турмушка чыгууну кааласа	1	2
4 Кызды зомбулуктан жана зордуктоодон коргоо үчүн	1	2
5 18 жашка толо электе турмушка чыгууга болбойт	1	2

F 12. Кыргызстанда мыйзам боюнча аялдар жана эркектер үчүн никеге туруудагы минималдуу жаш курак 18 жашты түзөт. Сиз кандай ойлойсуз, мамлекет <u>АЯЛДАР ҮЧҮН</u> бул жаш куракты өзгөртүшү керекпи?

1 Жаш курак төмөндөшү керек
2 Жаш курак жогорулашы керек
3 Жаш курак өзгөрүүсүз калышы керек
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F 13. Сиз кандай ойлойсуз, мамлекет <u>ЭРКЕКТЕР ҮЧҮН</u> бул жаш куракты өзгөртүшү керекпи?

1. Жаш курак төмөндөшү керек
2. Жаш курак жогорулашы керек
3. Жаш курак өзгөрүүсүз калышы керек
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F14. Кыздарын 18 жашка толо электе күйөөгө берген ата-энелерге мамлекет чара көрүшү керекпи?

1 Милдеттүү турдө чара көрүшү керек
2 Чара көрүшү керек го
3 Чара көрүшү керек эмес го
4 Чара көрүү милдеттүү эмес
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

3-СЕКЦИЯ: КЫЗ АЛА КАЧУУ

F15. Жеке сиз кыздын макулдугусуз кыз уурдоого/ала качууга кандай карайсыз?

1 Оң
2 Бир калыпта
3 Терс
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F16. Сиз кандай ойлойсуз, акыркы 5 жыл ичинде сиздин айылыңызда/шаарыңызда кызды анын макулдугу менен же анын макулдугусуз уурдоо көп болуудабу, же азбы, же өзгөрүү жокпу?

А) Аялдын макулдугу менен кыз ала качуу	**Б) Аялдын макулдугусуз, т.а., мажбурлап кыз ала качуу**
1 Көп 2 Аз 3 Өзгөрүү жок 99 БИЛБЕЙМ/ЖБК	1 Көп 2 Аз 3 Өзгөрүү жок 99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F17. Жеке өзүңүз акыркы 2-3 жыл ичинде макулдугусуз уурдалган кыздарды билесизби?

1 Ооба
2 Жок >> F20

F18. Эгерде билсеңиз, анда аларды эмне үчүн уурдады? ИНТЕРВЬЮЕР, ЖООПТОРДУ ОКУП, БААРДЫК ТУУРА КЕЛГЕН ЖООПТОРДУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Себеби ал жигиттен баш тарткан же баш тартышы мүмкүн болчу
2 Себеби жигит кыз менен тааныша алган эмес
3 Баланын ата-энелери/туугандары кызды уурдап келүүгө мажбурлашкан
4 Жигит калын төлөй ала турган абалда болгон эмес
5 Башка адамга турмушка чыкпашы үчүн
6 Ата-энелери никеге макул болушкан эмес

7 Бул үйлөнүүнүн салттуу жолу
8 Башка, жазыңыз_____________________________

F 19. Жеке сиз өзүңүз айтып жаткандай себептер менен кызды макулдугусуз уурдаган жигитке кандай карайсыз?

1 Оң
2 Бир калыпта
3 Терс
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F 20. Кыз ала качуу учун мыйзамда жоопкерчилик каралганбы? Каралса, анда алар кандай?

1 Жок
2 Ооба >> **F20A**) Эгерде «Ооба», анда кайсылар?

1) айып пул каралган
2) 3 жылга чейин эркинен ажыратуу каралган
3) 3 жылдан 10 жылга чейин эркинен ажыратуу каралган
4) 11 жылдан 20 жылга чейин эркинен ажыратуу каралган

99) БИЛБЕЙМ/ЖБК

F21. Сиз кандай ойлойсуз, эгерде кызды макулдугу жок уурдап келишсе, анда кетип калышы керекпи же ошол жерде калып, уурдап келген адамга турмушка чыгуусу керекпи?

1 Кыз кетип калышы керек
2 Кыз ошол жерде калып, уурдап келген адамга турмушка чыгышы керек >>

>>**F21 A) Эмне үчүн?** ИНТЕРВЬЮЕР, ОКУП БЕРБЕҢИЗ, ТУУРА КЕЛГЕН ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1) Элдер айыптайт
2) Кыз баш ийиши керек
3) Кийин эч ким үйлөнбөй коет
4) Ата-энеси кабыл албайт

5) Ал эч жакка батпайт
6) Башка, жазыңыз______________________
99) БИЛБЕЙМ/ЖБК

F22. Эгерде кызды уурдап келишсе жана уурдап келген адам кыздын эркине каршы сексуалдык катнашка мажбурласа, анда бул учурда кыздын кетип калышы керекпи же ошол жерде калып, уурдап келген адамга турмушка чыгышы керекпи?

1 Калышы керек
2 Кетип калышы керек жана укук коргоо органдарына кайрылбашы керек
3 Кетип калышы керек жана укук коргоо органдарына кайрылышы керек
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F23. Сиз кандай ойлойсуз, уурдап келген адамга тууган болгон аялдар эмне үчүн кыз уурдоого катышышат? ИНТЕРВЬЮЕР, ТУУРА КЕЛГЕН ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Себеби бул жерде жаман эч нерсе жок
2 Себеби аларды да уурдашкан
3 Себеби бул салт
4 Себеби тууганына жардам бериши керек
5 Себеби алар өздөрүнө чарбачылыкка жардам берген келин алууна каалашат
6 Башка, эмне____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F 24. Эгерде сиздин кызыңызды/эже-сиңдиңизди макулдугусуз уурдап кетсе эмне кыласыз?
ИНТЕРВЬЮЕР, ТУУРА КЕЛГЕН ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Эч нерсе кылбайм – каларын же кетерин өзү чечсин
2 Аны калтыруу үчүн бардык чараларды көрөм

3 Аны алып кетүү үчүн бардык чараларды көрөм
4 Алып кетем жана милицияга кайрылам
5 Башка,жазыныз____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

F 25.Кандай чаралар кыздарды уурдоону токтотууга жардам берет? 3 эң маанилүү чараны белгилеңиз. ИНТЕРВЬЮЕР, № F25 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	1-чара	2-чара	3-чара
1 Кыз уурдоо жөнүндө кайрылууну кароодогу укук коргоо органдарынын жана соттордун ишине болгон талапты күчөтүү	1	1	1
2 Ар бир кыз уурдаган адамдын жазаланышын камсыздоо	2	2	2
3 Калкка кыз уурдоо кыздын укугун бузарын маалымдоо	3	3	3
4 Кыздарды милицияга арыз берүүсүн демилгелөө керек	4	4	4
5 Кыздар өз укуктарын коргоосу үчүн аларды жакшы укук коргоочулар менен камсыздоо керек	5	5	5
6 Кыз уурдаган жигитке жардам берген досторун жана аялдарды, катышуучуларды жоопкерчиликке тартуу керек	6	6	6
7 Кыздын уурдалган жеринде калган же калбаганына карабастан кыз уурдаган үй-бүлөнү жарандардын жыйындарында ачык түрдө айыптоо керек	7	7	7
8 Кыз уурдоо менен үйлөнүү той өткөрүп жаткан тойлорго ар барибиз барбай коюшубуз керек	8	8	8
9 Чара көрүүнүн зарылчылыгы жок	9	x	x
10 Башка, эмне___________________________	10	10	10

G БӨЛҮМҮ: АЯЛДАР ЖАНА САЯСАТКА КАТЫШУУ

Келиңиз, аялдар менен эркектердин саясатка катышуусу жөнүндө сүйлөшөбүз.

G1. Эгерде саясатчы аялдар менен эркектерди салыштырсак, анда идеалдуу саясатчы эркек жана идеалдуу саясатчы аял кайсы төмөнкү 3 сапатка ээ болушу керек?

ИНТЕРВЬЮЕР, G1 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Саясатчы эркек			Саясатчы аял		
	1-сапат	2-сапат	3-сапат	1-сапат	2-сапат	3-сапат
1. Билимдүү жана жогорку интеллект	1	1	1	1	1	1
2. Салттуу үй-бүлөлүк баалуулуктарга жактоочулук	2	2	2	2	2	2
3. Ак ниеттүүлүк, чынчылдык	3	3	3	3	3	3
4. Жашоо тажрыйбасы	4	4	4	4	4	4
5. Көз караштын ийкемдүүлүгү	5	5	5	5	5	5
6. Жеке сүйкүмдүүлүк, жагымдуу жүз	6	6	6	6	6	6
7. Сүйлөшө билүү	7	7	7	7	7	7
8. Карапайым адамдардын муктаждыктарына кам көрүү	8	8	8	8	8	8
9. Катуулук, чечкиндүүлүк	9	9	9	9	9	9
10. Патриоттуулук	10	10	10	10	10	10
11. Динчил	11	11	11	11	11	11
12. Туюуу сезими, сезимталдык	12	12	12	12	12	12
13. БИЛБЕЙМ/ЖБК	99	99	99	99	99	99

G2. Кыргызстанда саясаттагы аялдардын санын көбөйтүү үчүн кандайдыр бир атайын чаралар барбы?

1 Жок

2 Ооба>>**G2A)**Эгерде «Ооба», анда кайсылар? ИНТЕРВЬЮЕР, РЕСПОНДЕНТ БИР НЕЧЕ ЖООПТУ БЕРЕ АЛАТ

1 жетектөөчү кызматтардын талапкерлерин тандоодогу квоталар

2 Жогорку Кеңешке партиялардан талапкерлердин тизмесин түзүүдөгү квоталар

3 айылдык кеңештердеги шайлоолордогу квоталар

4 өкмөттү түзүүдөгү квоталар

99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G3. Төмөнкү ырастоолор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, G3 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ ЖБК
1.Аялдар биздин өлкөдөгү саясатты түзүүгө чоң салым кошушат	1	2	3	4	99
2.Аялдар биздин өлкөдөгү саясатка эч кандай таасир этишпейт	1	2	3	4	99
3.Аялдарга саясатка катышууга такыр болбойт, бул аялдардын иши эмес	1	2	3	4	99
4.Биздин өлкөдө саясаттагы аялдардын өкүлчүлүгү азыркыга караганда жогору болушу керек	1	2	3	4	99
5.Аялдар үчүн үй-бүлө жана саясий ишмердик айкалышпайт	1	2	3	4	99
6.Эркектер, аялдардын саясатка аралашуусуна каршылык көрсөтүшөт, анткени бул алар үчүн онтойсуз	1	2	3	4	99
7.Аялдардын саясатта аз болгондугуна өздөрү күнөөлүү, т.а., аялдар- аялдар үчүн	1	2	3	4	99

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ ЖБК
добуш бербейт					
8.Аялдар абдан эмоционалдуу болгон үчүн саясатка катыша албайт	1	2	3	4	99
9.Биздин өлкөдө, аялдардын саясатка катышуусуна, каржылык жактан көз карандуулугу мүмкүнчүлүк бербейт	1	2	3	4	99
10.Аялдардын күч алсыздыгы алардын саясатка катышуусуна мүмкүнчүлүк бербейт	1	2	3	4	99
11.Квоталар аялдардын бийлик органдарына жетишине жардам берет	1	2	3	4	99
12.Бийлик органдарындагы аялдар менен эркектердин бирдей өкүлчүлүгү өлкөнүн жогорку деңгээлдеги өсүүсү жөнүндө күбөлөндүрөт	1	2	3	4	99

G4. Эгерде чечимдерди кабыл алуучу адамдардын жарымы аялдар болсо, өлкөдөгү жашоо кандай өзгөрөт?

1 Жакшырат
2 Начарлайт
3 Өзгөрбөйт
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G5. Аялдардын саясатта активдүү катышуусуна эмне эң көп тоскоол болот? 3 эң башкы тоскоолдукту белгилеңиз

ИНТЕРВЬЮЕР, G5 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

1 Тажрыйба жана билимдин жоктугу
2 Күйөөсү же үй-бүлөсү колдобойт,
3 Эркектер менен аялдардын ортосундагы үй милдеттеринин бирдей эмес бөлүнүшү
4 Коомдун колдоосунун жоктугу
5 Керектүү байланыштардын жоктугу
6 Партиянын ичинде колдоонун жоктугу
7 Материалдык каражаттардын жетишсиздиги
8 Аялдар уюмдарынын колдоосунун жоктугу
9 Каалабайт жана жеке пассивдүүлүк
10 Өз күчүнө ишенбөөчүлүк
11 Аялдарга гана тиешелүү стереотиптер
12 Башка (жазыңыз)______________________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G6. Жогорку Кеңештин азыркы жана мурунку чакырылышындагы депутат аялдардын кимисинин ишин <u>эффективдүү</u> деп эсептейсиз? (5ке чейинки жоопту берсеңиз болот)

98 – аял –депутаттарды билбейм 99 - эч кимди

____

____

____

КОД 1___________ КОД2_________ КОД 3________ КОД 4________ КОД 5___________

G7. Жогорку Кеңештин азыркы жана мурунку чакырылышындагы депутат аялдардын кимисинин ишин <u>эффективдүү эмес</u> деп эсептейсиз? (5ке чейинки жоопту берсеңиз болот)

98 – аял –депутаттарды билбейм 99 - баары эффективдүү эмес

КОД 1__________ КОД 2_________КОД 3__________ КОД 4___________КОД 5___________

G8. Биздин жергиликтүү кеңештердеги аялдардын ишин кандай баалайсыз?

1 Кеңештин иши аялдар бар үчүн бир калыпта кармалат
2 Кеңештин иши аялдар болбогондо начар болмок
3 Кеңештин иши аялдар болбогондо мыкты болмок
4 Аялдардын болушу кеңештин ишинде эч кандай мааниге ээ эмес
5 Жергиликтүү кеңеште аялдар жок
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G9. 2010-жылдан баштап, акыркы 5 жылдын ичинде сиз ... катыштыңызбы?

	Ооба	Жок	билбейм/жбк
1 Шайлоолордо добуш берүүгө	1	2	99
2 Шайлоолордо талапкер катары катышуу	1	2	99
3 Коомдук угууларга катышуу	1	2	99
4 Жергиликтүү бюджетти талкуулоого катышуу	1	2	99
5 Петицияларга кол коюу	1	2	99
6 Пикеттерге жана митингдерге катышуу	1	2	99
7 Каршылык акцияларына, жол	1	2	99

	тосууларга катышуу			
8	Иш таштоолорго катышуу	1	2	99

G10. Митингдерди өткөрүүдө өз көз караштарын активдүү жана өжөрлүк менен билдирген аялдардын тобу пайда болот, алар кимдер? ИНТЕРВЬЮЕР, ЖООП БИРӨӨ ГАНА БОЛУШУ КЕРЕК

1 Жергиликтүү коомчулуктун лидерлери
2 ОБОН
3 ӨЭУ өкүлдөрү
4 Укук коргоочулар
5 Партиялардын мүчөлөрү
6 Кадимки аялдар
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G 11. Алар эмне үчүн митингдерге катышат деп ойлойсуз? ИНТЕРВЬЮЕР, ЖООП БИРӨӨ ГАНА БОЛУШУ КЕРЕК

1 Идеялык түшүнүктөр үчүн
2 Мажбурлашат
3 Акча үчүн
4 Аларды айласыздыкка чейин жеткиришет
5 Алардын түшүнүктөрү аз
6 Башка, жазыңыз___________________________________
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G 12. Акцияларды уюштурууда сиздин айылыңызда/шаарыңызда ким элдерге чечүүчү таасир тийгизе алат? Мисалы, кайсы бир талапкерге/партияга добуш берүүдө, митингге чыгууда, жол тосууда ж.б.?

ИНТЕРВЬЮЕР, ТИЗМЕНИ ОКУП БЕРБЕҢИЗ! БИР НЕЧЕ ЖООП БОЛУШУ МҮМКҮН.

ТӨМӨНКҮ МААНИСИ БОЮНЧА ЭҢ ЖАКЫН ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ.

1 Мамлекеттик органдын өкүлү
2 Жергиликтүү бийлик өкүлү
3 Криминалдык лидерлер
4 Эл аралык уюмдар
5 Бейөкмөт уюмдар
6 Аялдар кеңеши
7 Аксакалдар соту
8 Жаштар комитети
9 Айылдык саламаттыкты сактоо комитети (АСК)
10 Жергиликтүү кадыр-барктуу лидерлер
11 Жергиликтүү диний лидерлер
12 Жергиликтүү бизнесмендер
13 Акчасы бар адамдар
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G 13. Эл аралык уюмдардын ишине кандай карайсыз?

1 Оң
2 Бир калыпта
3 Терс
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G 14. Бейөкмөт уюмдардын ишине кандай карайсыз?

1 Оң
2 Бир калыпта
3 Терс
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

G15. ОБОН тобу эмне үчүн түзүлгөн деп ойлойсуз? Эң маанилүү бир себепти тандаңыз

1 аялдарда саясатка катышуу үчүн башка жол жок
2 бул акча табуунун бир жолу
3 бул мыкты көйгөйлөрдөн кутулуунун бир жолу

4 алар саясатчылар ортосундагы күрөштүн куралы
5 бул бийликтин эффективдүү эмес ишине болгон реакция
6 Башка, жазыңыз____
7 ОБОН ким экенин билбейм
99 Билбейм/ЖБК

М БӨЛҮМҮ: МИГРАЦИЯ

Эми келиңиз эмгек миграциясы жөнүндө сүйлөшөбүз

М1 Төмөнкү ырастоолор менен канчалык деңгээлде макулсуз?

ИНТЕРВЬЮЕР, М1 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ЖБК
1 Көптөгөн эркектер үчүн миграция – өзүнө жакшы мүмкүнчүлүк түзөт	1	2	3	4	99
2 Көптөгөн аялдар үчүн миграция – өзүнө жакшы мүмкүнчүлүк түзөт	1	2	3	4	99
3 Миграция – аргасыздан улам барган акыркы чара	1	2	3	4	99
4 Миграция үй-бүлөнүн материалдык байгерчилигинин жакшырышына алып келет	1	2	3	4	99
5 Миграция адамдарга жаңы билимдерди, кесиптик тажрыйбаны жана социалдык байланыштарды берет	1	2	3	4	99
6 Чет өлкөдө иштеген аялдар үйүндө өздөрүн эркектер менен тең сезишет	1	2	3	4	99
7 Миграция үй-бүлөнүн мамилесин начарлатат	1	2	3	4	99

	Толук макулмун	Бир аз макулмун	Бир аз макул эмесмин	Толук макул эмесмин	БИЛБЕЙМ/ЖБК
8 Миграция – дүйнөнү таанууга жакшы мүмкүнчүлүк берет	1	2	3	4	99
9 Мигрант аялдар үйүнө көз карандысыз жана өзүнө ишеничтүү кайтышат	1	2	3	4	99
10 Мигрант аялдар үйүнө диний жактан маалыматтуу болуп кайтышат	1	2	3	4	99
11 Миграциядагы аял үйүнөн алыста адеп-ахлаксыз жашоо кечире баштайт	1	2	3	4	99
12 Россияда кыргызстандык мигрант аялдардын моралдык жүрүм-турумун көзөмөлдөгөн Кыргызстандын уюмдары жана жаштары бар экендиги жакшы	1	2	3	4	99
13 Эгерде миграциядагы эркектин биринчи үй-бүлөсүнө кам көрүү шарты менен экинчи үй-бүлө күтүүсү нормалдуу көрүнүш	1	2	3	4	99

М2 ….тышкы эмгек миграциясында жүргөн эркектер менен аялдардын кимисине жогорку коркунучту көбүрөөк алып келет деп ойлойсуз?

	Эркектер үчүн коркунуч жогору	Аялдар үчүн коркунуч жогору	Коркунуч экөөнө бирдей	Таптакыр коркунуч туудурбайт	БИЛБЕЙМ/ ЖБК
1 Полиция (ОМОН)	1	2	3	4	99
2 Иш берүүчү	1	2	3	4	99
3 Миграциялык кызматтар	1	2	3	4	99

4 Жергиликтүү тургундар	1	2	3	4	99
5 Жергиликтүү криминалдык түзүмдөр	1	2	3	4	99
6 Кыргыздардын криминалдык түзүмдөрү	1	2	3	4	99
7 Мекендештер	1	2	3	4	99

М3 2013-жылдын март айында депутаттар 23 жашка чейинки турмушка чыга элек аялдарга ата-энелеринин макулдугусуз чет өлкөгө чыгууга тыюу салууну сунушташкан. Сиз буга кандай карайсыз?

1. Колдойм>>М4
2. Бир калыпта >>М6
3. Колдобойм>> М5

99 БИЛБЕЙМ/ЖБК>>**М6**

М4 Эгерде колдосоңуз, анда эмне үчүн колдойсуз?

1 Себеби муну менен аялдар үчүн чоң коопсуздук кепилденет
2 Себеби аял эч качан жалгыз саякаттабашы керек
3 Себеби аялдардын кыргыз эмес улуттагы эркекке турмушка чыгуу көйгөйү көбөйөт
4 Башка, жазыңыз____
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

М6 СУРООГО ӨТҮҮ

М5 Эгерде колдобосоңуз, анда эмне үчүн колдобойсуз? ИНТЕРВЬЮЕР, ТУУРА КЕЛГЕН ЖООПТУ БЕЛГИЛЕҢИЗ

1 Себеби бул адам укугун бузуу
2 Себеби жашы жеткен аял ата-энесинин эркинен көз каранды болбой, өз алдынча чечим кабыл ала алат
3 Себеби жаш аялдарда чет өлкөдө турмушка чыгуу мүмкүнчүлүгү жогору
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

M6 Жакында эле Кыргызстан Бажы биримдигине мүчө болуп кирди жана ЕАЭБ өлкөлөрүндөгү кыргызстандыктар үчүн каттоо жана жалданып иштөө жол-жоболорунун жөнөкөйлөшүүсү күтүлүүдө. Ушуга байланыштуу ушул өлкөлөргө барып иштеп келүүнү пландап жатасызбы?

1 Барам
2 Жакында барам >>**M6A) Кайсы өлкөгө?**1- Россия 2- Казакстан 3-Армения 4-Беларусь 5- Башка
3 Барбайм го
4 Барбайм
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

M7 Миграцияда кимге иш табуу жеңил деп ойлойсуз?

1 Эркектерге
2 Аялдарга
3 Бирдей
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

M8 Сиздин оюңузча, миграция эркек мигранттардын диний көз карашына төмөндөгү өлкөлөр кандай таасир этет?

	Өтө динчил болот	Азыраак динчил болот	Миграция таасир этпейт	Билбейм/ ЖБК
1.Россия	1	2	3	99
2.Казахстан	1	2	3	99
3.Турция	1	2	3	99

4.Кытай	1	2	3	99
5.Араб эмираттары	1	2	3	99

M9 Ал эми, миграция аял мигранттардын диний көз карашына төмөндөгү өлкөлөр кандай таасир этет?

	Өтө динчил болот	Азыраак динчил болот	Миграция таасир этпейт	Билбейм/ ЖБК
1.Россия	1	2	3	99
2.Казахстан	1	2	3	99
3.Турция	1	2	3	99
4.Китай	1	2	3	99
5.Араб эмираттары	1	2	3	99

ИНТЕРВЬЮЕР,
ЭГЕРДЕ М8 ЖЕ М9 КОД «1», БЕЛГИЛЕНСЕ, АНДА >> М10
КОД «2», БЕЛГИЛЕНСЕ, АНДА >> М11
КОД «3», БЕЛГИЛЕНСЕ, АНДА >> М12

М 10. Эмне үчүн мигранттардын динчилдиги өсүүдө?

1.Себеби мигрант мусулмандар диний белги боюнча басмырлоого кабылышууда
2.Себеби чет өлкөдө диний уюмдар активдүү иштешет
3.Себеби миграциядагы алардын жашоолорунун кыйындыгы алардын динге келүүлөрүн мажбур кылып жатат
4.Себеби мигранттардын коому тарабынан басымга кабылышууда

99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

М 11. Эмне үчүн мигранттардын динге болгон ишеними азыраак?

1 Себеби алар өз маданияты менен болгон байланышты жоготууда
2 Себеби алар башка диндин таасирине кабылышууда
3 Себеби диний уюмдардын таасири азыраак
4 Себеби алардын жашоолорунун кыйындыгы динге убакыт бөлүүгө мүмкүндүк бербейт
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

М 12. Миграциядан кайтып келген мигрант эркектер кайсы көйгөйлөргө кабылышат? Тизмеден 3 төн көп эмес жоопту тандаңыз. ИНТЕРВЬЮЕР, М12 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ.

		1-вариант	2-вариант	3-вариант
1	Көйгөйлөр жок	1	1	1
2	Ден соолугу менен байланышкан көйгөйлөр	2	2	2
3	Иш табышы кыйын	3	3	3
4	Алардын үйлөнүшү кыйын	4	4	4
5	Балдарынан алыстоо	5	5	5
6	Нике өнөктөшү менен болгон мамилесинин начарлашы	6	6	6
7	Психологиялык көйгөйлөр	7	7	7
8	Кошуналар, коомдогу жалпы тургундар тарабынан болгон текебер мамиле	8	8	8

М 13 Миграциядан кайтып келген мигрант аялдар кайсы көйгөйлөргө кабылышат? Тизмеден 3 төн көп эмес жоопту тандаңыз. ИНТЕРВЬЮЕР, М12 КАРТОЧКАСЫН БЕРИҢИЗ.

		1-вариант	2-вариант	3-вариант
1	Көйгөйлөр жок	1	1	1
2	Ден соолугу менен байланышкан көйгөйлөр	2	2	2
3	Иш табышы кыйын	3	3	3
4	Алардын турмушка чыгышы кыйын	4	4	4
5	Балдарынан алыстоо	5	5	5
6	Нике өнөктөшү менен болгон мамилесинин начарлашы	6	6	6
7	Психологиялык көйгөйлөр	7	7	7
8	Кошуналар, коомдогу жалпы тургундар тарабынан болгон текебер мамиле	8	8	8

М14. Россияга кирүүсүнө тыюу салынган адамдар киргизилген маалыматтар базасынын бар экендиги жөнүндө билесизби? «Кара тизме»

1 Ооба
2 Жок >>М17
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК>>М17

М15. Бул маалыматтар базасына киргизилген кимдир бирөөнү так билесизби?

1 Ооба

2 Жок>>M17
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК>>M17

M16. Ал мындан кийин динге берилип кеттиби?

1 Ооба
2 Жок
99 БИЛБЕЙМ/ЖБК

M 17. Евразиялык экономикалык бирикмесиндеги (ЕАЭБ) өлкөлөргө чыгуу, байырлоо жана ишке орношуунун тартиби жөнүндө билүү үчүн кимге кайрыласыз?

ИНТЕРВЬЮЕР, ТИЗМЕНИ ОКУП БЕРБЕҢИЗ! БИР НЕЧЕ ЖООП БОЛУШУ МҮМКҮН.

1 Иш менен камсыз кылуу кызматына
2 ЖМК (газета, ТВ, радио)
3 Интернеттен
4 Досторго, туугандарга
5 Жергиликтүү өз алдынча башкаруу уюмдарына
6 Миграциялык кызматтарга
7 Бейөкмөт уюмдарга
8 Башка, жазыңыз
9 БИЛБЕЙМ/ЖБК

ИНТЕРВЬЮЕР, СУРАМЖЫЛООНУН БҮТКӨН УБАКТЫСЫН ЖАЗЫҢЫЗ (ҮЧҮНЧҮ БЕТТЕ)

ИНТЕРВЬЮГА КАТЫШЫП БЕРГЕНИҢИЗ ҮЧҮН ЫРАХМАТ!

ИНТЕРВЬЮЕР: СУРАНЫЧ, БУЛ БЕТКЕ УШУЛ ҮЙ ЧАРБАСЫНДА ПАЙДА БОЛГОН БАРДЫК БИЛДИРҮҮЛӨРДҮ ЖАНА БАЙКООЛОРДУ ЖАЗЫҢЫЗ